Ungaria

Alegerile locale — un mozaic neașteptat

Conservatorii — la guvern ; liberalii conduc Budapesta și marile orașe, iar independenții domină în comune. O inedită realitate politică.

Dintre cei 7 868 286 cetățeni cu drept de vot, la primul tur al alegerilor locale (30 septembrie) au participat 40,18 la sută, iar în al doilea tur (14 octombrie) — 28,94 la sută. În 2930 localități cu 10 000 locuitori și mai puțin, conducătorii organelor locale au fost aleși direct. În 19 localități se va organiza un nou scrutin. Cele de mai sus trebuie completate cu observația că liberalii au obținut succes în dauna conservatorilor, al căror recul este net.

De altfel, cînd Comisia Electorală a prezentat în parlament rezultatele preliminare (pe care le avem și noi în vedere în acest comentariu), a reieșit cu claritate că tendința observată încă după primul tur de scrutin s-a confirmat integral. Astfel, dintre conducătorii aleși ai organelor locale, 82,9 la sută au fost candidați independenți. Ceilalți reprezintă — după cum informează agenția „MTI" — Partidul Independent al Micilor Proprietari, FGKP (3,7 la sută), Forumul Democratic Ungar, MDF, (2,3 la sută), Uniunea Democraților Liberi, SZDSZ, (1,9 la sută), Partidul Popular Creștin-Democrat (1,8 la sută). În afara acestor formațiuni politice, alte partide și organizații obștești au înregistrat sub un procent. În sfîrșit, să semnalăm că din totalul organelor alese 20 478 (71,2 la sută) sînt deputați independenți. Așa cum se remarca pe marginea primei manșe a alegerilor, Forumul Democratic Ungar (MDF), partidul lider al coaliției guvernamentale, a înregistrat un insucces net după cel de-al doilea tur de scrutin la alegerile locale. Partidul premierului József Antall reamintim, cîștigase alegerile legislative desfășurate în primăvară, el obținînd atunci 43 la sută din voturi, ceea ce i-a asigurat majoritatea de locuri în parlament și rolul de conducător necontestat în cadrul coaliției guvernamentale. Acum, însă, Uniunea Democraților Liberi (SZDSZ) pare a fi devenit principalul partid al opoziției parlamentare în cea mai mare parte a orașelor de peste 10 000 locuitori.

Cea mai spectaculoasă luptă electorală s-a dus, așa cum era de așteptat, în Budapesta, unde cinci candidați s-au aflat în competiție pentru postul de primar al capitalei, suprimat timp de 43 de ani de regimul comunist. Critica gestiunii comuniste a fost punctul nodal al fiecăruia dintre candidați, ei mai adăugînd poluarea, care saturează aerul capitalei, circulația haotică, viața scumpă și problemele locuințelor.

De pildă, pentru a combate poluarea, Gabor Demszky, 38 de ani, candidatul SZDSZ, fostul responsabil al editurii Samizdat, a mers pînă acolo încît a promis că, de va fi desemnat primar, va interzice circulația în centrul capitalei. În ce-i privește pe cei fără adăpost, al căror număr nu încetează să crească, Demszky are în vedere instalarea lor temporară în cazărmile abandonate de trupele Armatei Roșii, care se retrag din Ungaria.

Pînă la urmă, Gabor Demszky a ieșit învingător, el fiind viitorul primar al Budapestei, oraș în care, potrivit rezultatelor cvasi-definitive, SZDSZ a primit 34,69 la sută din voturile exprimate.

Comentînd la televiziune aceste cifre imediat după anunțarea lor, premierul József Antall și-a exprimat decepția, precizînd însă că avansul liberalilor la alegerile locale nu are consecințe asupra echilibrului parlamentar. Viitorul scrutin legislativ ar urma să se desfășoare, dacă nu intervine nimic neprevăzut, după patru ani.

Potrivit analiștilor, agravarea crizei economice, persistența inflației și amenințarea șomajului au erodat serios capitalul de încredere și simpatie de care se bucurau conservatorii la venirea lor la putere în aprilie a.c. Mai mult, spre a da un contur și mai clar crizei economice, ministrul finanțelor, Ferenc Rabar, declara, la puțin timp după alegerile locale, că în Ungaria „se așteaptă un an greu, antreprenorii și populația trebuie să facă sacrificii serioase pentru ca și în viitor economia să fie sănătoasă și să se reușească menținerea solvabilității țării". Spre a depăși aceste privațiuni este nevoie de consens național, menționa ministru finanțelor, adăugînd că înrăutățirea condițiilor externe a făcut ca sfera de activitate a guvernului să se restrîngă considerabil. După părerea lui Ferenc Rabar, cel mai important lucru îl constituie crearea cît mai grabnică a economiei de piață, încheierea înfăptuirii măsurilor de liberalizare, deocamdată nerealizate, stabilizarea forintului și începerea convertibilității sale parțiale, limitarea în această perioadă de tranziție a consumului populației. Este de așteptat că, drept urmare a majorării prețurilor energiei pînă la nivelul pieței mondiale, scumpirii sensibile a produselor achiziționate pînă acum pe ruble, la începutul anului viitor în țară va fi înfăptuită o importantă majorare a prețurilor. Deoarece guvernul preconizează să aplice măsuri stricte de stabilizare, se estimează că în următoarele luni ritmul de creștere a prețurilor se va opri, iar nivelul inflației pe întregul an se va situa la 32—35 la sută. Oricum, Ferenc Rabar numea frînarea inflației, care ia proporții tot mai mari, drept al doilea obiectiv fundamental al guvernului.

A fost, așadar, primul test politic de amploare la care a fost supus guvernul de centru-dreapta condus de József Antall, după venirea la putere a conservatorilor. Așa cum se constată, cabinetul lor a trebuit să facă față unui foc încrucișat de critici, materializate în delimitarea de alianța lor și propulsarea liberalilor (370 mandate în adunările locale).

Aceștia din urmă, satisfăcuți de victoria repurtată în marile orașe, și-au exprimat speranța că rezultatul trebuie să influențeze de o manieră pozitivă activitatea parlamentară. Președintele partidului, respectiv filosoful Ianos Kis, s-a pronunțat pentru ca „o cooperare să se instaureze între guvern și opoziție". Așa cum era de așteptat, el a lansat chemarea ca, în orașele unde SZDSZ este formațiune politică majoritară, opoziția să fie asociată la adoptarea deciziilor.

Potrivit Partidului Independent al Micilor Proprietari, membru al coaliției guvernamentale, rezultatul acestor alegeri este „negativ pentru cele șase partide din coaliția de la putere", ca urmare a slabei rate de participare la vot.

Cea mai semnificativă constatare a analiștilor : la șase luni de la căderea regimului comunist, Ungaria se regăsește cu un nivel triplu de putere : coaliția de centru-dreapta (cele șase partide) este majoritară în parlament și conduce guvernul ; liberalii dețin Budapesta și majoritatea în marile orașe ; în fine, independenții domină în micile comune. Un asemenea mozaic este pe cît de neobișnuit, pe atît de neașteptat. Acum, important este ce urmează și prognozele sînt fie evitate, fie întunecate.

Dumitru Constantin

Angola

UNITA își modifică poziția

Aflat de curînd la Lagos, președintele UNITA, Janos Savimbi, a declarat că Uniunea Națională pentru Independența Totală a Angolei (UNITA — mișcare aflată în opoziție) a recunoscut guvernul lui José Eduardo dos Santos și „va accepta ca guvernul legitim să rămînă în funcție pînă la organizarea de noi alegeri".

Adresîndu-se ziariștilor pe aeroportul capitalei nigeriene, la încheierea unei scurte vizite la Lagos — relatează agenția oficială „NAN", citată de „France Presse" —, Savimbi a precizat că UNITA a renunțat să coopereze cu un guvern care „apreciază că este greu să reconsidere Constituția", astfel încît să-i acorde locul cuvenit în conducerea țării. „Acționăm pentru o reglementare de ansamblu și apoi pentru alegeri generale în care intenționez să conduc UNITA la urne" — a continuat el, precizînd că va decide asupra rolului politic pe care o să-l joace ulterior. „Sînt optimist în privința organizării de alegeri corecte și libere în Angola, după mai bine de 30 de ani de luptă din care jumătate împotriva colonialiștilor, înainte de a ne dobîndi independența, în noiembrie 1975" — a mai declarat conducătorul UNITA.

Prima întîlnire a lui Jonas Savimbi cu președintele José Eduardo dos Santos, a avut loc în vara anului trecut la Gbadolité (Zair) și a durat puțin, din cauză că pregătirile necesare nu au fost terminate. Cu toate acestea s-a ajuns la așa-numita „Declarație de la Gbadolité", care, între altele, anunța reconcilierea dintre autoritățile de la Luanda și UNITA. Ulterior, alte patru serii de convorbiri s-au desfășurat cu succes, ducînd la o nouă înțelegere asupra unui compromis. Reamintind toate aceste elemente, președintele UNITA spunea că respectivul compromis include dezamorsarea conflictului armat, în scopul de a înlesni negocierea și înțelegerea cu privire la tratative directe cu MPLA (Partidul Muncii — la putere), mai curînd decît printr-un mediator — a precizat Jonas Savimbi. Propunerile prevăd ca guvernul de la Luanda să nu-l mai constrîngă pe Jonas Savimbi la exil, așa cum stipula „Declarația de la Gbadolité", și să garanteze respectarea drepturilor omului, UNITA să recunoască guvernul legitim și să se ajungă, în cele din urmă, la un acord de încetare a confruntărilor armate și la negocieri directe.

Germania

Unificare prin federalism?

Est-germanii au votat, pentru prima oară, într-o Germanie unită. A fost pentru a treia oară, în acest an, cînd şi-au depus opţiunile în urne. O mai făcuseră la alegerile comunale ; şi-au demonstrat voinţa de unificare şi libertate la alegerile din 18 martie ; au repetat gestul — cu un mai scăzut tonus, mai puţin euforici, dar cu aceeaşi semnificaţie — într-o duminică de toamnă blîndă şi însorită, în 14 octombrie, cînd, cu o calmă disciplină civică, şi-au ales reprezentanţii în cele cinci noi landuri reînfiinţate, după lichidarea lor administrativă din 1952 ; alături de ei, au mai votat bavarezii. La 2 decembrie, vor reveni la urne pentru primele alegeri federale generale în noua Germanie unificată. Va fi pentru a patra oară într-un an.

Poate mai important decît rezultatul, la această nouă consultare electorală, din 14 octombrie, a fost testul de viabilitate a formulei federaliste de organizare a statului. Fosta R.D.G. a votat, acum, după ritualul Germaniei federale. În urmă cu un an, cînd au ieşit să demonstreze în stradă împotriva conducerii comuniste, sloganul dominant era „noi sîntem poporul". La alegerile din 18 martie, est-germanii şi-au arătat lor şi lumii că aparţin unui singur popor ; şi — în fapt, apoi de jure — R.D.G.-iştii au ales R.F.G.-ul.

După sărbătoarea unificării, alegerile pentru cele cinci noi landuri s-au distins prin sobrietatea înfruntării diverselor opţiuni de factură socială şi politică, dar, toate, integrate pe aceeaşi autostradă cu sensul unic al unificării. O unificare care, acum, — este clar pentru toţi est-germanii — va fi nu numai naţională, ci şi a economiei de piaţă. O economie de piaţă, care, la rîndul ei, va trebui să fie socială. Cît de repede şi cum se va trece la această economie de piaţă, cît de socială va putea fi aceasta pentru est-germani ? Sînt dileme care au umbrit, întrucîtva, actul electoral, definind tranşeele de bătălie electorală între partide şi forţînd polarizarea spectrului politic multicolor est-german.

Ruperea cu trecutul a fost, şi de astă dată, sentimentul dominant. Şi — în afară de un singur land —, în toate celelalte au cîştigat conservatorii. Cancelarul Helmut Kohl poate să interpreteze victoria partidului său ca un solid bun augur pentru alegerile din 2 decembrie. Triumful U.C.D. din landurile est-germane — întărit de reînnoirea majorităţii absolute, de către formaţiunea-soră, UCS, în Bavaria — dă adevărata măsură a valului de speranţe, care i-a adus pe germani la unificare şi e încă departe de a-şi fi stins undele de şoc în marea de probleme nou apărute : care va fi ritmul privatizării ? cum şi cît de repede se va clarifica însuşi conceptul de proprietate ? cum se va crea o nouă infrastructură în fosta R.D.G. ? în ce măsură vor putea fi atrase capitalurile din Vestul bogat în Estul sărăcit ? cum va putea fi absorbit şomajul inevitabil ?

Suita întrebărilor ar putea continua. Ea a oferit muniţie partidelor de stînga — în primul rînd social-democraţilor lui Lafontaine, adversarul cancelarului Kohl, dar şi altor formaţiuni, precum PSD (fostul PSUG), care a arătat că încă mai există, ca şi celorlalte grupări, cum sînt, de pildă, „verzii" sau „Alianţa 90" ; în ce-i priveşte pe liberali, ei încearcă să-şi menţină rolul tradiţional de arbitru între marile partide combatante, fortificaţi de prestigiul liderului lor, Hans-Dietrich Genscher, ministrul de externe german. Desigur, nu pot fi omise grupările de extrema dreaptă, care însă nu au întrunit un număr semnificativ de voturi.

De o relevanţă aparte se dovedeşte a fi victoria social-democraţilor în landul Brandenburg, din jurul Berlinului şi avînd capitala istorică la Potsdam, singurul în care social-democraţii au cîştigat în faţa creştin-democraţilor. A contat, aici, audienţa temelor sociale pe care şi-a bazat campania Manfred Stolpe, dar şi uzura contracandidatului său, Peter-Michael Diestel, fostul ministru de interne în fosta R.D.G., care şi-a consumat mult din atu-urile sale în bătălia dusă — şi, oricum, nu încă definitiv cîştigată — în lupta cu fosta STASI, securitatea din regimul comunist est-german. A mai fost influenţat acest rezultat şi de ponderea Berlinului, dintotdeauna fief social-democrat, care, chiar dacă nu a participat la aceste alegeri, şi-a pus în joc întreaga sa greutate politică şi istorică, aruncîndu-l în arenă pe primarul său, Walter Momper, fost preşedinte al Bundesrat-ului (camera superioară a parlamentului). Victoria social-democraţilor din Brandenburg îşi are, desigur, semnificaţiile sale, dar, în acelaşi timp, este insuficientă pentru a semnala o eventuală redresare a cursului descendent al partidului lor, care, prin aceste alegeri, a pierdut majoritatea obţinută în Bundesrat şi îşi vede astfel mult diminuate şansele pentru confruntarea decisivă din 2 decembrie.

Înainte, însă, de a judeca aceste alegeri prin prisma opticii de partid, esenţială este confirmarea, la urne, a funcţionalităţii structurilor federale ale statului şi în această parte a Germaniei, unde, de aproape patru decenii, a fost impus centralismul comunist. Triumful federalismului reprezintă un nou pas pe drumul unificării unei societăţi, care şi-a regăsit, în sfîrşit, unitatea statală.

Octombrie, Berlin

Radu Pascal

Noile landuri germane

Sînt în total cinci şi au fost reconstituite pe fostul teritoriu al R.D.G., ele fiind şterse de pe hartă în 1952 de ex-regimul comunist. Dispun, împreună, de o populaţie de 16,7 milioane locuitori.

TURINGIA : Este cel mai mic land din cele cinci, numărînd 2,7 milioane locuitori, pe o suprafaţă de 15 585 kmp. Capitala istorică, Weimar, este înlocuită, din motive practice, de Erfurt. Situat în zona centrală a ţării, landul deţine largi zone împădurite (40 la sută din totalul suprafeţei) fiind, în consecinţă, denumit şi „inima verde a Germaniei".

SAXONIA : Are 17 004 kmp şi cinci milioane locuitori, fiind socotit landul cu cea mai densă populaţie din fosta R.D.G. Este o regiune puternic industrializată. Capitala landului, leagăn al revoluţiei din toamna lui 1989 din R.D.G., este Dresda.

SAXONIA-ANHALT : Numără 3 milioane locuitori, repartizaţi pe 24 576 kmp. Capitala sa este Magdeburg. Moşteneşte aproape în totalitate industria chimică a R.D.G.

BRANDENBURG : Inimă a vechii Prusii, landul este situat în jurul Berlinului, fără a cuprinde însă şi marea metropolă, care constituie un land aparte. Capitala sa este Potsdam. Are o suprafaţă de 27 612 kmp şi 2,5 milioane locuitori.

MECKLENBURG — POMERANIA OCCIDENTALĂ. Este un land în principal agricol şi lacustru, situat în partea de nord a fostei R.D.G., de-a lungul ţărmului baltic. Are aproape 2 milioane locuitori şi o suprafaţă de 22 898 kmp, capitala sa fiind la Schwerin.

Trei puncte fierbinți

Trei puncte deosebit de fierbinți : conflictul irakiano-kuweitian – criza din Golf –, conflictul din Liban și situația din teritoriile arabe ocupate de Israel. Ele depășesc cu mult, ca implicații, regiunea respectivă. Multe țări afirmă că o conferință internațională ar duce la soluționarea problemelor din Orientul Mijlociu, dar susțin în același timp necesitatea tratării separate a celor trei conflicte. De ce ?

SFIDAREA ISRAELIANĂ. După Irak, iată încă un stat din regiune care își asumă riscul de a sfida comunitatea internațională. Israelul a refuzat să primească misiunea pe care Consiliul de Securitate, prin rezoluția 672, intenționează să o trimită pentru a ancheta în legătură cu masacrul din Ierusalimul de Est. Primul ministru israelian, Yitzhak Shamir, a calificat această rezoluție drept o „hotărîre politică și unilaterală", subliniind că este vorba de o ingerință în afacerile interne ale statului Israel. Cercurile politice israeliene au întîmpinat fără surpriză decizia guvernului Shamir, avînd în vedere faptul că întreaga populație a Israelului, indiferent de orientare, este atașată principiului unui Ierusalim reunificat sub suveranitate israeliană inalienabilă. Dacă ar fi acceptat misiunea mandatată de Consiliul de Securitate, Shamir ar fi pus coaliția guvernamentală — realizată cu atîta dificultate — în fața unei crize sigure.

Problema statutului Ierusalimului a fost readusă în discuție, săptămîna trecută, de secretarul de stat american James Baker, care a cerut Israelului să nu favorizeze instalarea populației evreiești în sectorul oriental al orașului. Acest sector a fost cucerit și anexat de facto în iunie 1967, iar apoi, printr-o lege din 1980, proclamat parte integrantă a Ierusalimului, „capitală eternă și indivizibilă a Israelului", anexare ce nu a fost niciodată recunoscută de comunitatea internațională. Baker a reamintit clar poziția americană asupra statutului Orașului sfînt, subliniind că se stabilise în mod tradițional în relațiile dintre cele două state ca ajutorul economic american către Israel să nu fie folosit de acesta din urmă decît în teritoriile aflate sub control israelian înainte de războiul din 1967. Altfel spus, cele 400 milioane de dolari acordate de S.U.A. pentru a sprijini instalarea de noi imigranți nu pot fi folosite în teritoriile ocupate, deci nici în Ierusalimul de Est, cum intenționează autoritățile de la Tel Aviv.

După ce își manifestase în mai multe rînduri satisfacția față de reținerea de care dăduse dovadă Israelul de la începutul conflictului din Golf, masacrul de la esplanada moscheilor a modificat sensibil atitudinea S.U.A. Dar, cu toate că divergențele se mențin între punctele de vedere ale celor două țări, Washingtonul nu dorește să le agraveze. La rîndul său, ministrul de externe britanic Douglas Hurd a apreciat că „Israelul trebuie să-și găsească parteneri palestinieni pentru un dialog", dar s-a declarat „absolut împotriva creării unui stat palestinian independent".

Vădit nemulțumit de situația creată în țară de rezoluția Consiliului de Securitate, cotidianul „Jerusalem Post" nota : „După părerea Statelor Unite, Israelul trebuie să plătească prețul politic pentru a menține coeziunea coaliției militare internaționale împotriva lui Saddam Hussein".

BALOANELE DE ÎNCERCARE IRAKIENE. Între timp, Irakul lansează în direcția diferiților săi adversari mai multe „baloane de încercare". Astfel, o sursă diplomatică arabă din Bagdad a afirmat că președintele irakian ar fi dispus să se retragă dintr-o parte a Kuweitului, păstrînd numai regiunea atașată guvernoratului Bassorah — care cuprinde și insulele Warbah și Boubyan —, precum și zăcămîntul petrolier de la Rumeilah. Știrea a fost imediat și vehement dezmințită de agenția irakiană I.N.A., care a subliniat inflexibilitatea poziției irakiene în problema Kuweitului. Cu toate acestea, într-o convorbire avută la Tunis cu ministrul de externe francez Roland Dumas, Yasser Arafat a menționat și el o oarecare „mlădiere" a atitudinii liderului irakian.

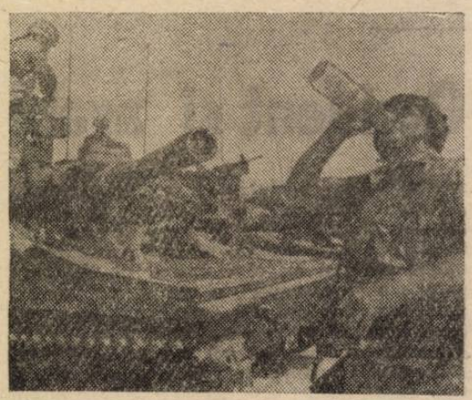

Soldați americani în Arabia Saudită

Președintele Turciei, Turgut Ozal (stînga) și emirul Qatarului, șeicul Khalifa Bin Hamal al-Thani, în cadrul turneului efectuat de șeful statului turc în regiune

Liderul creștin Dany Chamoun (în dreapta), fiul fostului președinte libanez Camille Chamoun, soția și cei doi fii ai săi, toți patru victime al unui sîngeros atentat care a avut loc duminica trecută la Beirut

Pe de altă parte, în încercarea de a străpunge solidaritatea occidentală, Bagdadul oferă din cînd în cînd un statut preferențial unor ostatici, eliberînd loturi de anumite naționalități în defavoarea altora. Aceste eliberări au loc, de cele mai multe ori, în urma intervenției unor parlamentari ai țărilor respective ; ca mulți dictatori, Saddam pare să se simtă flatat de „nenumăratele contacte diplomatice" pe care le realizează în urma acestor solicitări.

În aceeași notă ofensivă se înscrie și propunerea Irakului de a vinde petrol la prețul de 21 dolari barilul, într-un moment cînd acesta oscilează în jurul a 40 dolari. Ministrul irakian al petrolului, Issan al Jaladi, a precizat că așteaptă cumpărători din orice țară, inclusiv din Statele Unite, și că Bagdadul ar accepta să fie plătit după reglementarea crizei din Golf. Este greu de crezut că propunerea respectivă va găsi mulți amatori care să fie dispuși să încalce embargoul stabilit de comunitatea internațională. După cum este greu de știut ce înțelege Bagdadul prin „reglementarea crizei".

Nu de mult, o navă petrolieră irakiană a fost interceptată de forța multinațională în timp ce se deplasa spre portul Bassorah, la bordul ei descoperindu-se produse ce violau embargoul. Saddam Hussein s-a grăbit să-i decoreze pe cei 18 membri ai echipajului irakian cu Medalia curajului, felicitîndu-i că nu au cedat „invadatorilor, în ciuda focurilor de arme și a intervenției elicopterelor". Nu numai marinarii irakieni se pot bucura însă de aprecierile lui Saddam Hussein. Cotidianul german „Bild" anunță arestarea lui Jürgen Gietler, arhivist la Ministerul Afacerilor Externe de la Bonn, care a permis Irakului să cunoască „toate elementele analizei americane asupra Golfului" înainte de invadarea Kuweitului. Un alt spion în slujba Irakului, un cetățean turc care furniza date despre mișcările de trupe terestre și aeriene, precum și despre situația rafinăriilor din Anatolia, a fost reținut la Ankara. Cel puțin pentru moment, Saddam Hussein pare să acționeze prin mijloace pașnice...

PACE ÎN LIBAN ? Siria a repurtat în Liban primul succes ca urmare a crizei din Golf, reușind să se debaraseze de generalul Michel Aoun. Aoun, care hotărîse în martie 1989 declanșarea „războiului de eliberare împotriva ocupației siriene", a trebuit să cedeze în fața unui atac fulger siriano-libanez și să se refugieze la ambasada Franței, care i-a acordat azil politic. Înlăturarea generalului Aoun era de multă vreme urmărită de Siria și de guvernul libanez pro-sirian și, chiar dacă ministrul de externe francez a refuzat să stabilească vreo legătură între această operațiune și criza din Golf, aceasta există. Siria, care s-a alăturat taberei comunității internaționale împotriva Irakului, putea într-adevăr să conteze că lovitura sa de forță nu va stîrni reacții în actualele împrejurări.

Președintele libanez Elias Hraoui a apreciat necesară formarea unui nou guvern, sau cel puțin remanierea celui în funcțiune, în vederea aplicării acordurilor de la Taif asupra Libanului, încheiate în octombrie 1989 sub egida Ligii Arabe. Pentru Hraoui, „dizolvarea milițiilor și trimiterea armatei libaneze în sudul țării" ,ocupat de Israel, sînt măsuri indispensabile pentru reunificarea Libanului și extinderea autorității statului asupra întregului teritoriu.

Neliniștiți de iminența acestor măsuri, palestinienii cer semnarea unui acord între guvernul libanez și O.E.P. în legătură cu prezența palestiniană în Liban .„O.E.P., care aprobă puterea legală din Liban, cere ca drepturile sale politice și sociale să fie apărate", a declarat Zeid Wehbe, comisar politic al mișcării „Al Fatah" din Liban, precizînd că palestinienii nu fac parte din „milițiile" propuse spre desființare. Temeri cu atît mai îndreptățite, cu cît între Siria și organizația palestiniană relațiile nu sînt dintre cele mai călduroase. Prin acțiunea fulger de săptămîna trecută, Damascul și-a extins prezența în Li-

ban și și-a consolidat influența asupra administrației președintelui Hraoui. Această consolidare relativizează întrucîtva acordurile de la Taif, care prevedeau retragerea la un termen dat al armatei siriene către estul țării și o supraveghere a normalizării situației politice din Liban asigurată de un „triumvirat" arab : Arabia Saudită, Algeria și Maroc. După ce a suportat, călcîndu-și pe inimă, autoritatea — de altfel pur teoretică — a acestui triumvirat, Siria apare astăzi ca marele ordonator al destinului micului său vecin. De altfel, un prim semn al autorității excesive a și apărut, prin zvonurile insistente privitoare la execuțiile sumare a peste 100 de militari fideli generalului Aoun, după atacul surpriză asupra trupelor acestuia. Ministerul libanez al apărării a dezmințit categoric aceste informații, afirmînd că este vorba numai de militari uciși în cursul luptelor. Un bilanț provizoriu al ofensivei siriano-libaneze menționează 113 morți și 720 de răniți, atît civili cît și militari. La toate acestea se adaugă asasinarea la Beirut a liderului creștin Dany Chamoun și a familiei sale, atentat care nu a fost revendicat încă de nici o grupare și a fost condamnat ferm de autoritățile libaneze. Războiul a încetat. Dar e pace, acum, în Liban ?

Dan Radu Stănescu

Îngrijorări pentru Occident și arabi

Un război total care să se soldeze cu moartea sau înlăturarea de la putere a liderului irakian, Saddam Hussein, ar putea crea mai multe probleme mai degrabă decît să le rezolve atît pentru occidentali, cît și pentru arabi. Analiști politici și diplomatici au afirmat că atît Washingtonul, cît și capitalele arabe și europene sînt din ce în ce mai conștiente de faptul că ostilitățile din Golf ar putea duce la dezintegrarea unei țări care cuprinde regiuni distincte din punct de vedere etnic și religios. Există teama că într-o perioadă post-Saddam bucăți din teritoriul irakian ar putea intra sub influența iraniană, siriană sau a separatiștilor kurzi, ducînd la un conflict distrugător în anii următori. Există, de asemenea, o îngrijorare în ce privește o posibilă realiniere și polarizare a puterii arabe în urma înlăturării lui Saddam. Pe de altă parte, o soluționare pașnică a crizei sau un război limitat în care ordinea lui Saddam ar putea supraviețui ar ridica, de asemenea, noi probleme privind un control al ambițiilor regionale ale Irakului și evitarea unei reeditări a invadării Kuweitului din 2 august.

Populația Irakului — 17 milioane locuitori — este divizată în trei comunități distincte : șiiții care vorbesc limba arabă, sunniții musulmani și kurzii. Șiiții, care locuiesc în principal în sud, constituie cel mai numeros grup religios și îi întrec ca număr pe sunniți.

Analiștii arată că este general recunoscut că Saddam a lăsat țara fără nici o alternativă viabilă la conducerea unei singure persoane și nici o opoziție efectivă nu este capabilă să umple vidul creat în eventualitatea că el ar fi omorît sau înlăturat de la putere. „Propriul sentiment al lui Saddam că este indispensabil, că a îndepărtat toate formele viabile de alternativă la conducerea lui este într-o anumită măsură o sursă a propriei sale forțe", a declarat Ali Hillal Dessouki, un om de știință politic egiptean, specializat în probleme irakiene.

Totuși, vremea compromisurilor a trecut repede, fără a exista nici un semn din partea lui Saddam că dorește să se retragă din Kuweit. Analiștii au fost de acord că o lovitură de palat la Bagdad poate veni doar din trei părți — a forțelor armate, a aparatului de securitate al țării sau din partea Partidului Baas însuși. „Totul depinde de cum este înlăturat", a explicat Shlaim Avi, specialist israelian în problemele Orientului Mijlociu de la Universitatea Oxford. „S-ar putea să fie forțele aeriene, unde o anumită opoziție ar fi putut să supraviețuiască ? Sau rudele lui, care conduc aparatul de securitate și de informații ?" Forțele armate, cu excepția gărzilor republicane de elită, în care are încredere, sînt ținute în afara capitalei, în timp ce aparatul de securitate și de informații, precum și palatele lui Saddam sînt controlate de rudele lui și acoliții acestora. „Partidul Baas este infiltrat atît în rîndul forțelor armate, cît și în corpurile de informații. Ca un animal rănit, el și-ar putea mînca piciorul (scăpînd Irakul de Saddam) pentru a supraviețui", a arătat un analist european. Dar discuția referitoare la trimiterea Irakului în epoca de piatră nu este în interesul nimănui, afirmă diplomații și analiștii. „Dacă trebuie ca Irakul să rămînă un stat viabil, atunci este necesar să ne limităm atacurile și să lăsăm intactă o parte din capacitatea militară irakiană", a afirmat diplomatul.

Un război total în Golf între cea de-a patra armată din lume și Statele Unite și aliații lor din Golf ar putea duce la haos.

Analiștii arabi relevă că dușmanul din Golf al Irakului — Iranul — ar căuta să revoluționeze populația șiită, mare ca număr, în timp ce Siria, condusă de o aripă rivală a Partidului Baas și care este de mult ostilă lui Saadam, ar fi încurajată să concureze cu Libia în obținerea influenței asupra forțelor naționaliste și de stînga supraviețuitoare din Irak. Iranul, împreună cu aliații săi din timpul războiului din Golf, Siria și Libia, au oferit sprijin financiar și militar mișcărilor irakiene din exil. Căderea lui Saddam ar reînvia, de asemenea, ambițiile separatiste ale kurzilor, nu numai în Irak, ci și în rîndurile minorității kurde din Turcia învecinată.

Un diplomat arab a relevat că îndepărtarea Irakului de ceea ce el a numit ecuația puterii în Orientul Mijlociu ar servi numai intereselor Israelului și ar tulbura echilibrul regional pentru un deceniu.

Analistul Wahid Abdel-Maguid, într-un articol publicat în săptămînalul „Al-Syassa al-Dawlia" a avertizat asupra unei frămîntări regionale. „Confruntarea militară, indiferent de durata și intensitatea ei, va produce o dezintegrare fără precedent a ordinii arabe și apariția unei noi structuri compatibilă cu ordinea internațională care va reieși din aceasta, în care Statele Unite își vor asuma un rol conducător", se arată în articol.

Analiștii afirmă că menținerea lui Saddam la putere este la fel de plină de dificultăți ca și încercarea de a pune la cale răsturnarea sa. Pînă în prezent, el nu a răspuns semnalelor trimise de președintele George Bush și de ministrul britanic al afacerilor externe, Douglas Hurd, potrivit cărora retragerea din Kuweit ar putea duce la eforturi pentru rezolvarea problemei palestiniene. Irakul insistă că soluționarea crizei din Golf trebuie să fie legată de problema palestiniană, dar Israelul respinge în mod ferm orice legătură. „Cînd liderii occidentali discută despre acest lucru și se referă la măsuri de securitate regionale, de fapt ei oferă o ramură de măslin", a afirmat o oficialitate a unei ambasade occidentale. Totuși, pentru disidenții irakieni exilați, orice discuție referitoare la un compromis, în urma căruia Saddam și acoliții lui din cadrul Partidului Baas să poată rămîne la putere, ignoră dorința ascunsă a poporului irakian de schimbare. „Saddam este ca un stăvilar. Cînd acesta cedează, un torent de sentimente populare va fi dezlănțuit de un popor care nu va mai tolera această situație", a afirmat Fahd Jabr, șiit irakian și democrat liberal care conduce Noul Partid Umma, aflat în exil. „Nu avem decît un singur scop. Acesta este îndepărtarea lui Saddam".

(După **Reuter**)

STOP CADRU

La Phenian s-a încheiat, într-o notă optimistă, a doua rundă a convorbirilor dintre primii miniștri ai RPD Coreene și Republicii Coreea, Yang Huang Muk și Kang Young-Hoon, care au examinat probleme privind reducerea confruntării politico-militare și schimburile între cele două părți ale Peninsulei Coreene. În cadrul discuțiilor cu ușile închise au fost prezentate poziții cu privire la o serie întreagă de probleme. Principala temă a constituit-o. Declarația de neagresiune, propusă de delegația RPD Coreene. „Avem încrederea că la următoarea întîlnire a premierilor declarația va fi adoptată", a declarat un reprezentant al părții nord-coreene. Dar Coreea de Nord respinge unificarea după modelul german — remarcau observatorii. Examinarea aspectelor concrete a început de la aprecierea că părțile și-au înțeles reciproc pozițiile a afirmat, la rîndul său, un reprezentant al părții sud-coreene. În opinia sa, la întîlnire s-a realizat „un progres foarte mare". Următoarea întîlnire a premierilor este prevăzută pentru 11—14 decembrie.

Noua Zeelandă

O cursă printre obstacole

Cu opt săptămîni înaintea alegerilor generale, Noua Zeelandă are un nou prim-ministru. O demisie pentru a se evita o criză politică și mai gravă ?

O demisie necesară. La 4 septembrie, primul ministru neozeelandez Geoffrey Palmer, aflat în fruntea guvernului din august 1989, își „oferea" demisia pentru a se „ocoli" o „hemoragie" în rîndul Partidului Laburist, așa cum anunța postul de Radio de stat din capitală. Motivul ? „Oferta" lui Geoffrey Palmer intervenea în urma declanșării unui impas în cadrul formațiunii de guvernămînt, provocat în special de refuzul parlamentului de a vota o lege a mediului înconjurător supusă aprobării de premier însuși. Potrivit sistemului politic în vigoare în Noua Zeelandă, un astfel de eșec al primului ministru în fața forului legislativ este echivalent cu un vot de neîncredere. În același timp, Agenția „New Zealand Press Association" (N.Z.P.A.) a anunțat că membrii cabinetului neo-zeelandez dăduseră un ultimatum primului ministru, cerîndu-i să demisioneze.

Cabinetul fostului premier Geoffrey Palmer a avut, așa cum se vede, o „viață" destul de scurtă. Motivele sînt evidente. Înainte de toate, la preluarea funcției, în 1989, el anunța o „nouă orientare" în domeniul politicii economice. La acea dată, economia se afla în recesiune, numărul șomerilor depășea 170 000, adică 11 la sută din totalul forței de muncă. Prin anularea subvențiilor statului, o serie de fermieri se aflau în dificultate, iar vînzarea produselor agricole — principalele articole de export — era în descreștere. Rata inflației, de 1,1 la sută, manifesta o puternică tendință de creștere. Astfel, „pasivul" moștenit de la David Lange, predecesorul său, i-a creat multe probleme și, îndeosebi, dileme. Politica de reprivatizare necesară, dar cu impact imediat în sfera socială, pierderea de noi locuri de muncă i-au atras critica sindicatelor, care doreau o politică „mai socială". Degradarea imaginii laburiștilor în rîndul electoratului se cerea, în aceste condiții, evitată pe cît posibil, mai ales că Partidul Național nu a ezitat nici un moment să „etaleze" eșecurile economice ale celor aflați la putere.

În concluzie, momentul politico-economic traversat de Noua Zeelandă indică faptul că miza unei schimbări rapide la conducerea cabinetului se dovedea a fi nu numai conjuncturală, ci de perspectivă, avînd a „cîntări" substanțial în rîndul electoratului chemat la urne la 27 octombrie. O criză politică a laburiștilor, acum, ar fi însemnat îndeosebi o pierdere a avansului înregistrat în sondajele de opinie față de rivalul de cursă electorală, Partidul Național (conservator) — aflat în opoziție. Acesta ar fi putut marca cîteva puncte importante. Desigur, nu se cunoaște, deocamdată, cîte „bile albe" s-au împărțit după rezolvarea crizei prin numirea unui nou premier.

Cine este Michael Kenneth Moore ? Ministru al afacerilor externe pînă la 3 septembrie, Michael Moore este considerat de analiștii în materie de la Wellington drept un

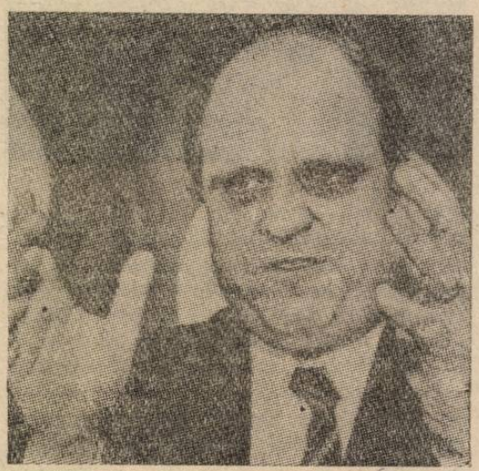

Michael Kenneth Moore, noul premier neozeelandez

profesionist în „ale politicii". În vîrstă de 41 de ani, Moore și-a dezvăluit, de curînd, ambițiile : „Singurele posturi de obținut în politică sînt cele de prim-ministru sau ministru de finanțe. Celelalte sînt numai funcții de directori de sucursale". Într-o carte publicată în 1987 și intitulată „Hard Labour" (Muncă grea), Michael Moore își dezvăluia motivația acțiunilor sale dominate de o ambiție puternică a reușitei. Provenit dintr-o familie săracă din nordul rural al Noii Zelande, în cariera politică Moore și-a propus să reabiliteze sărăcia familiei sale și aderă la Partidul Laburist la vîrsta de 16 ani. Socialist, Moore organiza, în 1969, campania electorală a lui Roger Douglas, care va deveni ulterior unul din cei mai radicali miniștri de finanțe neozeelandezi. Moore este ales în parlament în 1972, în perioada cabinetului condus de Norman Kirk. În rîndul Partidului Laburist, el aparține unui grup de parlamentari denumit „Fish and Chips Brigade", care a avut o contribuție importantă la alegerea lui David Lange la conducerea partidului și apoi ca prim-ministru (din 1984 pînă în 1989).

Înainte de investitura sa oficială, la o scurtă conferință de presă; Moore declara cu încredere că laburiștii vor cîștiga alegerile generale de la sfîrșitul lunii octombrie.

Numărătoarea inversă : campania electorală. Este adevărat că desemnarea unui nou premier a constituit o soluție „salvatoare" pentru moment, dar deopotrivă și o delicată responsabilitate pe „umerii" unui cabinet aflat, pe de o parte, în fața unor dificultăți economice moștenite de la predecesori și, pe de altă parte, a unei campanii electorale cu întregul său arsenal de marcare, pe „ultimii metri" a unor puncte în defavoarea adversarului politic.

Pe acest fond de probleme complexe, la 20 septembrie a fost declanșată campania electorală pentru scrutinul din această lună. În scurta perioadă de timp pe care o are la dispoziție, Michael Moore încearcă să clarifice unele puncte de vedere, să degajeze o serie de tensiuni : astfel, la 17 septembrie, noul premier anunța ajungerea la un acord asupra salariilor cu sindicatele, ce prevede creșteri salariale de 2 la sută, susceptibilă de a garanta o scădere a ratei dobînzilor. El declara, de asemenea, că va putea să evite un deficit bugetar prevăzut la 2,2 miliarde dolari neozeelandezi (1,3 miliarde dolari SUA). Cifre publicate de guvern, recent, estimau, că în termeni reali, salariile sînt, în prezent, mai scăzute decît în urmă cu șase ani, cînd Partidul Laburist a preluat puterea.

Situația economică dificilă a țării este abil exploatată în cursa electorală de liderul Partidului Național, Jim Bolger, ce a pus de fiecare dată pe seama laburiștilor orice eșec economic. Deocamdată, în sondajele de opinie, conservatorii dețin un avans de 19 procente în intențiile de vot, față de un avans de 30 procente la începutul anului. Aceasta ar putea să indice — așa cum remarcau și observatorii — că numirea, la 4 septembrie, a lui Michael Moore ca prim-ministru a însemnat o oarecare schimbare în preferințele electoratului. Nu suficientă însă.

Nici temele de politică externă nu sînt eludate de Jim Bolger. El a evocat, săptămîna trecută, oportunitatea apartenenței Noii Zeelande la tratatul militar de apărare ANZUS, alături de Australia și Statele Unite, afirmînd, în același timp, și alinierea partidului său la politica privind crearea zonei denuclearizate promovată de laburiști (Notăm că, în 1985, David Lange, premierul de atunci, a refuzat intrarea navelor americane cu încărcătură nucleară în porturile neozeelandeze. Măsură urmată de adoptarea, în parlament, a unei legi ce interzice accesul pe orice cale — terestră, maritimă, sau aeriană — a navelor purtătoare de arme nucleare în Noua Zeelandă. Ceea ce i-a atras din partea partenerilor din ANZUS — creat în 1954 — excluderea din pact, în 1986).

De fapt, politica anti-nucleară a constituit un puternic atu al Partidului Laburist în rîndul electorilor neozeelandezi și i-a asigurat cîștigarea netă a alegerilor, în pofida unor vizibile nemulțumiri economice (șomaj, datorie externă ridicată).

Se pare, însă, că și Washingtonul încearcă să diminueze „tăcerea", de patru ani, cu Wellingtonul. La sfîrșitul lunii februarie, secretarul de stat James Baker anunța reluarea contactelor la nivel înalt cu Noua Zeelandă, suspendate în 1986. Baker declara atunci că o continuare a suspendării contactelor în chestiuni altele decît cele militare sau de informare „nu mai are sens", în condițiile în care Wellingtonul a sprijinit lupta împotriva drogurilor și a pescuitului cu plasă în zona Pacificului, probleme de importanță pentru Statele Unite, într-o zonă cu evidentă pondere strategică.

Referindu-se la poziția sa față de ANZUS, Jim Bolger a indicat că este partizanul începerii negocierilor cu Washingtonul pentru un nou tratat.

Așadar, cursa electorală se anunță, de acum, foarte strînsă. Din cele 97 de locuri ale Parlamentului — 56 sînt deținute de Partidul Laburist și 40 de Partidul Național, un loc de Noul Partid Laburist — aproximativ 20 se anunță a fi foarte disputate, sînt de părere observatorii. Ar fi suficient ca partidul aflat în opoziție să cîștige 10 din acestea pentru a alcătui un guvern minoritar. Dar uneori calculele anterioare nu se potrivesc cu decizia urnelor.

Mihaela Brumă

Un premiu de prestigiu: lumini și umbre

Flash-urile agențiilor internaționale de presă au anunțat atribuirea Premiului Nobel pentru Pace președintelui sovietic la 15 octombrie, ora 10,00 GMT. Telegramele, provenind din capitala Norvegiei, au fost receptate la Moscova în plină sesiune a Sovietului Suprem, dezbaterile purtîndu-se asupra politicii externe a U.R.S.S. Mihail Gorbaciov nu se afla, în acel moment, în sală. Avea să afle, însă, curînd, vestea de la ambasadorul norvegian, care s-a deplasat la Kremlin să i-o comunice. În mod surprinzător, agenției „TASS", atît de operativă de obicei, i-a trebuit, de această dată, 45 de minute spre a difuza importanta informație. Pentru a parveni, oficial, deputaților, s-a scurs și mai multă vreme. Pe culoare, însă, ea s-a răspîndit cu repeziciune, formîndu-se și un pool de televiziune spre a consemna reacția președintelui sovietic. În fine, la o oră și 20 de minute după receptarea știrii din Oslo, Anatoli Lukianov, președintele Sovietului Suprem al U.R.S.S., a adus-o și la cunoștința deputaților.

„Îmi este greu să găsesc, în această clipă, cuvintele cele mai potrivite... Sînt foarte emoționat, n-am să o ascund", a declarat Mihail Gorbaciov corespondenților televiziunii. A adăugat, totodată, că interpretează decizia de a i se atribui Premiul Nobel pentru Pace „nu în plan personal, ci ca pe o recunoaștere de o mare valoare și o importanță enormă pentru opera căreia noi îi spunem perestroika". Șeful statului sovietic a remarcat, în context, că, atunci cînd a fost începută restructurarea, „am știut că ea va prezenta o mare însemnătate pentru toate țările".

În timp ce Mihail Gorbaciov se adresa televiziunii, pe adresa lui au început să sosească telegrame călduroase de felicitare de pe toate meridianele, transmise de șefi de stat, de conducători ai unor organisme internaționale de prestigiu, de cunoscute personalități politice ale lumii.

Președintele U.R.S.S. este al 17-lea sovietic căruia i se acordă un Premiu Nobel, între aceștia numărîndu-se Boris Pasternak, Mihail Șolohov, Alexandr Soljenițîn — toți trei pentru literatură, în 1958, 1965 și, respectiv, 1970 —, și al doilea distins cu Premiul Nobel pentru Pace, după Andrei Saharov (în 1975).

Telegramele de felicitare primite de Mihail Gorbaciov subliniază, pe drept cuvînt, incontestabilele merite ale conducătorului sovietic pentru efectuarea rupturii, în URSS, cu 70 de ani de dogmă și promovarea unei politici curajoase de democratizare a societății sovietice, pentru contribuția la construcția paneuropeană, îndeosebi prin accelerarea schimbărilor din Europa de Est și unificarea Germaniei, eforturile consecvente de lichidare a războiului rece, angajamentul ferm în favoarea dezarmării, păcii și stabilității mondiale, a reducerii tensiunilor și întronării spiritului de dialog, înțelegere și încredere reciprocă pe bătrînul continent și, în ansamblu, dincolo de fruntariile acestuia.

Agențiile internaționale de presă, care au pus în evidență omagiul adus de străinătate președintelui sovietic, au relevat, însă, și discrepanța între termenii extrem de elogioși

ai acestuia și o anumită rezervă percepută pe plan intern, datorată, în opinia observatorilor, unei diminuări a popularității lui Mihail Gorbaciov, ca urmare a agravării crizei instituționale, economice și sociale. Reproșurile ce i se aduc sînt legate de lipsa de rezultate, pe plan intern, a acțiunilor promovate în cadrul perestroikăi. Astfel, notează agenția „France Presse", deși un principal obiectiv al politicii de dezangajare militară, dezarmare și „reconversiune" a industriei militare era relansarea producției și ameliorarea vieții cotidiene, acestea întîrzie să se arate, nivelul de trai al populației continuînd să se degradeze. Se aduc acuze, în primul rînd din partea Federației Ruse, de imobilism economic. Pe de altă parte, problemele naționale arzătoare nu și-au aflat, încă, rezolvarea, conflictele etnice se mențin, „problema baltică" nu avansează spre rezolvare. Ciștigă, se pare, teren, opinia că președintele se ocupă preponderent de politica externă și mai puțin de problemele interne, drept urmare, o serie de reacții înregistrate în rîndul moscoviților după difuzarea știrii de atribuire a Premiului Nobel pentru Pace, fiind apreciate de observatorii care le-au consemnat ca „indiferent — politicoase", în cel mai bun caz, iar în cel mai rău — de „apăsătoare amărăciune".

Președintele Gorbaciov „merită Premiul Nobel pentru Pace, dar nu și pe cel al economiei", a afirmat Gheorghi Arbatov, președintele Institutului SUA-Canada. După opinia lui Evgheni Velikov, om de știință apropiat de Gorbaciov, „acest lucru nu va schimba în mod fundamental situația internă, avînd în vedere că problemele sînt în principal de ordin economic". Cota de popularitate a președintelui „va depinde de capacitatea lui de rezolvare a problemelor economice", a adăugat acesta. „Acest Premiu Nobel va spori, fără îndoială, prestigiul și autoritatea lui Mihail Gorbaciov, dar problemele politice, economice și naționale ale țării rămîn în continuare nerezolvate", a afirmat, la rîndul său, fostul disident R. Medvedev.

Pe de altă parte, notează tot agenția „France Presse", pentru o bună parte a militarilor, acțiunea lui Gorbaciov în Europa de Est echivalează mai curînd cu un act de cedare, decît o contribuție la pacea mondială. Vicepreședintele grupului naționalist conservator „Soiuz", colonelul Nikolai Petrușenko, din armata de uscat, sublinia în ședința Sovietului Suprem că „U.R.S.S. procedează la o dezarmare, dar S.U.A. — nu", reluînd astfel o opinie exprimată frecvent în anumite cercuri militare, care consideră concesiile U.R.S.S. drept unilaterale. Dezbaterea în jurul politicii externe a Moscovei, care a avut loc în Sovietul Suprem, a provocat, de altfel, o serie de intervenții foarte critice față de diplomația sovietică.

Așadar, elogii și reproșuri. Laude și critici. Lumini și umbre. Apanaj rezervat doar marilor personalități. Căci, dincolo de orice, Mihail Gorbaciov rămîne ceea ce nimic nu mai poate schimba: omul ce a dat un alt făgaș istoriei.

Vasile Crișu

O amplă biografie a președintelui Mihail Gorbaciov găsiți în nr. 1 al „Bibliotecii Lumea azi". Acest număr, care se mai poate procura la centrele de difuzare a presei, cuprinde biografiile a patru personalități contemporane: George Bush, Mihail Gorbaciov, Papa Ioan Paul II și Lech Walesa.

Octavio Paz — o conștiință universală

Cînd a aflat știrea despre decernarea Premiului Nobel pentru literatură pe anul 1990, Octavio Paz se afla la New York, unde urma să inaugureze, printr-o conferință, expoziția de artă mexicană găzduită de Metropolitan Museum. Firesc, vestea l-a bucurat, luîndu-l, în același timp, prin surprindere. Căci marele poet și eseist mexican sperase în atribuirea acestui premiu anul trecut, dar el a revenit scriitorului spaniol Camilo Jose Cela. Părea, deci, improbabilă o decernare consecutivă unui alt reprezentant al literaturii de limbă spaniolă. Și totuși...

În vîrstă de 76 de ani, Octavio Paz a fost premiat pentru viziunea sa amplă, pentru stilul plin de pasiune, inteligență, sensibilitate, pentru umanismul său integru. Opera sa reprezintă o chintesență rar întîlnită, inedită, a mai multor culturi — cea indiană (precolumbiană), cea spaniolă, din vremea conquistei, și cea reflectînd modernismul occidental. A scris în special poezie — „pentru poemele mele am fost premiat", declară Octavio Paz —, dar nu mai puțin eseuri, critică literară, articole pe teme contemporane.

Destinul a vrut ca Octavio Paz să aibă numeroase tangențe cu politica. Foarte tînăr, părăsește cursurile universitare, preferînd să fie un autodidact. Înființează o școală pentru copiii indienilor, într-o provincie mexicană, și îl cunoaște, în primii ani ai afirmării sale ca poet, pe chilianul Pablo Neruda, care îi va încuraja vocația literară. Va împărtăși, în același timp, ideile politice de stînga ale lui Neruda și va susține

cauza republicanilor în războiul civil din Spania. Își continuă, pe de altă parte, studiile (în SUA, ca bursier al fundației Guggenheim), iar în 1945 intră în diplomație. Funcționează mai mulți ani la ambasadele mexicane din Paris și Geneva, fiind apoi ambasador în Japonia și India. În 1968 renunță la postul său în semn de protest față de decizia autorităților mexicane de a se trage în studenții ce manifestau în Piața Tlatelolco din Ciudad de Mexico. Evenimentele au avut loc în timpul Jocurilor Olimpice, desfășurate în acel an în Mexic, an al unor mișcări studențești care au marcat mai ales Europa, soldate, în ce privește țara lui Octavio Paz, cu aproape 300 de victime.

Cu o vastă activitate literară, creator de reviste, personalitate de o mare cultură, Octavio Paz conduce, în prezent, revista mexi-

cană „Vuelta". Colaborează în paginile multor periodice și săptămînale de pe diverse meridiane ale globului și ține cursuri, ca profesor invitat, la diferite universități americane și europene. A părăsit vederile politice ale stîngii marxiste, care i-au definit anii tinereții, apropiindu-se de ideile democrației liberale, prezente în multe din articolele sau conferințele sale. Octavio Paz afirmă, însă, că nu este o persoană politică, definindu-se totuși, un „spectator angajat". „Am fost întotdeauna interesat de politică, declara el cu doi ani în urmă, deoarece într-o perioadă a bombei atomice, a dictatorilor și a eventualității unui război total, politica este viața". A pledat, în America Latină, pentru afirmarea conștiinței de sine a continentului și alegerea căii democratice, în locul revoluției în stil cubanez, pentru renunțarea la accentul pus pe ideologie și la rolul prea puternic al statului, pentru respingerea tendinței nord-americane de dominație. Este considerat azi mai curînd un conservator, dar care a fost, totuși, adesea incomod pentru guvernul țării sale, prin criticile la adresa Partidului Revoluționar Instituțional, la putere de peste șase decenii.

„Nu cred în definiții, nu cred nici în ceea ce se numește dreapta sau stînga, cred în democrație", declară Octavio Paz, pronunțîndu-se pentru „păstrarea distanței față de putere", pentru apărarea rolului social al poetului, acela de „servitor al limbajului". Va critica, deci, societatea contemporană ori de cîte ori va considera oportună o asemenea atitudine, întrucît, a precizat el zilele trecute, „este necesară o asemenea critică în special în condițiile renașterii naționalismului și a fanatismului religios". „Mari poeți ai secolului nostru au manifestat simpatie pentru totalitarism", a apreciat el cu regret într-o conferință de presă acordată după decernarea premiului.

Anca Voican

Europa se grăbește

La încheierea carierei sale politice, marele om de stat grec Elefterios Venizelos a făcut o glumă amară : „Primul război mondial a început și s-a purtat pentru ca Balcanii să fie europenizați. În final însă, noi am reușit, în măsură mai mare sau mai mică, să balcanizăm Europa".

Unii vor accepta fără rezerve paradoxul care se afla la baza raționamentului renumitului grec. Alții vor căuta argumente pentru a-l combate.

Primii au de partea lor faptele, valul foarte mare de emigrări din țările balcanice, care au reușit să împînzească bătrînul continent, în diferite perioade.

Cea de-a doua categorie afirmă că, în pofida tuturor acestor lucruri, Europa a rămas tot Europa, iar Balcanii tot Balcani. Oare nu este destul de evidentă linia de demarcație creionată în 1937, în cuvintele popularului ziarist american John Gunter : „O rușine de nesuportat pentru spiritul omenesc și cel politic este faptul că aceste țări mici, limitate, nenorocite, prăpădite și necivilizate din Balcani se ceartă și îndrăznesc să se certe pînă cînd de la această ceartă se ajunge iar la un război mondial ?" Iar glumeții din această categorie, „negativiști balcanici", chiar și în zilele noastre afirmă că granița strictă dintre Europa civilizată și „Sud-estul sălbatic" a trecut întotdeauna pe la Viena, adică acolo unde pentru prima dată au apărut inscripții necenzurate pe ușile de la toalete.

Sînt istoric și privind profesional în trecut dau dreptate și unora, și altora. Modul meu de a gîndi însă nu îmi este îndreptat spre reminiscențele istorice, ci mai degrabă caută legătura lor cu contemporaneitatea noastră atît de confuză și îngrijorătoare. La mai puțin de două decenii după cel de-al doilea război mondial, începuse o nouă cruciadă de „balcanizare" a Europei. Iugoslavi, turci și mai puțin greci s-au străduit ca în doar cîțiva ani să umple de conținut noțiunea de „gastarbeiter", avînd diferite nuanțe, predominante fiind cele negative. Puțini dintre ei s-au îmbogățit, măsurînd aceasta cu unități ale standardului occidental. Și nimeni din acești „gastarbeiteri" nu a ajuns printre vîrfurile lumii de afaceri.

În prezent, la această cruciadă de „balcanizare" a Europei ne-am alăturat noi și **românii.** Eforturile noi au generat și ambiții noi. Compatrioții noștri cu ambiții jack-londoniene s-au avîntat spre Canada, Australia și S.U.A. A căzut „cortina de fier" ridicată de noi în decurs de decenii, și Occidentul părea a fi pămîntul făgăduinței. Dar după primele cîteva valuri de nou-sosiți, Occidentul s-a speriat și a început el însuși să tragă o „cortină de fier". Un paradox trist : Bulgaria totalitară avea regim fără viză cu o serie de țări europene, iar cetățenii Bulgariei democrate sînt nevoiți să se umilească rugîndu-se pentru viză în fața consulatelor străine.

De fapt, paradoxul este doar manifestarea exterioară a unui fenomen logic. Europa, cît și Occidentul de dincolo de Ocean au început să se apere în sens economic, cultural, politic și dacă vreți și moral. În prezent, în marile capitale ale Europei deja nimeni nu mai vorbește și scrie de drepturile omului, de Helsinki, de disidenți... S-a săpat o brazdă adîncă, sumbră și nimicitoare, care desparte Europa în bogați și săraci, în sătui și flămînzi. Ca o fatalitate, se vorbește acum că la cel sărac se poate „descoperi" chiar complexul de brutalitate față de cel bogat. Iar acest complex are mai multe fețe, una dintre ele fiind cea militară.

Europa se grăbește să pună barierele. În caz contrar, se poate trezi în situația acelui vrăjitor căruia i-a scăpat spiritul răului din eprubetă, iar după aceea nu l-a mai putut pune la loc. Și aceasta este cam așa, pentru că eforturile actuale de „balcanizare" a Europei occidentale reprezintă doar o parte din fenomenul necontrolat al presiunii est-europeanului de a se integra într-o lume mai bună, de a aspira spre o cultură și o civilizație superioare. O aspirație omenească veșnică, legică, dar care caută o supapă în coordonate istorice necorespunzătoare.

Iar acestea sînt necorespunzătoare chiar și pentru faptul că în societatea occidentală organizată, pînă nu demult numită de noi cu dispreț ideologic „de consum", fiecare și-a găsit locul, fiecare sistem funcționează în așa fel încît nou-venitul trebuie să pornească de la periferia societății. Și adesea el rămîne acolo, țintuit fiind de lipsa de șansă proprie. Această șansă va fi tot mai rară pentru nou-veniți, nu numai din cauza xenofobiei manifestate acum într-o serie de țări occidentale. Strămoșii lor, care la sfîrșitul secolului trecut și după războaiele din 1912 și 1918 au plecat în Occident, au fost favorizați de conjunctura economică, dinamica socială, toleranța politică, răbdarea din partea populației și de lipsa unor prejudecăți politice. Și unii dintre ei au reușit, însă pînă la bătrînețe și-au păstrat în adîncul sufletului nostalgia pentru patria lor.

Mă tem că din rîndurile compatrioților noștri contemporani vor fi incomparabil mai puțini aceia care vor reuși în Occident. Noul avînt de „balcanizare" a Europei de Vest și a lumii anglo-saxone de dincolo de Ocean va fi foarte curînd oprit. Puțini dintre ei vor reuși să-și făurească o viață personală mai bună, dar, dacă nu ei, urmașii lor vor avea soarta unei asimilări benevole. Restul... Să nu prezicem soarta acestora. Și în ambele cazuri vor provoca o durere pentru națiune, vor fi dezertori fericiți sau triști din drumul ei istoric.

Milcio Lalkov
(Din cotidionul bulgar „Otecestven Vestnik")

1000+1

Aflat în vizită la New Delhi, Nelson Mandela a adus un omagiu floral la memorialul Mahatma Gandhi, declarînd că mişcarea pe care o conduce, consacrată combaterii apartheid-ului, se bazează pe filozofia nonviolenţei promovată de marele conducător indian. De altfel, liderului Congresului Naţional African i-a fost decernată cea mai înaltă distincţie atribuită de India unei persoane civile — Bharat Ratna — „Bijuteria Indiei" — pentru lupta sa vizînd abolirea politicii de apartheid. Nelson Mandela este cel de-al doilea străin care o primeşte. Primul a fost un nepalez, Khan Abdul Ghaffar Khan.

Suspendare

Pakistanul a respins cererea Statelor Unite de a inspecta instalaţiile sale nucleare, motivînd că acestea sînt folosite în scopuri paşnice, informează „Associated Press". Cererea privind inspecţia a fost formulată în timpul convorbirilor dintre ministrul de externe pakistanez, Sabahzada Yaqub Khan, şi secretarul de stat american, James Baker. Ca urmare a refuzului guvernului pakistanez de a permite Statelor Unite să inspecteze instalaţiile sale nucleare, ajutorul acordat de S.U.A. Pakistanului, în valoare de 573 milioane de dolari, a fost suspendat.

Declaraţie

Sancţiunile impuse Chinei de Occident constituie o măsură greşită care nu va duce la liberalizarea acestei ţări şi, în consecinţă, ar trebui ridicate, a apreciat fostul ministru american al apărării, Caspar Weinberger, în cadrul unei conferinţe consacrate investiţiilor străine în Shanghai. De asemenea, Weinberger şi-a exprimat speranţa că relaţiile dintre China şi Statele Unite trebuie să se îmbunătăţească, arătînd că acest lucru este în beneficiul ambelor părţi, în ciuda diferenţelor politice, culturale şi religioase dintre cele două state.

Refuz

Bielorusia a refuzat să semneze un acord de bună vecinătate cu Polonia, la încheierea primei vizite oficiale efectuate la Minsk, după al doilea război mondial, de un minstru polonez de externe. Televiziunea din Varşovia a anunţat că vizita lui Krzysztof Skubiszewski s-a soldat cu un eşec, conducătorii Bielorusiei „refuzînd să semneze o declaraţie guvernamentală comună", elaborată de un grup de lucru. Potrivit crainicului televiziunii poloneze, citat de agenţia „France Presse", conducătorii Bielorusiei au acuzat Varşovia de „discriminare a minorităţii bieloruse" din Polonia şi au avansat „revendicări teritoriale", afirmînd că regiunea Bialystok (nord-estul Poloniei) este „un teritoriu etnic bielorus". Pe de altă parte, agenţia „PAP" informează că miniştrii de externe ai Poloniei şi Rusiei, respectiv K. Skubiszewski şi A. Koziriov, au semnat, la Moscova, Declaraţia de prietenie şi colaborare în bună vecinătate dintre Polonia şi Federaţia Rusă. Documentul, primul de acest fel în relaţiile dintre Rusia şi ţările vecine, subliniază că Federaţia Rusă şi Polonia îşi vor edifica relaţiile „pe respectarea dreptului internaţional, a suveranităţii şi integrităţii lor teritoriale, pe principiile egalităţii, neamestecului în treburile interne, bunei vecinătăţi şi colaborării reciproc avantajoase". Cele două părţi declară că „nu formulează una faţă de alta nici un fel de pretenţii teritoriale şi nu vor formula nici în viitor". Federaţia Rusă şi Polonia vor face schimb de reprezentanţe diplomatice şi consulare.

Perspective

Referindu-se la perspectivele comunitare, preşedintele Comisiei CEE, Jacques Delors, s-a pronunţat — în cadrul Senatului francez — pentru extinderea minimă a structurilor „celor 12", eventual, prin „aderarea Austriei şi Norvegiei". În context, el a menţionat ca potenţiali candidaţi Polonia, Cehoslovacia şi Ungaria, pe care, însă, le-a îndrumat spre C.S.C.E., ca fiind un „cadru util şi necesar pentru examinarea tuturor problemelor europene". Delors a recomandat ca, pînă la sfîrşitul secolului, pentru strîngerea legăturilor cu ţările est-europene să fie folosite acorduri privind statutul de asociere.

Venit

Acţiunea de vînzare a fragmentelor din fostul zid al Berlinului — unor muzee sau colecţionarilor particulari — a adus, pînă în prezent, un venit de 2,1 milioane mărci (1,35 milioane dolari), a anunţat o oficialitate berlineză. Zidul Berlinului a fost construit în 1961, pentru a închide ermetic Berlinul occidental, şi a început să fie demolat în noiembrie 1989.

Abolire

Legea prin care locurile publice (biblioteci, parcuri, piscine etc.) erau separate din motive de rasă, a fost abolită, în mod oficial, începînd din 15 octombrie, ora zero, aceste locuri fiind acum accesibile tuturor sud-africanilor, informează „AFP". Totuşi, extrema dreaptă a anunţat că va interzice accesul persoanelor de culoare în locurile publice din oraşele pe care le controlează. Preşedintele Frederik de Klerk a anunţat că alte legi segregaţionale, cum ar fi apartheidul rezidenţial şi legea pămîntului, urmează să fie abolite anul viitor.

CICR

Comitetul Internaţional al Crucii Roşii a fost admis oficial ca membru observator al Adunării Generale a O.N.U. Această decizie a fost adoptată în unanimitate de către Adunarea Generală a forumului mondial, avîndu-se în vedere rolul Comitetului Internaţional al Crucii Roşii în cadrul eforturilor de a se asigura respectarea ansamblului convenţiilor de la Geneva privind, în special, refugiaţii şi prizonierii de război. Opt organizaţii interguvernamentale beneficiază, pînă în prezent, de acest statut, printre care Comitetul juridic consultativ pentru Asia şi Africa, Commonwealth-ul, Consiliul pentru asistenţă economică reciprocă, C.E.E., Liga Arabă, Organizaţia Unităţii Africane, Organizaţia Conferinţei Islamice. Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei are şi ea statut de observator, sub numele de Palestina. Totodată, şase state nemembre ale Naţiunilor Unite au statut de observator la Adunarea Generală a O.N.U. Este vorba de cele două Corei, Vaticanul, Monaco, San Marino şi Elveţia.

Actriţa americană Jane Fonda alergînd, în centrul Moscovei, în fruntea a circa 700 de femei sovietice, pe care doreşte să le înveţe cum se poate menţine silueta. Cursurile pe care le ţine, pe această temă, în U.R.S.S., au drept obiect, în afara jogging-ului, şi alte exerciţii

Preşedintele George Bush şi candidatul republican la postul de guvernator al Texasului, surprinşi de fotoreporteri, la Dallas, cu o... mătură. Constituind, firește, o aluzie la ceea ce doresc să se întîmple în alegerile de la 6 noiembrie, cînd se vor reînnoi Congresul SUA şi două treimi din guvernatori : „măturarea" adversarilor politici şi, ca atare, o victorie netă. Dacă — susţin oponenţii — nu va trebui folosită la adunarea... cioburilor speranţei încercate acum...

Vedetă

Unii dintre principalii răspunzători pentru gradul înalt de poluare înregistrat pe teritoriul fostei R.D.G. este cunoscutul automobil Trabant. Şi totuşi, la Salonul energetic deschis duminică la Felsberg, în centrul Germaniei, vedetă este... Trabantul, în versiunea sa nepoluantă, realizată de un grup de studenţi. Primul Trabant ecologic funcţionează în întregime pe baza energiei solare. Prototipul prezentat la salonul amintit poate atinge o viteză doar cu puţin sub cea realizată de modelul normal, avînd motor în doi timpi (100 km/h). Cu o condiţie : să fie vreme însorită.

Compensaţii

Preşedintele american, George Bush, a semnat o lege care oferă compensaţii financiare persoanelor care se aflau în Nevada în perioada în care Statele Unite au efectuat experienţe nucleare şi care afirmă că au suferit fizic din cauza efectelor acestora. Persoanele respective vor primi, fiecare, cîte 50 000 de dolari. Compensaţii se vor acorda chiar dacă nu s-a dovedit ştiinţific că cei implicaţi au fost victime ale radiaţiilor, precizează un comunicat dat publicităţii la Dallas.

Preot

Preotul unei parohii din Szczecin (nord-estul Poloniei) și-a schimbat sutana contra unui fluier de arbitru, pentru a conduce de la centru un meci de fotbal, în absența arbitrului oficial. Pentru a nu dezamăgi cele două echipe locale de juniori, care așteptau cu nerăbdare să-și dispute un meci de campionat, preotul și-a oferit de bună voie serviciile, substituindu-se oficialului desemnat de federație și a cărui absență, din motive necunoscute, ar fi determinat anularea jocului. Cu acordul antrenorilor și al căpitanilor celor două echipe, sfinția sa și-a scos sutana și s-a prezentat pe gazon în chiloți și tricou, cu fluierul în gură, relatează agenția poloneză „PAP", preluată de „AFP".

Dezmințire

Guvernul britanic „nu a acordat niciodată nici un fel de sprijin khmerilor roșii", a afirmat, în Camera Comunelor, primul ministru al Marii Britanii, Margaret Thatcher, subliniind că, de mulți ani, „scopul nostru (în Cambodgia) este de a împiedica o reîntoarcere la atrocitățile anilor lui Pol Pot". Precizarea, apreciază agențiile de presă, a fost făcută după ce un ziarist britanic, John Pilger, a afirmat într-o emisiune de televiziune difuzată de rețeaua particulară ITV că soldați ai SAS (comandouri de elită ale armatei britanice) antrenează în prezent khmeri roșii de-ai lui Pol Pot în taberele lor din Thailanda și Malayezia. Această informație a fost dezmințită și de către Foreign Office.

Petrol

În Arabia Saudită a fost descoperit un nou zăcământ de petrol. Situat în deșert, în centrul țării, acesta este extrem de important, iar țițeiul de foarte bună calitate, a indicat publicația „The Washington Post". Ministrul saudit al petrolului, Hisham Nazer, și responsabili ai companiei Saudi Armaco au confirmat importanța acestei descoperiri, fără a oferi însă estimări asupra noilor resurse petrolifere. Potrivit unor specialiști, citați de agențiile de presă, noul zăcământ ar putea asigura Arabiei Saudite posibilitatea exploatării petrolului său, în ritmul actual de producție, „mult după începutul celui de-al XXII-lea secol".

Terorism

Autoritățile de resort din Turcia au recunoscut existența unui „eventual pericol de terorism islamist", transmite „AFP". Referindu-se la recentele atentate revendicate de mișcări islamiste extremiste, a căror ultimă victimă a fost Bahriye Ucok, membră a opoziției și ferventă apărătoare a laicismului, conducătorul Organizației Naționale de Informații — MIT (siguranța turcă), generalul Teoman Koman, afirmă, potrivit presei turce, că aceste mișcări sînt susținute de țări vecine. Mișcările islamiste au revendicat asasinatele a trei membri ai „Asociației Gîndirii Kemaliste": profesorul Muammer Aksoy (31 ianuarie, la Ankara), ziaristul de extremă stînga Turan Dursun (4 septembrie, la Istanbul), și Bahriye Ucok (6 octombrie, la Ankara). Un alt apărător al laicității, fostul redactor-șef al cotidianului „Hurriyet", Cetin Emet, a fost asasinat la 7 martie, la Istanbul.

Kurile

Nu există nici o bază istorică sau juridică pentru cedarea către Japonia a celor patru insule din Arhipelagul Kurilelor mici, a declarat, în parlamentul sovietic, ministrul de externe Eduard Șevardnadze. După cum transmite agenția „TASS", el nu a respins, însă, posibilitatea creării de întreprinderi mixte sovieto-nipone în respectivele insule.

de MATTY

— Mă cheamă Rockefeller, dar nu cumpăr. Sic !

Adepți

Adepții fostului dictator haitian Duvalier au anunțat formarea Uniunii pentru Reconciliere Națională, la conducerea căreia se va afla Roger Lafontant, fost șef al securității și ministru de interne în timpul dictatorului. Noua formațiune politică, incluzînd partide mai mici loiale lui Duvalier, nu au precizat, însă, cine va fi candidatul său pentru alegerile prezidențiale din decembrie. Unii observatori politici și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu gruparea mișcării duvalieriste în jurul lui Lafontant, apreciind că sînt posibile incidente sîngeroase în Haiti.

Interviu

„Comunitatea europeană nu poate să înlocuiască NATO", a afirmat secretarul general al Alianței nord-atlantice, Manfred Woerner, într-un interviu acordat cotidianului francez „Liberation". „Va fi necesar mult timp (pentru CEE) să stabilească realmente o structură de apărare", a apreciat Woerner, subliniind că și în această ipoteză, pe termen lung, „alianța transatlantică va fi în continuare necesară pentru a echilibra puterea sovietică". „Chiar europenii din Est consideră că NATO va fi pilonul de securitate decisiv al noii structuri europene", a subliniat el. Referindu-se la criza din Golf, Woerner a apreciat că NATO „a jucat un rol foarte util în domeniul schimbului de informații", care a permis să „se creeze o puternică solidaritate".

Reputatul dramaturg Arthur Miller, pe scena lui Vivian Beaumont Theatre, din New York, cu ocazia împlinirii vîrstei de 75 de ani. Numeroșilor spectatori veniți să-l sărbătorească, le-a prezentat o... „colecție" de anecdote

Radioactivitate

Organizația ecologistă „Greenpeace", al cărei vapor a fost oprit și, apoi, eliberat de autoritățile sovietice, apreciază că nivelul radioactivității pe Insula Novaia Zemlia (Marea Barenț) este de 20—50 ori mai mai ridicat decît cel normal. Potrivit organizației, care acum duce o campanie contra experiențelor nucleare în Arctica, detectoarele utilizate de militanții „Greenpeace" pe Novaia Zemlia au înregistrat niveluri de radioactivitate de 50 de bequereli pe centimetru pătrat, iar radioactivitatea normală este de 3 bequereli.

Fiica suveranului spaniol Juan Carlos și a reginei Sofia, prințesa Elena de Bourbon, numită „La Infanta", este salutată, la Buenos Aires, de președintele Argentinei, Carlos Menem. A sosit pentru a asista la renumitele curse de cai ce se organizează aici

Rubrică realizată de Vasile Crișu

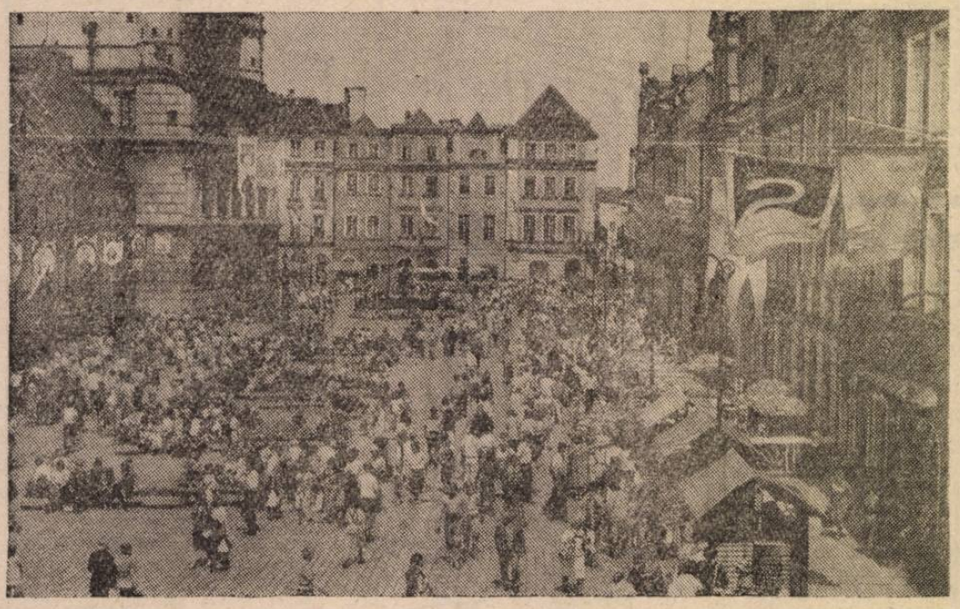

Vedere din Stary Rynek (Piața Veche)

Polonia văzută din Poznan

Manuela Ștefănescu

„Știi ce e socialismul ? Calea cea mai lungă și mai întortocheată de trecere de la capitalism la capitalism" (banc românesc care circulă în Polonia sau banc polonez care circulă în România)

How much ? întreb vînzătoarea arătînd spre strugurii cu boabe galben-ruginii. Femeia îmi răspunde ceva în germană, dar cunoștințele mele în materie se limitează la „guten tag" și la o poezioară despre o pălărie cu trei colțuri. După ce mai încearcă și în poloneză, cu același succes, se milostivește de mine și scrie pe o hîrtiuță o cifră care mă umple de spaimă — 20 000 zloți ! Știu deja că salariul mediu este de un milion de zloți, dar nu mă pot împiedica să nu tresar văzînd prețuri gen 2000 de zloți un covrig, 36 000 de zloți un borcan de nesscafé, 120 000 de zloți o pereche de pantofi și așa mai departe.

Ce mai fac polonezii ?

În cele patru zile cît am stat la Poznan, plus aproape o zi la Varșovia, am auzit pomenindu-se adesea numele lui Leszek Balcerowicz, ministru de finanțe, de profesie economist. Aflu că Balcerowicz urma să plece anul trecut la Leeds, în Anglia, unde fusese invitat să țină un curs de economie de un an la universitate, dar premierul Tadeusz Mazowiecki l-a convins să renunțe, oferindu-i nu numai postul respectiv, ci și deplină libertate în aplicarea programului său de reforme economice, considerat cel mai ambițios din întreaga Europă răsăriteană. Tînărul ministru de finanțe — are doar 43 de ani — s-a pus imediat pe treabă și, în mai puțin de un an, a reușit să reducă rata inflației la doar 3 la sută pe lună, să asigure stabilitatea monedei naționale în raport cu monedele străine (zlotul este convertibil, paritatea fiind de 9 500 de zloți la un dolar, cu variații de pînă la 5 la sută) și să practice prețuri realiste pentru produsele subvenționate de stat. A doua parte a programului său cuprinde măsuri, din care cîteva se află deja pe masa de lucru a parlamentului, privind o rapidă privatizare a economiei. Concret, pînă la sfîrșitul anului 1991, cele aproximativ 8 000 de firme poloneze mari și mijlocii vor fi vîndute unor investitori particulari.

Dar cel mai important examen pentru Leszek Balcerowicz va consta în modul de rezolvare a problemei uriașei datorii externe a Poloniei : 41 miliarde de dolari, din care mai mult de jumătate către Occident. El va încerca, desigur, să obțină o substanțială reducere a acestei sume, dar deocamdată creditorii nu par entuziasmați de idee.

Care sînt efectele vizibile ale aplicării primelor măsuri ? După o creștere relativ lentă, dar constantă pe durata a cîtorva luni, prețurile par a se fi stabilit la un nivel pe care foarte mulți îl consideră ridicat. Magazinele sînt bine aprovizionate, cozile au dispărut, specula a fost, practic, eradicată, dar venitul real al unei familii medii a scăzut cu 30 la sută. Producția industrială a scăzut și ea cam tot cu atît, dar guvernul speră că privatizarea companiilor mari și mijlocii va schimba atitudinea polonezilor față de muncă. Există și șomaj, dar procentajul este destul de redus (cam 7 la sută), deci sub „cota de alarmă". Așadar avantaje, dar și dezavantaje. Oricum, polonezul de rînd a început să înțeleagă că se poate și altfel.

Walesa contra Mazowiecki

Sciziunea din sînul „Solidarității" s-a reflectat, natural, asupra electoratului polonez. „Poate fi vorba de o ruptură între muncitori și intelectuali ?" întreb eu, cu gîndul acasă. „Nu, în nici un caz", mi se răspunde și mi se precizează că unii intelectuali au rămas de partea lui Lech Walesa, electricianul care are un Premiu Nobel pentru Pace, în vreme ce numeroși muncitori vor merge „pe mîna" intelectualului Mazowiecki. Ambii și-au anunțat candidatura pentru înalta funcție de președinte al Poloniei, primul tur de scrutin fiind programat la 25 noiembrie.

Lech Walesa consideră că ritmul reformelor în toate domeniile este prea lent și că prea mulți nomenclaturiști continuă să ocupe poziții importante. Unul din punctele campaniei sale electorale privește urmărirea și traducerea în justiție a tuturor foștilor „șefi", responsabili de dezastrul general al țării.

Tadeusz Mazowiecki, actualul prim ministru și fost consilier al lui Walesa în perioada de glorie a „Solidarității", s-a declarat împotriva „vînătorii de vrăjitoare". Numai că dezvăluirile cu privire la diverse afaceri „necurate" l-au obligat să-și modifice atitudinea, căci, iată, fostul ministru de interne din perioada comunistă a fost arestat, împreună cu cîțiva din colaboratorii săi apropiați.

Lech Walesa și partizanii săi cei mai radicali cer acum să fie făcute publice dosarele

Clădirea vechii primării din Poznan

secrete ale securității, dar Krysztof Kozlowski, actualul ministru de interne, el însuși urmărit și tracasat de fosta poliție secretă, afirmă că o parte din documente au fost arse sau au dispărut și că cele rămase conțin informații cel puțin îndoielnice. O asemenea măsură n-ar servi deci nimănui. Krysztof Kozlowski, numit de premierul Mazowiecki în fruntea temutului minister, nu s-a sfiit să taie în carne vie : a redus numărul funcționarilor de la 8 000 — majoritatea ofițeri de securitate — la mai puțin de 1 000 de angajați, toți civili ; din cei 22 500 de membri activi ai fostei securități, 14 000 au fost de acord să li se analizeze activitatea trecută, pentru a se stabili dacă mai pot lucra în noua poliție. Din aceștia, cam 60 la sută au trecut „testul" cu bine, dar asta înseamnă doar că pot face cerere pentru un post, nu și că îl vor căpăta.

Cine are deci mai multe șanse ? Radicalul Lech Walesa sau moderatul Tadeusz Mazowiecki ? Un sondaj de opinie realizat pe la sfîrșitul lui septembrie indica un avantaj de 5 la sută în favoarea primului (37 la sută față de 32 la sută), dar și un mare număr de nehotărîți. În perioada cît am stat la Poznan, balanța înclinase în favoarea lui Mazowiecki, dar majoritatea polonezilor cu care am discutat par convinși de victoria finală a lui Walesa, chiar dacă primul tur de scrutin de

la 25 noiembrie ar da cîştig de cauză, la o diferenţă oricum foarte mică, actualului premier. Unii spun că Walesa are uneori o atitudine dictatorială, alţii ştiu „din sursă sigură" că se lucrează greu cu el, dar mulţi cred că el este omul cel mai potrivit pentru a scoate ţara din criza actuală.

Cîte ceva despre drepturile omului

Principalul motiv al şederii mele la Poznan : conferinţa asupra sistemului european de protecţie a drepturilor omului, desfăşurată între 8 şi 11 octombrie, sub patronajul doamnei Catherine Lalumière, secretar general al Consiliului Europei.

Mărturisesc că nu am nici cea mai vagă apetenţă pentru congrese, conferinţe, şedinţe şi alte asemenea „festivităţi" unde se vorveşte mult, dar nu se spune mai nimic. Acum însă n-a fost aşa. Din cei 47 de participanţi — profesori de drept internaţional de la diverse universităţi europene, directori şi experţi ai unor institute pentru drepturile omului, reprezentanţi ai unor organizaţii neguvernamentale pentru drepturile omului din ţări europene, inclusiv România — unii au prezentat pe scurt fie conţinutul comunicărilor lor difuzate mult înainte de conferinţă, fie eventuale completări sau modificări de ultimă oră. Au urmat discuţii limitate doar de însăşi tematica propusă : sistemul de protecţie a drepturilor omului.

S-a vorbit despre cele trei organisme care acţionează în Europa — O.N.U. şi comisiile sale specializate, C.S.C.E. (Conferinţa pentru securitate şi cooperare în Europa) şi Consiliul Europei — insistîndu-se asupra necesităţii evitării „standardelor duble". în sensul că respectarea sau violarea drepturilor omului de către diferite state sau guverne trebuie analizată după criterii comune celor trei. Sfera drepturilor omului se lărgeşte permanent, adăugîndu-i-se noi aspecte, cum ar fi drepturile „noilor minorităţi", adică ale imigranţilor din ce în ce mai numeroşi, sau drepturile — reale — ale femeilor şi nu falsa „egalitate a femeii cu bărbatul". Apoi au fost voci care au afirmat că C.S.C.E. şi-a încheiat misiunea, odată cu modificarea radicală a situaţiei politice în Europa, întrucît conferinţa ar fi fost doar un instrument politic bun pentru perioada „războiului rece". Alţii au susţinut că, dimpotrivă, C.S.C.E. trebuie să devină mai activă şi, în acest sens, s-a readus în discuţie problema formării unui secretariat permanent, precum şi eventualitatea instituţionalizării „dimensiunii umane" a C.S.C.E., aşa cum s-a manifestat ea la Copenhaga în vara aceasta. S-a discutat şi despre rolul O.N.G.-urilor (organizaţii neguvernamentale care se ocupă de drepturile omului) în instaurarea democraţiei în toate ţările europene, lansîndu-se ideea unei federaţii a drepturilor civile ale omului la nivelul continentului, ceea ce ar întări şi poziţia fiecărei organizaţii neguvernamentale în ţara în care îşi desfăşoară activitatea.

Ştiu că toate acestea par chestiuni pur teoretice şi că mulţi manifestă un scepticism în bună parte justificat faţă de posibilitatea de a le pune în practică de aşa manieră încît fiecare individ să simtă concret şi permanent că are o serie de drepturi, confinţite prin documente internaţionale. Dar mai ştiu şi că zidul Berlinului a dispărut şi că drumul spre Bruxelles trece prin Strasbourg. Să fim deci optimişti şi să uităm că est-europenii au avut doar vagă idee — iar noi, românii, practic nici o idee — despre esenţialul capitol al drepturilor omului.

Poznanul meu turistic

În puţinul timp liber avut la dispoziţie am umblat prin Poznanul vechi cu dorinţa de a vedea cît mai mult dintr-un oraş atestat documentar încă din 1253. Cuvintele seci ale pliantului — „oraşul se întinde pe o suprafaţă de 261 km pătraţi şi are o populaţie de 590 000 de locuitori" sau „oraşul are opt facultăţi, multe institute ştiinţifice, cinci teatre, o operă..." — ar putea descuraja pe eventualii naivi care-şi stabilesc traseele turistice pe baza acestui gen de informaţii. Poznanul vechi este un oraş viu şi foarte activ pentru vîrsta sa venerabilă. Ca să ajung de la hotel la „Stary Rynek" (Piaţa Veche) am trecut pe o stradă gen Lipscanii Bucureştilor, dar de vreo trei-patru ori mai lungă, cu nenumărate străduţe laterale, atît de înguste, încît un om pe bicicletă ocupă tot „carosabilul". În întreaga zonă în care ai vrea să te rătăceşti, dar pur şi simplu nu se poate pentru că ori ajungi înapoi în „Lipscani", ori dai într-o stradă paralelă care tot la Piaţa Veche te duce, parterele şi demisolurile caselor adăpostesc nenumărate magazine şi prăvălioare, unele nu mai mari decît o cameră de bloc (confort unu, se-nţelege !) unde găseşti aproape orice, de la farfurii pictate la blănuri veritabile, trecînd prin jeans, parfumuri franţuzeşti, salam italienesc, kiwi şi banane şi multe, multe altele. Aproape toate sînt magazine particulare. Am vrut să-mi fac o idee asupra diferenţelor de preţuri — de altfel cam piperate, ca să folosesc un eufemism — aşa că intram ca o vijelie, întrebam de preţul unui anume articol şi ieşeam tot ca o vijelie, evident fără să cumpăr ceva. Mă tem că această activitate bizară a stîrnit nedumerirea sau chiar îngrijorarea unora dintre proprietari, dar oricum, am stabilit că diferenţele de preţuri la produse similare sînt foarte mici.

Afară de prăvălii, tot vechiul centru comercial este plin de un fel de rulote metalice fără roţi, proprietate personală sau închiriate, cu o mică tejghea pe care „întreprinzătorii", în mare majoritate tineri, expun tot felul de mărfuri. Aici funcţionează clar legea pieţei : cerere, ofertă şi... tocmeală. Am încercat să stau de vorbă cu cîţiva „negustori" — n-am văzut nici picior de rom printre ei — dar spre regretul meu am constatat că din zece polonezi unsprezece vorbesc germana şi doar unu, engleza sau franceza, dar eu n-am avut norocul să dau peste el.

În Piaţa Veche — clădirea primăriei, construită în secolul al XVI-lea în stil renascentist, cu un orologiu cu capre sau ţapi, nu se ştie precis. Casele din jur, diferit colorate, au picturi sau basoreliefuri şi cîte un vultur sau altă pasăre fioroasă din metal, fixat ca un paratrăsnet pe acoperiş. În faţa primăriei se află, într-o alăturare stranie, o fîntînă stil rococo şi un stîlp din secolul al XV-lea de care erau legaţi cei care urmau să fie biciuiţi în piaţa publică.

Am mers apoi pe o străduţă în pantă atît de abruptă, încît cînd am ajuns „în vîrf" gîfîiam de parcă aş fi urcat pe Caraiman la Cruce, am trecut pe sub arcade din secolul al XVI-lea, am intrat în două catedrale, am asistat la o slujbă religioasă şi am trecut în galop prin muzeul instrumentelor muzicale, unde se află şi pianul la care a cîntat Frédéric Chopin.

Între atîtea curse şi şedinţe, în sfîrşit un moment de reală relaxare : concertul corului de băieţi şi bărbaţi condus de Stefan Stuligrosz, cor celebru în toată lumea, cu nenumărate premii la activ. Am ieşit de acolo mai puţin supărată pe lume şi cu convingerea că cei mai înrăiţi delincvenţi ar putea fi reeducaţi mult mai bine prin muzică decît prin bătaie.

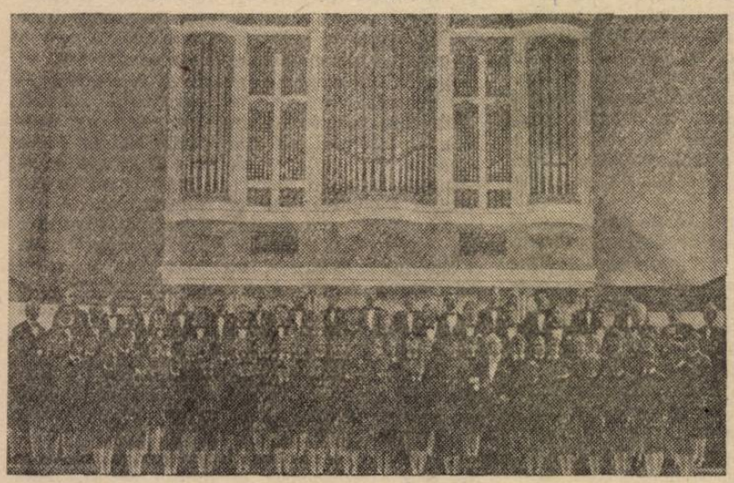

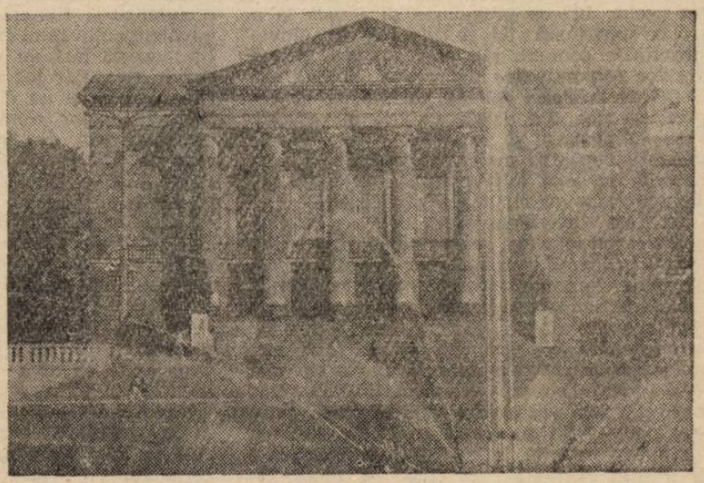

Celebrul cor de băieţi şi bărbaţi condus de Stefan Stuligrosz (stînga) ; teatrul mare din Poznan, care poartă numele lui Stanislaw Moninszki

De cine se tem polonezii ?

O poloneză trecută de 70 de ani, perfect lucidă şi cu o vitalitate de invidiat, mi-a vorbit despre teama nelămurită, instinctivă care i-a cuprins pe polonezii de vîrsta ei de cînd s-a reunificat Germania. „Este ceva congenital probabil", mi-a spus, „care, din fericire, pare să fi dispărut la generaţiile născute după război". „Dar Europa s-a schimbat mult. Nimeni nu mai pune problema repetării situaţiilor care au dus la declanşarea celor două războaie mondiale". „Da, ştiu, dar nu mă pot împiedica să am această neliniştе în mine." I-am amintit de diversele organizaţii şi instrumente internaţionale care pot şi trebuie să-şi exercite rolul de „poliţai" al Europei şi al lumii. M-a întrebat aparent fără legătură : „Aţi văzut ce fac irakienii în Kuweit ?" Am văzut, desigur, şi înţeleg la ce se gîndeşte : în lumea noastră nu se poate încă preveni ceva de felul invaziei irakiene în Kuweit, se poate doar condamna post factum. Dar sînt convinsă, mie-n sută, că aşa ceva nu se poate întîmpla în Europa. Poloneza mea este de acord, dar tot oftează şi dă din cap a îndoială.

Occidentalii își regîndesc opțiunile

Toată gîndirea politică occidentală s-a bazat pe prezumțiile războiului rece. Sfîrșitul confruntării Est—Vest marchează încheierea unei epoci. Blocul militar răsăritean stă să se destrame, Alianța occidentală își schimbă conținutul, U.R.S.S. și Occidentul vorbesc la unison în Consiliul de Securitate, Germania s-a reunit. Comunitatea „celor 12" se pregătește să treacă la o viteză superioară. Ici și colo sînt imaginate structurile comune ale unei Europe întregi a celor 500 milioane de oameni. Reuniunea CSCE de la Paris (19—21 noiembrie) va reprezenta una din datele majore ale anului. Prin amploarea și rapiditatea lor, evenimentele depășesc toate previziunile. Superputerile nu mai alimentează conflictele regionale cum au făcut-o pînă acum.

În fața incertitudinilor, capitalele occidentale consideră că se cuvine să amintească interdependența problemelor care trebuie abordate împreună — gestiunea economiei mondiale, comerțul, prețul petrolului, trecerea la economia de piață în Est. Nimic nu se reglementează fără concertarea între mai mulți. Astfel, supremația militară nu mai este unicul criteriu al judecării unei mari puteri. Forța economică este divizată între trei poli — S.U.A., Japonia și „cei 12" (cu Germania reunită în cadrul lor). Germania și Franța sînt țări prietene și aliate — aceasta fiind una din principalele realizări ale acestui sfîrșit de secol. Germania și Japonia folosesc tot mai mult din avantajele lor economice pentru a-și rezolva problemele lor interne. Previziunile pentru încetinirea creșterii sînt alimentate de preocupările pentru creșterea prețurilor la petrol, de cererile de capitaluri de către Europa răsăriteană, ceea ce ar conduce la o „penurie" de lichidități, numai costul reunificării Germaniei ridicîndu-se la circa 54 miliarde dolari în acest an. „Recesiunea ne înconjoară", spunea un analist american, referindu-se la criza bugetară americană, care ar putea angaja Administrația în materie de politică economică și socială pînă în 1992 — anul alegerilor prezidențiale : datoria americană era la începutul lunii septembrie 1990 de 3 214 512 688 472 dolari — o greutate atît de mare încît, dacă ar fi redusă la greutatea bancnotelor, cîntarele ar indica aproape trei milioane de tone. Dar starea economiei americane poate slăbi și țările cu economia cea mai sănătoasă, din moment ce atîta lume se bazează pe americani să le cumpere bunurile, de la Sony pînă la mașinile BMW. Un bilanț nu poate fi nici numai pozitiv, nici numai negativ.

Occidentalii și țările răsăritene. Criza din Golf reprezintă un „test" al noii ere diplomatice care s-a deschis odată cu sfîrșitul războiului rece. Washingtonul și Moscova sînt, pentru prima oară, de aceeași parte a baricadei în cadrul unui conflict internațional, lucru care a devenit limpede după întîlnirea Gorbaciov-Bush de la Helsinki (10 septembrie). Mai există deosebiri de abordare, în special în ce privește legăturile preconizate între reglementarea conflictului israeliano-palestinian și criza din Golf, Moscova fiind în favoarea unei soluții globale, iar Washingtonul pentru abordarea diplomatică separată a celor două probleme.

Din păcate, criza din Golf riscă să întîrzie, în mod serios, trecerea de la economia planificată la economia de piață în țările Europei răsăritene ; de aceea un efort de solidaritate din partea statelor occidentale este absolut necesar. Tinerele democrații fragile din Europa răsăriteană sprijină cu toată convingerea SUA și țările Europei occidentale în criza din Golf, cu toate pierderile economice și financiare suferite, ca urmare a embargoului total decretat împotriva Irakului : aceste țări au vrut să demonstreze, în pofida relațiilor lor vitale cu Irakul, solidaritatea deplină cu Occidentul, după căderea regimurilor lor comuniste, în această criză internațională de proporții. În schimbul a ceea ce oferă Irakul — petrol, devize și locuri de muncă —, Occidentul a promis petrol și ajutoare.

Totodată, relațiile dintre țările răsăritene și cele occidentale nu se vor organiza decît prin mijlocirea instituțiilor permanente comune ale tuturor țărilor de pe continent. Gorbaciov a vorbit de o „casă comună", Mitterrand a propus o „confederație europeană", Cehoslovacia și Polonia au cerut apariția unei Organizații pentru Europa ; „cei 12" negociază cu AELS și cu mai multe țări foste comuniste ; Consiliul Europei se pregătește să se lărgească ; există inițiativa „pentagonală" a lui De Michelis — cu Italia, Austria, Iugoslavia, Ungaria și Cehoslovacia. Gorbaciov va participa (cum a propus M. Thatcher și Mitterrand a fost de acord) la o reuniune, în 1991, a Consiliului european ; el va putea participa și la reuniunea marilor țări occidentale industrializate (Grupul celor 7).

Apropierea chino-sovietică se confirmă, dar și cea sovieto-japoneză : Gorbaciov va întreprinde o vizită la Tokio și va accepta revenirea la Japonia a două din cele patru insule din Pacific, așa că, în aprilie 1991, s-ar putea înregistra un eveniment istoric în evoluția relațiilor bilaterale și va mai fi înlăturată una din sechelele din Pacific ale marelui conflict planetar.

Datorită schimbărilor din țările răsăritene, „sovietologia" a intrat din stagnarea brejnevistă în hiperactivitate. După 50 de ani de imagine a unui sistem totalitar, mediu politic al războiului rece și de lipsă a accesului la informații corecte... nici studiile sovietice, nici cele răsăritene, nici cele occidentale, nici metodele de cercetare nu mai sînt bune la nimic. Se fac analize, previziuni care să explice curente diverse, oamenii de știință sînt în căutare disperată de răspunsuri, agențiile guvernamentale caută consilieri și oamenii de afaceri caută direcții. Explozia de informații și creșterea accesului reajustează tot ce s-a învățat despre aceste țări. Înaintea lui Gorbaciov, nimeni nu a avut atîta putere să spună că țara traversează „perioada cea mai critică, nu numai din vremea perestroikăi, ci din toată istoria sa... Vreau să folosesc tot ce-mi stă în putere (inclusiv decretele) pentru ca perestroika să devină suficient de dinamică și pentru ca noi să urmăm, într-un mod radical, calea reformelor : trecerea, după o perioadă scurtă de stabilizare, la economia de piață, și, apoi, la elaborarea noului tratat de Uniune — o uniune a statelor suverane".

Totuși, pînă cînd disparitățile economice dintre Est și Vest nu se diminuează, nici cotele, nici vizele, nici trupele de la granițe nu-i vor împiedica pe refugiați să se îndrepte spre Occident. Și aceasta cu atît mai mult cu cît se mai manifestă ezitări uneori tragice în edificarea democrației în Europa de Est și se menține ideea că ar fi o greșeală să se investească miliarde de dolari într-o regiune fără restructurări economice. Economiile răsăritene vor lupta pentru a supraviețui, în pofida crizei din Golf, a livrărilor sovietice la prețul de piață și a neonorării contractelor de fosta R.D.G. în ultimele șase luni.

Occidentalii și Germania. Democrațiile occidentale, ca și cele tinere și fragile din Est, au primit cu speranță, dar și cu unele temeri unificarea Germaniei — „mare stat modern" — căruia i se cere să-și asume rolul ce i se cuvine în politica internațională. Unificarea ei ar întări stabilitatea europeană, frontierele postbelice. După tratatul de neagresiune pe 20 de ani cu U.R.S.S. și după ce va semna și acordul de cooperare cu această țară, în noiembrie, Germania trebuie să răspundă cererilor răsăritene vizînd un tratat care să garanteze inviolabilitatea frontierei occidentale a Poloniei pe linia Oder/Neisse (care înglobează Silezia, Pomerania și Prusia occidentală, teritorii germane pînă la al doilea război mondial), dar și renegocierea — cu conducătorii noii Germanii — a contractelor cu R.D.G., fost partener privilegiat în CAER.

Situată la răscruce, între tinerele democrații răsăritene, fragile din punct de vedere economic, și țările bogate din CEE, Germania este chemată să „nu perturbe echilibrul comunitar". Deși se recunoaște că „vor exista unele dificultăți de adaptare", CEE își propune să vegheze ca solidaritatea firească față de noile teritorii comunitare să nu pună sub semnul îndoielii echilibrul economic intern. Noua Germanie a dobîndit nu numai o dimensiune europeană, ci și una politică globală, servind ca punte între Est și Vest. Sovieticii au propus ca Germania să fie primul membru permanent nenuclear al Consiliului de Securitate, Italia — în numele „celor 12" — a sugerat, la 15 septembrie, ca țările membre ale CEE să aibă un reprezentant unic — deci o opoziție mascată, deși statutul ar fi pe măsura potențialului economic și coeziunii Germaniei.

Oricum, „cei 12" vor să folosească momentul oferit de unificarea Germaniei pentru a schimba Tratatul de la Roma din 1957, chiar în decembrie, nu să aștepte anul 1991, pentru că — se tem ei —, dacă membrii CEE nu vor acționa ca unul singur, procesul unității europene va fi determinat de Germania și supravegheat de S.U.A. și U.R.S.S. „Dirijez cea mai mare orchestră a omenirii pentru cel mai important moment al simfoniei", declara De Michelis, care asigură președinția CEE pînă la sfîrșitul anului.

Occidentalii și anul 1992. Atunci CEE va deveni o superputere, o locomotivă a secolului XXI. Sînt luni hotărîtoare în care „cei 12" își regîndesc comunitatea, redefinesc rolul NATO, își construiesc structuri și instituții pentru a-și apăra singuri interesele. M. Thatcher a prins momentul și a introdus lira sterlină în Sistemul Monetar European, pentru ca Marea Britanie să vorbească, mai confortabil, în cadrul conferințelor interguvernamentale asupra unității economice și monetare, ca și a celei politice din decembrie.

CEE, Consiliul Europei și Uniunea Europei Occidentale (UEO) examinează non-stop posibilitatea unei mai ample concertări și definirea rolului lor în viitoarea arhitectură europeană pe care Mitterrand și Kohl o numeau o „Europă federală" (în domeniul politic și al securității) în faimosul lor apel, o Europă a 500 de milioane de oameni, mai bogată

decît SUA şi care să-şi apere singură interesele, cu centrul mutat de la Moscova şi Washington spre Bruxelles şi Berlin.

Numai că, deocamdată, criza din Golf a demonstrat că Europa lui Mitterrand şi Kohl a acţionat divizată şi dependentă de SUA.

Occidentalii şi controlul armamentelor. S-au putut constata decizii concrete de reducere a armamentelor în ţările Europei de Est şi compoziţia forţelor lor armate a devenit „mai transparentă". Pactul de la Varşovia a devenit o cochilie goală iar NATO a învăţat lecţiile politice şi strategice ale perioadei de sfîrşit a războiului rece. Sînt Europa şi NATO, în mod serios, limitate la această zonă bogată, cînd la periferia lor se află o Africă şi un Orient sărace, în curs rapid de militarizare ?

Dezamorsarea confruntării Est-Vest a imprimat o nouă dinamică de securitate. Negocierile asupra controlului armamentelor convenţionale în Europa (CFE) şi armamentelor nucleare (START) au înregistrat progrese considerabile, fiind pe punctul de a se solda cu rezultate chiar pînă la sfîrşitul anului, cum o dovedeşte „Acordul sovieto-american asupra tuturor problemelor principale" încheiat, la 3 octombrie, la New York. Tratatul de la Varşovia, impus cu 35 de ani în urmă, îşi va înceta, ca organizaţie militară, activitatea foarte curînd, probabil la începutul anului 1991 ; rămîne problema dacă el va continua să existe ca organizaţie politică. Ca urmare a retragerii pînă în 1994, sau chiar mai devreme, a forţelor sovietice din fosta R.D.G., noua strategie americană va consta în „apărarea frontierelor şi nu în apărarea la frontiere", adică înlocuirea masării trupelor în apropiere de frontiere cu mobilitatea unor forţe net inferioare ca număr. NATO îşi redefineşte sarcinile, orientîndu-se spre o reducere a încrederii faţă de forţele nucleare (deşi U.R.S.S. şi S.U.A. continuă modernizarea armelor strategice proprii, mai ales prin submarine) spre forţe active mai puţin numeroase, însă polivalente, corpuri de armată multinaţionale şi spre un rol mai important al rezerviştilor. În pofida reducerii tensiunii, Europa rămîne zona cu cea mai mare concentrare de forţe armate din lume.

Occidentalii şi criza din Golf. Invazia irakiană — se consideră în cercurile NATO — reprezintă o ameninţare pentru întreaga evoluţie pozitivă înregistrată pe plan mondial în ultimii ani, fiind în joc rolul S.U.A. în lume şi natura relaţiilor cu aliaţii lor europeni şi orientali. Criza din Golf confirmă acţiunea iniţiată de puterile occidentale către constituirea unor forţe armate relativ reduse, mai uşoare, mai mobile şi profesionale. Deşi sprijină S.U.A., majoritatea vest-europenilor se opun oricărei acţiuni militare unilaterale cu aspect de colonialism. Excepţie fac Marea Britanie, căreia nu-i pasă de unilateralismul S.U.A., şi Franţa, care se mîndreşte cu unilateralismul francez. Japonia are probleme cu aliaţii care se întreabă şi o întreabă cum poate cea mai mare naţiune creditoare din lume să lase S.U.A. — cea mai mare debitoare — să se ocupe singure de astfel de probleme globale. Japonia a promis 4 miliarde dolari, cît cîştigă ea în 12 ore. Dar „un război în Golf — apreciază «Time» — ar costa S.U.A. mii de morţi şi un miliard de dolari pe zi".

Deşi pacea „înfloreşte" în Europa, Saddam Hussein le-a amintit că sfîrşitul războiului rece nu înseamnă că Occidentul poate să-şi coboare scutul. Criza arată că lumea este încă un loc periculos în care Kuweitul, sub ochii impasibili ai sateliţilor, „a intrat în istorie şi a ieşit din geografie".

Doina Topor

Configurări, prefigurări, urgenţe

Este curios cît de învăluit, în acelaşi timp pe ce front larg, receptează toate sectoarele vieţii socio-economice nord-americane semnalele critice oferite de recesiune şi derapaj inflaţionist.

Într-un articol precedent am adus în discuţie schimbarea de mentalitate a publicului reticent să participe la întîlnirile electorale ce preced alegerile din noiembrie. Pînă la acest eveniment major sînt doar două săptămîni, iar tot mai mulţi factori din Administraţie şi opoziţia democrată vorbesc despre urgenţa reechilibrării finanţelor şi reducerea cheltuielilor naţionale. Cu felurite consecinţe ce decurg din hotărîrile care se impun.

În fapt, asistăm la un număr de procese convergente, de o deosebită gravitate.

Să începem cu unul dintre ele, şi anume datoria externă. Statele Unite sînt cele mai îndatorate din lume, cu peste 700 miliarde de dolari debite faţă de alte ţări şi instituţii bancare. Această dependenţă le pune în poziţia periculoasă de a ajunge la cheremul unor terţi şi de a genera nesiguranţă pe plan mondial. La bursa din Tokio, investitorii japonezi au decis să retragă numai în prima decadă a lunii octombrie peste 65 miliarde de dolari ca să compenseze pierderi suferite pe diverse piete. Fuga capitalurilor împinge Statele Unite să ridice cvasipermanent dobînzile în scopul de a reţine, totuşi, capitalurile. Însă în felul acesta este încetinit mult afluxul de investiţii, ceea ce transformă o recesiune limitată într-una prelungită. Cu aceasta ajungem la o a doua constatare legată, în particular, de criza din Golf şi de spirala preţului la barilul de ţiţei. Cum se ştie, aceasta depăşeşte pentru moment 38 de dolari. A fluctuat pînă la 42,35 dolari. Preşedintele Bush, într-o încercare de frînare a situaţiei create de cel de-al treilea şoc petrolier, a dispus punerea pe piaţă a cinci milioane de barili din rezervele strategice. A fost, practic, ca o picătură de apă într-un lighean ; consumul zilnic în ţară depăşeşte 17 milioane de barili. Să precizăm că în prezent în S.U.A. se produc 7,22 milioane de barili de ţiţei zilnic şi că este nevoie de cumpărarea, la fiecare 24 de ore, de o cantitate suplimentară egală cu 8,5 milioane, din care mai mult de un sfert din Orientul Mijlociu. Constructorii de automobile şi-au dat seama că n-au nici un interes să producă maşini de mic litraj. Ca atare, ei agravează criza, oferind cumpărătorilor bune ocazii să apeleze la procente tot mai ridicate de benzină. Carburanţi de substituţie precum metanolul şi etanolul nu au convins, iar maşinile electrice, cu eterna problemă a pilelor, suferă de redusa lor autonomie de deplasare.

Pare ciudat, dar recent, preşedintele lui „American Petroleum Institute", Charles di Bona, estima că fără stimulente speciale nu se vor face noi foraje. El avea în vedere reducerea la tăcere a ecologiştilor, extrem de activi, şi cu precădere licenţe de exploatare scutite de taxe fiscale pînă la amortizarea tehnologiilor.

O întrebare se pune cu acuitate : poate preşedintele George Bush să lase la ora atîtor dificultăţi interne preţul petrolului scăpat de sub control ? Este sigur că va fi silit să intervină fie blocînd mecanismele preţului la vînzare, fie recurgînd, din nou, la rezervele strategice care, fatalmente, sînt limitate la cel mult 69 de zile.

Se ştie de pe acum că Statele Unite, cu enormele lor bogăţii, nu dispun totuşi de „amortizoare" la şoc, precum Japonia şi Germania. Economia americană, după opt ani de creştere neîntreruptă, este ca un alergător cu respiraţia întretăiată. S-a estimat iniţial că în 1990 creşterea va fi de 2,2 la sută. Chiar înainte de criza din Golf, cu atît mai mult după, ritmul de creştere a scăzut continuu, devenind nul în luna septembrie. În august curent, 7 din cei 11 indicatori vorbesc de efecte negative. Nu este vorba de un accident de parcurs. El priveşte un ansamblu de factori precum : cotele valorilor la bursă, scăderea comenzilor la bunuri de consum şi echipamente, a permiselor de construcţii şi, în egală măsură, ca un pandant, sporul de cereri de ajutor de şomaj. Tot mai imperios se aud voci în Congres care cer să se reducă deficitul cu cel puţin 50 miliarde dolari în 1991, ceea ce şi explică taxele suplimentare puse recent pe tutun, cosmetice, băuturi, blănuri şi benzină.

Pesimism inspiră şi alte aspecte ale scenariului ; o busolă corectă înregistrează în contul deviaţiilor de la punctele cardinale ferme dezastrul Caselor de economii. În primăvară, datorită unor speculaţii nenorocite, escrocheriilor cît şi unor debitori dovedit insidios frauduloşi, s-au pierdut, în contul micilor depunători (de ordinul unei duzini de milioane) sume de peste 40 miliarde dolari. În loc să fie rentabile, aceste Case au înghiţit rezervele unor familii ce-şi pregăteau astfel micul lor scut la felurite evenimente imprevizibile. Legea Glass-Steagall prevede de acum încolo severe limitări aduse dreptului băncilor de a manipula capitalurile încredinţate lor. De unde şi contraatacul celor vizaţi, care doresc să vîndă mai departe fără blocări şi constrîngeri asigurări (de foc, accidente, furturi. ş.a.m.d.), prin agenţi şi agenţii evident fără a le fi lezate competenţele şi profiturile. Eficienţa acestora, odată contestată, ar pune în joc întreg peisajul bancar nord-american.

Libertăţile de manevră ale Executivului nu sînt total afectate, nici ale celorlalţi parteneri sociali. Cu o condiţie primordială : ca mari capitaluri, în special japoneze, să-şi facă apariţia ori să revină de unde au plecat în săptămînile din urmă. Chiar s-a emis ideea, deocamdată foarte ipotetică, a unei uniuni monetare dolar-yen. Într-un discurs pronunţat la Fondul Monetar Internaţional, domnul Michel Camdessus a propus să se acţioneze după o strategie pe termen scurt şi mediu, în afara căreia sînt periclitate mari interese ale comunităţii ţărilor bogate. Se poate presupune că, în subtext, autoritatea citată viza negocieri regionale şi un examen aprofundat al previziunilor pentru anii imediat următori. Spirala preţuri-salarii, optimizarea exporturilor, crearea de noi locuri de muncă — într-un cuvînt revenirea la expansiune. Şi cum se notează mai pretutindeni, reduceri accelerate în folosul măsurilor de dezarmare pentru a degaja fonduri care să fie transferate spre dezvoltarea societăţii civile. În interesul celor mai largi pături ale populaţiei. Suflul noului ar asigura cea mai bună opţiune pentru ieşirea din criza ce se profilează.

Avem astfel cheia de înţelegere a deosebirilor între America anilor '70, stat superdezvoltat, cu mijloace de credit uriaşe, şi America anilor de graţie 1990, în stăpînirea unei bogăţii de contraste ce caută suprema înţelepciune de a se lua în serios.

Henri Zalis

Societățile europene în tranziție 2

■ o explorare a opțiunilor viitoare

Bart van Steenbergen

NOILE IDEOLOGII CARE APAR ÎN EUROPA
Apărarea mediului, mișcarea verzilor, ecologism

În acest **al doilea scenariu** vor fi investigate două noi ideologii. Prima dintre ele este destul de evidentă. De cînd am „descoperit", acum vreo douăzeci de ani, că posibilitățile naturale de susținere ale planetei noastre sînt limitate și că ne îndreptăm spre depășirea acestor limite, am devenit conștienți de existența unei noi problematici mondiale, care dă naștere unei noi ideologii politice, cunoscută sub diverse nume, cum ar fi apărarea mediului, ecologismul sau mișcarea verzilor.

După un început bun, în anii șaptezeci, ea a cunoscut o oarecare stagnare, în timpul anilor optzeci, datorită preocupărilor privind recesiunea economică și nivelele subit mari ale șomajului. Acum, în deceniul al nouălea, problemele mediului s-au mutat din nou în fruntea agendei politice, dar trebuie avut în vedere că problemele arzătoare nu dau naștere în mod necesar la ideologii politice.

Unii susțin că problemele mediului sînt de natură fundamental tehnică, ceea ce implică posibilitatea soluționării lor în cadrul ordinii economice existente. Alții (și în special socialiștii, care s-au văzut amenințați de ascensiunea mișcării verzilor) au susținut că apărarea mediului nu poate fi niciodată o ideologie **completă**, deoarece ea se referă prea mult la o **singură problemă.**

Evoluțiile recente dovedesc, însă, că ambele argumente nu mai sînt valabile. Devine tot mai discutabil faptul că putem soluționa problemele ecologice în contextul unei economii în expansiune precum devine clar că putem dezvolta o ideologie ecologică completă derivînd din ea o teorie socială și economică, precum și o viziune privind viitorul societății.

În anii șaptezeci s-au elaborat mai multe scenarii vizînd o societate sănătoasă din punct de vedere ecologic, dar această direcție a fost cumva întreruptă în timpul anilor optzeci. După părerea noastră este utilă revitalizarea acestei evoluții în anii nouăzeci.

Pentru o astfel de ideologie a mediului înconjurător două aspecte par a fi cruciale, și anume o nouă relație între om și natură, precum și o viziune asupra societății viitoare. Pentru acest ultim aspect, conceptul de **viabilitate** va avea rol de principiu axial.

În discuțiile recente privind acest concept este deseori citat raportul Brundtland **(World Comission on Environment and Development-Brundtland-Commission, Our Common Future,** Oxford, Oxford University Press, 1987). Acest raport definește dezvoltarea viabilă ca fiind : „un proces de schimbare, în care exploatarea resurselor, direcția investițiilor, orientarea dezvoltării tehnologice și schimbării instituționale sînt în armonie și întăresc atît capacitatea actuală, cît și cea viitoare de satisfacere a nevoilor și aspirațiilor generației prezentului, fără a compromite posibilitățile generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi". Aspectul pozitiv al acestei definiții este că viabilitatea este considerată ca un concept dinamic. În rest însă, definiția este prea moderată și îngustă pentru a servi ca bază pentru o ideologie a mediului.

Ea presupune că viabilitatea poate fi reconciliată cu creșterea economică, ceea ce este îndoielnic. Avînd rol de concept cheie pentru apărarea mediului, viabilitatea ar trebui să fie definită în opoziție cu ideologia liberală a creșterii, care se bazează pe expansionism.

Definiția este prea îngustă deoarece este fundamental antropocentrică. „Raportul Brundtland" vorbește doar de drepturile ființelor umane și nu și despre drepturile altor creaturi vii. Într-un fel, el neagă drepturile naturii care sînt cruciale pentru apărarea mediului. Aceasta ne conduce la cel de al doilea aspect : relația dintre om și natură.

În acest domeniu putem distinge cinci atitudini fundamentale, pe care le putem plasa pe un continuum între extremele „omului modern occidental" și „omului ecologic" (sau poate ar trebui ca aici să spunem „femeia ecologică").

Atitudinea tradițională, sprijinită de știința modernă, dar, după unii, și de moștenirea iudeo-creștină, a fost aceea a omului **văzut ca asupritor „pur".** În forma ei necivilizată și brutală, această atitudine pierde teren, **făcînd loc atitudinii care consideră omul un asupritor „luminat".** Avem aici de-a face cu ceea ce a fost descris ca „antropocentrism prudent". Natura nu este încă desăvîrșită, ci se află în curs de creare, omul jucînd rolul unui stăpîn eliberator prin civilizarea naturii. Această atitudine continuă să fie pur instrumentală, însă îi lipsește nechibzuința asupritorului „pur".

Omul ca administrator constituie a treia atitudine fundamentală, care a devenit populară în cercurile creștine protestante, în special după acuzația că credința iudeo-creștină s-a bazat pe cea dintîi atitudine. În această metaforă, omul nu este proprietarul naturii, ci doar îngrijitorul ei. Ceva mai radicală este noțiunea recentă de „integritate a creației", așa cum a fost ea elaborată de către Consiliul Mondial al Bisericilor. Vedem, aici, începutul accentuării valorii intrinseci a naturii și îndepărtarea de antropocentrism.

Ideea valorii intrinseci este și mai subliniată în cea de-a patra atitudine fundamentală, cea a **omului ca asociat al naturii.** Asocierea înseamnă o relație bazată pe egalitate, ceea ce implică faptul că natura își are propriul statut, independent de om. Implicația acestui fapt este că natura se ridică, dacă putem spune așa, la același nivel cu cultura (definită aici ca mediu făcut de către om). Un fapt tipic pentru asocieri este că avem de a face cu două entități separate, care pot iniția o relație, dar o pot și rupe. Aceasta este diferența față de ultima atitudine, cea a **Omului-participant în natură.**

În acest caz se presupune că omul participă în ceva care este „mai cuprinzător decît el însuși". El se simte parte într-o realitate atotcuprinzătoare, de care este profund legat. Nu poate și nu va „scăpa" de natură, căci este legat de ea prin naștere.

Avem de a face aici, ca și la celelate ideologii, cu „aripile" radicală și moderată, dar și cu atitudini fundamentale, care sînt ireconciliabile pînă la sfîrșit. Primele două atitudini sînt total diferite de ultimele două și din acest motiv oferă fundamentul pentru două ideologii opuse. Apărarea mediului are la bază ultimele două atitudini, „omul ca administrator" situîndu-se între apărarea mediului și expansionismul liberal.

Societatea civilă

Cel de-al doilea candidat pentru o nouă ideologie este mai puțin evident și mai puțin pronunțat. Ne referim la recentele discuții asupra conceptelor de drepturi cetățenești, societate civilă și cultură civilă, care au loc în Europa de Vest și, în special, în Anglia și în unele cercuri intelectuale din Europa Centrală.

La prima vedere aceste concepte pot părea demodate. Ele au avut un rol important în revoluțiile franceză și americană de acum două sute de ani, însă ce relevanță mai au în secolul douăzeci și cu atît mai mult în secolul douăzeci și unu ?

Știm de la sociologul englez T.H. Marshall că drepturile cetățenești nu sînt un concept static, ci trebuie privite ca un proces (T.H. Marshall, **Citizenship and Social Class,** în **Society at the Crossroads and Other Essays,** London, Heinemann, 1963). Drepturile cetățenești au diferite aspecte, fiecare avînd propriii „ani formativi". Tipică pentru secolul al optsprezecelea a fost apariția aspectului civil, drepturile de libertate individuală care protejau cetățeanul de arbitrariu. În schimb, secolul al nouăsprezecelea a fost preocupat, în primul rînd, de aspectul politic, adică de dreptul de participare la procesul decizional.

Pentru secolul nostru, tipică este o formă socială a drepturilor cetățenești, referitoare la sănătate, educație, locuință etc. Aceasta este considerată ca o evoluție logică și necesară, care reprezintă în plus un progres. Pînă la urmă procesul lărgirii drepturilor cetățenești va duce la o societate ne-socialistă, fără clase. Ideea a fost întărită de cel de-al patrulea aspect identificat de Marshall, și anume drepturile cetățenești de tip industrial, un sistem adițional, care se dezvoltă în paralel și ca o completare la sistemul drepturilor de tip politic. În termenii drepturilor celor ce muncesc, ne putem gîndi în această privință la sindicalism, negocieri colective, dar și la consilii ale muncitorilor și co-parteneriat.

În termenii unui scenariu, înseamnă că o societate civilă ar trebui privită ca un proces în curs, prin care drepturile îndivizilor în diversele lor roluri de cetățeni, muncitori etc. se află într-un permanent proces de expansiune.

Procesul a stagnat în timpul anilor optzeci, cînd, în cele mai multe state ale prosperității, s-au aflat în declin în special aspectele sociale și industriale ale drepturilor cetățenești, în sensul că drepturile în aceste privințe au scăzut.

În plus, viitoarea integrare europeană poate determina un continuu declin al acestor drepturi, deoarece europenizarea în sens economic înseamnă probabil o creștere a proporțiilor și, din acest motiv, o mărire a influenței factorului „capital" în detrimentul factorului „muncă". După cum am mai spus, noțiunile de drepturi cetățenești și de societate civilă s-au dezvoltat și în aripa stîngă a cercurilor intelectuale din Europa Centrală. Prin societate civilă înțelegem aici, în primul rînd, domeniul public întins între structurile birocratice ale statului, pe de o parte și sfera privată a familiei și relațiilor de prietenie, pe de altă parte. Comunismul a erodat aproape total acest domeniu public. Interesant pentru scenariul nostru este faptul că, aici, conceptul occidental de societate civilă este criticat ca fiind prea liberal și burghez. Într-o societate civilă de un tip ceva mai socialist, cum este preconizată aici, semnificația inițială a drepturilor cetățenești, anume angajarea pentru binele comun, va primi mai multă atenție. Astfel, acest tip de societate va fi mai puțin individualistă și va pune un accent mai mare pe comunitate și acțiune colectivă. În plus, ea tinde să sublinieze **responsabilitățile** cetățenilor față de comunitate mult mai mult decît modelul vestic care este mai interesat de **drepturile** cetățenilor (A. Arato, **„Civil Society : History and Socialism"**, Praxis International, vol. 9, nr. 1—2, 1989, p. 133—151). Pentru a rezuma, această viziune asupra societății civile are la bază o combinație între un anumit tip de societate fără clase, fondată pe o extindere a diferitelor aspecte ale drepturilor cetățenești și o formă a societății civile în care se subliniază implicarea în problemele comunității și responsabilitatea individului față de binele comun.

VIITORUL STATULUI BUNĂSTĂRII SOCIALE

Ultimele două scenarii tratează în mod specific poziția statului bunăstării sociale în

general și relația dintre cetățean și stat în particular. „Metoda" pe care o folosim este aceea a dezvoltării unui model, în sensul unei așa numite „utopii realizate", ca un fel de tip ideal, care funcționează ca o avangardă, „un exemplu strălucitor" pentru ceilalți. Multe societăți existente au avut în istorie această funcție, cel puțin pentru o vreme. Ne putem gîndi la America, Israel după independență, Uniunea Sovietică în anii de după revoluție etc.

Suedia ca model

Fără nici o îndoială, Suedia a funcționat ca model pentru multe state ale bunăstării sociale. Această țară, nu numai că are nivele ridicate la cei mai mulți indicatori ai unei „societăți bune", dar s-a dovedit a fi și singurul stat al bunăstării capabil să supraviețuiască recesiunii economice din anii optzeci, fără prea multe pierderi, deci cu un nivel staționar scăzut al șomajului și cu un nivel continuu ridicat al beneficiilor sociale.

Care sînt motivele acestui succes ? Pe lîngă cîteva cauze accidentale, există un factor specific prin care Suedia se deosebește de alte state ale bunăstării. Acest factor distinctiv poate constitui principala cauză a succesului.

Cele mai multe state ale bunăstării din Europa au la bază principiul **dreptului de a avea un venit** al persoanelor care sînt „victime ale capitalismului" (șomajul de exemplu) sau al unor circumstanțe personale (boală, vîrstă înaintată, văduvie etc.). Modelul suedez are la bază însă **principiul dreptului de a munci** sub forma unei slujbe plătite. Principalele eforturi ale statului sînt dedicate creării de locuri de muncă și pregătirii oamenilor pentru acele locuri de muncă prin educație, calificare etc.

Înseamnă că s-a înlocuit conceptul de „bunăstare socială" cu cel de „bunăstare a muncii", ceea ce implică faptul că dreptul la muncă este legat de datoria acceptării unui loc de muncă, datoria de a fi activ pe piața muncii și de a se supune programelor de (re)calificare.

Menționînd acest ultim aspect, indicăm și o posibilă latură negativă a modelului, căci nu există trandafiri fără spini. Vor fi menționați trei astfel de spini, admițîndu-se că ei nu sînt accidentali, ci parte inerentă a modelului.

Pentru început subliniem că modelul se bazează pe un stat foarte puternic și influent, care interferează profund cu viețile cetățenilor. Este un stat generos, un bun păstor, după cum îl numește H.M. Enzensberger (în capitolul minunat dedicat Suediei în volumul **„Ach Europa"**, Frankfurt, Suhrkamp, 1987), în care adaugă însă : „statul exercită o formă de teroare albă care mă înspăimîntă". Avem de a face cu o utopie patriarhală, cetățenii părînd gata să se supună acestui stat binevoitor. Enzensberger exagerează probabil, dar în acest tip de societate colonizarea lumii vieții de către sistem (pentru a folosi terminologia lui Habermas) s-a realizat în mare măsură.

Cel de-al doilea „spin" (pe care multă lume îl poate considera ca trandafirul însuși) este puternica accentuare a consensului, a armoniei și cooperării. Se pare că nu există loc pentru conflict și contradicție și, deci, pentru comportamente deviante. Marcuse l-ar putea denumi primul pas către societatea unidimensională, care are însă o natură foarte plăcută. Un al treilea posibil spin al acestui model este accentul puternic pus pe muncă în sensul deținerii unei slujbe plătite. Modelul respinge tendințele ultimelor decenii către o societate mai relaxată, mai contemplativă, avînd mai mult timp liber.

„Italienizarea" Europei

Cel de-al **patrulea** și ultimul nostru **scenariu** este în principal, dar nu în exclusivitate, un scenariu negativ, o distopie.

Italia pare a funcționa aici bine, căci nu există nici un dubiu asupra faptului că Italia este un stat al bunăstării care nu funcționează bine.

În cazul unui astfel de stat ne-am aștepta la :

— un nivel ridicat al serviciilor în domeniile educației, sănătății, locuințelor publice, beneficiilor sociale etc. ;
— o politică a taxelor bazată pe redistribuirea veniturilor ;
— o administrație bazată pe o birocrație mai mult sau mai puțin rațională, care în fond nu este coruptă ;
— o democrație parlamentară stabilă ;
— existența a ceea ce Almond și Verba au denumit „cultură civică" (G.A. Almond, S. Verba, **The Civic Culture, Princeton,** N.Y Sage Publications, 1963).

Sigur că nici o societate nu corespunde complet acestei imagini, însă Italia pare a fi foarte departe de acest ideal.

Dacă povestea s-ar reduce la aceasta, nu ar merita să o menționăm. Dar există unele aspecte ale acestui „model" care îl fac interesant pentru exercițiul nostru de elaborare de scenarii. În anumite privințe, avem de a face cu inversul modelului suedez. După cum am văzut, în acel caz statul pătrundea adînc în viețile oamenilor, fără a întîmpina o opoziție prea mare. Aceasta implică un grad mare de dependență față de sistemul de stat. În acest context se poate naște întrebarea : ce se face în timpurile rele, cînd statul nu reușește să asigure toate aceste bunuri și servicii ? Cu alte cuvinte, care este nivelul capacității de supraviețuire ? Italia a devenit destul de populară ca model, în măsura în care, aici, populația este considerată ca fiind „expertă în bazarea pe forțele proprii". Acești oameni și-au dezvoltat o capacitate de supraviețuire și de croire a propriei vieți destul de independentă față de stat, de la care nu se așteaptă multe. Această „îndemînare" nu este atît o caracteristică înnăscută, ci mai mult rezultatul unor secole de experiență cu un stat care funcționează prost.

După unii experți „vizionari", o Europă unită s-ar putea să aibă nevoie de o astfel de competență, de a face față unei crize, căci unificarea Europei va duce la apariția multor crize în vederea cărora vom avea nevoie în viitor de un înalt grad de autonomie, bazare pe forțe proprii, capacitate de apărare a cetățenilor europeni, ca o premisă a supraviețuirii. În această privință se pare că avem multe de învățat de la experiența italiană.

CONSECINȚE PENTRU DREPTURILE CETĂȚENILOR ȘI PARTICIPAREA POLITICĂ

Începem cu cîteva cuvinte asupra conceptului fundamental al **culturii civice**, așa cum a fost el dezvoltat de Almond și Verba în faimosul lor studiu avînd acest titlu.

Principala problemă a acestor cercetători a fost măsura în care într-o țară, un sistem politic democratic este sprijinit de către societate și cetățeni. Un sistem politic poate fi impus unei societăți, dar, dacă el nu este acceptat de către societate, nu va funcționa pe termen lung. Acest lucru este evident în cazul sistemelor tiranice, care au existat recent în Europa Centrală, dar și în țări democratice. Pe Almond și Verba îi îngrijorau în special țările cu un trecut fascist. Această îngrijorare este oarecum demodată astăzi, dar problema generală continuă să fie importantă.

O astfel de cultură civică se bazează pe un nivel relativ ridicat de competență civică, cunoștințe politice, cooperare civică, toleranță, participare și implicare. Este important de subliniat că o astfel de cultură civică nu este un „maxim", ci o cultură **mixtă,** lucru prin care se înțelege că anumite valori contradictorii se află în echilibru unele cu altele. Pentru a da un exemplu : se acceptă un anumit nivel de participare politică, dar există o limită superioară a sa ; cetățenii trebuie să știe în ce măsură pot și trebuie să participe în procesele de decizie și în ce măsură trebuie să lase lucrurile spre a fi rezolvate de către politicienii aleși.

De asemenea, o cultură civică presupune, pe de o parte, un înalt nivel de angajare politică și implicare și, pe de altă parte, există o mare nevoie de toleranță și de acceptare a pluralismului și a părerilor opuse. Care sînt implicațiile acestui fapt pentru scenariile noastre ?

Dacă avem în vedere prima dihotomie, respectiv dispariția sau reapariția ideologiilor, putem foarte ușor trage concluzia că primul scenariu reprezintă o amenințare la adresa unei culturi civice, în timp ce cel de-al doilea este mai dătător de speranțe, din moment ce noile ideologii menționate fac apel la participarea politică și la implicare. După cum am văzut, atît Bell, cît și Fukuyama sînt sumbrii în această privință. Într-o eră post-istorică ne putem aștepta la o reducere treptată a implicării politice, căci aceasta se bazează pe ideologii acaparatoare, pe idealism și angajare. Dacă politica este redusă la rezolvarea de probleme, nu va genera nici un entuziasm și aceasta deschide calea tehnocraților și birocraților care vor domina arena politică. Aceasta implică faptul că avem nevoie de (noi) ideologii și prin urmare este preferat cel de-al doilea scenariu.

Deși, în general, putem fi de acord cu această concluzie, situația este mai complicată. Pe de o parte, putem saluta apariția mișcării apărării mediului și opoziția ei crescîndă față de liberalism, căci aceasta poate determina o sporire a implicării politice pasionate, dar, pe de altă parte, o cultură civică se bazează și pe un înalt grad de toleranță, pe dorința acceptării părerilor altora și realizării compromisurilor, trăsături care ar putea fi puse în pericol în cazul acestor ideologii atrăgătoare. Bell a arătat în mod corect că ideologiile sînt o chestiune de „totul sau nimic" și că este dificil să le împaci cu toleranța și nevoia de compromis.

După cum am văzut, postmoderniștii par să exprime voința multor oameni de a scăpa de ideologiile dominatoare, căci ele ne conduc spre totalitarism.

Avem de a face deci cu o dilemă, iar cele două scenarii par să reflecte acest lucru. Cel de-al doilea scenariu, bazat pe conflicte ideologice este atrăgător din punctul de vedere al nevoii de participare și angajare față de care o democrație nu poate funcționa, dar, în același timp, este slab în privința unor trăsături ale culturii civice precum dorința de a lăsa deciziile pe seama politicienilor aleși și compromisul cu oponenții. În cazul primului scenariu, lucrurile stau exact invers : punctele slabe aici sînt punctele tari ale celui de-al doilea scenariu și viceversa. Probabil că cel mai bine s-ar potrivi în acest caz scenariul unei societăți civile, în sensul că ea permite o cultură civică mixtă.

A doua pereche de scenarii se ocupă, în primul rînd, de relația dintre cetățean și stat. Principala problemă care se pune aici este dacă un stat „puternic", deci deținînd puterea și influența, înseamnă un cetățean „slab" (în sensul de pasivitate și dependență). Modelul suedez nu are la bază nici noțiunea de puteri opuse, nici controalele și balanțele. Aceste noțiuni implică însă o relație autentică între stat și cetățean care pare a lipsi din modelul suedez, bazat pe armonia și încrederea mutuală a diverșilor actori societali. În joc este pusă aici viziunea fundamentală asupra lumii. Privim statul ca o parte din „noi" sau ca „ei", adică ceva în care nu se poate avea încredere. Modelul italian are la bază, fără nici o îndoială, ultima ipoteză. Acest fapt implică un cetățean „puternic" ? Nu neapărat. Este adevărat că în acest model elemente precum bazarea pe forțe proprii sînt bine dezvoltate, iar acesta este un aspect important al drepturilor cetățeanului, însă alte trăsături, precum loialitatea, nu neapărat față de familie și clan, lipsesc.

CONCLUZIE

Am făcut în această lucrare o primă încercare de elaborare a unor scenarii pentru o Europă agitată. Am încercat să subliniem că scenariile nu sînt doar societăți ideale sau utopii, în care toate problemele sînt rezolvate, sau invers, distopii, care ar trebui evitate cu orice preț, ci că ele reprezintă opțiuni viitoare în care unele probleme își găsesc soluționarea, altele nu, iar alte probleme noi pot apărea. Dezvoltarea și discutarea acestor scenarii poate contribui la creșterea calității dezbaterii politice privind viitorul Europei. **(Sfîrșit)**

În românește de
Ana Maria Sandi

Intifada 2

Toată lumea merge la Rick

Un autobuz arde în fața hotelului coloniei americane din Ierusalimul de Est. Un cocktail Molotov a zburat în întuneric cu cîteva clipe mai devreme și a explodat într-o strălucitoare și sălbatică fluorescență. Acum flăcările s-au mai potolit și din autobuz mai rămîne doar o cochilie neagră abandonată, ca un crab pe o plajă.

Colonia americană este de fapt cafeneaua americană a lui Rick, în Ierusalimul de Est, un loc unde se adună ziariști, diplomați, cărturari și contacte ale O.E.P. Barul din subsolul hotelului este o grotă cu pereți de piatră, un fagure de șoapte. Într-un salon de la etaj, numit Camera lui Pașa, Mohammed, unul din liderii comitetului popular palestinian din Bethleem, explică misterul nașterii sale într-o peșteră cu 40 de ani în urmă. Satul său fusese parțial demolat de Haganah, miliția evreiască, în 1947. Familia s-a mutat într-o peșteră din Wadi Fokin, la sud-vest de Bethleem. Acolo l-a născut maică-sa. Finalmente, familia s-a instalat în tabăra de refugiați Dheisheh de lîngă Bethleem, în ceea ce era pe atunci teritoriu iordanian. Al doilea „nakba", dezastrul decisiv din războiul de la 1967, s-a petrecut cînd Mohammed avea 17 ani. Aerul era saturat de urletul avioanelor israeliene de luptă și de zvonurile că tabăra va fi distrusă și toată lumea omorîtă. Palestinienii au pornit iarăși la drum, încercînd să ajungă de cealaltă parte a Iordanului.

Odată ajuns în Iordania, Mohammed s-a alăturat organizației Al-Fatah, cea mai mare facțiune a O.E.P. A renunțat la Islam. Bîjbîia după o identitate, inventîndu-se pe sine. Și-a impus un amețitor regim de Hegel, Nietzsche, naționalism arab. A devenit comunist.

Dar Mohammed are o minte independentă și îndrăzneață, care tinde să se abată spre direcții neortodoxe. După un an petrecut la închisoare, „am hotărît că lozinca distrugerii Israelului este o pierdere de vreme", spune el. „Acest conflict trebuie rezolvat prin existența a două state — israelian și palestinian". Cînd se afla în închisoare, pe la jumătatea anilor '70, a încercat să-i convingă și pe alți prizonieri de acest lucru. „Tribunalul" prizonierilor l-a acuzat de trădare și au încercat să-l omoare pentru că ar fi fost o unealtă a israelienilor. Israelienii l-au torturat — spune el — pentru că l-au considerat un agitator palestinian. Această succesiune de pericole pare a-i fi indus o stranie seninătate.

Mohammed, neortodox în continuare, acceptă o bere rece și spune : „Fiecare popor trebuie să aibă propriul său calvar."

Tribul binecuvîntărilor

Dealurile din Moorpark, în California, amintesc de Palestina, numai că sînt mai verzi. Și nu au abstractizarea dură a peisajului ce se întinde la zece fuse orare spre est și nici vehicule ale armatei care se tîrăsc pe pante, ca niște arici cu arme în loc de țepi.

Cînd Intifada era mai tînără și oferea mai multe speranțe, familia Barakat s-a adunat la Moorpark. Barakat înseamnă „binecuvîntări". A fost, deci o adunare a tribului binecuvîntărilor. Cei cinci frați erau acum împreună pentru prima dată în ultimii 30 de ani. Adnan a venit din Iordania, Samih din Kuweit, Walid din Germania, Khaled din Maroc, Adel, care locuiește în Moorpark, este gazdă. Fiecare din frați vorbește engleza cu alt accent și fiecare are pașaport din altă țară. „Asta înseamnă să fii palestinian", spun ei.

Frații povestesc istoria unui palestinian care nu avea decît un document egiptean de călătorie și care și-a petrecut, în 1983, șase săptămîni zburînd de la un aeroport la altul în lumea arabă, țară după țară refuzîndu-i intrarea. Pînă la urmă, l-a primit Iordania. Documentul îl prezenta ca pe o persoană care nu aparținea nici unui stat.

Alți arabi îi suspectează pe palestinieni aproape la fel de mult ca și israelienii și, adesea, se poartă mai rău cu ei. Palestinienii sînt considerați prea cosmopoliți, prea învățați, prea apți să provoace tulburări, prea periculoși din punct de vedere politic. Palestinienii se autodefinesc, cu o mîndrie complexă și tristă, drept „evreii lumii arabe". Statele arabe cred că cel mai bine este să-i țină în tabere de refugiați, sub supravegherea poliției secrete, ca să dramatizeze mizeria lor și să justifice răzbunarea, obligîndu-i să-și joace rolul în spectacolul medieval al onoarei arabe.

Dar palestinienii s-au dovedit a fi propriii lor dușmani, cu un voluminos dosar al șanselor politice ratate și o tradiție a terorismului, pe care occidentul nu-l prea poate accepta ca pe opera unor luptători pentru libertate. Nu-i de mirare că pînă și frații lor arabi se tem, uneori, să-i primească.

Familia Barakat a povestit despre satul natal, Anabta, lîngă Nablus. Adel, care a prosperat în domeniul proprietăților funciare, își aduce aminte de satul originar, celebru prin măslinii și migdalii săi, unde vrea să se retragă ca să joace table și să se gîndească la copilăria lui.

Amintirile palestinienilor despre locurile unde s-au născut capătă tente idilice în exil sau sub ocupație. Cei 4,5 milioane de palestinieni din lume lustruiesc piatra Palestinei primordiale, despre care povestesc noapte de noapte, pînă cînd ea ajunge să strălucească în mintea lor asemenea inocenței primare : ur-Palestina, mitul originar.

După cădere, palestinienii s-au dedublat, dar mulți au înflorit, au prins aripi în urma dispersării forțate. Dedublarea nu este întotdeauna de plîns.

Amintirile sînt expresia stilizată a pasiunii pentru lucrul esențial : țara și deci o identitate proprie. Oare acești palestinieni, care prosperă în Kuweit sau la Detroit, lucrînd ca doctori, negustori, ingineri, doresc cu adevărat să se întoarcă, să-și investească banii și priceperea în patria palestiniană pe care o cer ? Dacă patria se va materializa vreodată, realitatea va fi un test pentru nostalgie.

Fiicele din Gaza

Trei fiice ale lui Abu Faisal stau la soare într-o curte din Gaza. Zeita își amintește de seara din timpul Ramadanului, cînd soldații au recurs la gaze lacrimogene pentru că niște tineri palestinieni aruncau pietre în tabăra de la Jabalia. O bombă a aterizat în curtea lor. Țipete, confuzie. Bomba se învîrte scuipînd gaz. Fetele aleargă după sticluțele lor de parfum. Îmbibă cîrpe cu parfum și-și astupă nasurile și gurile, încercînd să se refugieze în locuri mai ferite. Parfumul este eficace împotriva gazelor lacrimogene. Ca și ceapa.

Două din fete poartă numele altor două surori moarte. În 1971, într-o noapte, șase membri înarmați ai O.E.P. traversau strada din dreptul casei lor, mergînd spre Israel. Au fost zăriți de o patrulă israeliană. A început lupta. Un palestinian a fost rănit. Faika, în vîrstă de 18 ani, era și ea membră a O.E.P. A luat-o pe Hanan, surioara ei de doi ani, și, ca o dădacă nimerită din întîmplare în focul luptei, s-a apropiat de cel căzut și a înșfăcat Kalașnikovul lui. Israelienii le-au împușcat pe amîndouă exact în momentul în care Faika se pregătea să tragă. Există mulți copilași martirizați pentru cauza tribului. „Noi sîntem mîndre de surorile noastre", spun fetele din curte. Ochii lor negri strălucitori te privesc drept în față, cu pasiune.

În această dimineață, casa lui Abu Faisal este o insulă pașnică. Dincolo de zidurile ei, străzile nepavate sînt brăzdate de apa ploii de azi noapte. Caprele pasc printre gunoaie. Măgarii pasc printre morminte. Un canal se varsă într-o hazna enormă, de un cenușiu sinistru. Resturi metalice, cu forme din cele mai ciudate, zac pretutindeni, ca și cum un sadic al automobilelor le-ar fi înjunghiat, tăiat bucăți și împrăștiat.

Zelul absenței

Samar Dudin Karajah are o figură frumoasă și plină de viață. Are 28 de ani, este fiica unui fost ministru iordanian și se îmbracă după moda europeană de lux. Este căsătorită cu un avocat tînăr, locuiește la Amman și predă arta dramatică la școala de fete „Aliya". Acum este în concediu de maternitate.

„Palestinianul are întotdeauna o durere, oriunde s-ar afla și orice ar face", spune ea. „Fiecare palestinian este în exil". Cînd le predă elevilor, ea improvizează mici piese. Iată o fetiță palestiniană, care traversează podul Allenby, din Iordania spre Malul de vest. Un soldat israelian îi dă o bomboană, dar după aceea îi rupe păpușa ca să vadă dacă nu e ceva periculos ascuns în ea. Fetița îi azvîrle bomboana înapoi.

„Noi am fost crescuți — spune Samar — să facem diferența între sionism și iudaism. Mama a avut mulți prieteni evrei sefarzi. Dar sionismul s-a născut din holocaust. De ce trebuie să plătească palestinienii pentru asta ? Evreii au fost victime. Acum noi sîntem victime. Ei au venit și ne-au luat pămîntul ! Ei nu-și pot rezolva problema transformînd palestinienii în victime." Se înăbușă de indignare. „De ce trebuie să dăm noi atîtea explicații ?" **(Va urma)**

(din „Time")

Manuela Ștefănescu

STOP CADRU

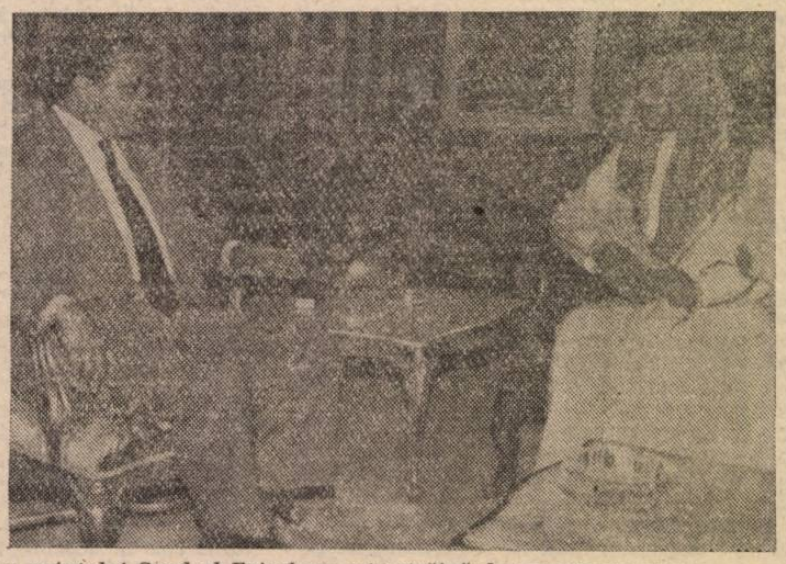

Ministrul saudit al afacerilor externe, prințul Saud al-Faisal, a fost primit la Cairo de președintele egiptean Hosni Mubarak. Șeful diplomației saudite a făcut mai multe vizite în capitale arabe, abordînd cu conducătorii arabi problema evoluției din Golf, precum și situația din teritoriile ocupate în urma violentelor ciocniri din Ierusalimul de Est, soldate cu moartea a 21 de persoane. Vizita la Cairo a prințului Saud al-Faisal nu este străină de recenta reuniune extraordinară a Consiliului ministerial al Ligii Arabe. După cum se știe la penultima sa întîlnire, organizația arabă a hotărît — după dezbateri foarte controversate — mutarea în viitor a sediului său de la Tunis la Cairo.

Grigori Medvedev

Însemnări despre Cernobîl*) 5

Ciinii asociaţi în haite au mîncat mai întîi o bună parte din pisicile radioactive, apoi au început să se sălbăticească şi să mîrîie la oameni. Au fost încercări de atacare a oamenilor şi a vitelor părăsite de pe lîngă casă... A fost organizată urgent o echipă de vînători cu arme, care timp de trei zile a împuşcat toţi ciinii radioactivi sălbăticiţi, printre care ciini de curte, dogi, ciobăneşti, terrieri, cockeri spanioli, buldogi, pudeli, pechinezi. Pe 29 aprilie vînătoarea a fost încheiată şi străzile oraşului Pripiat' cel părăsit au rămas presărate cu cadavrele de toate culorile ale ciinilor. (...)

Cercetarea aeriană a fost încheiată, zborurile în direcţia reactorului stabilite. Era nevoie de saci, lopeţi, nisip, oameni care să umple saci şi să-i care în elicoptere. Generalul Antoşkin i-a expus lui Şcerbina toate aceste necesităţi. (...)

— Dumneavoastră, în armată, n-aveţi destui oameni ? l-a apostrofat Şcerbina. Mie îmi puneţi asemenea probleme ?

— Piloţii nu trebuie să care nisip ! a parat generalul. Ei trebuie să piloteze aparatele, să ţină manşele, incursiunea deasupra reactorului trebuie să fie precisă şi eficace. Mîinile lor nu trebuie să tremure. Ei n-au voie să manipuleze saci şi lopeţi !

— Uite ce e, generale, ia doi miniştri adjuncţi — pe Şaşarin şi pe Meşkov, şi pune-i la încărcat, să-ţi facă rost de saci, lopeţi, nisip... Nisip aveţi pe-aici prin jur grămezi. Solul e nisipos. Găsiţi pe undeva un loc descoperit, neasfaltat, şi daţi-i drumul... Şaşarin, mobilizează-i pe montori şi pe constructori. (...)

În sfîrşit, primul lot de şase saci de nisip a fost încărcat în „MI-6". La „bombardament" au plecat cu elicopterul, în ordine Antonşciuk, Deigraf, Tokarenko. Ei lucraseră la construirea acestui reactor şi piloţilor trebuia să li se arate cît mai exact unde să arunce sacii. (...)

Primele douăzeci şi şapte de echipaje, împreună cu Antonşciuk, Deigraf şi Tokarenko, care le-au ajutat, au fost scoase curînd din luptă şi trimise la Kiev pentru tratament. După aruncarea sacului, activitatea la înălţimea de 110 metri atingea 180 de roentgeni pe oră. Piloţilor le venea rău în aer. Căci la aruncarea sacilor de la o asemenea înălţime se produce un impact considerabil asupra zonei active încinse. Se înregistra un salt, mai ales în prima zi, al emisiei de produşi de fisiune şi de cenuşă radioactivă de la grafitul ars. Oamenii inhalau toate acestea. Timp de o lună după aceea sîngele eroilor a fost supus purificării de săruri de uraniu şi de plutoniu prin transfuzii repetate.

În următoarele zile, piloţilor le-a venit ideea să aşeze sub scaun foi de plumb şi să-şi pună măşti. Această măsură a redus întrucîtva iradierea echipajelor. (...)

Am trecut viaductul cu viteză maximă. Din nou acul radiometrului a zvîcnit în dreapta, peste cîteva scale, şi iarăşi a venit la loc. În dreapta s-a deschis priveliştea înspăimîntătoare a grupului energetic distrus. Toate sfărîmăturile şi ruinele aveau culoarea neagră a cioturilor arse. Deasupra planşeului fostei săli centrale, unde fusese reactorul, se înălţau curenţi unduitori de gaz ionizat de radiaţii. Într-un chip cumva nou şi sinistru, în mijlocul acestui dezastru negru luceau în soare, smulşi de pe console şi deplasaţi într-o parte, tamburii-separatori.

Soldaţii şi ofiţerii adunau combustibil şi grafit cu mîna. Umblau cu găleţi şi adunau. Răsturnau găleţile în containere. Zăcea grafit şi dincoace de îngrăditură, chiar lîngă maşina noastră. Am deschis uşa şi am apropiat senzorul radiometrului de un bloc de grafit, aproape să-l ating. Două mii de roentgeni pe oră. Am închis uşa. Miroase a ozon, a ars, a praf şi încă a ceva. Poate a carne de om friptă... Umplînd o găleată, soldaţii se duceau, mi se părea mie, cumva agale la lăzile-container, metalice, şi vărsau acolo conţinutul găleţilor. Săracuţii de voi, m-am gîndit, ce recoltă înspăimîntătoare culegeţi voi acolo... Recolta celor douăzeci de ani duşi. (...)

Aici au lucrat oamenii care acum sînt pe moarte la Clinica nr. 6 de la Moscova. Intru în camera de comandă auxiliară, ale cărei ferestre dau către ruine : 500 de roentgeni pe oră. Geamurile sînt sparte de suflul exploziei, trosnesc şi scrîşnesc sub tălpi. Înapoi ! Intru în camera de comandă nr. 4. La uşa de intrare : 15 roentgeni, la locul de lucru al I.P.C.R.-ului (Leonid Toptunov, acum pe moarte) : 10 roentgeni. La selsinurile indicatoare ale barelor absorbante acele s-au blocat la nivelul doi metri-doi şi jumătate. La deplasarea către dreapta, activitatea creşte : 50—70 de roentgeni pe oră. Mă reped afară din încăpere şi o iau la fugă în direcţia grupului unu. Iute !...

Pe 17 mai 1986, Paza Militarizată a Ministerului Energiei Electrice al U.R.S.S. a dispus înmormîntarea cu onoruri militare a paisprezece oameni, victime ale avariei din 26 aprilie şi care au murit la Spitalul Clinic nr. 6 de la Moscova. Este vorba de personal operativ şi de pompieri. Lupta pentru viaţă a celorlalţi bolnavi grav şi mai puţin grav continua.

Vladimir Pravik zace gol pe patul înclinat sub scheletul metalic cu lămpi. Toată suprafaţa corpului său e o arsură continuă ; greu îţi dai seama cît datorită focului, cît datorită radiaţiilor, totul s-a contopit. Umflături montruoase, externe şi interne. I s-au umflat buzele, cavitatea bucală, esofagul... Durerea nucleară este extraordinară, insuportabilă şi necruţătoare, duce la stare de şoc şi la pierderea cunoştinţei (...).

Şi s-ar zice că într-o asemenea stare n-ar fi trebuit să-i pese de soarta camarazilor săi, de bucuriile şi de necazurile lor. Că doar el însuşi era în pragul pieirii. Dar nu ! Atît cît încă mai avea grai, Vladimir Pravik încerca să afle, prin intermediul asistentelor şi al medicilor, ce se mai aude cu prietenii săi, cum se mai simt, dacă mai sînt vii, dacă încă mai luptă, de astă dată cu moartea. Voia ca ei să lupte, ca bărbăţia lor să-i ajute şi lui. Şi cînd, nu se ştie cum, răzbăteau totuşi veşti : mort... mort... mort... — precum însăşi adierea nefiinţei —, medicii le spuneau bolnavilor că asta n-a fost la noi, că a fost undeva prin altă parte, în alt spital... Era minciună întru mîntuire.

Şi iată că a sosit şi ziua cînd a devenit limpede : se făcuse tot ce medicina contemporană a radiaţiilor era capabilă să facă. Toate metodele de terapie clasică şi de risc fuseseră aplicate pentru combaterea bolii acute de radiaţii, dar în zadar. Nici chiar cei mai noi factori de creştere, care stimulează înmulţirea globulelor, n-au fost de nici un ajutor. Pentru că ar mai fi trebuit şi piele vitală. Dar Pravik nu mai avea nici un petic. Toată fusese ucisă de radiaţii. Radiaţiile uciseseră şi glandele salivare. Gura sa se uscase, la fel ca pămîntul pe timp de secetă. Pravik nu putea să vorbească, doar privea, încă mai clipea cu pleoapele sale fără gene, căci acestea îi căzuseră, privea şi în ochii săi se aprindea uneori dorinţa arzătoare de a nu se supune morţii. Apoi forţele sale interioare de rezistenţă au început să slăbească şi treptat s-au epuizat. A venit săvîrşirea din viaţă, dispariţia, văzînd cu ochii, a cărnii. El a început să se topească, să se usuce, să dispară. Se mumifica pielea şi ţesuturile corpului, ucise de radiaţii. Cu fiecare oră, cu fiecare zi, acest om se micşora, se micşora, se micşora.

Morţii — mumii înnegrite şi uscate au devenit uşori ca nişte copii (...).

Relatarea lui L.N. Akimova :

„La căpătîiul lui Saşa stăteau de veghe părinţii şi fratele lui. Acesta şi Saşa erau gemeni. Fratele i-a donat pentru transfuzie din măduva sa osoasă. Atît cît a putut să vorbească, i-a tot repetat tatălui şi mamei sale că tot ce a făcut a fost corect. Acest lucru l-a torturat pînă în ultima clipă. A mai spus că n-are ce să-i reproşeze personalului din schimbul său. Că toţi şi-au făcut datoria.

Am fost la soţul meu cu o zi înainte să moară. Nu mai putea vorbi. Dar în ochi i se citea durerea. Ştiu, se gîndea la noaptea aceea blestemată, îşi derula totul în minte iarăşi şi iarăşi şi nu-şi putea recunoaşte vina. Încasase o doză de 1500 de roentgeni, poate chiar mai mult, şi era condamnat. Avea un chip tot mai smolit, iar în ziua morţii zăcea smolit ca un negru. Se carbonizase tot. A murit cu ochii deschişi..." (...)

Briuhanov, Deatlov şi Fomin au fost arestaţi în august 1986.

Briuhanov era calm. A luat cu el în celulă manuale şi texte de învăţat limba engleză. Şi a spus că acum e la fel ca Frunze, condamnat la moarte...

Deatlov e şi el calm, reţinut.

Fomin şi-a pierdut toată stăpînirea de sine. Are isericale. A încercat să se sinucidă în celulă. Şi-a spart ochelarii şi cu un ciob şi-a deschis venele. Au observat la timp. L-au salvat. Procesul a fost fixat pentru data de 24 martie 1987, dar a fost amînat din cauza stării de iresponsabilitate a lui Fomin.

Cimitirul este nou-nouţ, curăţel. Mormintele se înşiră pînă dincolo de zare. (...)

Merg pe aleea principală a cimitirului. La vreo cincizeci de metri de la intrare, în stînga aleii, se află douăzeci şi şase de morminte cu plăci de piatră albă. Pe fiecare mormînt se poate vedea o mică stelă de marmură, avînd gravată o inscripţie aurită : numele, prenumele, patronimul, data naşterii şi a morţii.

Mormintele pompierilor, şase la număr, abia se văd de flori : vaze şi oale cu flori naturale, coroane de flori artificiale cu panglici roşii şi inscripţii de la rude şi de la colegi de serviciu. Pe mormintele operatorilor atomişti sînt mai puţine flori, iar coroane, practic deloc. La comemorarea momentului Cernobîl, Ministerul Energeticii Nucleare şi Ministerul Energiei Electrice al U.R.S.S. nu şi-au mai amintit de cei căzuţi. Şi totuşi sînt şi ei eroi, au făcut tot ce au putut. Au dovedit bărbăţie şi curaj. Şi-au dat viaţa (...).

Merg în lungul şirului de morminte şi mă opresc îndelung lîngă fiecare. Pun flori pe plăcile mortuare. Pompierii şi şase dintre operatorii atomişti s-au stins în chinuri îngrozitoare în perioada dintre 11 şi 17 mai 1986. Ei au încasat cele mai mari doze, au încorporat radionuclizi mai mult decît toţi ceilalţi, corpul lor a fost puternic radioactiv şi, cum am mai spus, ei au fost înmormîntaţi în sicrie de zinc cositorite. Aşa a pretins Sanepidul şi eu am meditat la aceasta cu amărăciune, căci pămîntul a fost împiedicat să-şi săvîrşească ultima lucrare — să prefacă în pulbere trupurile celor morţi. Blestemat secol al atomului ! Chiar şi în această privinţă, a actului săvîrşirii din viaţă, vechi de cînd lumea, se încalcă datini milenare. Nici să înmormîntezi pe cineva omeneşte, să-l redai pămîntului nu-i cu putinţă. Aşa stau lucrurile...

Şi cu toate acestea, le spun : Fie-vă ţărîna uşoară. Odihniţi-vă în pace. Moartea voastră i-a pus pe oameni în mişcare, măcar de-un deget s-au scuturat de somnolenţă, de supuşenia oarbă şi cenuşie... **(Sfîrşit)**

Mai 1987

Traducere şi adaptare
Sergiu Tumanov

*) Din volumul cu acelaşi titlu în pregătire la Editura Humanitas

Femeia și puterea

7

„Stelele Nordului"

Noile meandre ale destinului doamnei Benazir Bhutto au readus în atenție spinoasele probleme ale accesului și menținerii la putere a liderilor-femei. „Se restrînge, oare, galaxia doamnelor aflate la putere ?" — se întreba revista italiană „Europeo", după demiterea, în august, a lui Benazir Bhutto din funcția de premier al Pakistanului. Constatînd că, în lumea a treia, sînt cele mai numeroase cazuri de femei la putere, revista consideră că, în rest, „stelele ce strălucesc sînt, totuși, puține și aproape toate pe cerul Nordului".

Vigdis Finnbogadottir a trecut de la conducerea teatrului din Reykjavik la conducerea Islandei

Gro Harlem Brundtland a fost prima femeie-premier din Norvegia și, în februarie 1981, cînd și-a asumat funcția, cea mai tînără femeie prim-ministru din lume. S-a născut la 20 aprilie 1939, la Oslo, unde a obținut licența în medicină, continuîndu-și apoi, studiile la Harvard, în SUA. Tatăl, tot medic de profesie, a deținut funcții ministeriale în anii 1955—1965, în cabinetele conduse de Partidul Muncitoresc. La rîndul său, „Gro" — cum e numită familiar de concetățenii săi — a activat din tinerețe în organizațiile Tineretului Socialist Norvegian. A intrat în parlament în 1977, după ce, în 1975, fusese aleasă vicepreședinte al Partidului Muncitoresc Norvegian. În 1980, doamna Brundtland a primit funcția de președinte al Comisiei pentru afacerile externe a parlamentului. A fost ministru al mediului înconjurător în guvernul laburist al anilor 1974—1978. Au devenit binecunoscute, în acest timp, luările sale de poziție în favoarea apărării mediului ambiant și avortului. Doamna Brundtland este căsătorită cu un influent membru al Partidului Conservator, de opoziție, Arne Olav Brundtland, și mamă a patru copii.

Înzestrată cu o puternică personalitate, Gro Harlem Brundtland a știut să se facă apreciată de compatrioții săi pentru modul simplu dar eficient, de a se exprima și de a acționa. În 1981 a fost, vreme de opt luni, șef al guvernului, apoi președinte al Partidului Muncitoresc. Între 1986 și 1989 a condus Norvegia cu o fermitate amintind stilul premierului britanic Margaret Thatcher. Dar asemănările se opresc aici. În vreme ce conservatoarea doamnă Thatcher nu pare să agreeze femeile în preajma sa, socialista „Gro" s-a înconjurat de un număr-record de miniștrii-femei. În guvernul său, femeile dețin majoritatea. Norvegia deține și un alt record în această direcție : numărul deputatelor reprezentînd diferite formațiuni politice constituie o treime din numărul total al membrilor parlamentului.

Vigdis Finnbogadottir a sărbătorit, în august, un deceniu de la instalarea în funcția de președinte al Islandei. A fost prima femeie din lume aleasă prin vot universal. Confirmată în 1984 și 1988, Vigdis Finnbogadottir are 60 de ani. La fel ca doamna Corazon Aquino, nu a fost o politiciană de profesie, ci directoarea teatrului din Reykjavik. Unicele manifestări de masă la care a luat parte au fost cele contra bazelor militare americane din Islanda. Faptul că Islanda, țara doamnei Finnbogadottir — o mică insulă cu circa 200 000 de locuitori — este, totuși, țara cea mai „feministă" din lume a fost confirmat în 1987 cînd abia înființatul partid al femeilor a obținut în alegeri un procent de 10 la sută din voturile exprimate.

Elisabeth Rehn — 55 de ani, căsătorită, patru copii, în parlamentul finlandez de 11 ani, ca reprezentant al unei mici formațiuni a minorității suedeze — conduce, din luna iunie, anul acesta, Ministerul Apărării din Finlanda. Este prima femeie din lume care a devenit ministru al apărării.

Premierul Norvegiei, Gro Harlem Brundtland, susține că „bărbații vor trebui să se implice mai mult în treburile gospodărești"

Melina Mercouri — o personalitate politică și culturală a Greciei

Alte stele. În aceeași suită de lideri-femei trebuie amintită Kasimira Prunskiene, premierul noii Lituanii independente, căreia i s-ar datora, după cum se spune, în bună măsură faptul că dificila confruntare dintre Vilnius și Moscova nu a degenerat.

Coborînd spre Sud, descresc și funcțiile politice : în Germania — Rita Süssmuth e președinta Bundestagului, Petra Kelly, deputată a Partidului ecologist, al Verzilor, Irmgard Adam-Schwaetzer, ministru de stat la Ministerul de externe ; în Franța — Catherine Tasc, e ministru socialist al informațiilor ; în Grecia — Melina Mercouri, fost ministru al culturii. Pentru Comunitatea europeană, exemplul cel mai prestigios îl reprezintă Simone Veil, fost președinte al Parlamentului european, căreia îi aparține spirituala frază : „Politica mă plictisește atît de tare, încît, o dată, am adormit chiar în timpul propriului meu discurs".

Peste Atlantic, exemplele sînt din ce în ce mai rare. În ce privește SUA, ar fi greu de pronosticat cînd ar exista, de pildă, șansa de a vedea o femeie în postura de candidat la președinție. „Mai curînd va ajunge la Casa Albă un italo-american sau un negru" — e de părere revista italiană „Europeo".

În schimb, America Latină oferă nu numai exemplul Violetei Chamorro, președinta Nicaraguei, sau al Erthei Trouillot, șeful statului haitian, ci și pe cel al Luizei Erundina de Souza. Din 1989, această femeie de 55 de ani e primarul orașului São Paulo, cel mai mare oraș brazilian. De formație e asistentă socială și o marxistă declarată. Dar o mare parte a burgheziei locale a votat pentru ea, în semn de protest pentru nivelul ridicat al sărăciei generale. Căsătorită și divorțată de două ori, noul primar locuiește într-o casă modestă de trei camere, cu fiica sa.

În sfîrșit, peste Pacific, de cealaltă parte a planetei, pînă și într-o societate cu adînc înrădăcinate tradiții masculine în viața publică, femeile sînt pe cale să se impună în viața politică. Dovadă : evoluția liderului socialiștilor niponi, doamna Takako Doi. Într-un timp relativ scurt, ea a devenit o prezență cu o asemenea forță pe scena politică a țării, încît se apreciază că, dacă în Japonia funcția de premier ar fi supusă votului direct, Takako Doi ar cîștiga fără probleme. **(Va urma)**

Liana Enescu

Nicolette Franck

„O înfrîngere în victorie" 2

Lovitura de stat

Aliații, dar mai ales rușii, își vor respecta, oare, promisiunile ? Poporul, armata, îl vor urma oare ? Curată aventură ! Însă indispensabilă și urgentă ? Cum se va sfîrși ? Și care va fi soarta populației țării, soarta mamei sale și chiar a lor dacă cumva Antonescu le-ar scăpa din mîini ?

Încă un fum din țigara ținută strîns între degete. Prietenii săi, cu sufletul la gură, așteaptă o vorbă de la el. Mihai îi privește. Ochii săi albaștri lasă să se întrevadă o adîncă emoție. Ceea ce toți așteaptă de la el nu-i deloc ușor.

Cu un gest brusc își stinge țigara abia începută și, înfrîngîndu-și trecătoarea șovăială, înalță privirea și, calm, le spune :

— La treabă !

Fără alt comentariu. După care, părăsește camera.

Între timp, în salon, Antonescu, ceva mai potolit, nu încetase de a bombăni, căutînd totodată să-i convingă pe ministrul său de externe și pe generalul Sănătescu de imperioasa necesitate de a continua războiul alături de nemți pînă la izbînda completă.

Regele tace. Nu intervine în discuție. Mai înainte de a lua cuvîntul așteaptă să fie sigur că va fi în stare să-și stăpînească glasul. Apoi, adresîndu-se dictatorului :

— Regret nespus de mult că nu vreți să procedați așa cum vă recomand, și anume să reconsiderați situația căci, în acest fel, ați înțelege mai bine soluția pe care o implică !

— Nici vorbă nu poate fi, nu-mi modific planurile ! răspunde Antonescu morocănos.

— În acest caz nu-mi mai rămîne decît o singură cale !

Uluiți, cei doi Antonescu îl privesc. Păreau abia bănuitori și deloc cu adevărat îngrijorați. Au doar vaga impresie că regele le pregătește o surpriză dezagreabilă. Atît.

Mihai n-a mai spus nimic. Conform celor prevăzute, atunci cînd regele, rostind ultima sa frază, a apăsat pe cuvintele : „o singură cale", ușa salonului care comunică cu sufrageria s-a deschis larg, lăsîndu-i să intre pe căpitanul Dimitrescu și cele trei gărzi. Dimitrescu se uită țintă în ochii regelui ca să-i preia porunca. Un singur semn din cap și cei patru îl înconjoară pe mareșal.

— Dar ce-nseamnă asta ? întreabă Antonescu pe generalul Sănătescu. Nici un răspuns.

Atunci, dictatorul se uită la rege și, văzîndu-i expresia severă, înțelege. Mihai întoarce spatele, părăsește salonul prin aceeași ușă ce rămăsese deschisă, fără să mai scoată un singur cuvînt.

Îl văzuse pe Antonescu înconjurat de gărzile Palatului, îi măsurase întreaga perplexitate. Cu toate că-i purta pică, ar fi preferat să-l scutească de o asemenea umilință, dar nu fusese chip să-l aducă la o judecată mai rațională.

Căpitanul Dimitrescu îl previne pe mareșal că, de acum încolo, este în stare de arest. Îi pipăie buzunarele (cei trei subofițeri primiseră ordinul să tragă în caz de rezistență), dar dictatorul nu purta armă asupra sa.

Acesta își revenise din stupoare. Amenințător, se întoarce către generalul Sănătescu : „Îndrăzniți să faceți asemenea faptă ? Să-mi faceți mie asta ? Mie, Mareșalului Antonescu ?" Sănătescu se emoționează. O clipă s-a putut crede că partida era pierdută...

Dar, imperturbabil, căpitanul Dimitrescu se ocupă acum de arestarea lui Mihai Antonescu. Verifică conștiincios și buzunarele acestuia, dar nici el nu poartă armă asupra sa. E palid, nu spune nici o vorbă.

Odată aceste formalități îndeplinite, căpitanul ordonă deținuților să treacă în hol. Aceștia îl urmează fără împotrivire și se lasă conduși spre scara ce duce la etaj. După ce, timp îndelungat, fusese copleșit de ce i se întîmplase, Mareșalul își revine și, oprindu-se pe primele trepte, se întoarce brusc, urlînd : „Toți cîți sînteți veți regreta amarnic ce ați făcut ! Toți veți fi împușcați mai înainte ca să se facă ziuă !"

Și de ce nu ? S-ar putea să fie chiar adevărat ! Conjuratii sînt doar o mînă de oameni...

Într-una din încăperile de la etaj, Carol al II-lea dispusese încastrarea în zid a unui soi de nișă, unde plasase o imensă casă de fier destinată păstrării colecției sale de timbre, pe cît de prețioasă, pe atît de cuprinzătoare. După plecarea lui din țară, locul rezervat fostei case de fier fusese ocupat de o masă și de niște scaune. Ambii Antonescu sînt conduși acolo, după care ușa camerei este încuiată. Ce-și vor fi spus unul altuia ? Ce vor fi făcut ? Probabil că Mareșalul se va fi gîndit că armata și poliția vor veni curînd să-l elibereze. Pe masă se găseau hîrtie, creioane. Folosindu-le, Ion Antonescu a scris cîteva mesaje, dintre care unul soției sale, și-a notat cîteva ultime voințe, dar pe urmă a rupt toate acestea, împrăștiind bucățelele de hîrtie pe masă și pe podea...

Trădarea Occidentului

Armata Roșie străbate satele și orașele țării fără a întîmpina vreo rezistență. Nu are nevoie să tragă nici un foc iar trupele române îi acoperă trecerea Carpaților.

Populația civilă ? Nici prietenoasă, nici dușmănoasă. Dacă în timpul războiului nu a fost nici pro, nici anti-germană, cu atît mai mult acum, în ceasul eliberării, nu este pro sau anti-sovietică.

Românii sînt fataliști : își încovoaie șira spinării în fața invadatorilor de orice fel — azi, în fața sovieticilor care se proclamă eliberatori, ieri, în fața nemților care-și ziceau aliați. O înțelepciune dobîndită în cursul unei experiențe de secole, în această țară unde năvălirile au fost necontenite — „capul plecat, sabia nu-l taie" — exclude orice act necugetat de bravură și oamenilor prea puțin le pasă că ar putea fi considerați lași. Dar tot această înțelepciune i-a învățat pe români că pentru a supraviețui trebuie, cu înverșunare, să nu dispere, ba chiar să se redeprindă a spera, să reînceapă a aștepta ziua de mîine cînd vor redeveni liberi și stăpîni pe soarta lor.

Oricum, odată cu sosirea trupelor sovietice, se deschide un lung răstimp foarte critic... Nici o deosebire între acești soldați sovietici și mujicii aceia necioplți sau tîrgoveții din rîndurile armatelor țariste care, în 1917, n-au lăsat decît amintiri tragice în urma lor. Sînt, de altfel, identici și cu soldații ruși pe care i-a descris Jules Michelet în 1854. Comunismul nu i-a ameliorat.

Singurii surprinși de cum arată și se poartă sînt puținii intelectuali români a căror convingere fusese că omului sovietic îi revine un rol pilduitor în construirea unei lumi mai bune, cu adevărat frățească. Probă acel bătrîn medic care, aflîndu-se în refugiu la moșia unui cumnat, a constatat cum într-o clipă i se năruia idealul său de-o viață : asistînd neputincios la devastarea casei și a întregii gospodării, la monstruoasa beție ce a urmat după „inspecția" pivniței de vinuri, a intervenit — sub imboldul datoriei profesionale — ca să smulgă de la gura unui tînăr ofițer flaconul de apă de colonie dibuit în sala de baie, dar s-a ales de la acesta cu o palmă pe cît de zdravănă pe atît de edificatoare ! Nu, sigur nu, Lenin și Stalin nu au „remodelat" poporul rus...

Dar românul de rînd nu se miră. El știe că o armată în război, pînă și a sa proprie pe teritoriul național, nu e niciodată blîndă cu localnicul ; cum ar fi mai bună cea sovietică ? Dimpotrivă, românul se așteaptă chiar la mai rău.

Iar mai rău nu întîrzie să se arate. Cele dintîi trupe care pătrund și înaintează în România sînt alcătuite din mongoli. Sînt înspăimîntători : mici de stat, îndesați, umblă despuiați pînă la talie, dar pe cap, cu tot soarele torid de august, poartă niște cușme imense, înfundate pînă peste urechi, de nu li se mai văd nici ochii. În plus, le este foame și sete ! Și cum nici un regiment de intendență nu urmează după ei, ca să se hrănească și să-și usuce gîtlejul, iau tot ce pot apuca — alimente, băuturi, totul. Ce să-i faci, își spune bietul român, fac parte din avanposturile care au combătut cu înverșunare în prima linie, cum să te aștepți la altceva ?

Dar iată și eșaloanele următoare. Nu mai sînt mongoli, dar sînt și mai cruzi. Jaful devine tot mai sistematic, tot mai absolut. Cară cu ei necesarul indispensabil, dar și ce întrece așa-zisul necesar. Restul, care nu poate fi cărat, îl distrug cu furie. Ruina se întinde de-a latul și de-a lungul țării. Teroarea se abate peste sate, peste orașe. Femeile, fie tinere, fie bătrîne, sînt violate ; pe uliță, pe străzi, se trage cu una cu două ; hohote de rîs mojicesc răsună în toiul unor orgii de beție. Nimeni însă în rîndurile Armatei Roșii nu se cutremură : de la marile căpetenii — Tolbuhin, Malinovschi — pînă la cel din urmă soldat, toți rămîn impasibili, nepăsători. În ciuda loviturii de stat de la 23 august, rușii jumătății de secol XX pătrund în România, întocmai ca cei de odinioară, ca pe un teritoriu dușman. Se consideră cuceritori și se comportă ca atare.

Oficialitățile din capitală sînt îngrijorate : totul atestă că armata sovietică nu a primit ordin să se poarte ca aliată. Nu numai că jefuiește și terorizează pe localnici, dar mai și dezarmează pe soldații români [1].

Nici după ce se scurg trupele, situația nu se ameliorează, fiindcă, în urma lor, rămîn servicii de administrație militare și fiindcă în mai toate zonele țării apar „reprezentanți democrați ai poporului". Aceștia își impun voința. Deliberat, nici nu țin seamă de dispozițiile noului guvern român. Nu sînt mulți, dar sînt îndoctrinați peste măsură : în ședințe politice nocturne primesc instrucțiuni pentru a doua zi, iar în ziua respectivă, abrutizați de oboseală, cu mintea încîlcită, aplică și mai și sarcinile trasate, de teamă să nu fi uitat lecția. Una din primele lor sarcini este organizarea comitetelor de întreprindere, a căror misiune va fi lupta pentru alcătuirea unui sindicat „unic și revoluționar". Ca răsplată pentru osîrdia ce li se cere, li se dă dreptul să fure ca... rușii. Dar de unde sînt recrutați oamenii aceștia ? Din rîndurile unor foști membri ai Gărzii de Fier pro-naziste, mai toți deveniți ulterior agenți ai poliției secrete antonesciene ca să li se ierte multele păcate din vremea legionarilor, dar și mulți evrei dubioși, precum și diverși alții — victime terorizate de denunțurile mincinoase ale unor dușmani personali sau ale comuniștilor din localitatea respectivă. Toți aceștia au de ales : sau închisoarea sau o grabnică înavuțire. **(Va urma)**

[1] Armata Roșie va lua cu sine 130 000 ofițeri și soldați români în cursul înaintării sale prin țară, cu toate că România încetase lupta împotriva forțelor sovietice încă de la 23 august, conform ordinului regal. Adăugînd acești 130 000 de militari deportați în U.R.S.S. între 23 august și 12 septembrie 1944, numărul prizonierilor români internați pe teritoriul sovietic s-ar ridica la 169 591.

STALIN și stalinismul * 4

Roy Medvedev

Spectacole monstruoase

La 19 august 1936, la Moscova, în sala „Octombrie" a Casei Sindicatelor, a început primul spectacol monstruos — așa-numitul „proces deschis" al liderilor opoziției. Pe banca acuzaților se aflau, în principal, foști lideri ai „noii" opoziții : G.E. Zinoviev, L.B. Kamenev, G.E. Evdokimov, I.N. Smirnov, I.P. Bakaev, V.A. Ter-Vaganian, S.D. Mracikovski și alții ; mulți dintre ei se aflau aici a doua oară în doi ani. Erau 16 inculpați, purtînd numele, în rechizitoriu, de „centrul terorist trotkisto- zinovievist".

În cursul „dezbaterilor judiciare", care au avut loc pînă la 24 august, inculpații au relatat detaliat și despre rolul lor în asasinarea lui Kirov, și despre planurile de asasinare a lui Stalin, Molotov, Kaganovici, Ciubar, Kosior, Eihe. Potrivit declarației lui Zinoviev, asasinarea lui Stalin trebuia să aibă loc în timpul celui de-al VII-lea Congres al Cominternului, adică în 1935. Ei urmăreau, pasămite, ca acest act să creeze derută în partid și să genereze o puternică mișcare pentru revenirea la putere a lui Trotki, Zinoviev și Kamenev.

Doar I.N. Smirnov, declarat la procese șef al opoziției clandestine trotkiste, a încercat să respingă o mare parte din acuzațiile ce i se aduceau. A fost însă „demascat" de depozițiile celorlalți inculpați.

Se considera că procesul este public. În sală erau însă doar cîteva zeci de „reprezentanți ai opiniei publice", dinainte selecționați, cele mai multe locuri fiind ocupate de lucrători ai N.K.V.D. Au fost încălcate și alte norme elementare de procedură. A.I. Vișinski, procurorul U.R.S.S., n-a prezentat nici o probă materială, nici un document, iar colegiul Tribunalului Suprem, condus de V.V. Ulrih, n-a pretins nici una. Întregul rechizitoriu a fost construit pe declarațiile și recunoașterile inculpaților. Apărătorii n-au luat parte la audieri : ofertele unor avocați străini de a-i apăra pe inculpați au fost respinse. Depozițiile inculpaților erau uniforme : enumerarea diverselor crime sau, mai frecvent, a planurilor criminale, puse la cale de „centru" și de „filialele" lui.

G. Zinoviev, L. Kamenev și alți acuzați sînt în prezent reabilitați, încît nu mai e necesar să detaliem numeroasele încălcări ale legalității la procesul din august 1936 ori falsificarea la care s-a recurs. Nu putem însă să nu menționăm, că atît procesul, cît și condamnarea la moarte a tuturor acuzaților au declanșat un nou val de represiuni în toată țara. În primul rînd, au fost arestați foștii membri ai opozițiilor „de stînga". Toate ziarele anunțau zilnic demascarea unor trotkiști camuflați ; majoritatea acestora nici nu intenționau să-și ascundă trecutul. „Trotkistul deghizat", „Ocrotitorul trotkiștilor", „Trotkiștii pe frontul ideologic", „Diversiunea trotkistă în știință", „Salonul trotkist al scriitoarei Serebriakova", „Urmele trotkismului în Comisariatul Poporului pentru Agricultură din Uzbekistan" — iată cîteva titluri de articole care apăreau atunci pretutindeni.

La depozițiile făcute în timpul anchetei preliminare, unii inculpați în procesul „centrului trotkisto-zinovievist" au început brusc să adauge altele noi — despre relațiile lor criminale cu Buharin, Rîhov, Radek, Piatakov, Sokolnikov, Serebriakov, Uglanov, Șliapnikov și cu alți foști opoziționiști de diferite orientări, încă nearestați. În legătură cu aceasta, la 21 august 1936, ziarele au publicat un ordin al lui Vișinski de a se deschide o anchetă privind complicitatea lor la un complot contrarevoluționar. În întreprinderi și instituții au avut loc mitinguri la care s-a cerut „investigarea pînă la capăt a relațiilor lui Buharin, Rîkov, Tomski și a altora cu infamii teroriști". Fără a mai aștepta cercetările, M.P. Tomski s-a sinucis. Curînd au fost arestați Radek, Piatakov și alți foști membri ai opozițiilor „de stînga". Adepții „devierii de dreapta" erau, deocamdată, lăsați în pace.

La 25 septembrie 1936, de la Soci, Stalin și Jdanov le-au trimis lui Kaganovici, Molotov și celorlalți membri ai Biroului Politic următoarea telegramă : „Considerăm absolut necesară și urgentă numirea tovarășului Ejov în postul de comisar al poporului pentru afacerile interne. E clar că Iagoda nu s-a dovedit la înălțimea sarcinii sale în cazul demascării blocului trotkisto-zinovievist. O.G.P.U. A ÎNTÎRZIAT SĂ FACĂ ACEST LUCRU 4 ANI. O confirmă toți activiștii de partid și majoritatea reprezentanților regionali ai N.K.V.D.-ului".

Chiar a doua zi, Iagoda a fost scos din postul de comisar al poporului pentru afacerile interne și numit comisar al poporului pentru comunicații. În acea zi, ziarele centrale au publicat portrete mari ale celor doi noi comisari ai poporului — al lui Ejov, șeful organelor de pedepsire, și al lui Iagoda. Iagoda a condus Comisariatul Poporului pentru Comunicații puțin timp : la începutul anului 1937 a fost arestat.

N.I. Ejov, căruia i-a fost dat să joace un rol scurt, dar odios în istoria țării noastre, n-a fost numit întîmplător comisar al poporului pentru afacerile interne. După opinia celor care l-au cunoscut bine din munca desfășurată în Comsomol și în partid într-o regiune din Kazahstan sau din perioada scurtei lui activități în Comisariatul Poporului pentru Agricultură la sfîrșitul deceniului al treilea și începutul deceniului al patrulea, Ejov nu era cîtuși de puțin o personalitate demonică. Provenit dintr-o familie săracă de muncitori, în tinerețe, n-a fost nici perfid, nici rău, n-a avut nici alte vicii evidente atît de caracteristice, de exemplu, tînărului Beria. El era pe atunci un om foarte obișnuit, deloc crud, ba chiar de treabă. Dar de la prima sa întîlnire cu Stalin, care a avut loc, după cît se pare, în timpul călătoriei lui Stalin în Siberia în 1928, Ejov a căzut sub influența totală, absolută, aproape hipnotică a acestuia. Stalin a observat lucrul acesta și a început să-l promoveze rapid pe Ejov în ierarhia de partid și de stat.

(...) În 1935 era deja unul din secretarii C.C. al P.C. (b) U.S. și președintele Comisiei Controlului de Partid. În anii 1935—1936, Stalin l-a însărcinat pe Ejov cu controlul activității N.K.V.D., ceea ce i-a displăcut total lui Iagoda. Ejov a efectuat un control general asupra procesului intentat lui Zinoviev și Kamenev ; în afară de aceasta, a participat activ la pregătirea lui, a luat parte la interogatorii, a dat dispoziții lucrătorilor cu funcții de răspundere în N.K.V.D.

Odată cu venirea lui Ejov, aparatul N.K.V.D.-ului a fost lărgit considerabil.

Procesul „centrului paralel"

Anul 1937 a debutat cu un nou proces politic de amploare. De data aceasta, în fața Colegiului Militar al Tribunalului Suprem au compărut I.L. Piatakov, K.B. Radek, G.I. Sokolnikov, L.D. Serabriakov, I.A. Livșiț, N.I. Muralov, I.N. Drobnis, M.S. Bogoslavski și alții, în total 17 persoane. Majoritatea inculpaților erau militanți de seamă ai partidului, participanți activi la revoluție și la războiul civil. În anii 1924—1928, aproape toți făcuseră parte din opoziția „unită", dar apoi s-au dezis public de orice fel de relații cu Trotki și au fost reprimiți în partid. În toamna anului 1936, înainte de a fi arestați, acești oameni ocupau, de regulă, posturi importante în aparatul de partid și de stat, în presă etc. Acum, toți erau acuzați de apartenență la așa-zisul „centru paralel", de pregătirea unor acte teroriste, de spionaj, de intenția de a acționa astfel încît U.R.S.S. să fie învinsă într-un război cu Germania fascistă, de tentative de a dezmembra U.R.S.S. și de a restaura capitalismul.

La procesul „centrului paralel" s-au respectat unele norme juridice, care fuseseră eludate la procesele anterioare. Astfel, inculpaților le-au fost fixați apărători, care, de altfel, nici măcar n-au încercat să-i apere de acuzațiile nedrepte și nefondate. Convins că mașina „de anchetă" a funcționat ireproșabil, Stalin a permis să fie invitat la proces un mare număr de corespondenți străini și cîțiva diplomați. Dar nici de data aceasta n-au fost prezentate nici un fel de probe materiale sau documente. De îndată ce Vîșinski a anunțat că urmează să fie prezentate completului de judecată documentele „serviciului X de informații", ședința deschisă a fost imediat suspendată, iar procesul a continuat cu ușile închise. Singurele dovezi au fost și de această dată depozițiile acuzaților.

În timpul acestui proces, s-a vorbit absolut limpede despre „activitatea de spionaj și teroristă a lui Buharin și Rikov". Nu numai Radek, ci și alți cîțiva inculpați au relatat detaliat despre legăturile lor contrarevoluționare cu grupul Buharin-Rîkov.

Declarațiile făcute la procesul „centrului paralel" au pecetluit soarta a aproape tuturor adepților „devierii de dreapta". La 17 ianuarie 1937, ziarul „Izvestia" a apărut fără numele redactorului șef — N.I. Buharin. A fost eliminat din toate funcțiile și A.I. Rîkov. Dar, deși Buharin și Rîkov fuseseră declarați „dușmani ai poporului", Stalin nu s-a grăbit cu arestarea lor.

Procesul „centrului paralel" s-a încheiat la 30 ianuarie — 13 persoane au fost condamnate la moarte, Radek, Sokolnikov și Arnold — la 10 ani de închisoare, iar Stroilov — la 8. Cekiștii și reprezentanții opiniei publice aflați în sală, ca și moscoviții care se adunaseră în jurul Casei Sindicatelor, au întîmpinat sentința cu strigăte aprobatoare. A doua zi, Comitetul orășenesc de partid Moscova, condus de N.S. Hrușciov, a organizat în Piața Roșie un miting grandios la care sute de mii de muncitori și funcționari au aprobat sentința „aspră, dar dreaptă".

Curînd, s-a hotărît convocarea unei plenare a C.C. al P.C. (b) al Uniunii Sovietice pentru dezbaterea a două probleme : 1. Despre Buharin și Rikov ; 2. Despre pregătirea organizațiilor de partid în vederea alegerilor pentru Sovietul Suprem al U.R.S.S. Membrilor C.C. li s-a

*) Din volumul cu același titlu în pregătire pentru **Editura Humanitas**

adus la cunoştinţă din timp ordinea de zi. Plenara s-a deschis la 25 februarie 1937. Referatul despre „activitatea criminală" a lui Buharin şi Rîkov, precum şi despre „activitatea de spionaj şi diversionistă" a unui nou „centru contrarevoluţionar" a fost prezentat de Ejov. Discuţiile s-au purtat pe ton tăios şi dur. Circulă legenda că unii membri ai C.C. i-ar fi apărat pe Buharin şi Rîkov, ar fi protestat împotriva declanşării represiunilor în masă. Aşa ceva nu s-a întîmplat. Nimeni nu a condamnat politica lui Stalin şi a N.K.V.D.-ului, toţi i-au acuzat pe Buharin şi Rîkov, au cerut să fie traşi la răspundere, au dat numeroase exemple despre munca slabă a unor întreprinderi şi instituţii din cauza activităţii diversioniste a foştilor opoziţionişti. (...)

Spiritele erau destul de încinse cînd i s-a dat cuvîntul lui Buharin pentru a răspunde. El a respins acuzaţiile care i se aduseseră. Cînd a spus : „Eu nu sînt nici Zinoviev, nici Kamenev şi nu mă voi apuca să mă autodefăimez", Molotov a strigat : „Dacă nu veţi recunoaşte, veţi dovedi că sînteţi un năimit al fasciştilor, căci ei susţin în presa lor că procesele noastre sînt nişte provocări. Veţi fi arestat şi atunci veţi recunoaşte !" Buharin a dat citire unei declaraţii comune a lui şi a lui Rîkov, în care se arăta că depoziţiile făcute împotriva lor de inculpaţii din procesul Piatakov-Radek şi de alţi arestaţi sînt calomnii. Ei acuzau N.K.V.D.-ul că fabrică depoziţii false şi propuneau crearea unei comisii care să cerceteze activitatea N.K.V.D.-ului. „Te vom trimite acolo şi vei vedea !" — i-a strigat Stalin.

În vederea elaborării hotărîrii, plenara a instituit o comisie alcătuită din 30 de persoane ; ea şi-a întrerupt lucrările pentru două zile. Aceste zile Buharin şi le-a petrecut acasă. Nu mai avea nici o speranţă. El a scris o scrisoare adresată „Viitoarei generaţii de conducători ai partidului" şi, înainte de a o distruge, a rugat-o pe soţia sa s-o înveţe pe de rost : „Eşti tînără — i-a spus el —, ai să ajungi ziua cînd în fruntea partidului se vor afla alţi oameni". Această scrisoare a fost publicată recent. Ea atestă nu numai tragedia personală a lui Buharin, ci şi faptul că nici măcar în ultimul ceas el n-a înţeles sensul îngrozitor al lucrurilor care se petreceau. El se apără doar pe sine, nu spune o vorbă despre Zinoviev, Kamenev, Piatakov şi alţi cunoscuţi militanţi ai partidului suprimaţi de Stalin, justifică toate represiunile din trecut împotriva „duşmanilor poporului" şi chiar cruzimea fostei Ceka (Comisia Extraordinară pentru lupta împotriva contrarevoluţiei şi sabotajului). Afirmă că nu a ştiut nimic despre grupările contrarevoluţionare secrete ale lui Riutin şi Uglanov şi că nu pune la îndoială caracterul lor contrarevoluţionar. Scrie că de şapte ani el nu are „nici o umbră de divergenţă cu partidul" şi că „nu a întreprins nimic împotriva lui Stalin". Desigur, scrisoarea lui Buharin nu este testamentul unui om de stat a cărui experienţă s-a convertit în înţelepciune, nu este un document politic profund, ci un strigăt de disperare. Cu toate acestea, el rămîne un document uman foarte important. Nu trebuie să uităm că Buharin a scris nu numai pentru „viitorii conducători", ci şi pentru tînăra sa soţie, pe care un alt text ar fi putut s-o sperie.

Comisia însărcinată de plenară să decidă în problema Buharin şi Rîkov a lucrat sub preşedinţia lui A.I. Mikoian. Din comisie făceau parte aproape toţi conducătorii partidului ; mulţi dintre ei vor deveni ei înşişi în următorii doi ani victime ale unor represiuni crîncene. Au votat nominal, în ordine alfabetică. Unul după altul s-au ridicat în picioare membri ai C.C. — Andreev, Bubnov, Voroşilov, Kaganovici, Molotov şi au rostit : „Să fie arestat, judecat şi împuşcat !" Cînd a venit rîndul lui Stalin, acesta a spus : „Cazul să fie predat N.K.V.D.-ului". Cîţiva au repetat, apoi, aceste cuvinte care, în esenţă, se deosebeau puţin de cele de la început. Numai Mikoian, în calitate de preşedinte al comisiei, nu şi-a spus părerea şi, deci, ea nu a fost consemnată în procesul verbal.

După două zile, s-au reluat lucrările plenarei. Buharin şi Rîkov au fost chemaţi la şedinţă pentru a lua cunoştinţă de hotărîre.

Buharin şi familia sa locuiau la Kremlin. După ce a ieşit din apartament, el s-a îndreptat spre sala de şedinţe. La garderobă nu era lume. Odată cu Buharin a intrat şi Rîkov. În timp ce dădeau paltoanele garderobierei, au fost înconjuraţi de opt oameni, arestaţi şi expediaţi la Lubianka ; N.K.V.D. le-a percheziţionat apartamentele. Membrii familiilor lui Buharin şi Rîkov nu fuseseră evacuaţi din Kremlin : anchetatorii aveau nevoie de ei pentru a exercita presiuni asupra arestaţilor.

În timp ce plenara asculta hotărîrea comisiei cu privire la Buharin şi Rîkov şi adopta hotărîrea de excludere a lor din C.C. al P.C. (b) U.S. şi din partid, cei doi erau supuşi deja primului interogatoriu la N.K.V.D.

În ampla cuvîntare rostită la şedinţa de închidere a plenarei din februarie-martie, Stalin a cerut să se intensifice lupta împotriva duşmanilor poporului, indiferent de steagul sub care s-ar camufla, „troţkist sau buharinist".

„Blocul troţkist de dreapta"

Procesul în cauza „blocului troţkist de dreapta" a început la 2 martie 1938. Preşedintele Colegiului Militar era acelaşi V.V. Ulrih, iar procuror general — acelaşi A.I. Vîşinski. Acesta era un proces foarte „important" : el demasca, chipurile, cel mai secret şi cel mai numeros „centru antisovietic". Componenţa grupului de inculpaţi era eterogenă : în afară de Buharin, inculpatul principal, mai erau : A.I. Rîkov, care a condus multă vreme Consiliul Comisarilor Poporului al U.R.S.S. ; A.P. Rozenholţ, M.A. Cernov, G.F. Grinko, V. I. Ivanov, pînă nu de mult comisari ai poporului ai U.R.S.S., ca şi G.G. Iagoda, şeful atotputernic al N.K.V.D.-ului cu doar doi ani înainte ; N.N. Krestinski, reputat diplomat sovietic ; C. G. Rakovski, militant al mişcării muncitoreşti din Rusia şi internaţionale ; A. Ikramov şi F. Hodjaev, conducători ai R.S.S. Uzbece ; P.P. Kriucikov, secretarul lui M. Gorki, D.D. Pletnev şi I.N. Kazakov, medici eminenţi, doctori şi alte personalităţi.

În afară de acuzaţiile formulate în procesele din 1937 şi 1938, asasinarea lui Kirov, pregătirea asasinării lui Stalin ş.a., iar acum doar repetate în legătură cu cele noi, inculpaţii au mai fost învinuiţi de asasinarea lui A.M. Gorki, V.V. Kuibîşev, V.P. Menjinski, de atentat, în 1918, la viaţa lui Lenin şi de intenţia de a ceda imperialiştilor nu numai Ucraina, Bielorusia şi Extremul Orient, ci şi Transcaucazia şi Asia Centrală.

La prima şedinţă a tribunalului, preşedintele Ulrih a dat citire unui amplu rechizitoriu şi a adresat fiecăruia dintre acuzaţi întrebarea : „Recunoaşteţi că sînteţi vinovat ?" Buharin, Rîkov şi Iagoda au răspuns : „Da, recunosc". Cînd i-a venit rîndul lui Krestinski, acesta a răspuns : „Nu recunosc că sînt vinovat. Nu sînt troţkist. N-am participat niciodată la «blocul troţkist de dreapta», despre a cărui existenţă nici n-am ştiut. N-am săvîrşit nici una din crimele care mi se atribuie mie personal, printre altele, nu recunosc că aş fi vinovat de relaţii cu spionajul german".

Descumpănit, Ulrih a repetat întrebarea, însă a primit acelaşi răspuns. Cînd însă el s-a adresat celorlalţi acuzaţi, toţi au recunoscut că sînt vinovaţi.

După o pauză scurtă de 20 de minute, în timpul căreia e sigur că s-a decis schimbarea ordinii de interogare a acuzaţilor, şedinţa de dimineaţă a continuat. A fost interogat Bessonov. Cînd acesta a vorbit despre eforturile pe care le-a depus pentru a realiza o legătură între troţkişti, zinovievişti şi „dreapta", Vîşinski l-a întrebat pe Buharin dacă poate confirma aceste declaraţii. Buharin a răspuns că „dreapta" a dus tratative cu Piatakov şi cu alţi troţkişti încă înainte de întîlnirea cu Bessonov. „Aţi dus tratative în scopul unor acţiuni comune împotriva Puterii Sovietice ?" — a întrebat Vîşinski. „Da" — a răspuns scurt Buharin.

Dar cînd Vîşinski i s-a adresat lui Krestinski pentru a confirma declaraţiile lui Bessonov, acesta le-a respins. După cum rezultă din stenogramă, încă în timpul anchetei Krestinski a semnat repede tot ce i s-a cerut să semneze. A înţeles, pesemne, că se pregăteşte un nou proces şi a decis să-şi păstreze forţele pentru a spune adevărul la proces. Acum, ca răspuns la noua întrebare a lui Vîşinski, Krestinski a declarat tăios, cu glas tare, chiar strident, că niciînd şi niciunde n-a vorbit cu Bessonov despre legături cu troţkiştii şi că Bessonov minte. La întrebarea lui Vîşinski, care se cam descumpănise, despre declaraţiile făcute la ancheta preliminară, Krestinski a răspuns că sînt false. „De ce n-aţi spus adevărul la ancheta preliminară ?" a întrebat Vîşinski. Krestinski a întîrziat cu răspunsul, iar Vîşinski s-a grăbit să spună : „Nu aud răspunsul, nu mai am întrebări" — şi a continuat să-l interogheze pe Bessonov. După cîtva timp, acuzatorul a fost din nou nevoit să i se adreseze lui Krestinski ; acesta a respins din nou depoziţiile lui Bessonov şi a afirmat imediat că n-a putut şi n-a vrut să spună adevărul la ancheta preliminară, pentru că s-a convins că pînă „la şedinţa procesului, dacă acesta va avea loc nu va reuşit să respingă acuzaţiile false. „De ce aţi indus în eroare ancheta şi procuratura ?" a întrebat Vîşinski. „Pur şi simplu am considerat — a răspuns Krestinski că, dacă voi relata ceea ce spun astăzi — anume că toate acestea nu corespund realităţii —, declaraţia mea nu va ajunge la conducătorii partidului şi guvernului". Vîşinski i-a adresat apoi cîteva întrebări lui Bessonov şi a declarat închisă şedinţa de dimineaţă. Pauza între aceasta şi şedinţa de seară a durat două ore.

Într-adevăr, noile depoziţii ale lui Krestinski au ajuns repede la conducătorii partidului şi guvernului. Acuzaţii făceau depoziţii în faţa unui microfon, ale cărui fire ajungeau nu numai la amplificatorul din sală, ci şi în Kremlin. În diferite locuri, pe podium şi în sală, nu departe de preşedintele completului de judecată şi de acuzatorul public se aflau microfoane mascate pentru „dirijarea" desfăşurării acestui complicat spectacol. În afară de aceasta, întregul proces, de la început pînă la sfîrşit, a fost filmat.

Întrucît procesul era un mare spectacol, au existat un regizor experimentat şi un grup de regizori secunzi. Pentru acest „stat major" se amenajaseră cîteva încăperi din apropierea sălii „Octombrie" din Casa Sindicatelor ; intrarea în aceste încăperi, care fusese bine mascată şi de a cărei existenţă ştiau numai cei iniţiaţi, era păzită straşnic *.

După pauză, în timpul căreia a avut loc o şedinţă a „statului major", Vîşinski i-a interogat pe Rozenholţ şi Grinko. Ei au dat toate declaraţiile „necesare", inclusiv pe cele de demascare a lui Krestinski. Acesta şi-a susţinut din nou nevinovăţia. **(Va urma)**

Traducere de Margareta Şipoş

*) Aceste detalii ale organizării procesului mi-au fost relatate de E. A. Gnedin (a murit în vara lui 1983), care a răspuns pe linia Comisariatului poporului pentru afacerile interne pentru activitatea corpului diplomatic şi a corespondenţilor de presă străini şi care a fost cenzorul principal la procesele de la Moscova.

PNUD — 40 de ani

Programul Națiunilor Unite pentru dezvoltare (PNUD) este cea mai importantă organizație de cooperare multilaterală în domeniul dezvoltării din lume. Ea servește drept organism central de planificare, finanțare și coordonare a cooperării tehnologice din întreg sistemul Națiunilor Unite.

În cei 40 de ani de activitate, organizația, prin programele sale de asistență economică, a reușit să amelioreze situația precară a unor țări în curs de dezvoltare. Astfel, dacă la începutul anilor '50, un copil din Africa, născut în zona rurală, avea șanse de supraviețuire similare cu cele ale unui nou-născut în Europa medievală, astăzi rata de supraviețuire a acestui copil este comparabilă cu cea a Europei anilor '30.

Documente oficiale ale PNUD pun în evidență inegalitatea și fragilitatea progreselor înregistrate, în situația în care peste un miliard de persoane se confruntă încă cu sărăcia, peste un miliard duc lipsă de apă potabilă și tot peste un miliard de oameni nu știu să scrie și să citească.

Anii '90 — prin noua deschidere din relațiile internaționale, deschidere manifestă și în cadrul cooperării între state, cînd obstacolele dintre Est și Vest cad unul după altul, iar dialogul devine instrument al înțelegerii și colaborării — oferă PNUD teren favorabil pentru soluționarea unor chestiuni globale acute. Rezolvarea problemelor datoriilor externe și protecționismului comercial se află pe agenda internațională. Amplitudinea internațională a problemelor mediului înconjurător este recunoscută de un număr tot mai mare de state. În plus, noul deceniu a marcat și debutul procesului de dezarmare, care, dacă va fi continuat, ar putea elibera resurse importante pentru dezvoltare. Reducerea cheltuielilor militare în domeniul industrial ar putea oferi resurse pentru sprijinirea dezvoltării. Același lucru este valabil și pentru lumea în curs de dezvoltare, unde cheltuielile militare au crescut de la 24 miliarde de dolari în 1960, la peste 200 miliarde în prezent. Cu unele semnale timpurii, ce indică o viitoare pace globală, există speranțe reale ca țările în curs de dezvoltare să aloce sume mai mari pentru adevăratul război declarat sărăciei, degradării ființei umane și deznădejdii — se arată în documente oficiale ale PNUD.

În următorii ani, cercetările în direcția creării unor condiții decente de locuit, de asistență sanitară și locuri de muncă constituie priorități ale tinerelor metropole ale lumii în curs de dezvoltare. În anul 2000 vor exista cel puțin 25 de orașe cu o populație de peste 10 milioane de locuitori. Din acestea, 17 se vor afla în țările în curs de dezvoltare. În acest sens, PNUD a investit peste 3,5 miliarde dolari pentru proiecte de dezvoltare urbană. Organizația depune eforturi pentru promovarea dezvoltării resurselor umane prin educație și specializare. Prin programul său de management, PNUD va sprijini guvernele și va face recomandări pentru ca acestea să-și poată îmbunătăți administrația. Scopul ajutorului este atragerea unor fonduri suplimentare în direcția calificării personalului, realizării unor servicii publice mai eficiente și îmbunătățirii politicii fiscale și a managementului.

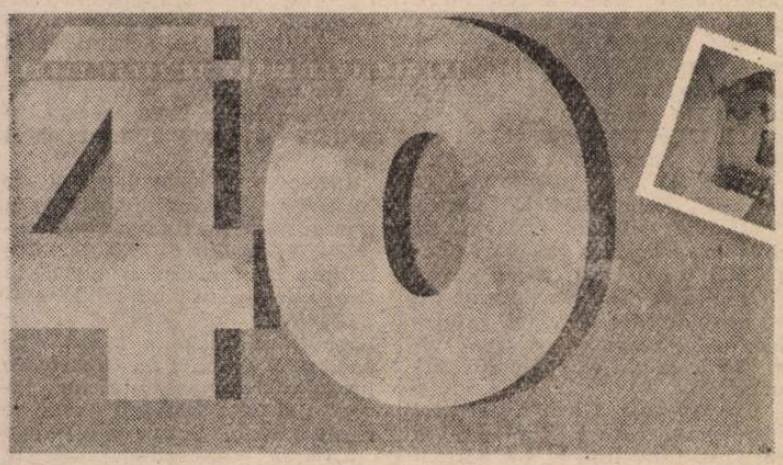

Obiectivul major al PNUD îl constituie, la acest sfîrșit de secol, realizarea unei dezvoltări echitabile și susținute în întreaga lume. Sînt încă obstacole ce trebuie înlăturate, unul dintre ele fiind sărăcia răspîndită pe întreg globul. Însă crearea unor instituții viabile în țările în curs de dezvoltare, a unor politici manageriale sănătoase, accesul universal la educație și asistență sanitară, utilizarea judicioasă a resurselor naturale ar putea distruge, cu siguranță, obstacolele din calea dezvoltării.

M. B.

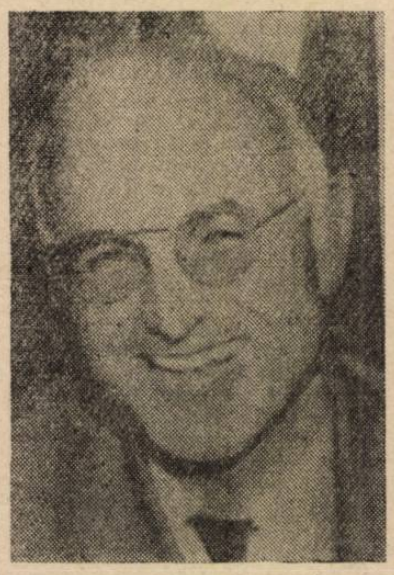

Premii Nobel

Medicină

Mihai Pop, București. După cum s-a anunțat, Premiul Nobel pentru medicină a fost decernat în acest an cercetătorilor americani **Joseph E. Murray** și **Donald Thomas** pentru descoperirile lor privind transplantarea unor organe și celule ca metodă de tratament clinic. J.E. Murray **(stînga)** s-a născut la 1 aprilie 1919 și lucrează la un spital din Boston. El a descoperit cum se rezolvă problema rejecției fisulare după transplantarea unor organe în corpul uman. Donald Thomas **(dreapta),** născut la 15 martie 1920, își desfășoară activitatea la Centrul de cercetări oncologice din Seattle, orașul său natal. Thomas a reușit să diminueze reacția severă pe care o poate cauza grefa în organismul pacientului. Murray a făcut operă de pionierat în transplantarea de rinichi și a putut demonstra că pacienții care suferă de insuficiență renală terminală pot fi vindecați, cercetătorul deschizînd drumul transplantărilor altor organe precum ficatul, pancreasul, inima. D. Thomas a repurtat succese în transplantarea celulelor de măduvă osoasă de la un pacient la altul. Transplantările de măduvă pot vindeca boli grave ereditare cum ar fi talasemia și dezordini ale sistemului imunitar, precum și anemia. Anul acesta, valoarea premiului este de 4 milioane coroane suedeze, ceea ce înseamnă 645 000 dolari.

Chimie

Vasile Tănăsescu, Iași. Premiul Nobel pentru chimie a fost atribuit în acest an profesorului american **Elias James Corey** (62 de ani) — în **fotografie** — pentru dezvoltarea teoriei și metodelor sintezei organice. Cercetările în domeniul sintezei organice ale lui Corey au permis obținerea unui mare număr de produse naturale complicate, foarte active din punct de vedere biologic și, pe această bază, realizarea unor produse farmaceutice. Lucrările profesorului Corey au dus, de asemenea, la noi metode generale mai simple de fabricare și sinteză a unor produse. Elias James Corey și-a dat doctoratul

în 1951 la Massachussetts Institute of Technology și a fost profesor între 1951 și 1959 la Universitatea din Illinois, din 1959 fiind profesor la Universitatea Harvard din Cambridge — Massachussetts.

Fizică

Șerban Conovaru, București. Premiul Nobel pentru fizică a revenit profesorilor **Jerome Friedman, Henry Kendall** (nu dispunem, din păcate, decît de **fotografia** acestuia) și **Richard Taylor.** Americanii Jerome Friedman (60 de ani) și Henry Kendall (64 de ani) lucrează la Departamentul de fizică al Institutului de Tehnologie din Massachussetts, iar canadianul Richard Taylor (61 de ani) este profesor la Universitatea din Stanford (California). Ei au fost distinși cu celebrul premiu pentru „cercetările inovatoare asupra difuzării inelastice a electronilor prin protoni și neutroni legați, cercetări care au avut o importanță esențială în elaborarea modelelor

Quarqs în fizica particulelor". Lucrările recenţilor laureaţi au contribuit la elaborarea actualei teorii a modelelor Quarqs, acele particule elementare care constituie una din cele două mari familii de particule sub-atomice.

Economie

Victor Vlase, Medgidia. Economia este cel mai recent domeniu în care se atribuie Premiul Nobel. Premiul Nobel pentru economie a fost creat în 1968 de

Banca regală din Suedia, care-şi aniversa tricentenarul. Pînă acum, el a fost decernat unor cercetători din Statele Unite (18 titulari), Marea Britanie (5), Norvegia şi Suedia (cîte 2), URSS, Olanda şi Franţa (cîte unul). Anul acesta,

înalta distincţie încoronează din nou activitatea a trei economişti americani : **prof. Harry Markowitz** (63 de ani) de la City University din New York, pentru dezvoltarea teoriei „alegerii portofoliilor pentru plasarea averilor" ; **prof. Merton Miller** (67 de ani) de la Universitatea din Chicago, pentru lucrările sale fundamentale asupra finanţării întreprinderilor şi **prof. William Sharpe** (56 de ani) de la Universitatea din Standford, pentru lucrările sale privind teoria formării preţurilor pentru acumulările financiare. Academia regală suedeză îi consideră pe ac-

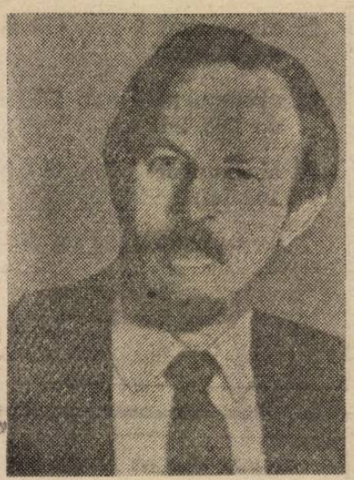

tualii laureaţi „inovatori în domeniul economiei financiare şi al finanţării întreprinderilor". (În **imagine**, de la stînga la dreapta, cei trei laureaţi).

Atentate

Mircea Pop, Birlad. Asasinarea preşedintelui Parlamentului egiptean, Rifaat al-Mahgoub, survenită la 12 octombrie la Cairo, se înscrie într-o lungă serie de atentate care au avut loc în Egipt, în ultimul deceniu. La 6 octombrie 1981, preşedintele Egiptului, Anwar el Sadat, este asasinat de un grup de fundamentalişti islamici, drept „pedeapsă" pentru semnarea acordurilor de la Camp David. La 20 august 1985, diplomatul israelian A. Atragahji este asasinat de o grupare naţionalistă nasseriană intitulată „Revoluţia din Egipt". La 5 octombrie 1985, un militar egiptean a mitraliat o familie israeliană formată din 7 persoane, care se instalase în Egipt, în urma acordurilor israeliano-egiptene referitoare la schimbul de cetăţeni. La 26 martie 1986, un funcţionar al ambasadei Israelului, la Cairo cade victimă aceleiaşi grupări „Revoluţia din Egipt". La 5 mai 1987, ministrul de interne egiptean, Hassan Abu Bacha, considerat principalul inamic al grupurilor musulmane, este grav rănit în urma unui atentat pus la cale de o grupare numită „Trimişii Infernului". La 4 iunie 1987, aceeaşi grupare a încercat să-l asasineze pe cunoscutul ziarist Makram Mohemad Ahmad, alt inamic al grupurilor islamice radicale. La 13 august 1987, un alt ministru de interne egiptean, Nabani Ismail, a fost rănit într-o tentativă de asasinat revendicată de gruparea amintită. În sfîrşit, la 4 februarie 1990, un grup de necunoscuţi a atacat cu grenade şi arme de foc un autobuz ocupat de turişti israelieni, omorînd 11 persoane.

profil

Taro Nakayama

ministrul afacerilor externe al Japoniei

Taro Nakayama s-a născut la 27 august 1924 în oraşul Osaka. După absolvirea liceului urmează şcoala medicală din Osaka pe care o termină în anul 1952.

Intră foarte devreme în viaţa politică, întîi în oraşul natal, unde este ales de patru ori în Adunarea judeţeană. Din anul 1968 este membru al Camerei superioare a Dietei, unde este ales de trei ori consecutiv.

Ocupă funcţia de ministru adjunct al muncii, fiind şi membru în Comisia pentru comerţ şi industrie a Camerei inferioare a Dietei, membru al Comisiei pentru ştiinţă şi tehnologie, membru al Comisiei speciale pentru securitate.

Continuîndu-şi ascensiunea politică, devine vicepreşedinte al Consiliului general al Partidului Liberal-Democrat, ocupînd funcţiile de ministru de stat şi director general al Agenţiei de conducere şi coordonare a biroului primului ministru.

În august 1989 este ales ministru al afacerilor externe, şi reales în aceeaşi funcţie în februarie 1990.

Ca ministru de externe duce o politică internă pentru îmbunătăţirea relaţiilor cu Uniunea Sovietică şi China, cu Coreea de Sud şi R.P.D. Coreeană.

Paralel cu viaţa politică, are o prodigioasă activitate ştiinţifică, scriind şi publicînd cărţi, printre care „Strategia ştiinţifică pentru perioada Post Oil Age", apărută în 1979.

I. I.

Mihaela Theodorescu, Tîrgovişte. În ciuda temerii Administraţiei Statelor Unite faţă de apariţia unui val masiv de „intruşi", Camera Reprezentanţilor a S.U.A. a adoptat proiectul unei legi a imigrării care promovează atragerea cadrelor calificate şi reunificarea familiilor. Proiectul noii legi, adoptat cu 231 voturi pentru, 192 împotrivă, va spori numărul de imigranţi cu aproximativ 235 000 de persoane pe an. O comisie mixtă, formată din membri ai Senatului şi ai Camerei, va încerca să rezolve proiectul de lege votat şi o altă versiune, mai moderată, propusă de Senat. Proiectul de lege a fost adoptat în pofida ameninţării cu veto-ul din partea Administraţiei Bush, care sprijină versiunea Senatului ce prevede limitarea numărului de emigranţi la 630 000 pe an. Susţinătorii acestei propuneri au atras atenţia că creşterea numărului emigranţilor ar putea atrage creşterea costului serviciilor sociale. Cei ce s-au opus limitării numărului de imigranţi au invocat faptul că aceştia sînt adesea cei mai educaţi şi cei mai buni specialişti şi, prin urmare, nu pot provoca tensionarea „sistemului".

Mircea Popa, Mangalia. Preşedintele François Mitterrand a înregistrat o creştere spectaculoasă în aprecierile opiniei publice franceze în ultima perioadă. După ce se înregistrase o oarecare stagnare, sondajele efectuate de publicaţii de mare prestigiu — dacă nu ar fi să citäm decît „L'Express" sau „Paris Match" — au constatat o sensibilă creştere a popularităţii şefului statului francez, în special datorită atitudinii tranşante în problema crizei din Golf. Deşi trebuie privite cu oarecare rezervă, sondajele respective nu sînt lipsite de importanţă : este aproape pentru prima dată, după preşedinţia generalului de Gaulle, cînd opinia publică franceză se raliază în asemenea măsură poziţiei şefului statului.

poşta redacţiei

Victor Manea, Ploieşti. Într-adevăr, după cum aţi putut urmări în articolele noastre, în Liberia au acţionat trei fracţiuni diferite : cea a fostului sergent major Samuel K. Doe, devenit în anii '80 şef al statului, cea a maiorului Prince Johnson şi o mişcare militară disidentă desprinsă din aceea a celui din urmă. În ultimă instanţă, Doe a fost capturat după lupte deosebit de crunte. Rănit la ambele picioare, el a fost condus la periferia Monroviei, într-un loc controlat de rebelii lui Prince Johnson. În **fotografie,** fostul preşedinte liberian, Samuel K. Doe, îşi trăieşte ultimele clipe.

După ce a fost rănit, Doe a fost torturat şi apoi ucis la 9 septembrie a.c. Războiul civil din Liberia este însă departe de a se fi terminat.

Capturi record

Marina Popovici, Turnu Severin. Capturarea ,la 5 octombrie, a unei tone de cocaină, în Germania, reprezintă una din cele mai importante cantităţi din acest drog confiscate în Europa, după cea de 3 tone din Olanda, de la 3 februarie anul acesta, şi de o tonă din Irun (Spania), din luna mai 1988. Pe de altă parte, poliţia mexicană a anunţat, la 9 octombrie, cea mai substanţială captură de cocaină din această ţară — aproape 6 tone. De la 29 septembrie 1989, Statele Unite deţin recordul mondial în materie — 20 de tone, la Los Angeles (California). Iată o scurtă cronologie a capturilor de mai mult de o tonă de cocaină din 1989 pînă în prezent. **1989. 15 mai :** Statele Unite, New Orleans (Louisiana) ; peste două tone. **13 iunie :** Mexic, două capturi totalizînd peste patru tone ; **8 august :** Mexic, capturarea, de către marina mexicană, a două tone, la bordul unui vapor sub pavilion panamez ; **29 septembrie :** Statele Unite, captură record, de 20 de tone, într-un depozit din Los Angeles ; **2 octombrie :** paza de coastă americană capturează şase tone la bordul unei nave — cea mai importantă captură maritimă cunoscută ; **5 octombrie :** Statele Unite, Harlinger (Texas), captură de 9 tone la frontiera mexicană ; **2 noiembrie :** Statele Unite, capturarea, la New York, a cel puţin 8 tone de cocaină ascunsă în cutii conţinînd sodă caustică ; **15 noiembrie :** Venezuela, confiscarea a peste două tone de cocaină la 200 km sud de Caracas ; **24 noiembrie :** Mexic, capturarea a cinci tone de cocaină în statul Oaxaca ; **5 decembrie :** Mexic, în nord-estul ţării este descoperit un avion columbian transportînd peste 3 tone de cocaină. **1990. 2 februarie :** Statele Unite, California, depozit dezafectat ; **24 februarie :** Columbia, capturarea a peste 2 tone de cocaină la 600 km nord-est de Bogota ; **28 februarie :** Olanda, capturarea a 3 tone de cocaină în rezervoare conţinînd suc de fructe ; **20—21 aprilie :** în Mexic se anunţă capturarea, în 6 zile, a 4 tone de cocaină la frontiera între SUA şi Mexic ; **3—6 mai :** Columbia, importantă captură efectuată de armata columbiană : 12 tone de cocaină în cursul unei operaţiuni împotriva traficanţilor de droguri ; **7 mai : Mexic,** în apropiere de oraşul Jimenez, capturarea a peste 2 tone de cocaină la bordul a două avioane care au aterizat pe o pistă clandestină ; **10 mai :** Columbia, confiscarea, în sud-estul ţării, de către forţele armate columbiene, a şase tone de cocaină ; **8 iunie :** Mexic, capturarea, în nordul ţării, a peste 3 tone de cocaină la bordul mai multor avioane ; În ce priveşte heroina, cea mai importantă captură din ultimii ani a avut loc la Bangkok (Thailanda) în februarie 1988 — peste o tonă. Cea mai mare confiscare de haşiş, de 5 tone, s-a desfăşurat în Olanda, în februarie anul acesta.

Coordonatorul rubricii : Dan Radu Stănescu

ABONAMENTE

Stimaţi cititori,

VĂ ANUNŢĂM CĂ, DE LA 1 IANUARIE 1991, vor opera următoarele reduceri pentru abonamente, faţă de preţurile la vînzarea liberă :

- **abonament 1 an (52 de numere) = 300 lei (în loc de 416 lei)**
- **abonament 9 luni (39 de numere) = 230 lei (în loc de 312 lei)**
- **abonament 6 luni (26 de numere) = 180 lei (în loc de 208 lei)**
- **abonament 3 luni (13 numere) = 90 lei (în loc de 104 lei)**

Aceste precizări le-am făcut cunoscute tuturor oficiilor poştale.

Cu stimă,
„Lumea azi"

ÎN ATENŢIA ABONAŢILOR DIN STRĂINĂTATE

În vederea înnoirii abonamentelor pentru anul viitor, rugăm abonaţii noştri din străinătate să aştepte încă puţin, pînă cînd revista va primi răspuns favorabil de la forurile competente din ţară în legătură cu deschiderea unui cont valutar propriu (ce va fi comunicat de îndată).

Revista nu mai poate accepta perpetuarea situaţiei existente în care, în condiţiile efectuării abonamentelor prin „Rompresfilatelia", nu are acces nici măcar la o parte din fondurile în valută încasate, în timp ce, din această cauză, nu dispune nici chiar de posibilitatea de a se abona ea însăşi la publicaţii străine.

Redactor şef : Ilie Şerbănescu

Colectivul redacţional : Mihaela Brumă, Dumitru Constantin, Vasile Crişu, Rodica Dumitrescu, Liana Enescu, Ştefan Nicolae, Ilie Olteanu — secretar general de redacţie, Radu Pascal, Doina Topor, Stelian Ţurlea — redactor şef adjunct, Anca Voican. Secretariat de redacţie şi tehnic : Ioana-Mariela Bărbulescu, Oana-Daniela Dinulescu, Mircea Dub, Eliza Iliescu, Ileana Iordache, Ion Matei, Marin Pieleanu, Marilena Szabo, Manuela Ştefănescu, Ana Maria Tatovici, Angelica Trancă, Florin Zamfiroiu ; Administrator : Brîndușa Anghel, Tipografi : Alexandru Baciu, Vasile Moraru, Florian Negoiţă. Revista „Lumea azi", Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Oficiul Poştal 33, cod 1341, căsuţa poştală 33—29, telefon : 17 60 10, internaţional : 18 50 81. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

C.P.B.

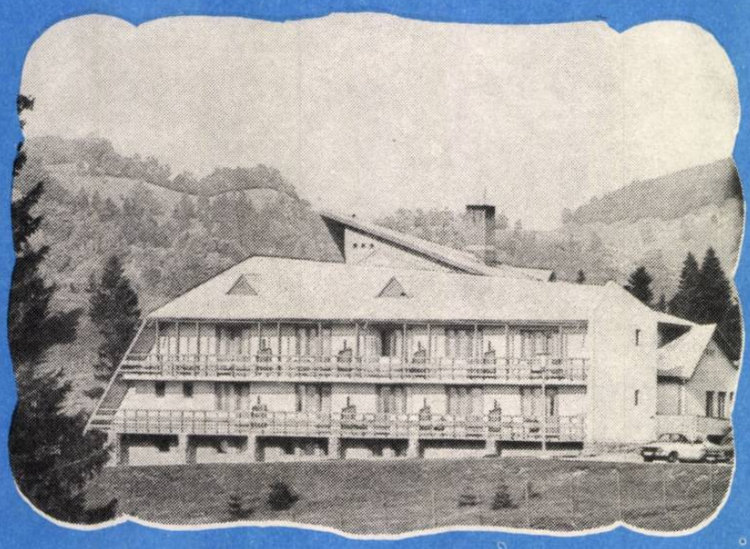

TURISM ŞI COMERŢ, SUB FIRMA COOP-TURIST !

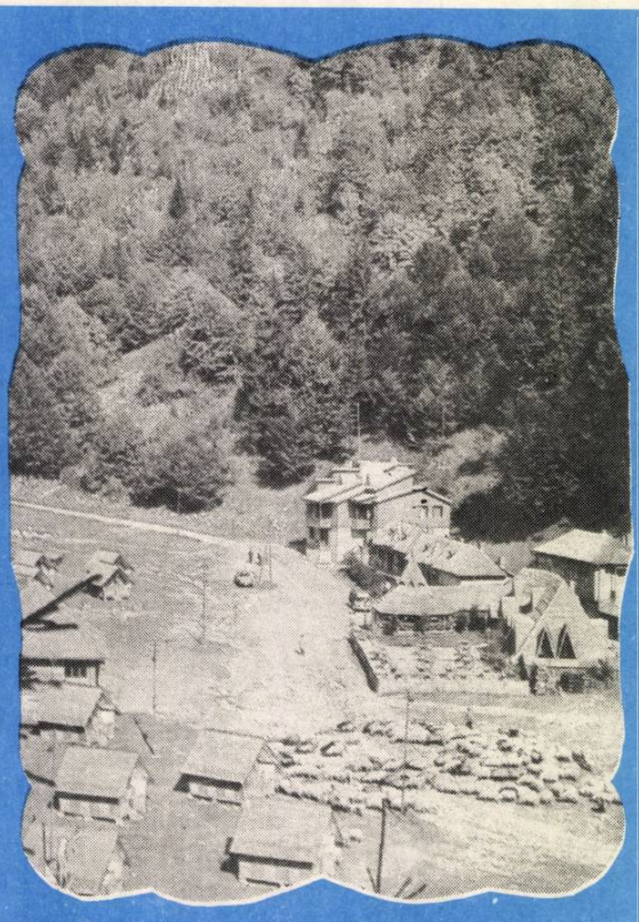

Începînd din anul 1990, în sistemul Cooperaţiei de Consum s-a organizat întreprinderea de Turism „COOP-TURIST", întreprindere de comerţ exterior care are ca obiect de activitate o gamă foarte mare de servicii, cum sînt :

● turism intern şi internaţional ● schimburi valutare pentru turişti şi activităţi turistice pe valută ● comercializare pe valută şi pe lei a mărfurilor indigene şi din import, inclusiv bijuterii din aur şi argint ● activitate de alimentaţie publică cu vînzare în lei şi valută ● activitate de import-export, schimb de mărfuri cu parteneri străini ● încheieri de contracte de consignaţie cu parteneri străini în valută şi în lei, inclusiv bijuterii din aur şi argint ● încheieri de contracte de asociere şi societăţi mixte cu parteneri străini ● locuri pentru odihnă şi tratament în bazele proprii sau în alte unităţi de turism pentru solicitanţii din ţară şi străini ● schimburi de salariaţi cu organizaţii cooperatiste din alte ţări pentru efectuarea concediilor de odihnă ● prestare de servicii pentru organizarea de agape, nunţi, aniversări, reuniuni, congrese, consfătuiri, simpozioane şi altele, pentru solicitanţii din ţară şi străinătate, pune la dispoziţie solicitanţilor mijloace de transport (autocare, microbuze, autoturisme, ambarcaţiuni şi altele) proprii sau închiriate ● închiriază turiştilor diferite mijloace de agrement, face publicitate turistică prin filme, tipărituri, hărţi turistice, radio, televiziune, presă ş.a.

Firma „COOP-TURIST" are sediul central în municipiul Bucureşti cu filiale şi agenţii „COOP-TURIST" în reşedinţele de judeţ.

„COOP-TURIST" utilizează ca bază turistică unităţile de cazare şi alimentaţie publică din sistemul cooperaţiei de consum, cum sînt complexele turistice, hoteluri, hanuri, cabane, popasuri turistice.

Aceste unităţi sînt amplasate de regulă în afara localităţilor urbane, în zonele de agrement, pe traseele turistice, în staţiuni balneoclimaterice şi în zone de mare atracţie turistică, fiecare dispunînd, în parte, de o notă de intimitate modernă.

Au profile diferite, cum sînt : haiducesc, pescăresc sau vînătoresc tip stînă, cu specific naţional sau sînt amenajate în case ţărăneşti autentice.

O serie de unităţi răspund celor mai moderne criterii de confort cum sînt : complexul turistic „Privighetoarea" — Slobozia, „Dobrogea" — Constanţa, „Căprioara" — Focşani, „Stejarul" — Iţcani, jud. Olt, „Casa Arcaşului" — Tg. Neamţ ş.a.

„COOP-TURIST" organizează săptămînal excursii cu autocarul în Grecia, cu program de vizitare a majorităţii monumentelor antice.

Permanent se efectuează excursii în Turcia cu vizitarea oraşului Istanbul şi traversarea strîmtorii Bosfor ; în Iugoslavia, la Belgrad ; excursii şi în alte ţări din estul şi vestul Europei şi pe alte meridiane.

„COOP-TURIST" obţine vize de intrare şi tranzit în ţările în care se impune această condiţie ; contractează şi închiriază spaţii de cazare private pentru turiştii români şi străini, în ţară şi străinătate ; organizează week-end-uri în baza solicitărilor prealabile ale salariaţilor.

„COOP-TURIST" utilizează colaboratori externi din toate sectoarele de activitate pentru acţiuni interne şi externe (cunoscători a una-două limbi de circulaţie internaţională) cărora le asigură o serie de facilităţi.

„COOP-TURIST" vă aşteaptă cu propuneri şi sugestii pentru petrecerea în mod cît mai plăcut a timpului liber !

„COOP-TURIST" – Bucureşti, str. Ion Brezoianu nr. 31. Telefon 14.22.21 ; 14.48.00/116, 168 Telex :11591

Lei 8

MUZEUL PRESEI SEVER BUCU
JIMBO[illegible]
NR. D. 555

LUMEA azi

Nr. 44 1 noiembrie 1990

reforma bancară și convertibilitatea leului

LUMEA
săptămînal independent de politică externă azi

Anul II, serie nouă, nr. 44 (1407), 1 noiembrie 1990

Sumar

EDITORIAL. **Turneul european al primului ministru.** Dan Radu Stănescu 2
PROBLEME ROMÂNEȘTI. **Reforma bancară și convertibilitatea leului.** Ilie Șerbănescu 3-5
EUROPA RĂSĂRITEANĂ. R. S. S. Moldova. **Un nou vulcan politic în Europa.** Corespondență din Chișinău de la Boris Marian 6
— **De la „limba noastră"... „la apel".** Elena Ani 6
— **Reuniunea balcanică sub semnul speranței.** Dan Radu Stănescu 10
— **Albania. Lung e drumul către perestroika.** Dan Radu Stănescu 11
ASIA. **Pakistan. Înfrîngerea d-nei Benazir Bhutto.** Vasile Crișu 8
AFRICA. **Tulburări în Africa.** Dumitru Constantin 9
AMERICA. **Din Alaska pînă în Țara de Foc.** Anca Voican 12
— SUA. **Există o „doctrină Bush" ?** 13
— SUA. **Alegerile de la jumătatea mandatului.** Stelian Țurlea 14
Relațiile internaționale într-o lume a cunoașterii. Corneliu Mănescu, președintele A.D.I.R.I. 15
1000 + 1 16
REPORTAJ PE GLOB. **În Camera Comunelor.** Ștefan Nicolae 18
Memorii comuniste est-germane pe mărci vest-germane 19
DOSARE ÎN ACTUALITATE **Viitorul C.S.C.E. se hotărăște la Paris.** Manuela Ștefănescu 20
Catacombe secrete amintesc de relațiile Stalin-Tito 21
Pluralism și conflict social. Silviu Brucan 22
OPINII. **Asia și criza din Golf.** Henri Zalis 23
PANORAMIC. **Tunelul Minecii — în ce fază ?** 24
Intifada (3) 25
ISTORIE. **„O înfrîngere în victorie" (3)** Nicolette Franck 26
SERIAL. **Stalin și stalinismul (5).** Roy Medvedev 27
— **Ultimul reprezentant al „gărzii staliniste"** 28
POȘTA REDACȚIEI 30
PROFIL. **Kjell Magne Bondevik, ministrul afacerilor externe al Norvegiei** 31

Închiderea ediției : 30 octombrie, ora 12

Coperta I
Sorin Turculeț
(după o idee de V. Crișu)

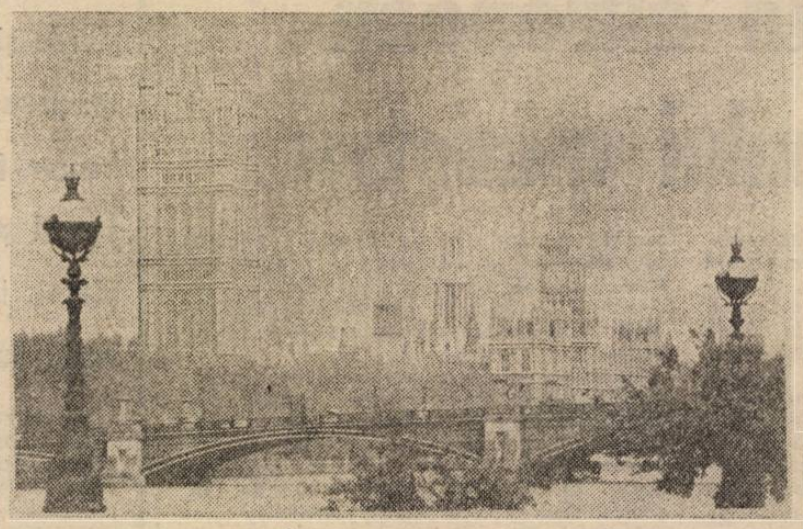

Reportaj. În Camera Comunelor

De o parte și de alta, în șiruri de bănci paralele, separate la mijloc de un culoar, stau membrii Camerei Comunelor : conservatorii (partidul la putere) și opoziția. De regulă, numărul participanților la dezbaterile obișnuite este redus fiind prezenți doar acei dintre deputați direct interesați în subiectul la ordinea de zi. După fiecare intervenție la cuvînt, se aprobă sau se dezaprobă zgomotos, și din rîndurile fiecărui partid se ridică 4—5 deputați încercînd să rețină atenția speakerului care dă cuvîntul. **(pag. 18)**

Reuniunea balcanică

Multă vreme, Balcanii au fost considerați „butoiul cu pulbere al Europei". Valul reformator care a cuprins Europa răsăriteană și-a pus amprenta și asupra acestei regiuni, care nu poate fi izolată de curentele Europei. Ce s-a reușit la întrunirea miniștrilor de externe de la Tirana (deschisă de președintele țării — în **imagine**) ? „Rezultatele sînt încurajatoare chiar dacă nu sînt spectaculoase" **(pag. 10)**

D-na Bhutto învinsă

La alegerile generale din Pakistan, d-na Benazir Bhutto a suferit o drastică înfrîngere, reconfirmată cîteva zile mai tîrziu, la alegerile municipale. **(pag. 8)**

În ce fază se află Tunelul Mînecii?

(pag. 24)

Există o „doctrină Bush"?

În Statele Unite se află în curs de elaborare o „doctrină Bush", așa cum a prezentat-o președintele american de la tribuna Națiunilor Unite ? **(pag. 13)**

Catacombe secrete

La 60 km de Ljubljana s-a descoperit un obiectiv secret : un adăpost subteran destinat evacuării membrilor conducerii în caz de război. **(pag. 21)**

„Garda stalinistă"

Continuăm reproducerile din „Istoria stalinismului", scrisă de Roy Medvedev, cu alte relatări despre procesele anilor 1937—38, cînd Stalin și-a înlăturat, rînd pe rînd, adversarii. Buharin a fost condamnat și executat ; Trotki, refugiat în Mexic, a fost asasinat, după mai multe tentative eșuate. În țară, responsabil cu multe din aceste crime — Kaganovici, azi încă în viață ! **(pag. 27—29)**

Turneul european al primului ministru

Nu credem să ne înşelăm apreciind recentul turneu european al primului ministru, dl. Petre Roman, drept mult mai fructuos decît prestaţia delegaţiei parlamentare în faţa Consiliului Europei de la Strasbourg. Vizita a debutat la 22 octombrie, în Luxemburg, unde şeful guvernului român a fost primit de marele Duce Jean al Luxemburgului. S-a subliniat cu acest prilej dorinţa sinceră a celor două ţări de a asigura un nou cadru legăturilor reciproce, în contextul mai amplu al raporturilor dintre statele europene şi în cadrul unor organizaţii internaţionale cum sînt Comunitatea Economică Europeană şi Consiliul Europei.

Un eveniment de o importanţă deosebită a avut loc în după-amiaza acestei prime zile a vizitei la Centrul european Kirchberg, unde s-a desfăşurat semnarea Acordului de cooperare economică şi comercială dintre România şi Comunitatea Europeană. Ministrul de externe italian, Gianni de Michelis, preşedinte în exerciţiu al Consiliului ministerial al CEE, a declarat că evoluţia situaţiei din România „mai suscită îngrijorare", dar că semnarea acordului exprimă „speranţă şi dorinţa noastră vie ca mişcarea de reforme să avanseze rapid în această ţară". La rîndul său, primul ministru român a afirmat că guvernul său a luat măsuri pentru a accelera înaintarea spre o deplină democraţie şi libertatea economică. „România este sincer şi profund ataşată tuturor idealurilor pe care le reprezintă Comunitatea Europeană", a adăugat el.

Cert este faptul că semnarea acestui acord marchează începutul reintegrării firesti a României în structurile europene. Aici, ca şi în următoarele etape ale vizitei sale, premierul român a dat răspunsuri deschise întrebărilor ce i s-au pus. Astfel, el a apreciat evenimentele din 13—15 iunie a.c. drept „ultima convulsie a perioadei de confruntare politică". „Acum — a declarat dl. Petre Roman — ne aflăm în faza de construcţie". „În această fază, astfel de episoade nu îşi au locul", a mai adăugat dl. Roman, afirmînd ferm că repetarea lor „nu este posibilă".

La Paris, următoarea etapă a vizitei, după ce a participat la o „seară românească", moment ce a marcat revenirea, de facto, a ţării noastre în sînul UNESCO, primul ministru român a avut o întrevedere cu preşedintele Franţei, François Mitterrand. La încheierea convorbirilor, care au durat 45 de minute, dl. Petre Roman a anunţat că şeful statului francez „intenţionează să facă o vizită în România la începutul anului viitor". Pentru a caracteriza relaţiile româno-franceze, dl. Petre Roman a folosit o expresie tipic meteorologică de „beau fixe" (timp frumos stabil). El a apreciat că România ar trebui să joace un rol important în cadrul Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa „datorită poziţiei sale geografice tradiţional importante".

În ultima zi a vizitei în Franţa, primul ministru român a avut la Strasbourg convorbiri cu doamna Catherine Lalumière, secretar general al Consiliului Europei, cu alte personalităţi politice. Convorbirile au fost consacrate relaţiilor dintre România şi Consiliul Europei, în perspectiva aderării ţării noastre la această organizaţie de largă reprezentare continentală.

La 23 octombrie, primul ministru român a vizitat sediul Pactului Nord-Atlantic din Bruxelles, fiind al doilea şef de guvern dintr-o ţară est-europeană oaspete al acestui sediu. (Primul ministru maghiar Joszef Antall a fost aici în luna iulie, iar preşedintele sovietic Mihail Gorbaciov este aşteptat la începutul anului viitor). El a conferit cu secretarul general al NATO, Manfred Woerner, şi a avut întîlniri cu ambasadorii celor 16 ţări membre ale Alianţei Atlantice. Dl. Petre Roman a atras atenţia asupra pericolului pe care-l reprezintă ideea reînvierii unor vechi scheme regionale de securitate pentru Europa, care să se substituie alianţelor militare actuale. Premierul român a subliniat, în faţa ambasadorilor ţărilor N.A.T.O., că i s-au pus întrebări „pertinente şi precise" în legătură cu mai multe probleme, între care aspecte privind reforma economică, precum şi atitudinea României faţă de Tratatul de la Varşovia. El a arătat că, în opinia ţării noastre, componenta militară a Tratatului va dispărea, dar o componentă politică a acestei alianţe, probabil, va rămîne. „În prezent se pune problema dacă această componentă politică este cu adevărat utilă, realistă, dacă va putea într-adevăr să contribuie la stabilitate în Europa", a explicitat premierul român. Secretarul general al NATO, Manfred Woerner a arătat că vizita domnului Petre Roman este rezultatul noilor relaţii politice stabilite între NATO şi cei care pînă acum erau inamicii săi. El a relevat că guvernul român i-a demonstrat dorinţa de a aprofunda democraţia, garantînd drepturile omului, liberalizînd economia şi aplicînd o serie întreagă de reforme coerente. Dl. Woerner a acceptat invitaţia de a vizita România anul viitor. Cu acest prilej, România a stabilit cu NATO o „legătură diplomatică", acreditînd pe lîngă alianţă pe ambasadorul său în Belgia, astfel că, în prezent, toate ţările Tratatului de la Varşovia au acest gen de relaţii diplomatice cu NATO.

Pe cît de scurtă, pe atît de bogată în întîlniri semnificative şi contacte importante, vizita primului ministru român se înscrie într-o „ofensivă de şarm" a guvernului român la adresa lumii occidentale, demers care a înregistrat succese destul de notabile. Ea şi-a propus totodată o mai bună explicare a politicii româneşti, a dificultăţilor, unele inerente şi obiective, altele artificiale şi evitabile, cu care a fost confruntată societatea românească în acest scurt răstimp de după Revoluţie. O concluzie care se impune şi pe care factorii guvernamentali au afirmat-o deja este aceea că politica externă a ţării se afirmă şi se construieşte la Bucureşti, în deplină şi strînsă corelare cu politica internă. O disociere ori un dezacord ale celor două domenii au dus în alţi ani la consecinţe dramatice.

Dan Radu Stănescu

Efectele economice pozitive ale liberalizării preţurilor se vor pierde şi reforma va fi compromisă dacă sistemul bancar-financiar nu va fi aşezat pe mecanismele pieţei, iar convertibilitatea leului nu va fi introdusă.

Din momentul în care preconizata liberalizare a preţurilor va opera, efectele economice pozitive aşteptate din partea acesteia se vor pierde dacă reforma nu va înainta rapid în celelalte laturi ale sale. Este vorba de restructurarea sistemului bancar-financiar şi convertibilitatea monedei naţionale — de care ne vom ocupa în articolul de faţă — şi, deopotrivă, de accelerarea constituirii unui semnificativ sector particular în economie, de liberalizarea salariilor, formarea pieţei muncii, reglementarea relaţiilor consilii de administraţie-sindicate, protecţia socială (toate acestea urmînd a fi abordate în numere viitoare ale revistei).

1. De ce sînt necesare pieţele valutară, de credit şi financiară

Cum am putea şti care este preţul leului în alte monede ? Dar costul real al creditului ? Leul — o monedă ce poate cumpăra doar mărfuri şi servicii, dar aproape deloc proprietăţi. Vom putea cumpăra, în curînd, case şi terenuri ? Dar titluri de proprietate industrială ?

În fond, ce se aşteaptă înainte de toate de la liberalizarea preţurilor ? Intrarea lor în realitate, corelarea lor cu semnalele pieţei (vezi *„Lumea azi"* nr. 43/1990). De aceea, este şi indispensabilă, o precondiţie a reformei. Căci actualele structuri de preţuri, clădite pe evaluări din birou, adesea fără vreo legătură cu piaţa, reflectă deformat procesele şi fenomenele economice. Astfel, prin abandonarea prestabilirii artificiale a preţurilor, va fi posibil să se aprecieze care activităţi şi întreprinderi sînt rentabile şi care, dimpotrivă, nerentabile, eliminîndu-se posibilitatea perpetuării situaţiei din prezent, în care sînt realizate produse şi servicii refuzate de piaţă (reprezentînd eforturi inutil irosite), în loc ca efor-

Reforma bancară și convertibilitatea leului

turile economice să se concentreze doar asupra produselor și serviciilor care merită (adică cele recunoscute de piață). Cu alte cuvinte, se urmărește a se instaura un mecanism de autoreglare în economie, apt de a dirija resursele (atîtea cîte sînt) spre acoperirea nevoilor sociale reale.

Moneda națională — „preț al tuturor prețurilor"

Este cu totul improbabil că obiectivele menționate vor fi atinse dacă moneda națională — ca „preț al tuturor prețurilor" — nu va fi și ea lăsată, în ciuda oricăror implicații, să intre în realitate, adică să-și stabilească un curs (un preț în alte valute) în conformitate cu condițiile pieței. În absența unui curs realist, de piață, al leului ar fi imposibil de știut, de fapt, care activități de export și import sînt profitabile sau nu. Și, prin incidență, problema se pune și pentru activități ce par a fi doar „interne". Căci, nu există, de fapt, activități doar „interne", avînd în vedere chiar și numai faptul că grosul materiilor prime și energiei (care intervin practic în oricare activitate economico-socială) se asigură din străinătate. Inutil de semnalat eforturile care se conjugă din multiple direcții într-o activitate de export. Astfel, convertibilitatea externă a leului — pe baza unui curs real al acestuia în alte valute — este unica posibilitate a unei raportări așezate pe adevăr a economiei naționale la economia mondială.

Constituirea unei *piețe valutare* este necesară pentru formarea pe aceasta a unui curs real al leului în alte monede. Dictate din birou, actualele cursuri folosite în economie — atît cele la care întreprinderile decontează intern operațiunile lor internaționale, cît și cele de pe piața turistică — n-au legătură cu realitatea. Piața neagră o dovedește, deși aceasta — ca „piață subțire" — nu poate fi un reper pe deplin relevant. Astfel, doar o piață care ar angaja în transferuri valutare sume mult mai importante, prin intervenția întreprinderilor însele, ar putea oferi indicii semnificative cu privire la cursul leului în alte valute. În orice caz, în absența convertibilității externe a leului, conectarea la exigențele de eficiență și competitivitate ale piețelor internaționale ar fi aproape compromisă și aportul investițional străin, oricum, descurajat. Mai mult, prin distorsiunile antrenate pe fluxul extern-intern în lanțul industrial, ar fi grav afectată realizarea a însuși principalului obiectiv al liberalizării prețurilor : autoreglarea, prin intrarea acestora în realitate, a dirijării resurselor din economie spre acoperirea nevoilor sociale autentice.

Prețul „produselor financiare"

Este, de asemenea, improbabil că acest obiectiv ar putea fi atins fără ca prețurile nu numai ale produselor materiale și nemateriale (servicii), ci și ale „produselor financiare" (credite, operațiuni bancare, titluri de proprietate precum acțiuni, obligațiuni etc.) să fie lăsate a se stabili corespunzător condițiilor pieței, cu alte cuvinte fără ca o radicală restructurare a actualului sistem bancar-financiar să fie întreprinsă pentru a permite concurenței să opereze în acest sistem.

Poate încă greu surprinsă de nespecialiști, dar miza unei reformări din temelii a sistemului bancar-financiar este copleșitoare. În România, nu există, de fapt, o *piață de credit*, adică mai multe bănci în concurență în colectarea disponibilităților bănești ale întreprinderilor și populației și în oferirea către acestea de împrumuturi și diverse servicii. Nu există, de asemenea, o *piață financiară*, de capitaluri : negocierea, prin vînzare-cumpărare, a unor titluri de proprietate asupra unor valori imobiliare (precum case, terenuri) sau mobiliare (precum acțiuni, obligațiuni, bonuri guvernamentale). Implicația fundamentală este aceea că moneda națională nu are decît o sferă de acțiune și o semnificație restrînse. De pildă, masa monetară aflată la dispoziția populației poate cumpăra doar mărfuri și servicii, dar aproape deloc proprietăți. Fondul locativ este, în proporție covîrșitor majoritară, de stat. Terenurile reprezintă integral patrimoniul statului. Iar capitalul productiv real (mijloace fixe și circulante, sub formă de clădiri, echipamente, materii prime etc.) este în mîinile unui singur proprietar și nu poate fi, deocamdată, înstrăinat. Vom putea cumpăra, în curînd, case și terenuri ? Dar titluri de proprietate industrială ?

Constituirea piețelor de credit și financiară condiționează nemijlocit așezarea pe adevăr a economiei naționale și punerea în funcțiune a unui mecanism de autoreglare care să îndrepte resursele spre acoperirea nevoilor sociale. Numai pe structurile unei concurențe bancare, se poate pune la punct și dezvolta o reală și consistentă politică de credit, în care costul acestuia (adică dobînzile) să se formeze pe baza cererii și ofertei, respectiv potrivit cerințelor și posibilităților economiei naționale de la o etapă la alta. De prisos de subliniat că o politică adecvată de credit, prin însuși costul acestuia, influențează substanțial canalizarea resurselor spre activitățile performante și este un mijloc de importanță hotărîtoare în controlarea evoluției masei monetare și, deci, a inflației în economie. De asemenea, numai constituind o piață financiară pentru negocierea liberă a titlurilor de proprietate se poate, pe de o parte, împuternici moneda națională cu o semnificație deplină, pe de altă parte asigura crearea unui solid sector privat în economie ca o condiție a eficienței și competitivității și, în sfîrșit, obține certitudinea că fondurile disponibile pentru investiții vor fi dirijate într-adevăr spre activitățile performante. Iată însemnătatea înființării *Bursei de valori*, care reprezintă componenta de bază a pieței financiare.

Și mai și decît de la zero...

Ca și în cazul liberalizării prețurilor produselor și tarifelor serviciilor interne, se întîmpină — în așezarea pe mecanismele pieței atît a cursului valutar al monedei naționale, cît și a sistemului bancar-financiar — o serie de dificultăți. Unele sînt dificultăți inerente oricărui început de drum, pentru că, în anumite privințe, totul trebuie creat pe fondul a nimic existent. Încă și mai mari sînt, însă, dificultățile legate de prezența unor destabilizatoare distorsiuni și dezechilibre — grave moșteniri ale deceniilor de gestiune antieconomică.

Să vedem cum, în concepția actualului guvern, este acomodată cerința restructurării bancar-financiare și trecerii la convertibilitatea monedei naționale cu aceste dificultăți, unele de natură obiectivă, altele subiective (de mentalitate, nu neapărat ale factorilor reformatori, dar mai ales ale agenților economici care, față de trecut, vor fi puși într-o cu totul altă situație).

2. Introducerea concurenței în sistemul bancar

Vechile monopoluri se lichidează. Vom putea depune bani nu numai la CEC, ci la oricare altă bancă. Conturi în valută în bănci străine. Ce rol are noua Bancă Națională ?

Reclamînd existența mai multor bănci care să ofere clienților aceleași servicii, introducerea concurenței în sistemul bancar impunea, înainte de toate, ruperea actualei monopolizări a diferitelor operațiuni de către bănci specializate : Banca Națională pentru operațiuni curente cu întreprinderile ; Banca de Investiții pentru creditări pe termen lung ; CEC-ul pentru operațiuni cu populația ; Banca Agricolă pentru creditări în acest sector ; Banca Română de Comerț Exterior pentru operațiuni cu străinătatea.

Potrivit concepției guvernului, acțiunea a demarat cu decuplarea Băncii Naționale de ceea ce trebuie să constituie de fapt obiectul băncilor comerciale — respectiv relațiile cu întreprinderile — și desprinderea ei în banca centrală, ca „bancă a băncilor", cu funcții de supraveghere a activității băncilor comerciale, de control al mișcării creditului și fluxurilor de capital, al masei monetare în economie, de centralizare contabilă a operațiunilor cu străinătatea, de urmărire a echilibrului balanței de plăți și a cursului valutar al leului.

Operațiunile curente cu întreprinderile

trec în sarcina Băncii Comerciale, care preia întreaga rețea de sucursale și filiale ale fostei Bănci Naționale. Din discuții avute cu factori de răspundere din domeniu, reiese că s-a preferat deocamdată o asemenea formulă celei a unei dezmembrări a „componentei comerciale" a fostei Bănci Naționale în mai multe bănci concurente, datorită, pe de o parte, facilităților organizatorice (care constituie un atu în contextul urgenței acțiunii), iar, pe de altă parte, cerinței de a păstra o bancă comercială cu o structură și active financiare puternice, și, deci, aptă de a rezista unei concurențe străine ce se poate anunța destul de serioasă chiar în scurt timp.

Ne temem de competitorii străini ?

Acest din urmă argument — deși ar putea disimula dorința de a se menține un control direct al statului asupra pieței creditului (adică nu numai cel prin mijloacele pe care le are la dispoziție banca centrală, ci și cel prin principala bancă comercială ce rămîne deocamdată în proprietatea statului) — nu ar putea fi, totuși, respins de la bun început, pentru că, ni se spune, băncile străine (atît cele deja instalate în țară cît și cele ce ar putea veni) vor fi autorizate să se implice, dacă vor dori, în aceleași operațiuni ca și Banca Comercială : colectări de depozite, inclusiv de la populație, atît în lei cît și în valută, acordări de credite întreprinderilor și populației, diferite alte servicii bancare etc. Deja în țară operează cîteva bănci mixte, precum și filiale ale unor cunoscute și puternice bănci străine (precum Hannover Trust Company, Société Générale), care pînă acum erau autorizate a efectua numai finanțări de tranzacții comerciale (prin viament) și cărora acum li se deschid posibilități cu totul noi.

Nici chiar particulară, dar nici de stat

Dar baza concurenței în sistemul bancar o va constitui, încă mult timp, organizarea ca societăți comerciale a băncilor românești existente, prin abandonarea profilului lor specializat și autorizarea lor de a efectua aceleași operațiuni și a oferi aceleași servicii clienților precum Banca Comercială, inclusiv operațiuni cu străinătatea. Astfel, de pildă, Banca Română de Comerț Exterior — căreia i se ia monopolul acestor din urmă operațiuni — devine o bancă comercială aptă de a se implica în toate genurile de operațiuni interne pe care în trecut le monopoliza Banca Națională. La fel, Instituția bancară a cooperației, prima din țară care, dacă nu chiar privată, are totuși un capital social ce nu este de stat. CEC-ul însuși va pierde monopolul depunerilor de la populație și, deci, va fi obligat să promoveze dobînzi stimulative la depozite ; în aceste condiții, va cădea și absurda cedare a disponibilităților sale, contra unei dobînzi medii fixe, către fosta Bancă Națională, devenind profitabil pentru instituția însăși să-și angajeze fondurile atrase în operațiuni de creditare a populației și chiar a întreprinderilor.

Pentru populație, noile reglementări vor semnifica, printre altele, că va putea să-și depună economiile în orice bancă românească sau străină (în funcție de dobînda și încrederea oferite), să-și deschidă conturi în lei sau valută la fiecare dintre ele, să contracteze împrumuturi de la acestea, desigur cu garanțiile corespunzătoare cerute.

Cu ce dobînzi să demarăm ?

Una din problemele concrete ale demarării funcționării mecanismului concurențial în sistemul bancar este stabilirea unui nivel de început al dobînzilor, care să se apropie cît de cît de costul real al creditului în economie. Nivelul dobînzilor practicate în prezent nu poate fi de nici un folos. În primul rînd, dobînzile actuale sînt dintr-un sistem monopolist, neconcurențial, și, deci, nu au relevanță. În al doilea rînd, sînt expresia unei gestiuni antieconomice : dobînzile cu care se onorează depozitele sînt mici pentru că, în lipsa opțiunii, nici nu se punea problema „atractivității" lor ; dobînzile la credite sînt mari tocmai pentru populație, în timp ce sînt derizorii pentru întreprinderi (formulă antieconomică, de ajutorare „socialistă" prin „credite fără cost" a activității productive dar cu efect exact invers : dezinteres în folosirea eficientă a resurselor dobîndite prin credite).

O soluție pentru început ar putea fi oferită de introducerea dobînzii medii curente de pe piețele internaționale de capitaluri, deși, în situația actuală a economiei românești, ar trebui să fie poate superioară celei din urmă. Trebuie ținut cont, în acest sens, de nevoia de a stabiliza sumele tezaurizate în casele de economii (pentru a combate tendințele inflaționiste) și de cerința ca întreprinderile să fie constrînse să-și utilizeze eficient în prealabil resursele proprii și, — pentru a se dezbăra de metehnele trecutului — să se gîndească de două ori înainte de a contracta un credit (ce va trebui de acum să fie în orice caz achitat). Vom vedea ce decizie va lua guvernul, cu atît mai mult cu cît există argumente și pentru o rată a dobînzii neexcesivă, astfel încît activitatea productivă să nu fie descurajată și să existe putința de a promova și dobînzi mici la credite destinate privatizării fondului locativ de stat.

Concurența în sistemul bancar va genera multiple probleme, din rîndul cărora șocul în mentalitatea personalului va fi cea mai importantă dar nu singura. Expertiza asupra solicitatorului de credit și asumarea riscului în legătură cu acordarea împrumutului constituie, să recunoaștem, elemente cu totul noi și bulversante pentru un personal bancar obișnuit, pînă acum, doar să se supună unor reglementări stricte prestabilite, cu tot felul de aprobări și avize, fără angajarea responsabilității proprii.

Probleme probabil și mai complicate va pune crearea unei piețe financiare, cu componenta ei de bază — constituirea bursei de valori. Sînt, însă, probleme de perspectivă, pentru că formarea unei piețe de capitaluri este legată de existența unui semnificativ sector privat în economie, iar — potrivit reglementărilor în vigoare — procesul de privatizare este blocat cel puțin încă 9 luni, ceea ce reprezintă punctul slab al programului guvernamental de derulare a reformei economice.

Banca Națională ca bancă centrală

În realizarea funcțiilor sale, noua Bancă Națională (ca bancă centrală), va fi — potrivit legilor bancare înaintate spre aprobare parlamentului — institut de emisiune (de monedă) și unica sursă, de ultimă instanță, pentru lichiditate în sistemul bancar. Ceea ce înseamnă că, pentru soluționarea propriilor probleme, băncile comerciale (oricare ar fi acestea) vor putea apela, în ultimă instanță, la banca centrală pentru a-și procura fonduri. Este vorba, desigur, de împrumuturi ce vor putea fi contractate la banca centrală și pentru care aceasta va percepe o dobîndă.

Această dobîndă — numită de regulă rata sau taxa scontului — **dă tonul în materie de dobînzi în economie și reprezintă, ca atare, principala pîrghie prin care banca centrală controlează creditul pe ansamblu. Dacă evoluțiile o cer, banca centrală ridică rata scontului, iar băncile comerciale sînt obligate, la rîndul lor, să majoreze dobînda cu care acordă împrumuturi clienților lor. Se produce o scumpire a creditului pe ansamblul economiei, o restrîngere a masei monetare, ceea ce se reclamă, în general, în condițiile unor presiuni inflaționiste, care pot fi combătute astfel. Din contră, cînd asemenea presiuni slăbesc și pulsul activității economice bate încet, banca centrală, pentru a-l activiza, poate coborî rata scontului, determinînd o ieftinire a creditului în economie, care încurajează contractarea de împrumuturi pentru finanțarea investițiilor.**

O altă principală pîrghie a băncii centrale de influențare și control asupra băncilor comerciale o constituie obligația — prevăzută în legile bancare menționate (și existentă, de altfel, în aproape toate economiile de piață) — ca băncile comerciale să-și păstreze o parte din rezerve la banca centrală. Majorarea sau, dimpotrivă diminuarea de către banca centrală a acestor plafoane minime contribuie, poate, încă și mai rapid decît manevrarea ratei scontului, la modificarea masei creditului, în vederea atingerii unor diferite obiective în politica macroeconomică, în funcție de situație.

3. Cînd va fi leul convertibil?

35 lei dolarul un prim pas. Alertă printre contabili. Va deveni piața neagră o consignație oficializată ? Ce spune FMI ?

Să vedem, acum, concepția guvernamentală asupra introducerii convertibilității externe a leului, problemă în relație strînsă atît cu liberalizarea prețurilor interne, cît și cu reforma bancară anterior analizată.

S-a susținut și se susține de către mulți, că, în calea introducerii convertibilității externe a leului, s-ar interpune cel puțin patru obstacole majore : 1) competitivitatea scăzută a economiei românești ; 2) grava neacoperire cu mărfuri și servicii a masei monetare de pe piață (unii numesc aceasta, absența „convertibilității interne" a leului) ; 3) întreprinderile nu sînt pregătite pentru a înfrunta concurența internațională la care ar fi expuse direct ; 4) lipsa unor rezerve valutare suficient de importante pentru asigurarea exigibilității.

De semnalat că, la instalare către sfîrșitul lui iunie, însuși guvernul actual a prezentat aceste obstacole în argumentarea opțiunii doar de perspectivă, și nu printre prioritățile imediate, asupra convertibilității leului.

Poziția exprimată în această revistă a fost contrară, încă de la prezentarea programului guvernamental, arătîndu-se că introducerea convertibilității leului este nu punctul final al tranziției spre o economie de piață, ci, dimpotrivă, ca mecanism specific acesteia, un instrument de bază al restructurării. S-a subliniat că „obstacolele" nu sînt reale, ci mai mult de mentalitate, unele din ele neputînd fi vreodată înlăturate și reforma niciodată înfăptuită fără convertibilitatea externă a leului. Că economia românească nu este competitivă,

aceasta e o realitate. Dar nicicînd nu va deveni competitivă dacă leul nu va fi făcut convertibil ! Că masa monetară internă nu este acoperită cu mărfuri și servicii este, de asemenea, un adevăr. Dar restabilirea echilibrului este legată nu de convertibilitatea externă a leului, ci de liberalizarea prețurilor interne ; că, în urma acestei liberalizări, cursul leului în alte valute se va îndepărta sensibil în jos față de cel oficial, cu totul fictiv, aceasta este o altă problemă ! Acest rău nedorit trebuie acceptat pentru că este necesar, reflectînd intrarea în realitate a monedei naționale. Că întreprinderile nu sînt pregătite să înfrunte o asemenea intrare în realitate — mai precis o masivă devalorizare a leului — este absolut sigur. Dar ele nu vor fi pregătite niciodată, dacă se va continua practica de a le feri să înfrunte realitatea ! Odată și odată pasul va trebui făcut și de ce să nu fie întreprins încă de la început, căci altfel întreaga reformă — oricît de bine concepută — va fi compromisă. Cît despre rezervele valutare, acestea, oricît de mari ar fi, se epuizează repede dacă se încearcă a susține cu ele un curs valutar, în loc de a lăsa cursul să scadă în cazul în care așa indică cererea și oferta.

Retractări parțiale, dar semnificative

Constatăm acum că guvernul devine partizanul unei urgentări în introducereea convertibilității externe a leului. Se abandonează vechile concepții cu privire la obstacolele de netrecut, a căror luare în considerare proiecta convertibilitatea leului la un orizont îndepărtat și neprecizat. Retractările sînt, însă, parțiale. Trecerea la convertibilitate este prevăzută a fi înfăptuită treptat. Și întîrzierea în întrarea în realitate ridică semne de întrebare asupra finalității.

Abordarea poate fi respinsă de la început, după cum se pot exprima doar rezerve față de ea. Din discuții avute cu factori guvernamentali în materie reies trei lucruri : 1) atașamentul față de introducerea convertibilității externe a leului este ferm ; 2) motivația pentru opțiunea unei treceri treptate este legată, pe de o parte, de dorința unei amortizări a șocului (îndeosebi la nivelul întreprinderilor) și, pe de altă parte, de necesitatea de a se obține, prin diferite mecanisme de piață, indicii semnificative privind stabilirea unui curs realist al leului ; 3) fazele intermediare vor fi oricum scurte.

Ținînd cont de toate acestea, este rezonabil ca, exprimîndu-ne rezervele, să nu ne lansăm totuși în critici înainte de a vedea derulările. Prezentăm, în continuare, pentru nespecialiști, aceste derulări așa cum sînt creionate ele în concepția guvernului.

De la 1 noiembrie, moneda națională este devalorizată cu 75 la sută, cursul urmînd a fi de 35 lei dolarul. Dacă devalorizarea anterioară (din februarie) nu a avut practic nici o semnificație, aceasta va avea. În februarie, fuseseră abandonate cursurile multiple — cel oficial (pur teoretic), cel comercial (de contabilitate în comerțul exterior), cel turistic (la cumpărarea valutei convertibile) — trecîndu-se la un curs unic (de 21 lei dolarul). Dar ceea ce era mai important nu s-a decis să se pună în aplicare. Întreprinderile — care înainte, timp de ani de zile, decontaseră operațiunile cu străinătatea la cursuri diferențiate acoperitoare, stabilite din birou într-un ecart neverosimil de mare — n-au fost obligate să folosească, în decontări, cursul, numit numai fictiv, unic. Ele au fost, dimpotrivă, autorizate să utilizeze în decontări doar prețurile interne (fără vreo legătură cu prețurile internaționale), ceea ce a decuplat complet întreprinderile de tendințele de prețuri și cursuri valutare de pe piețele externe. Nefiind împiedicate de nici o constrîngere, întreprinderile și-au aglomerat costurile produselor de export, și, dimpotrivă, au putut apela la importuri mai scumpe, în ambele situații mărindu-se pierderile suportate de la bugetul de stat și sporind tradiționala scurgere de substanță economică spre exterior, prin intermediul schimburilor cu alte țări.

Prețurile externe și decontările interne

Acum, însă, de la 1 noiembrie toate întreprinderile vor fi obligate să aplice cursul unic (de 35 lei dolari) în decontarea internă a operațiunilor lor internaționale, atît la export cît și la import. Pentru unitățile economice care reușeau să obțină un dolar la export cu cheltuieli de producție sub 35 lei, aplicarea acestui curs unic nu va pune probleme, livrările lor externe fiind rentabile și, deci, încurajate. Întreprinderile, care cheltuiau, însă, peste 35 lei (și există produse în cazul cărora se cheltuiesc și 80—100 lei) pentru obținerea unui dolar la export, se vor vedea nevoite să facă față unei situații noi : ori reușesc să-și scadă costurile, ori abandonează fabricarea produselor nerentabile și se îndreaptă spre alte produse. La import, aproape toate produsele, decontate intern la noul curs, se scumpesc în lei. Ceea ce va majora costurile, dar, ca prim pas spre intrarea în realitate, va obliga întreprinderile să reflecteze serios asupra opțiunii de a apela la importuri. Va demara astfel exercițiul necesar al conectării întreprinderilor la realitate, la condițiile schimbătoare ale piețelor internaționale.

Pe piața turistică, efectele trecerii în sine la cursul de 35 lei dolarul pot fi considerate practic nule, în comparație cu situația din prezent, ținînd cont de cursul, de pe piața neagră, oricum încă de 3—4 ori mai favorabil deținătorului de valută.

Va deveni piața neagră o consignație oficializată ?

Efecte semnificative ar putea interveni doar în contextul preconizatei organizări, deocamdată în embrion, a unei piețe valutare. Ce formă concretă ar urma să capete această piață nu este încă clar. Dar este cert că, dacă se va rezuma doar la oficializarea pieței negre, prin îndepărtarea ei de pe stradă și localizarea ei într-un lanț de consignații — fără deci a angaja în tranzacții înseși fonduri ale întreprinderilor — piața valutară nu va da indicii semnificative asupra unui curs real al leului.

Se pare, însă, că tocmai acest ultim aspect este avut în vedere. Întreprinderile de stat sau particulare, care, prin export ori alte operațiuni, vor reuși să obțină valută, sînt autorizate să-și păstreze la dispoziție din încasări 30 la sută pînă la 1 ianuarie 1990 și 50 la sută după această dată. Pentru restul sumelor încasate în valută vor primi de la stat echivalentul în lei la cursul unic existent.

Din prelevările în valută efectuate, statul va constitui fondul centralizat în valută, care va fi folosit în diverse scopuri : importul de combustibili, energie și alte materii prime deficitare, acoperirea unor nevoi generale ale economiei naționale, creditări în valută ale unor întreprinderi etc.

De remarcat este, însă, faptul că întreprinderile de stat sau private pot utiliza fondurile în valută care le rămîn la dispoziție pentru achiziții de materii prime și dotări tehnice din import, pentru alte cheltuieli, precum și pentru garanții în vederea obținerii de credite. Constrînse de plata furnizorilor interni și a impozitelor către stat, unele întreprinderi pot fi împinse — mai ales în contextul scumpirii preconizate a creditului intern — să apeleze la propriile fonduri în valută spre a le transforma în lei pe piața valutară. Acest apel nu va fi deloc improbabil, întrucît transferul va fi efectuat la un curs favorabil, apropiat de cel actual al pieței negre. Iată cum înseși întreprinderi ar putea deveni furnizori ai pieței valutare (vînzători de valută). Totodată, alte întreprinderi ar putea interveni în

calitate de cumpărători, pentru a-și procura valută. Este de la sine înțeles că nu va putea fi vorba decît de unități economice deosebit de rentabile, singurele în măsură să aloce 80-100 lei pentru dobîndirea unui dolar.

Se speră ca, prin acest sistem, să se obțină de pe piața valutară indicii suficient de relevante pentru un curs realist al leului în alte valute, care să fie folosit apoi ca un curs de început la introducerea convertibilității externe a leului.

Miza creditului „stand-by"

Nu se știe cum a privit Fondul Monetar Internațional (FMI) această formulă, în discuțiile recente cu responsabilii români în materie, cunoscut fiind faptul că instituția respectivă nu acceptă principiul unor cursuri paralele pentru moneda unei țări, așa cum vor exista în România, cel puțin încă o perioadă (cursul unic oficial și cel pe piața valutară oficializată). Este de presupus că responsabilii români au argumentat conducerii executive a FMI că trecerea bruscă la convertibilitatea leului — implicînd o devalorizare deosebit de puternică (de 4—5 ori) — ar fi comportat, așa cum arată însăși teoria monetară, riscul unei dezlănțuiri inflaționiste. De asemenea, este probabil că partea română a cerut un răgaz pentru consolidarea internă a leului, care, în concepția raportului prezentat de primul ministru, ar putea fi obținută printr-o lărgire a sferei de cuprindere a cumpărărilor (nu numai mărfuri și servicii dar și proprietăți, precum case, terenuri și bonuri guvernamentale chiar pe termen scurt și acțiuni ale societăților comerciale începînd de la mijlocul anului viitor). Putem fi siguri, însă, că dacă a acceptat cursurile paralele, FMI n-a făcut-o decît cu asigurarea asupra caracterului tranzitoriu și temporar al acestora, și că susținerea financiară pe care FMI a promis-o României este legată de desfășurarea unui program serios de ajustări și reforme economice reale în țară.

Aprobarea de către conducerea FMI a raportului experților organizației asupra României, ca și vizita efectuată la București de către directorul general al instituției, dl. Michel Camdessus, constituie factori încurajatori pe linia obținerii de către România a unui credit stand-by (susținere de pasaj) în valoare de peste 1 miliard dolari. Mai important decît creditul în sine este, însă, girul pe care România l-ar căpăta astfel în ce privește accesul viitor la credite pe piețele internaționale. Introducerea convertibilității externe a leului, în ciuda bulversărilor pe care le va produce pe termen scurt, constituie cea mai bună garanție a seriozității reformei economice românești, a dobîndirii competitivității economice pe termen lung și cîștigării încrederii de care este nevoie pentru atragerea indispensabilă a capitalului străin, chemat să se asocieze propriilor noastre eforturi, la fel de indispensabile, în dezvoltarea unei economii sănătoase.

Ilie Șerbănescu

R.S.S. Moldova

Un nou vulcan politic în Europa

Corespondență de la Boris Marian

Pare-se, niciodată în istoria ei țărișoara noastră nu s-a bucurat în întreaga lume de atîta popularitate. Deși în ultimul timp îi fac faimă evenimente deloc îmbucurătoare.

Ajunși la număratul bobocilor — căci astfel este caracterizată toamna de cunoscutul proverb românesc — constatăm că harta R.S.S. Moldova, fără de voia ei, e ciopîrțită în trei bucăți (mă refer la cunoscutul eveniment : autoproclamarea autonomiei statale în Transnistria și în zona sudică populată de găgăuzi). E o surpriză geografică pentru bătrîna Europă, la sfîrșit de mileniu.

Și așa ciopîrțită în 1790 de Austro-Ungaria, în 1812 de Rusia țaristă, în 1940 de Uniunea Sovietică, fosta țară a lui Ștefan cel Mare s-a pomenit acum într-un pericol de a fi dezmembrată a patra oară. Acțiunile separatiste care durează de un an au culminat cu fixarea unor alegeri în Sovietele Supreme ale teritoriilor scindate, cel găgăuz (Komrat) și cel transnistrean (Tiraspol) — respectiv pentru 28 octombrie și 25 noiembrie a.c. Suspendarea alegerilor anticonstituționale de către Parlamentul R.S.S. Moldova, cît și alte interdicții declarate de puterea centrală n-au avut nici un efect, liderii ruși și găgăuzi grăbindu-se să imprime un stigmat legal fărădelegilor puse la cale și să-și confirme prin vox populi fotoliile la care rîvnesc. Și atunci a început să clocotească, gata să erupă, vulcanul mîniei poporului moldovenesc. S-a întîmplat ceea ce adesea se întîmplă în istorie, cînd puterea oficială nu este în stare să înfrunte un pericol de moarte ce amenință patria : guvernul a apelat la cetățenii săi s-o salveze.

De fapt, în cazul de față inițiativa aparține Frontului Popular al Moldovei, Ligii Tineretului Democratic și altor formațiuni politico-sociale care la 20 octombrie s-au adresat guvernului să cheme sub drapelul tricolor patrioți voluntari gata să asigure ordinea în republică, contracarînd, înainte de toate, alegerile nelegitime din zona găgăuză.

Din acea zi evenimentele au pornit într-un galop vertiginos, ziariștii abia dovedind să le observe. Dar nu și să le reflecte pe toate. Nimeni, nici chiar oamenii politicii, nici reprezentanții puterii nu mai sînt în stare să le anticipeze. E posibilă orice surpriză, inclusiv vărsarea de sînge...

Sîmbătă 21 octombrie, la Teatrul Verde, în ciuda unei ploi de lungă durată, a avut loc un miting convocat de F.P.M., la care s-a vorbit, printre altele, despre cîteva atacuri ale extremiștilor găgăuzi asupra unor sate moldovenești din zona periculoasă. A fost încuviințată propunerea Sfatului Frontului cu privire la formarea detașamentelor de voluntari.

Duminică 21 octombrie, în cadrul unei mari adunări populare, în fața monumentului lui Ștefan cel Mare, loc unde prin tradiție se desfășoară cele mai importante întruniri, a început înscrierea voluntarilor, studenții din capitală formînd primele detașamente.

Joi, 25 octombrie, Sovietul Suprem al R.S.S Moldova s-a întrunit într-o sesiune extraordinară. În timp ce parlamentarii analizau starea de lucruri din sudul republicii cîntărind propunerile pentru soluționarea crizei politice, Piața Adunării Naționale era inundată de o mulțime de lume, doritorii, bărbați între 18 și 50 de ani, repartizîndu-se pe detașamente. La dispoziție le stăteau, aliniate alături și pe străzile din apropiere, sute de autobuze, majoritatea scoase de pe rutele lor obișnuite. Direcția proiectată — Komrat, cuibul și cetatea separatiștilor. Pretutindeni erau arborate lozinci și transparente : „La arme, moldoveni !", „Unire, moldoveni !" și altele.

Toată lumea aștepta semnalul de plecare sau contramandarea marșului proiectat — în dependență de decizia Parlamentului. Dar Parlamentul însuși, aflat în cumpănă, și-a întrerupt pentru două ore ședința. Căci în acea vreme, la Cimișlia, centrul raionului megieș cu zona răzvrătită, vicepreședințele Sovietului Suprem, Ion Hadârcă, se întreținea cu niște reprezentanți ai găgăuzilor, în căutarea unei înțelegeri prin care să fie evitată ciocnirea celor două părți. Iar deputații așteptau în capitală vreun rezultat concret al tratativelor ca să se bizuie pe el. Însă informația parvenită de la domnul Hadârcă nu i-a bucurat : liderii găgăuzi de la Komrat pur și simplu tărăgănau, ca să-și atingă mai repede scopul. Curînd a și sosit la Chișinău, spre confirmarea acestui fapt, știrea că în cîteva sate au avut loc deja, înainte de termen, alegerile fixate pentru 28 octombrie. În asemenea împrejurări, în Piața Adunării Naționale nu mai putea să răsune decît comanda „Îmbarcarea, marș" !, adresată detașamentelor de voluntari. Iar deputații au continuat pînă seara tîrziu dezbaterile în Parlament. Atunci cînd marea lor majoritate înclina să voteze introducerea în sud a stării excepționale, președintele republicii, Mircea Snegur, care în general se deosebește de toți parlamentarii noștri nu numai prin statura sa impunătoare, ci și prin cumpănire și sînge rece, a propus amînarea deciziei pe a doua zi, oferindu-se să plece imediat

De la „limba noastră"... „la apel"

31 AUGUST 1989 : Sesiunea Sovietului Suprem al RSS Moldovenească a adoptat „Legea cu privire la funcționarea limbilor pe teritoriul RSSM" și hotărîrea în legătură cu modalitățile de aplicare a prevederilor acestui document. A fost adoptat un amendament la Constituție, potrivit căruia „limba de stat a RSSM este limba moldovenească". „Limba de stat — se relevă în amendament — se folosește în viața politică, economică, socială și culturală și este redată în scris pe baza alfabetului latin". În noua redactare a articolului 70 (prim) din Constituție se subliniază : „RSSM asigură pe teritoriul său condiții de dezvoltare și de folosire a limbii ruse ca limbă de comunicare între națiuni în URSS, precum și a limbilor populației de alte naționalități".

25 FEBRUARIE ȘI 10 MARTIE 1990 : Pentru prima dată în istoria republicii au loc alegeri libere și democratice în Sovietul Suprem (Parlamentul) acestei republici.

17 APRILIE 1990 : Prima sesiune a noii legislaturi a Sovietului Suprem. Mircea Snegur este ales președinte al Sovietului Suprem. Printr-un amendament la Constituție este aprobat noul drapel al Moldovei — tricolorul.

MAI 1990 : Sovietul Suprem a examinat proiectul Legii privind modificări și completări la Constituția republicii referitoare la art. 6, 7 și 49, anulîndu-se prevederea la rolul conducător al partidului comunist în republică.

17 MAI 1990 : Congresul PC din Moldova se pronunță împotriva ieșirii republicii din componența URSS.

MAI 1990 : Locuitorii orașului Tiraspol, Bender, Ribnița și din alte localități, în majoritate de origine nemoldovenească, au refuzat să recunoască tricolorul drept drapel de stat al Moldovei sovietice.

5 IUNIE 1990 : Sovietul Suprem al republicii a hotărît ca denumirea acestei republici să fie RSS MOLDOVA.

La un congres al deputaților reprezentînd orașe și zone rurale învecinate cu Nistrul, cu populație majoritar nemoldovenească, s-a cerut acordarea autonomiei. Președintele Parlamentului, Mircea Snegur, a declarat că, în condițiile unei republici atît de mici ca Moldova, revendicarea autonomiei este neintemeiată.

— Parlamentul Moldovei adoptă o DECLARAȚIE DE PRINCIPIU privind suveranitatea acestei republici sovietice. Documentul proclamă îndeosebi prioritatea legilor republicane asupra celor ale Uniunii Sovietice. Este adoptată REZOLUȚIA POLITICĂ privind Pactul sovieto-german din 1939 și protocoalele secrete care i-au fost anexate. Esența documentului : pe viitor, la 28 iunie, ziua alipirii Basarabiei la URSS, se vor suspenda acțiunile cu caracter festiv.

IULIE 1990 : Potrivit hotărîrii Parlamentului republicii, legile Uniunii Sovietice și alte acte juridice ale organelor de stat și de conducere, precum și decretele președintelui URSS sînt valabile pe teritoriul Moldovei numai după ratificarea lor de către Sovietul Suprem al republicii.

27 IULIE 1990 : Sovietul Suprem al Republicii Moldova respinge propunerea de instituire a autonomiei poporului găgăuz.

19 AUGUST 1990 : Primul Congres al deputaților poporului din regiunile locuite de găgăuzi, care s-a desfășurat în orașul Komrat, proclamă REPUBLICA GAGAUZA, componentă a Uniunii Sovietice.

20 AUGUST 1990 : Hotărîrile congresului găgăuz sînt declarate nule de către Prezidiul Sovietului Suprem al RSS Moldova.

la Cimişlia ca să trateze personal cu liderii găgăuzi în vederea unei soluţionări paşnice a conflictului. Urma să le propună în schimbul suspendării alegerilor moratoriul asupra hotărîrii anterioare a Sovietului Suprem de a nu recunoaşte aşa numitul comitet provizoriu de la Komrat. A fost un gest înţelept de reconciliere, apreciat unanim de către deputaţi. Dar care, din păcate, nici n-a fost luat în seamă la Komrat. Şi mai urît : la Cimişlia, preşedintele republicii, însoţit de o suită de alte persoane oficiale, a aşteptat în zadar cîteva ore sosirea delegaţilor găgăuzi care, precum s-a aflat mai tîrziu, nici n-au avut de gînd să trateze.

Orăşelul Cimişlia se transformase într-un punct strategic din apropierea frontului în ajunul unei bătălii. Sosiseră încoace aproape toate forţele de miliţie adunate de prin republică. Tot aici aflîndu-se ministrul de interne al republicii, generalul Costaş, cu Statul său Major. O bună parte din efectivul miliţienesc se afla de acum în preajma Komrat-ului, încercuindu-l dinspre nord şi nord-est. Spre seară au început să sosească detaşamentele de voluntari. Lor li se alăturau cele formate în raion. Flămînzi, cu mîinile goale, dar plini de entuziasm, aceşti tineri desigur că nu prezentau o forţă serioasă de luptă. Impresiona doar mulţimea lor — vreo cinci mii de inşi — şi entuziasmul. Entuziasm, care întrecea cu mult nivelul de disciplină. Comandanţii, de regulă foşti ofiţeri, abia de o mai puteau menţine. Era greu să fie ţinuţi pe loc, ei, voluntarii, ştiind că la vreo 30 de kilometri trece hotarul rebeliunii antimoldoveneşti. Nerăbdători, dînşii cereau să fie lansaţi în luptă. Astfel, în mod paradoxal, patrioţii prezentau un pericol căci orice încăierare întîmplătoare putea declanşa un măcel, ba poate şi un război civil. De aceea, primul ministru Mircea Druc, îmbrăcat într-o scurtă militară fără epoleţi şi bască, uniforma prinzîndu-l de minune, li s-a adresat, de cîteva ori personal, apoi şi de pe ecranul televizorului chemîndu-i să nu se aventureze în ciocniri, subliniind că sînt trimişi doar în ajutorul miliţiei, cu datoria să bareze căile de pătrundere şi ieşire din zonă.

Cu toate astea, primele detaşamente au rupt din mers cordoanele miliţieneşti, fiind oprite doar de efectivul unui regiment special al ministerului de interne.

De cealaltă parte, se postau voluntarii găgăuzi, care dovediseră să-şi sape nişte tranşee. De fapt, ei care încercuiseră mai de mult Komrat-ul Ceadîr-Lunga, Vulcăneştii şi alte localităţi de-ale lor, nelăsîndu-i pe străini să treacă prin ele, acum s-au pomenit, la rîndul lor, încercuiţi. Din care cauză au fost siliţi să facă cale întoarsă spre Tiraspol cîteva autobuze cu tineri rusofoni ce veneau la Komrat să dea o mînă de ajutor camarazilor lor autonomişti.

Vineri 26 octombrie, Parlamentul s-a reunit pentru a-l asculta pe preşedintele republicii. Obosit după o noapte nedormită şi plină de nervi, purtînd pe obraz pata palmei dată de liderii găgăuzi prin neprezentarea lor la tratative, Mircea Snegur a relatat situaţia, propunînd unica soluţie posibilă : introducerea stării excepţionale în zona găgăuză. Nici un deputat nu s-a abţinut măcar de la vot... Fireşte, că separatiştii îşi dăduseră pe faţă viclenia : tocmai în acea noapte, cînd liderii lor erau aşteptaţi la tratative, dînşii petreceau în taină alegerile în Ceadîr-Lunga şi alte localităţi găgăuze.

Din acel moment — al declarării stării excepţionale —, toate sovietele locale din raioanele respective vor fi obligate să-şi oprească pentru două luni activitatea, puterea şi administrarea zonei trecînd în mîinile unui comitet special al Sovietului Suprem al R.S.S.M., în frunte cu viceprim-ministrul A. Sangheli.

Dar ce va fi cu căpeteniile politice de la Komrat ? Decizia la care mă refer nu specifică destinul lor, însă conform legii în vigoare, ei urmează să fie judecaţi. Doi dintre membrii Comitetului provizoriu al republicii găgăuze autoproclamate au şi fost capturaţi (avînd asupra lor arme), şi puşi sub anchetă.

Evenimentele descrise au avut repercusiuni serioase care ies din cadrul Moldovei. Astfel, sesiunea extraordinară a Sovietului Suprem a adoptat încă o hotărîre ieşită din comun : republica nu va mai participa la elaborarea proiectului Tratatului unional atîta timp cît va exista pericolul dezmembrării ei teritoriale. După cum înţeleg, e o aluzie străvezie Moscovei să ne acorde un ajutor real pentru lichidarea autonomiilor autoimpuse.

Şi e prima dată în istoria Moldovei Sovietice, cînd ea adresează, în calitate de stat suveran, un apel ONU, popoarelor şi parlamentelor lumii cerîndu-le ajutor şi susţinere. Un asemenea apel a fost adoptat de aceeaşi sesiune extraordinară. Motivul l-au dat blindatele care au apărut la Komrat înainte cu cîteva zile. Se spune că ar fi o unitate militară sosită de la Bolgrad, R.S.S. Ucraineană. Este revoltător faptul că, luînd cuvîntul la sesiunea suspomenită, generalul Osipov asigura pe deputaţi că în zonă nu se află nici un soldat. Dar, în aceeaşi zi, televiziunea moldovenească a filmat un elicopter şi a prezentat imagini cu maşinile blindate, dezminţindu-l pe domnul general. Mareşalul Iazov, ministrul militar al U.R.S.S. s-a dovedit a fi mai cinstit : drept răspuns la telegrama parlamentului republicii cu cererea de a evacua unitatea de blindate, ea a şi fost îndepărtată din Moldova.

Dar, în aceleaşi zile, forţele ministerului de interne au capturat în preajma Komrat-ului cîţiva ofiţeri, printre care un maior din serviciul de contraspionaj, ba şi un general, cu toţii din trupele dislocate la Tiraspol. Faptul are o semnificaţie aparte deoarece se bănuia de mult că separaţiştii găgăuzi sînt aţîţaţi, puşi la cale şi ajutaţi de către cei din Transnistria. Pe de altă parte, e o dovadă clară că militarii, în ciuda asigurărilor mareşalului Iazov, se amestecă în chestiunile politice.

Şi ultimele detalii, la sfîrşit de săptămînă : sîmbătă, preşedintele republicii a adresat Moscovei rugămintea să trimită în zona periculoasă trupe speciale ale ministerului unional de interne, care să asigure securitatea ambelor părţi din conflictul interetnic. Pentru ca voluntarii noştri să poată fi trimişi pe la casele lor. Aici preşedintele Snegur din nou şi-a manifestat îngrijorarea pentru tragedia care ar putea fi generată de prezenţa acestor detaşamente, în imediata vecinătate cu voluntarii găgăuzi.

Cînd închei şi eu acest reportaj, pe ecranul televizorului a apărut — probabil direct din cer în încăperea Statului Major de la Cimişlia — generalul Şatalin, comandantul paraşutiştilor aparţinînd trupelor de interne, iar peste puţin timp primul detaşament s-a întors în capitală. Sute de mame moldovence şi găgăuze vor dormi liniştite în această noapte.

Chişinău—Cimişlia
29 octombrie

---

31 AUGUST 1990 : În Piaţa Marii Adunări Naţionale din Chişinău se desfăşoară manifestări omagiale „Limba noastră", prilejuite de împlinirea unui an de cînd Sovietul Suprem al republicii a decretat limba moldovenească drept limbă de stat şi s-a hotărît revenirea la alfabetul latin.

2 SEPTEMBRIE 1990 : Congresul extraordinar de la Tiraspol al deputaţilor poporului reprezentînd zona malului sting al Nistrului proclamă REPUBLICA SOCIALISTĂ MOLDOVENEASCĂ NISTREANĂ. Ea include oraşul Tiraspol, Bender, Ribniţa şi Dubăsari, precum şi raioanele moldoveneşti de pe malul sting al Nistrului. Sovietul Suprem al republicii anulează hotărîrile congresului, calificîndu-le „anticonstituţionale".

3 SEPTEMBRIE 1990 : Sovietul Suprem adoptă hotărîrea privind crearea în republică a INSTITUŢIEI PREZIDENŢIALE. Necesitatea acestui pas a fost determinată de agravarea situaţiei social-politice din republică, în urma proclamării republicilor găgăuză şi nistreană. După depunerea jurămîntului ca preşedinte al Republicii, Mircea Snegur a declarat că, în nici un caz, nu va permite să se verse sînge pe pămîntul moldav, că instigatorii la destabilizare, atît locali, cît şi cei de la Moscova, vor fi identificaţi şi traşi la răspundere penală.

5 SEPTEMBRIE 1990 : Preşedintele Mihail Gorbaciov se întîlneşte cu conducătorii Moldovei, Mircea Snegur şi Mircea Druc, pentru a examina aspecte legate de situaţia creată urmare a proclamării republicilor găgăuze şi nistrene. „Să ascultăm vocea raţiunii şi să nu cedăm provocărilor separatiştilor", se spune în apelul adresat de preşedintele Mircea Snegur locuitorilor republicilor găgăuză şi nistreană.

— Apel al deputaţilor din toate raioanele şi oraşele nistrene către preşedintele Mihail Gorbaciov, preşedintele Moldovei, Mircea Snegur, Sovietul Suprem al RSSM şi Sovietele Supreme ale tuturor republicilor unionale, în care se spune — „Aceste acţiuni (n.r. proclamarea celor două republici) au tensionat la maximum situaţia social-politică din republică, aducînd poporul nostru în pragul unui război civil".

17 SEPTEMBRIE 1990 : Al doilea congres al Deputaţilor Poporului din Republica Găgăuză adresează un apel conducătorilor sovietici.

17 SEPTEMBRIE 1990 : Manifestări violente ale separatiştilor la Dubăsari, unde a fost ultragiat tricolorul republicii şi au fost agresaţi Mircea Druc şi alţi membrii ai guvernului.

— Are loc întîlnirea dintre Mircea Druc cu un grup de deputaţi ai populaţiei găgăuze, prima întrevedere după proclamarea anticonstituţională, la 19 august, a Republicii Găgăuze.

18 SEPTEMBRIE 1990 : La Chişinău are loc un mare miting împotriva separatiştilor.

13 OCTOMBRIE 1990 : Preşedintele M. Gorbaciov adresează un mesaj poporului Moldovei, afirmînd că problemele acumulate în sfera raporturilor interetnice trebuie soluţionate numai pe cale legală, fără a periclita integritatea teritorială a republicii, prin înţelegeri şi respect al drepturilor şi libertăţilor omului, şi cheamă la un dialog între toate părţile interesate.

22 OCTOMBRIE 1990 : Apel către românii din toată lumea, lansat de Sfatul Frontului Popular din Moldova, pentru a opri acţiunile separatiştilor.

— Preşedintele Mircea Snegur adresează un apel găgăuzilor din Sudul Moldovei : „Agravarea situaţiei social-politice din republică a atins limita critică. Acest fapt este determinat, în mare măsură, de crearea, pe cale anticonstituţională, a aşanumitelor «republici» găgăuză şi nistreană".

Elena Ani

Pakistan

Înfrîngerea doamnei Benazir Bhutto

Purtată în triumf, de mii de simpatizanți, în ultima zi a campaniei sale electorale, efectuată în Lahore, doamna Benazir Bhutto declara că se așteaptă, la scrutinul anticipat, ca în favoarea propriului partid să acționeze un „val uriaș", măturînd din cale adversarii politici. Nu s-a întîmplat așa. Dimpotrivă, înfrîngerea Partidului Poporului, pe care-l conduce, s-a vădit severă, majoritatea în viitoarea Adunare Națională revenind, confortabil, Alianței Democratice Islamice (IJI). „Fraudă" masivă și flagrantă la scară națională", avea să susțină premierul demis la începutul lunii august, acuzînd guvernul interimar de organizarea unei „farse" a urnelor, menită să-i împiedice obținerea victoriei.

Rezultatele alegerilor legislative — anticipate — de la 24 octombrie sînt, de-acum, cunoscute și nu insistăm asupra lor. Constituie, însă, ele, într-adevăr, o surpriză de proporții, așa cum sînt calificate în unele comentarii ? Poate, doar dacă sînt luate în considerare pronosticurile mizînd, credem, mai mult pe latura emoțională, și mai puțin pe impactul sentimentelor naționaliste potențate de Alianța Democratică Islamică, acestea avînd, se pare, rolul determinant în tranșarea victoriei. Se anticipa, astfel, fie o reconducere a d-nei Bhutto la putere, fie un scor „strîns" între coaliția de formațiuni politice condusă de partidul său (Alianța Democratică a Poporului) și cea a adversarilor intrați sub egida Alianței Democratice Islamice, susținută de guvernul interimar, apreciindu-se că valul de simpatie la adresa premierului demis ar fi în creștere datorită unei simple mecanici a vaselor comunicante. Crește efortul guvernului

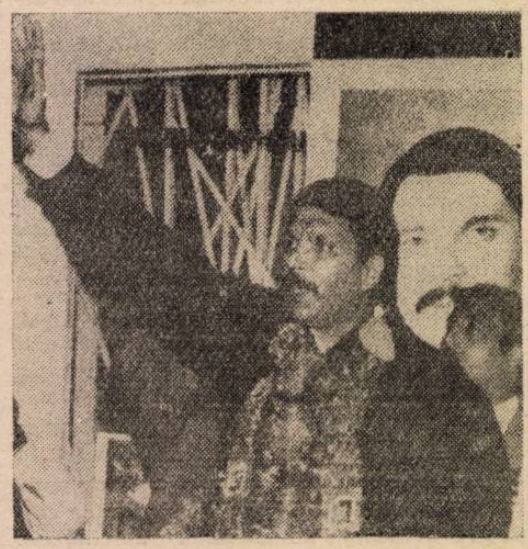

de a știrbi imaginea d-nei Bhutto, acuzînd-o de corupție și abuz de putere, și cerînd, în consecință, să-și spună cuvîntul justiția, prin intermediul unor tribunale speciale ? În egală măsură sporește „compasiunea" față de „victimă", al cărei soț se află, în plus, în detenție de la 10 octombrie, inculpat, de același guvern, pentru „fraudă bancară și complicitate la răpire de persoană", nepermițîndu-i-se, deși candidat, să participe la scrutin !

S-a sesizat mai puțin, poate, că partida anti-Bhutto a plasat, în ultima vreme, cu deosebită intensitate, accentul pe „trădarea" de către fostul premier a „intereselor naționale", care „a complotat" cu o serie de membri ai Congresului american în scopul întreruperii ajutorului „vital" al Statelor Unite pentru Pakistan.

În legătură cu ceilalți candidați ai Partidului Poporului, „semnalele" transmise electoratului de lideri ai Alianței Democratice Islamice și, îndeosebi, de conducători ai armatei ce o sprijină, și care se bucură de puternică influență în viața politică a țării, au „denunțat", de asemenea, recurgerea „permanentă" la „sprijinul extern", pentru satisfacerea „doar a unor ambiții personale". Firește, Benazir Bhutto a respins toate acuzațiile, caracterizîndu-le drept o „vendetta" politică.

Ejaz-ul Haq, fiul generalului Zia-ul Haq (care a guvernat Pakistanul timp de 11 ani înaintea venirii la putere a d-nei Bhutto), a cîștigat, într-o circumscripție electorală din Pendjab, în fața reprezentantului Partidului Poporului din Pakistan (PPP), fiind, astfel, ales, pentru prima oară, în Adunarea Națională. În imaginea alăturată : suporterii săi, celebrînd victoria

Totuși, pedala națională, călcată cu abilitate la momentul potrivit, a adus, fără îndoială, o pondere în plus atu-urilor folosite în campania anti-Bhutto. Între care, firește, nu poate fi subestimat cel deținut de guvernul interimar ca organizator al scrutinului, chiar dacă și aici anumite exagerări nu sînt inevitabile. Pentru că, în pofida calmului în care s-au desfășurat alegerile (incidentele produse au fost, totuși, minore, cele mai grave fiind înregistrate la scrutinul regional ce a urmat și unde partizanii premierului demis au suferit, de asemenea, înfrîngeri), calm constrastant cu atmosfera încărcată din ajunul lor, peste 100.000 de soldați bine înarmați, ca și trupe paramilitare și de poliție au patrulat în regiunile cele mai „problematice" ale țării, ele menținîndu-se în dispozitiv și după anunțarea rezultatelor.

Mai trebuie remarcată prezența la scrutin a unei importante delegații de observatori străini, dar aceștia au respins un eventual rol de „arbitru" asupra rezultatelor comunicate ale alegerilor.

Vasile Crișu

Cu 110 milioane de locuitori, Pakistanul (Republică islamică — 796.095 kmp) se numără între primele zece state avînd cea mai mare populație din lume. Este, de asemenea, una din cele trei mari națiuni musulmane asiatice (alături de Indonezia și Bangladesh).

Se învecinează la Est cu India, la Vest cu Afganistanul și Iranul, la Nord cu R.P. Chineză. Are ieșire la Marea Omanului. Este împărțit în patru provincii federale : Balucistan, Sind, provincia frontalieră de Nord-Vest și Pendjab (grînarul țării).

Capitala **sa este Islamabad, în nordul țării (300 000 locuitori). Cel mai mare oraș : Karachi (în Sud, cu o populație de peste 5 milioane).**

Agricultura **reprezintă 30 la sută din PNB, deținînd, totodată 70 la sută din totalul exporturilor (în principal orez și bumbac).**

Datoria externă **a Pakistanului se ridică la 13 miliarde dolari (PNB/locuitor — 365 dolari).**

Forțele armate **se cifrează la 500 000 oameni.**

Creat la 14 august 1947, Pakistanul poartă lupte armate cu India în 1948, 1965 și 1971. După războiul din 1971, partea sa orientală secesionează, devenind Bangladesh. În urma loviturii de stat de la 5 iulie 1977, guvernul civil al lui Ali Bhutto (executat, prin spînzurare, doi ani mai tîrziu) este răsturnat, în țară instaurîndu-se dictatura militară a lui Zia-ul Haq. Acesta își găsește sfîrșitul în august 1988, într-un misterios accident aviatic. Alegerile libere, ce au loc în același an, conduc în funcția de prim-ministru pe d-na Benazir Bhutto (2 decembrie 1988), fiica lui Ali Bhutto. Este prima femeie din istoria modernă ce accede la guvernarea unei țări musulmane. Va fi, însă, demisă de președintele Ghulam Ishaq Khan la 6 august a.c., sub acuzația de corupție și abuz de putere.

Membru al mișcării de nealiniere, Pakistanul face parte, de asemenea, din Organizația Conferinței Islamice (OIC) și din asociația regională de cooperare a celor șapte state din Asia de Sud (SAARC). La 1 octombrie anul trecut s-a reintegrat în Commonwealth, după o absență de 17 ani.

Tulburări în Africa

După ce Namibia și-a proclamat independența, iar Africa de Sud înaintează (încet, e drept) pe drumul unor reforme politice interne de neconceput pînă nu demult, se credea că, exceptînd două-trei puncte „calde" (precum sudul sudanez, nordul etiopian și problema sahariană), va urma o perioadă de acalmie pe continent. N-a fost așa.

Pentru Africa, anul 1990 nu părea, nici de departe, să se anunțe atît de furtunos, cum s-a dovedit cel puțin pînă acum, și nu sînt semne că, în lunile rămase pînă la finele lui, va fi altfel. Un amplu documentar difuzat, la 10 iulie, de agenția „France Presse" inventaria țările africane în care 1990 s-a dovedit a fi „anul tulburărilor". „Fragilizată de criza economică și căderea cursului materiilor prime, Africa este confruntată, de cîteva luni, cu o recrudescență a tensiunii". Cum aceste tulburări au persistat și s-au amplificat, la 16 octombrie, agenția citată a reactualizat documentarul său, numai că în introducerea reprodusă și de noi a inserat și ideea „atingerii Africii de către vîntul de libertate venit din Estul european" și a subliniat că actualele tulburări se adaugă conflictelor endemice care, din Etiopia în Mozambic, fac ravagii de ani de zile. Într-adevăr, decupajul etnic îndeosebi, atît de lipsit de importanță în momentul trasării granițelor acestor țări, pare a deveni azi elementul ce alimentează confruntările interne din unele state (cazul Liberiei, cel al Ruandei, cel, mai vechi, al Burundi-ului), în altele (precum Sudan, unde sudul animist și creștin este în luptă cu nordul dominat de musulmani), flacăra ciocnirilor o întrețin motive religioase transformate în motive politice ; în țări ca **Mozambic** sau **Angola**, mișcările de eliberare ajunse la putere în urma proclamării independenței s-au văzut confruntate armat cu cele rămase de „căruța" puterii (UNITA, în Angola) sau apărute între timp (RENAMO, în Mozambic) spre a contracara opțiunea socialistă a noilor autorități ; în **Etiopia**, mișcările sau fronturile de eliberare din Eritreea vizează fie desprinderea de sub tutela capitalei, promovînd separatismul, fie autonomia provinciei respective. Nu e mai puțin adevărat că în fiecare dintre cazurile amintite, influența externă a jucat un rol esențial, care nu poate fi trecut cu vederea chiar dacă este vorba de o sumară inventariere.

Trebuie arătat și că lista revendicărilor a inclus, în 1990, ca un punct de bază, apariția multipartitismului în statele africane. Din acest punct de vedere, se remarcă faptul că ultima dintre țările în care efervescența a căpătat o turnură deosebită pe scena politică și în care pluripartitismul este revendicat asiduu e **Republica Centrafricană.** Pe de altă parte, dacă în Liberia sau Ruanda războiul civil este din ce în ce mai crîncen, în Somalia el pare la început. Zilele trecute, Mișcarea Națională Somaliană (MNS), grupare ilegală, afirma că a declanșat o vastă ofensivă împotriva portului Berbera (nordul țării), omorînd circa 80 de soldați și rănind alți 161. Comunicatul MNS susține că gherila a mai provocat daune rezervorului de apă și aeroportului din Hargeisa ; a acționat cu succes în regiunea Belet Wein. În ce-l privește, de la începutul anului, **Gabonul** a fost teatrul unor manifestări studențești și de agitații sociale. Se apreciază că, din mai, aceste tulburări au luat o turnură insurecțională la Port Gentil. Reacția autorităților a fost rapidă : în acest oraș, s-a decretat starea de urgență, aproximativ 1300 europeni au fost evacuați prin protecția a 1000 soldați francezi. Incidentele s-au soldat cu 303 morți. Starea de încordare s-a menținut și în timpul primelor două tururi de scrutin (16 septembrie, 21 octombrie) ale alegerilor legislative, primele după peste 20 de ani în care au figurat, pe liste, candidați ai mai multor partide politice. Inițial, alegerile trebuiau să aibă doar două tururi, dar după cel din 16 septembrie, partidele din opoziție au denunțat numeroasele fraude și guvernul a acceptat să anuleze al doilea tur prevăzut pentru 23 septembrie, organizînd alte două o lună mai tîrziu, în zilele de 21 și, respectiv, 28.

Côte d'Ivoire, a fost, trei decenii, un model de stabilitate politică. Or, și aici, din februarie s-au declanșat o revoltă a studenților și o amplă contestație socială. Un plan de austeritate provoacă nemulțumiri în serie și conflictul devine imediat de ordin politic. Ca urmare, pentru prima oară în istoria țării, președintele Félix Houphouet-Boigny este contestat în mod public și, în mai, are loc chiar o manifestație a militarilor. La cererea străzii și presat serios de ea, șeful statului liberalizează regimul său, care, oricum, avea un statut aparte în Africa, și acceptă multipartitismul. În septembrie, la redeschiderea cursurilor superioare, Universitatea din Abidjan este supravegheată atent de forțele de ordine. În fine, actualul șef al statului aflat la putere din 1960 a candidat pentru a 7-a oară la alegerile prezidențiale din 28 octombrie — primul tur —, inițiativă asupra căreia părerile sînt pro și contra în țară.

Nici **Senegalul**, în care pluripartitismul este instituit de mai mulți ani, dar în care democrația rămîne fragilă, n-a fost ocolit de tulburări. Din februarie au loc greve repetate și manifestații în cursul cărora au avut loc ciocniri cu forțele de ordine. Ca urmare, președintele Abdou Diouf a făcut unele concesii, a recurs la o remaniere ministerială (în martie). **Zair** : din mai, autoritățile conduse de Mobutu se văd confruntate cu revendicări fie de ordin social, fie de ordin politic. La 11—12 mai, în Lubumbashi (în regiunea Shaba, sudul țării), au izbucnit tulburări studențești. La rîndul său, șeful statului a anunțat un plan pe etape de trecere la pluripartitism, dar el se aplică timid și sub controlul strict al autorităților. Țara vecină de peste fluviul Zair, **Congo**, s-a văzut, și ea, confruntată cu exigențele tineretului privind introducerea de reforme politice, instaurarea și acceptarea existenței mai multor partide politice. Măsuri de liberalizare a vieții politice a luat și președintele Paul Biya, al **Republicii Camerun**, țară în care, în mai, armata a intervenit dur în timpul unei manifestații interzise, organizate de un partid de opoziție, înregistrîndu-se 10 morți. S-a declanșat o acută criză politică într-o țară scutită pînă acum de asemenea fenomene. Tulburările de ordin social sau politic n-au ocolit **Togo, Zambia** și **Kenya**, ultimele două fiind țări care, ca și Camerunul sau Côte d'Ivoire, erau recunoscute prin stabilitatea de pe scena lor politică și, în general, prin calmul care a domnit aici.

Firește, climatul politic african este complex, au apărut noi exigențe față de cele cunoscute în trecut — de regulă, de ordin etnic, care, nu de puține ori, au dus la confruntări ce s-au extins pe scară națională. Măsurile luate de autorități, fie de ordin social, fie în direcția liberalizării vieții politice nu s-au soldat automat cu schimbări de substanță, ceea ce și explică incertitudinile ce s-au semnalat în multe capitale africane.

Dumitru Constantin

STOP CADRU

Președintele Mitterrand și premierul Thatcher au discutat, și în particular, problematica aflată pe agenda reuniunii extraordinare la nivel înalt a CEE (27—28 octombrie) desfășurată la Palatul Madonna din Roma — sediul Senatului italian. Lucru fără precedent, aceasta este a treia în ultimele 11 luni, după cea de la Paris (noiembrie 1989) și Dublin (aprilie 1990). Cei doi interlocutori au constatat deosebiri de păreri pe marginea unor aspecte ale cooperării între „cei 12". M. Thatcher s-a declarat împotriva creării rapide a unei metode unice și a unei bănci centrale europene care „ar avea consecințe negative mai mari decît ale oricărei alte decizii politice". Mitterrand nu a putut-o convinge : la Roma, toate țările, cu excepția Marii Britanii, și-au confirmat voința de a se ajunge la fixarea unei date pentru începerea aplicării proiectului uniunii monetare europene(UEM), precum și al uniunii politice. Astfel, s-a convenit ca următoarea etapă a UEM să înceapă la 1 ianuarie 1994 și să reprezinte o perioadă tranzitorie, înainte de instaurarea de parități fixe între devizele țărilor respective și, totodată, să fie pusă în circulație o monedă unică. Opoziția britanică a fost considerată, totuși, cu îngăduință, de Andreotti ca „o poziție pozitivă" și „diferendul" ridiculizat. Deși avertizată de Mitterrand, delegația britanică a propus introducerea pe agendă a problemei reducerii subvențiilor agricole (asupra cărora miniștrii nu au reușit să se înțeleagă, recent, la Luxemburg), propunere respinsă de președinția italiană a semestrului. De acest din urmă gest nu este străină Franța, ai cărei agricultori ar avea cel mai mult de suferit. Reprezentanții „celor 12" au deblocat un credit de 600 milioane dolari pentru Ungaria și au acceptat, în principiu, crearea unei rezerve financiare pentru ajutorarea țărilor est-europene să depășească criza petrolieră, întrucît pagubele produse de aceasta se vor ridica — la o primă evaluare — la opt miliarde dolari în 1991.

Reuniunea balcanică sub semnul speranţei

După ce, mai bine de 45 de ani, Tiranei i s-a refuzat statutul de capitală europeană, poate şi datorită faptului că ea însăşi se refuza vreunei deschideri faţă de continentul din care făcea, totuşi, parte, iat-o găzduind o reuniune a miniştrilor de externe din ţările balcanice. Urmînd unei întîlniri de „tatonare", desfăşurate la Bucureşti, actuala reuniune a fost centrată în principal pe propunerea României de a crea o versiune regională a Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa (C.S.C.E.), în fapt intenţionîndu-se înfiinţarea unui segment perfect coerent al acestei regiuni, care să se integreze mai largului proces european.

Multă vreme, în trecut, Balcanii au fost consideraţi „butoiul cu pulbere al Europei". Încă din primii ani ai acestui secol, aici se dădeau aşa-numitele „războaie balcanice" şi tot aici a avut loc, în 1914, celebrul atentat de la Sarajevo, care a aruncat Europa în prima conflagraţie mondială. Se pare că în viziunea occidentală lucrurile nu s-au schimbat prea mult, atita vreme cît secretarul general al N.A.T.O., Manfred Woerner, declara recent că, din cauza conflictelor etnice, „Balcanii reprezintă una din cele trei zone de risc", împreună cu Uniunea Sovietică şi Orientul Mijlociu.

Şi, totuşi, după mai multe secole de războaie, de invazii şi de lupte interetnice, după decenii de scindare în tabere opuse în timpul războiului rece, cele şase state balcanice (Albania, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, România şi Turcia) s-au întîlnit într-un efort de a construi un viitor stabil şi prosper pentru sud-estul Europei, proces care nu are cum să lase indiferent restul continentului.

Sigur că nu este lipsit de importanţă faptul că toate participantele la reuniune sînt, într-o mai mică sau mai mare măsură, legate de istoria imperiului otoman. Dar şi de presiunile celorlalte două imperii din Europa. În timp ce restul Europei s-a dezvoltat considerabil din punct de vedere economic şi politic, majoritatea statelor balcanice — aflate sub conducere turcă — au rămas înapoiate şi afectate de sărăcie şi maladii de cele mai diverse spete. La vremea sa, Imperiul Otoman a cultivat conflictele între ortodocşi, catolici şi musulmani, ca şi confruntările dintre populaţiile care locuiau regiunea. Împărţirea Europei — după cel de-al doilea război mondial — între Est şi Vest a introdus o „surdină" artificială unor probleme care nu puteau fi abordate în vremea „comunismului victorios". Configuraţia continentului din anii războiului rece nu permitea ţărilor din Balcani să abordeze problemele legate de securitate, eforturile lor limitîndu-se la domenii mai puţin complicate cum ar fi economia închistată, schimburi culturale sporadice şi sensibilul, dar niciodată atinsul domeniu al ecologiei.

Valul reformator care a cuprins anul trecut Europa răsăriteană şi-a pus amprenta şi asupra întregii regiuni balcanice. Actuala reuniune, cea mai importantă manifestare internaţională care a avut loc vreodată la Tirana, a scos în evidenţă faptul că Balcanii nu pot fi izolaţi de Europa, de curentele ce se manifestă pe bătrînul continent, dată fiind ponderea deosebită pe care această regiune o are în balanţa europeană. Miniştrii de externe din ţările balcanice au afirmat disponibilităţile guvernelor lor de a contribui din plin la dezvoltarea în continuare a procesului colaborării interbalcanice, la promovarea în continuare a relaţiilor bi şi multiaterale pe multiple planuri, la consolidarea păcii şi securităţii în zonă. Comunicatul comun al reuniunii subliniază, de asemenea, angajamentul statelor participante „în vederea apărării şi promovării drepturilor omului". În legătură cu chestiunea minorităţilor naţionale, documentul afirmă dreptul acestora de a-şi păstra şi dezvolta identitatea etnică, culturală, lingvistică şi religioasă, „în cadrul constituţional existent în ţările respective". În această problemă — „cea mai acută şi, după cît se pare, cea mai insolubilă", după cum o considera ziarul albanez „Zeri i Popullit" — Iugoslavia şi Grecia au condamnat tratamentul conaţionalilor lor în Albania, care, la rîndul său, a acuzat Iugoslavia că supune populaţia albaneză din Kosovo unei „politici de genocid". Pe de altă parte, relaţiile greco-iugoslave sînt înveninate de problema macedonenilor.

Participanţii şi-au exprimat speranţa că această întîlnire va veni în întîmpinarea apropiatei reuniuni la nivel înalt de la Paris a CSCE şi s-au pronunţat în favoarea participării Albaniei ca membru cu drepturi deplîne la acest forum european.

Ministrul român de externe, Adrian Năstase, a propus convocarea la Bucureşti a unei Conferinţe a şefilor de stat şi de guvern din regiune pentru rezolvarea problemelor existente. La rîndul său, şeful diplomaţiei bulgare a propus o întîlnire a miniştrilor apărării în 1991, la Sofia. În dorinţa de a instituţionaliza cooperarea în peninsula balcanică, miniştrii de externe au lansat ideea creării unei Bănci pentru Dezvoltarea Balcanică şi au convenit asupra organizării unei conferinţe de experţi în problemele terorismului internaţional, traficului de arme şi drogurilor, anul viitor, la Belgrad.

În aşteptarea înfiinţării unui forum balcanic, organ permanent de concertare a celor şase ţări, sarcina de coordonator va fi încredinţată, pe timp de un an, fiecărei ţări în parte, care va găzdui reuniunea ministerială anuală. Viitoarea întîlnire a fost stabilită pentru sfîrşitul anului viitor, la Sofia.

Calificînd atmosfera reuniunii, un diplomat albanez a declarat că „rezultatele sînt încurajatoare, chiar dacă nu sînt spectaculoase". Să reţinem, pentru moment, semnul speranţei.

Dan Radu Stănescu

Amatorii de scenarii, care abundă în ultima vreme în presa de toate culorile şi de pe toate meridianele, au văzut un plan concertat de zdruncinare a „sistemului socialist mondial", în cadrul căruia mica republică de la Adriatică ar fi constituit ultima verigă. Deşi plecarea celor aproximativ 5 000 de candidaţi la exil, refugiaţi în ambasadele străine de la Tirana poate fi, eventual, comparată cu exodul est-germanilor încheiat cu dărîmarea zidului din Berlin şi, cu toate că Albania îşi remodelează cu timiditate politica internaţională prin prisma Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa — fiind singura ţară europeană ce boicotase această conferinţă —, lumea întreagă continuă să ignore ce se întîmplă în culisele unei ţări în care nu este cunoscută nici o mişcare de opoziţie. Preşedintele albanez Ramiz Alia a afirmat că ţara sa nu este afectată de criza unei „comunităţi socialiste" din care nu a făcut niciodată parte.

Într-adevăr, Albania nu a mai participat la Tratatul de la Varşovia, al cărui membru fondator fusese în 1955, şi nici la activităţile C.A.E.R. În mod oficial, ea s-a retras din Tratat abia în 1968, aparent ca răspuns la invadarea Cehoslovaciei pe care guvernul de la Tirana a caracterizat-o drept „o agresiune de tip fascist".

Rigida Albanie stalinistă nu a putut tolera, de fapt, demascarea în 1956 a lui Stalin, de către fostul lider sovietic Nikita Hruşciov. De rău augur pentru longevivul dictator Enver Hodja au fost, mai ales, eforturile lui Hruşciov de a îmbunătăţi relaţiile Uniunii Sovietice cu Iugoslavia, ţară de care Tirana se temea şi împotriva căreia duce de ani de zile un acerb război propagandistic.

Astăzi, cînd Tratatul de la Varşovia ameninţă să se dezintegreze, cel puţin ca organizaţie militară, şi în condiţiile negocierilor privind retragerea forţelor militare din Europa, datele problemei se prezintă complet altfel. Noul cadru politic al continentului este marcat de prăbuşirea comunismului în Europa de Est şi afirmarea crescîndă a C.S.C.E. „Dacă albanezii vor să fie o parte a lumii, să se alăture Europei şi procesului C.S.C.E., trebuie să restabilească relaţiile cu cele două supérputeri", a declarat un expert occidental în pro-

Ismail Kadare

„Am ales o cale pe care n-am dorit-o niciodată"

Anunţată de agenţia „France Presse" în chiar ziua închiderii Conferinţei miniştrilor de externe ai ţărilor balcanice de la Tirana, decizia scriitorului albanez Ismail Kadare de a cere azil politic în Franţa a avut efectul unei bombe în cercurile politice şi intelectuale din capitala Albaniei. „Nu înţeleg. Avea totul : condiţii de viaţă de milionar, i se publicau cărţile, se deplasa în străinătate ori de cîte ori dorea" — declară Ymer Minxhosi, secretarul general al Uniunii Scriitorilor. "Kadare nu e Havel, dar n-avem un alt purtător de cuvînt în afară de el" — susţine un tînăr scriitor.

Ismail Kadare (54 de ani), considerat drept cel mai mare scriitor albanez în viaţă, era vicepreşedinte al Frontului Democratic, organizaţie de masă controlată de partidul comunist şi condusă de Nexhmije Hodja, văduva lui Enver Hodja, fondatorul Albaniei socialiste. Pînă în 1990, Kadare s-a abţinut să critice deschis regimul de la Tirana. În declaraţia dată publicităţii prin intermediul „AFP", Ismail

Albania

Lung e drumul către perestroika

După 45 de ani de închistare, Albania a intrat în era tulburărilor care a cuprins Estul Europei, dar încă nu se poate spune dacă va urma calea parcursă de vecinii săi sau dacă ceea ce s-a numit „criza ambasadelor" ar fi preludiul prăbușirii regimului.

bleme albaneze. Acești pași necesari au început să fie schițați : la sfîrșitul lunii iulie, Albania a reluat relațiile diplomatice cu Uniunea Sovietică ; o delegație de congresmeni americani a vizitat pentru prima dată țara ; a avut loc o întîlnire chino-albaneză la nivel de miniștri de externe ; și, în sfîrșit, Tirana a cerut aderarea la C.S.C.E., angajîndu-se să aplice principiile și deciziile acesteia. La deschiderea sesiunii Națiunilor Unite, printre numeroșii conducători prezenți s-a aflat și Ramiz Alia, primul șef de stat albanez care a participat la o sesiune a Adunării Generale.

Accelerînd reformele, după criza fără precedent a refugiaților, Albania a deschis porțile capitalului străin și a declarat că va lua în dezbatere introducerea unor modificări în ultima constituție comunistă de tip dur din Europa. Astfel, prezidiul Adunării Populare a aprobat două decrete vizînd protejarea investitorilor străini și transferarea în țările lor a beneficiilor în valută forte. Decretele respective înseamnă concretizarea planurilor prudente anunțate anterior de Ramiz Alia în scopul stimulării celei mai sărace economii din Europa. „Întreprinderile străine, firmele, persoanele individuale sau chiar albanezi care locuiesc în străinătate pot să facă investiții sau să desfășoare activități economice aferente", acestea fiind „pe deplin protejate și garantate", se stipulează într-unul din actele normative respective. Totuși, acești primi pași de liberalizare sînt departe de o reală democratizare a economiei, Albania neavînd cîtuși de puțin intenția de a renunța la planificarea centralizată. Întreprinderile albaneze pot beneficia acum de infuzia de capital străin, dar numai „în concordanță cu obiectivele stabilite în planurile de dezvoltare actuală și viitoare ale economiei". Iar, pe de altă parte, se precizează că investițiile străine nu pot fi confiscate sau naționalizate, cu excepția unor „cazuri specifice în scopuri publice și întotdeauna plătindu-se despăgubiri". Este vorba, în fapt, de aceeași meteahnă legislativă comunistă de liberalizare limitată, de descătușare a unei singure mîini, din teama de a nu pierde controlul, de a nu săpa astfel groapa sistemului.

Admisă la 5 iunie la Conferința de la Copenhaga asupra dimensiunii umane, apoi la 10 iulie la reuniunea pregătitoare de la Viena pentru întîlnirea la nivel înalt a C.S.C.E. din noiembrie, Albania a fost literalmente pusă la zid din cauza neașteptatului aflux masiv de refugiați din ambasade, în virtutea sacrosanctului principiu al „liberei circulații" enunțat de C.S.C.E. Cu toate că guvernul de la Tirana a cedat, autorizînd acest exod, din preocuparea evidentă de a nu-și ridica împotrivă întreaga opinie publică mondială, el a indicat clar emisarului trimis de secretarul general al O.N.U. că ar fi vorba de o „operațiune unică". Pentru a preîntîmpina o nouă criză de aceleași proporții, autoritățile albaneze au înălțat zidurile din jurul ambasadelor occidentale, iar la cele două capete ale străzii Skanderberg, unde se află majoritatea misiunilor diplomatice, au fost ridicate porți înalte, păzite de poliție. Și aceasta la cîteva luni după prăbușirea zidului din Berlin...

Între timp, în grupuri mai mari sau mai mici, riscînd să-și piardă viața sub tirul grănicerilor, albanezii continuă să-și părăsească țara, refugiindu-se în Grecia sau Iugoslavia. Motivele acestui exod sînt diferite. În timp ce unii dintre refugiați par motivați de frustrări de ordin politic, alții sînt disperați de situația economică precară, fiind gata să riște totul pentru o viață mai bună. Recentele măsuri adoptate de guvern, privind majorarea salariilor cu pînă la 20 la sută, par mai degrabă ajustări de ordin cosmetic în ameliorarea unui nivel de trai deosebit de scăzut.

Un ziarist francez care a vizitat de curînd Albania ne dă o imagine mai curînd dezolantă a „ultimului bastion al comunismului est-european". Sute de bunkere mici, care apără fiecare parcelă de pămînt, străjuiesc ruta dintre aeroportul din Rinas, protejat de avioane MIG, și Tirana. La intrarea în capitală, pe cîmp, zeci de femei lucrează pămîntul cu lopeți și sape, iar tractoarele pot fi numărate pe degete. Pe străzile Tiranei, mașinile se încrucișează frecvent cu căruțele trase de boi sau de cai. Prezența polițiștilor și a militarilor pe străzi „este importantă, dar nu apăsătoare", comentează gazetarul francez. Însoțitorul său, un tînăr albanez de 28 de ani care vorbește franceza aproape perfect, deși nu a ieșit niciodată din țară, încearcă să-i prezinte realitățile unei țări care s-a angajat ferm pe drumul democratizării : „Cîmpia Tiranei este bogată în cărbune. Producem cupru, iar agricultura noastră înregistrează succese remarcabile. Procesul inițiat în urmă cu șase luni este extraordinar. Președintele nostru a imprimat un ritm progresist evoluției situației din țară". Dar tot el concede că Albania este o țară modestă și că o pereche de pantaloni costă o zecime din salariul său lunar.

Pe partea dreaptă a Bulevardului Martirilor, o statuie a lui Stalin își încrucișează privirile cu statuia lui Lenin, aflată de cealaltă parte a străzii. „Lăsați-ne în pace cu Stalin, protestează tînărul albanez. Noi nu sîntem de acord cu ce a făcut el în U.R.S.S., dar nu uităm că el ne-a oferit combinatul textil. Stalin nu reprezintă o problemă". Poate că Stalin nu **mai** reprezintă o problemă, dar singurele statui ale „geniului tuturor popoarelor" existente încă în Europa se află în Albania. Și de curînd și cele ale vecinului său de pe Bulevardul Martirilor au început să-și părăsească soclurile de marmură.

Președintele Ramiz Alia a inițiat unele măsuri de liberalizare, fiind gata să renunțe pînă și la promovarea ateismului ca „unică religie de stat", într-o țară în care moscheile și bisericile aveau pînă acum ușile bătute în cuie. Dar Ramiz Alia a fost cel mai apropiat colaborator al lui Enver Hodja, ultimul campion al stalinismului din lume. El a afirmat răspicat că „Albania spune un NU hotărît reformelor, perestroikăi sau reformismului burghez". Iar ambasadorul Albaniei la Paris sublinia, referindu-se la marile transformări pe care le cunoaște estul european : „Nu socialismul, ci revizionismul a eșuat. Socialismul a pierdut o bătălie, dar nu a pierdut războiul". Oare ?

Dan Radu Stănescu

Kadare precizează că i-a trimis o scrisoare președintelui albanez Ramiz Alia, în care își explică gestul. „Pînă azi, am încercat să contribui la îmblînzirea regimului, în măsura posibilităților existente în Albania. În cursul întîlnirilor mele și în schimburile de scrisori avute în primăvară cu președintele, am exprimat clar necesitatea imperioasă a unei democratizări foarte rapide, profunde și complete a țării". „Deoarece în Albania nu există posibilitatea unei opoziții legale, am ales — explică scriitorul — această cale, pe care n-am dorit-o niciodată și pe care n-aș sfătui pe nimeni s-o aleagă". „Aș vrea să adaug că familia popoarelor europene ar fi trebuit să se arate puțin mai atentă cu această națiune cu care istoria s-a dovedit atît de severă". În orice caz — conchide el —, „decizia mea de a-mi părăsi țara reprezintă prelungirea logică a tot ceea ce am apărat pînă în prezent în opera mea".

Autor a 13 romane, concepute sub o formă metaforică, Ismail Kadare a folosit cu abilitate ironia și grotescul, a împletit evenimente prezente și trecute, criticînd, sub „acoperirea" legendelor albaneze, statul totalitar comunist. Această referință la trecut n-a scăpat autorităților. O dovedesc atacurile violente, din 1982, ale președintelui Uniunii scriitorilor albanezi, care i-a reproșat „tratarea subiectivă a elementelor istorice" și „utilizarea arbitrară" a legendelor albaneze. În romanul său cel mai „negru" și tragic, „Palatul viselor", apărut recent în Franța, în editura „Fayard", acțiunea se petrece într-o țară imaginară, dominată de un despot și de un „birou al somnului și viselor", însărcinat cu... controlarea viselor cetățenilor. „Tot ce este cutremurător și nefast apare mai intîi în visele oamenilor" — susține Kadare.

Alte romane celebre ale sale : „Generalul armatei moarte" și „Concertul". Datorită influenței sale, anul trecut a putut vedea lumina tiparului, în Albania, un roman al lui Neshat Tozaj, „Cuțitele", primul volum, în care un scriitor denunță excesele poliției politice secrete albaneze, Sigurimi.

Fuga în străinătate a lui Ismail Kadare, împreună cu soția și cele două fiice ale sale, constituie — sînt de părere prietenii săi de la Tirana — o clară pierdere de prestigiu pentru Albania, care avea în el singurul scriitor celebru în lumea întreagă. Evenimentul se produce la trei luni de la declanșarea, la Tirana, a „crizei ambasadelor", cînd 5000 de persoane au părăsit țara, alegînd libertatea Occidentului. Deși regimul a dat oarecare semne de liberalizare (dreptul la deținerea unui pașaport, autorizarea unui mic sector privat și creșterea unor salarii), numeroși albanezi, în special tineri și intelectuali, aspiră la reforme radicale. Nemulțumirea lor s-ar putea exprima — susțin surse diplomatice de la Tirana — într-o nouă explozie...

Rodica Dumitrescu

Din Alaska pînă în Ţara de Foc

Lumea este în schimbare, se conturează o nouă ordine mondială, iar state din diverse regiuni ale globului încearcă să se adapteze noilor realităţi. America Latină părăseşte, deci, vechile tendinţe spre retorică, trecînd la acţiune concretă în scopul unei integrări „indispensabile", declară liderii ei politici. Pe întregul continent al Americii se prefigurează, de altfel, dorinţa de întărire a colaborării, în ideea avansată de SUA, a formării unei „pieţe comune" din Alaska pînă în Ţara de Foc. Relaţii privilegiate, aşadar, între nordul şi sudul american, după ani de divergenţe şi raporturi mai curînd capricioase.

a acţiona izolat într-o lume în care se formează noi structuri şi care se dovedeşte tot mai interdependentă echivalează cu o sinucidere economică şi politică, declara preşedintele ecuadorian Rodrigo Borja la reuniunea la nivel înalt, de la mijlocul lunii octombrie, a „Grupului de la Rio", respectiv a nouă state latino-americane. În preajma aceluiaşi eveniment, desfăşurat la Caracas, preşedintele Organizaţiei Statelor Americane, Joao Baena Soares, punea, la rîndu-i, punctul pe i : „A trecut epoca lamentărilor în faţa situaţiei noastre precare ; a sosit timpul de a ne crea un loc în noua ordine mondială". Calea de obţinere a acestui loc o reprezintă concertarea politică şi integrarea economică a statelor regiunii, apreciată drept unica posibilitate de inserare a Americii Latine în realitatea mondială, de ieşire din marasmul economic şi de înfruntare a marilor sfidări ale acestui sfîrşit de mileniu.

Ideea nu este nouă, ci, din contră, a constituit un ideal către care au aspirat ţările latino-americane de mai bine de un secol. Au prevalat, însă, divergenţele şi disputele, unele resentimente istorice, iar, mai recent, acţiunea decisă s-a văzut subminată de prevalenţa retoricii. Astfel că, deşi au fost create diverse organisme care să stimuleze cooperarea regională, nu s-au făcut decît paşi timizi şi lenţi, într-o activitate ce n-a reuşit să atingă anvergura dorită. Abia ultimii ani au început să favorizeze nevoia afirmată de colaborare şi unitate, remediu indispensabil — apreciază ţările regiunii — la ponderea redusă pe plan internaţional a fiecărui stat luat în parte.

Condiţiile favorizante sînt, în principal, două : după o perioadă cînd cele mai multe state ale regiunii s-au aflat sub apăsarea regimurilor de dictatură militară, deceniul al nouălea a înregistrat trecerea treptată la o guvernare civilă, democratică, ceea ce a facilitat încurajarea schimburilor comerciale şi stabilitatea înţelegerilor politico-economice ; procesul s-a dezvoltat simultan cu conştiinţa tot mai necesarei unităţi de acţiune a regiunii în raporturile cu alte state, mai ales SUA, sau grupuri de state (CEE, de pildă), ca şi în ce priveşte participarea la diverse negocieri internaţionale. Aşa a apărut, în 1986, „Grupul de la Rio", alcătuit iniţial din cele opt ţări angajate în reglementarea crizei din America Centrală : Mexic, Columbia, Venezuela, Papoi Argentina, Brazilia, Peru şi Uruguay nama (care formau „Grupul de la Contadora"), (membre ale „Grupului de sprijin"). Cele opt state — ulterior Panama fiind însă exclusă, în semn de protest faţă de regimul generalului Noriega — au decis să se constituie într-un „mecanism permanent de consultare şi concertare" pe temele cele mai diverse de interes comun, prioritate revenind luptei pentru democraţie pe continent.

Nu este vorba de o organizaţie şi nimic nu este instituţionalizat. Grupul nu are sediu, nici funcţionari, deci nu suferă nici de birocraţie. „Mecanismul" este conceput ca o posibilitate de comunicare rapidă, în numele unui nou stil de colaborare, în care prioritate revine acţiunii. La reuniunea recentă de la Caracas, statelor fondatoare li s-au alăturat, după primirea lor în luna septembrie, Chile şi Ecuador ; au fost incluse, de asemenea, Bolivia şi Paraguay şi s-a căzut de acord asupra invitării cîte unui reprezentant din partea statelor Americii Centrale şi a celor din Caraibe. Practic, deci, întreaga Americă Latină (minus Cuba) va fi integrată în acest schimb permanent de opinii şi de luare de decizii care, o dată pe an, se desfăşoară la nivelul şefilor de state. Pentru prima dată, regiunea apare ca o entitate suficient de reprezentativă pentru a se impune în forurile internaţionale şi, în general, în viaţa mondială.

CINE SÎNT PROTAGONIŞTII ? Cei nouă preşedinţi reuniţi la Caracas în numele unei cauze comune întruchipează stiluri politice diferite, mergînd de la neoliberalism la neopopulism, cu evidente tendinţe pragmatice. Doar trei dintre ei au participat şi la precedenta reuniune a grupului, desfăşurată în Peru. Între aceştia, mexicanul Salinas de Gortari, devenit preşedinte în 1988. Politician pragmatic, se bazează prea puţin pe ideologie — atît cît să nu vină în contradicţie cu orientările Partidului Revoluţionar Instituţional, la putere de peste şase decenii. Are de învins, de aceea, tendinţele tradiţionale din rîndul PRI, cele ce au alimentat naţionalismul şi populismul revoluţionar al acestui vechi partid mexican. În Argentina, Carlos Saul Menem este confruntat cu dilema de a respecta caracterul de masă al peronismului şi necesitatea de a adopta măsuri impopulare (programul de austeritate economică sau privatizarea întreprinderilor de stat), condamnate mai ales de sindicate. În sfîrşit, venezueleanul Carlos Andres Perez, 68 de ani, pentru a doua oară preşedinte, se remarcă prin concretetea soluţiilor şi curajul cu care abordează problemele economice, dincolo de convulsiile sociale care au marcat debutul celui de-al doilea mandat al său.

Lor li se alătură preşedinţii celor trei ţări andine, instalaţi relativ recent în funcţie : columbianul Cesar Gaviria, 41 de ani, reprezentantul unei noi generaţii de politicieni, manifestînd o vădită libertate de acţiune ; ecuadorianul Rodrigo Borja, 54 de ani, adept al stîngii democratice, dar înclinat spre pragmatism în economie ; peruanul Alberto Fujimori, 52 de ani, cel care a trezit mari speranţe în momentul alegerii sale, dar care se vede confruntat acum cu mai vechile probleme ale ţării — terorismul şi drogurile. Într-o altă ţară, Brazilia, Fernando Collor de Mello, 41 de ani, practică un stil nepopulist, căruia dinamismul tinereţii îi adaugă o audienţă în măsură să propulseze drastice măsuri de austeritate în economie. Promovarea economiei de piaţă şi politica neoliberală definesc, pe de altă parte, mandatul noului preşedinte uruguayan, Luis Alberto Lacalle, 49 de ani.

În acest peisaj, chilianul Patricio Aylwin, 72 de ani, apare drept cel mai tradiţional dintre colegii săi, avînd de realizat, după 16 ani de dictatură, reconcilierea naţională, dar şi stabilirea responsabilităţilor referitoare la „excesele" comise în aceea perioadă. În schimb, preşedintele beneficiază de avantajul de a conduce o ţară recunoscută pentru maturitatea politică a populaţiei şi dotată cu o structură economică stabilă şi activă (bilanţul în domeniul economic al gestiunii de către militari a ţării contrastează, de altfel, flagrant cu rănile produse de opresiunea politică practicată de regimul generalului Pinochet).

CE SE DOREŞTE ? Statele latino-americane consideră că se construieşte acum o nouă istorie pentru această regiune cu o populaţie de circa 400 milioane locuitori şi imense resurse încă neexploatate. În loc să colaborăm, ne-am lăsat pradă unor disensiuni sau probleme de frontieră, am alimentat conflicte ce ne-au măcinat decenii la rîndul ; a crescut datoria noastră externă şi ne-am dotat cu armamente sofisticate — au arătat, la întrunirea lor de la Caracas, şefii de stat participanţi. Ca urmare, a sosit vremea înţelegerii şi cooperării, în spiritul unei unităţi care să confere forţă. Ceea ce s-a şi realizat : în actuala conjunctură generată de criza din Golf, ţările producătoare (Mexic, Venezuela, Ecuador) şi cele consumatoare de petrol (cel mai mare importator este Brazilia) se vor întîlni în cel mai scurt timp pentru a-şi consolida cooperarea ; în termen de trei luni, organismul regional specializat (OLADE) va prezenta un studiu global asupra situaţiei energetice a regiunii ; CEE este invitată la un dialog în vederea extinderii relaţiilor economice şi comerciale cu statele Americii Latine ; ţările industrializate sînt chemate să colaboreze la acţiunile regionale de apărare a mediului înconjurător, „element fundamental pentru viitorul umanităţi" ; datoria externă a regiunii, de circa 420 miliarde dolari, va trebui redusă cu 25 la sută printr-o serie de renegocieri cu cercurile financiare internaţionale.

Prin cuprinderea, în perspectivă, a tuturor ţărilor din regiune la aceste iniţiative se speră, în fapt, în protejarea Americii Latine faţă de tendinţele de formare, pe glob, a unor „blocuri economice" (evidente în Europa, ca şi în Asia, de pildă) sau faţă de previzibila orientare a investitorilor occidentali către piaţa ce o reprezintă fostele state socialiste. Aşadar, o strîngere a rîndurilor în interior, prin cooperarea intraregională, dar şi o privire spre Nord, respectiv spre SUA şi Canada, cu atît mai mult cu cît proiectele se dovedesc reciproce : la 27 iunie, preşedintele George Bush lansa ceea ce s-a numit „iniţiativa pentru Americi". Propunerea include trei aspecte majore şi promiţătoare : cererea unei zone a liberului schimb din Nordul pînă în Sudul continetului, anularea unei părţi a datoriei externe a Americii Latine, sporirea investiţiilor americane în zonă. Iniţiativa indică o decizie politică avînd efecte pe termen lung, şi anume să creeze legături strînse pe întregul continent în anii '90. Apropierea geografică şi interese economice multiple facilitează şi încurajează o asemenea perspectivă. America Latină ar putea deveni, la începutul mileniului viitor, cea mai importantă piaţă pentru exporturile SUA, în timp ce ţările latino-americane ar coopera mai intens cu un partener dispunînd de capacitate tehnologică şi de investiţii.

„Propunerea a fost lansată, iar mingea se află în ograda latino-americanilor", scria, înainte de reuniunea de la Caracas, revista „Foreign Affairs". „Mingea" a fost, într-adevăr, receptată şi analizată : „Este o propunere pozitivă, pe care trebuie s-o privim cu realism", notează documentul final al întîlnirii prezidenţiale latino-americane. Care adaugă : iniţiativa constituie începutul „unei intensificări a relaţiilor economice, comerciale

și financiare între toate statele Americii". „Tendința spre crearea și consolidarea unor mari spații economice obligă la redefinirea alianțelor între țări și grupuri de țări", subliniază, în mod semnificativ, același document, recunoscînd calitatea de „factor stimulativ" a inițiativei lui George Bush.

Între timp, un prim pas spre o colaborare mai strînsă îl va reprezenta intenția de realizare a triunghiului economic SUA-Canada-Mexic, prevăzut să funcționeze, sub forma unei piețe comune, în 1992. În sudul continentului, o integrare accentuată este în curs între Argentina, Brazilia și Uruguay, cu perspective de lărgire spre alte țări. Oricum, însuși „mecanismul de concertare și consultare" este de natură să apropie operativ punctele de vedere și să identifice eficiente domenii de cooperare, impulsionînd, astfel, conlucrarea între țări cu afinități sensibile, confruntate cu sfidarea dobîndirii unui loc sigur sub soare într-o lume ce își redefinește structurile. „Pînă acum am pus, în ce privește problemele noastre, diagnosticuri. Este timpul să trecem la terapeutică". Cuvintele aparțin secretarului general al O.S.A., Baena Soares, și exprimă, probabil, cel mai sintetic starea de spirit ce pare să prevaleze în regiune.

Anca Voican

S.U.A.

Există o „doctrină Bush"?

În multe capitale occidentale se definesc linii de acțiune pentru viitor. În Statele Unite, se află în curs de elaborare o „doctrină Bush" așa cum a prezentat-o președintele american de la tribuna Națiunilor Unite ?

Orice analiză a politicii externe americane se vădește dificilă, deoarece contribuția americană inspirată de principiul separării puterilor, drag lui Montesquieu și filozofilor francezi din secolul al XVIII-lea, prevede un număr important de centre de decizie, care nu împărtășesc întotdeauna același punct de vedere. Există, mai întîi, desigur, împărțirea clasică dintre Executiv și Legislativ. Congresul dispune de numeroase puteri în domeniul politicii externe. El exercită un control amănunțit asupra activităților guvernului și poate, sporind sau diminuînd creditele prevăzute pentru un anume proiect, să influențeze după cum dorește deciziile guvernamentale. Cum președinția se găsește în general în mîinile republicanilor, iar Congresul în cele ale democraților, dezacordurile sînt frecvente și politicile adeseori de divergențe.

CINE DECIDE ? Congresul însuși este foarte divizat. Rolul considerabil pe care-l joacă banul în politica americană a dus la multiplicarea grupurilor de presiune, pe care mulți deputați și senatori trebuie să conteze, fie că vor sau nu. Orice țară care are interese de apărat peste Atlantic a pus la punct o rețea de relații acționînd în favoarea sa pe colina Capitoliului. Israelienii și-au construit, astfel, un lobby extrem de eficace, capabil să se mobilizeze foarte repede și cu succes. Dar și alte guverne sînt la fel de influente. Marea Britanie își consacră multe eforturi apărării intereselor la Washington. La fel fac Taiwan, Coreea de Sud și, recent, Japonia. Astfel, se poate spune că deciziile luate de Congres nu formează adeseori un ansamblu coerent și sînt mai degrabă rezultatul influențelor contradictorii exercitate de diferitele grupuri de presiune.

În ce o privește, Administrația, însărcinată cu definirea politicii guvernului, cunoaște adeseori, și ea, mari dificultăți în stabilirea unei linii politice clare. Centrele de putere sînt numeroase. Diplomații de carieră care populează Departamentul de Stat au adeseori idei bune în legătură cu ceea ce trebuie făcut, dar se găsesc și mai des la cheremul „sistemului recompenselor", care permite fiecărui președinte să numească, după investitura sa, un număr considerabil de funcționari. Departamentul de Stat nu constituie, însă, decît unul din numeroasele centre de decizie. Consiliul pentru Securitate Națională, ai cărui membri sînt numiți de către președinte și care trebuie să ofere soluții pentru toate problemele geo-strategice, nu are, adeseori, un punct de vedere similar cu al Ministerului de Externe. Președintele se înconjoară la Casa Albă cu propria sa echipă de consilieri. Pentagonul, cel mai puternic minister al apărării din lume, joacă un rol considerabil în elaborarea deciziilor, dar este și el divizat între diferitele arme care, la fel ca în toate țările, se întrec între ele și cărora li se adaugă puternicul lobby militaro-industrial, cu interese adeseori diferite de ale statelor majore. În sfîrșit, CIA și diferitele agenții însărcinate cu strîngerea de informații au, în mod firesc, un rol mare.

Președintele George Bush — noi raporturi cu aliații

Toate acestea pot explica faptul că politica externă americană are adeseori un aer confuz, chiar contradictoriu. Oscilațiile președintelui Reagan față de Uniunea Sovietică, mergînd de la discursuri despre un „imperiu al răului", la compromisuri surprinzătoare, constituie un alt exemplu.

Politica externă americană pare să fie mult mai coerentă și structurată în timpul administrației Bush. Unul din motivele esențiale, este, desigur, personalitatea președintelui însuși, care cunoaște bine dosarele internaționale (a fost ambasador în China și director al C.I.A.). Crescut pe coasta atlantică, într-un mediu tradițional al Noii Anglii, impregnat de cultură europeană, președintele Bush este foarte diferit de predecesorul său. Confruntate cu un președinte competent și hotărît, departamentele sînt constrînse să adopte același profesionalism. Pe de altă parte, președintele Bush cunoaște mai bine decît Reagan dificultățile interne americane. Dificultățile economice considerabile cu care este confruntată țara sa nu-l lasă indiferent. El știe că Statele Unite au devenit ele însele mai fragile îndatorîndu-se mult peste limitele rezonabilului, dar nu dorește să sporească impozitele din demagogie.

Politica arogantă a Administrației Reagan față de restul lumii, în care se confundau aliați și inamici, este definitiv încheiată. Această evoluție corespunde înclinației naturale a lui George Bush, dar, cu siguranță, și mai mult realității dure a slăbirii relative a Statelor Unite în raport cu o Japonie în plin avînt și o Europă care renaște.

NOI RAPORTURI CU EUROPA. Toți observatorii au fost frapați de voința de concertare arătată de președintele Bush în momentul izbucnirii crizei Golfului, care contrastează cu reacțiile Administrației precedente. Această atitudine corespunde unei regii abile destinate să impună mai ușor inițiative pur americane sau constituie o schimbare reală a atitudini americane față de aliații săi ? Probabil cîte ceva din amîndouă. Dar, dacă se ia în considerare teza regiei, această voință de concertare obligă Statele Unite să țină cont, cel puțin în parte, de avizul partenerilor lor, fie europeni, fie sovietici. Faptul că SUA acceptă să ia în serios ONU în această privință este deosebit de important și succede disprețului cu care Administrația Reagan a copleșit această venerabilă instituție. Rămîne doar ca SUA să-și regleze importantele datorii pe care le are față de finanțele Națiunilor Unite. Plasîndu-și acțiunea în cadrul ONU, SUA își limitează marja de manevră și îi obligă pe proprii extremiști să se înfrîneze.

Politica americană față de Orientul Mijlociu va ieși, oricum, modificată din această situație. Alianța cu emiratele din Golf și cu Peninsula Arabică, pînă acum tacită, a devenit evidentă, dar această relație este încă instabilă. Pe termen lung, țările nu pot construi o adevărată comunitate de vederi decît dacă au drept obiectiv fundamental apărarea aceluiași tip de societate — ceea ce, evident, nu este cazul. Convergența de interese pe termen scurt între Arabia Saudită și puterile occidentale nu va putea continua în mod durabil decît dacă o oarecare evoluție se produce în aceste societăți încă marcate de un foarte puternic tradiționalism. Primele semne încurajatoare se manifestă deja în peninsulă : presa a devenit ceva mai liberă, amputările prevăzute de Sharia nu mai sînt aplicate. Pe de altă parte, le va fi dificil americanilor să concilieze o alianță privilegiată cu Egiptul și Arabia Saudită, pe de o parte, și prietenia tradițională cu Israelul pe de altă parte.

În acest nou context de negocieri globale în cadrul ONU și între marile puteri, relațiile dintre cele două maluri ale Atlanticului iau o înfățișare nouă. A sosit momentul ca Europa să se afirme mai mult și să recreeze o nouă relație cu SUA, care să fie una de partenerism. Pentru aceasta sînt necesare două condiții : e nevoie mai întîi ca

Statele Unite să accepte un nou mod de a concepe alianţa, adică de a negocia cu adevărat şi, prin urmare, de a face anumite concesii europenilor. Aceasta era de neimaginat pe vremea lui Ronald Reagan, dar poate deveni posibil cu George Bush. Problema de a şti dacă americanii vor accepta să-şi plaseze relaţiile cu europenii pe picior de egalitate este plină de consecinţe. Pînă acum Statele Unite au ezitat, în cursul istoriei lor, între o atitudine izolaţionistă şi o alta dominatoare, amestecată cu dispreţ. Se poate presupune că, de acum încolo, marea majoritate a europenilor nu se va mai mulţumi să accepte modificările stării de spirit a Washington-ului în funcţie de Administraţia aflată la putere. Doar în felul acesta se va putea stabili o adevărată relaţie de alianţă şi prietenie între Europa şi Statele Unite. Dar mai e nevoie şi de o a doua condiţie, la fel de importantă : ca europenii înşişi să dorească să se unească.

(din „Vendredi")

Axel Quéval

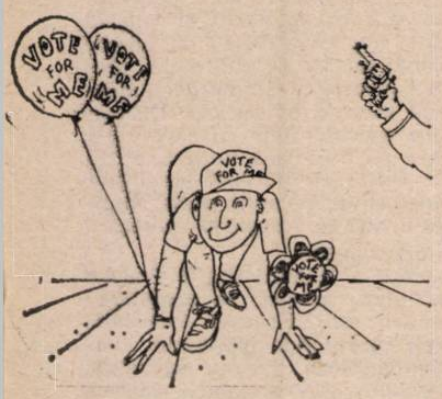

S.U.A.

„Alegerile de la jumătatea mandatului"

Care partid va deţine majoritatea în Congres în anii '90 ? Primul răspuns : 6 noiembrie.

În prima zi de marţi a lunii noiembrie au loc, odată la patru ani, alegeri prezidenţiale ; la fiecare doi ani, americanii sînt chemaţi din nou la urne pentru a reînnoi toate mandatele Camerei Reprezentanţilor, o treime din cele ale Senatului, un mare număr de mandate de guvernatori şi un şi mai mare număr de legislatori locali, primari sau şerifi. De fiecare dată, această din urmă consultare electorală devine un test pentru partidul ce deţine Casa Albă, o trambulină pentru următorul scrutin prezidenţial şi o confruntare aprigă între cele două mari partide, republican şi democrat. În general, la asemenea alegeri partidul aflat în opoziţie obţine un anume avans. Pe de o parte, tendinţa aceasta este una firească, de sporire a forţelor unui pandant al puterii executive ; pe de alta, amploarea acestui avans devine indicator al eventualei nemulţumiri faţă de Administraţia în exerciţiu. Oricît ar vota americanii în primul rînd în funcţie de interesul local, tot se înregistrează un reflex al celor petrecute la Washington şi în plan federal.

Dar dincolo de aceste consideraţii generale, oarecum de tradiţie, aspecte particulare acordă un plus de atracţie, în acest an, „alegerilor de la jumătatea mandatului". În primul rînd, este vorba de tendinţele reflectate în Congres. Vreme de cîteva decenii, indiferent care partid a deţinut Casa Albă, Congresul a fost dominat de reprezentanţii Partidului Democrat. Era semnul menţinerii, la nivel naţional, a urmărilor „New Deal"-ului, care, între altele, presupunea şi o anume implicare a statului în economie şi în problemele federale. Treptat însă, în măsura în care aparatul administrativ federal a devenit din ce în ce mai mare, mai greoi şi mai închistat, s-a înregistrat o mişcare populară de împotrivire faţă de „establishment"-ul capitalei federale, faţă de îngrădirile (nu puţine) ale iniţiativei particulare şi, îndeosebi, faţă de impozite. Are mai puţină importanţă faptul că această împotrivire putea fi interpretată drept exponentul unei tendinţe mai conservatoare şi — potrivit istoricului Arthur Schlesinger Jr. — al acelei pendulări istorice, tipice societăţii americane, de la populism la conservatorism. Odată cu răspîndirea curentului, pe colina Capitoliului au fost trimişi mai puţini politicieni liberali, încît, după un sfert de veac, republicanii au redevenit majoritari în Senat, în 1980, şi au recuperat serios distanţa în Camera Reprezentanţilor. Acest efect al pendulării nu s-a menţinut decît pe durata unui mandat şi democraţii şi-au redobîndit dominaţia, deşi printr-un val de politicieni mai conservatori decît predecesorii lor. În ultimul timp s-a evidenţiat un fenomen contrar celui din anii '80, remarcat îndeosebi în acceptarea sporirii impozitelor pentru servicii sociale bine delimitate — şi care poate fi semnul anilor '90. Multe din problemele deficitului bugetar din acest an au la bază chiar aceste controverse privind sporirea impozitelor (pe care preşedintele Bush promisese, în campania electorală, că le va respinge categoric). Un asemenea curent îşi poate trimite oameni noi în Congres, iar aceştia, la rîndul lor, pot modifica, prin măsurile iniţiate, starea de spirit generală.

Se face, în felul acesta, legătura cu al doilea aspect. În mod firesc, tendinţele remarcate la aceste alegeri şi eventualele schimbări se vor accentua în timp, influenţînd atît viitoarele alegeri prezidenţiale, cît şi pentru Congres — practic pentru cea mai mare parte a anilor '90. În aceşti ani va acţiona şi o altă serie de necunoscute : mutaţiile de populaţie spre Sud şi Vest, care vor întări regiuni în general mai conservatoare ; redesenarea circumscripţiilor ; o optică schimbată faţă de problemele federale ; lansarea în candidaturi supreme de la nivelul statelor şi nu al Congresului de la Washington ş.a. Or, prime indicii se vor înregistra tot în noiembrie 1990.

La 6 noiembrie, se vor reînnoi, conform legii, toate mandatele Camerei Reprezentanţilor, în care democraţii deţin 257 mandate, iar republicanii — 175. Din cele 100 de mandate de senatori, democraţii deţin acum 55, iar republicanii 45 ; se vor desfăşura alegeri pentru 34 dintre ele — 16 sînt deţinute de democraţi. Din cele 50 de funcţii de guvernatori, vor fi reînnoite 36 ; 16 sînt deţinute în prezent de republicani.

Aparenţa ar fi că Partidul Democrat porneşte, şi de această dată, de pe o poziţie de favorit. Nemulţumirile ultimelor săptămîni, legate de criza bugetară, accentuează aceste şanse ale democraţilor. Mai mult, preşedintele George Bush nu poate fi un atu pentru candidaţii partidului său, deoarece, după o perioadă în care s-a bucurat de o popularitate nemaiîntîlnită la vreun preşedinte în această perioadă a mandatului, şi-a văzut simţitor erodată audienţa ; se pare, tot datorită dosarului bugetar. Prin urmare, e cert că democraţii vor rămîne majoritari în Camera Reprezentanţilor şi chiar îşi vor spori numărul de mandate. Dintre posturile de senatori aflate în dispută, democraţii şi republicanii sînt vulnerabili cam în aceeaşi proporţie, încît nu este exclusă o împărţire oarecum similară a locurilor (deşi în timpul prezenţei sale la Bucureşti, liderul minorităţilor republicane, senatorul Robert Dole, îşi exprima convingerea — sau era doar o speranţă ? — într-o victorie). Necunoscutele care pot da un anume curs rezultatului ţin de starea de spirit a electoratului, nemulţumit, în acest an, în măsură sporită de Washington, datorită indicilor economici nefavorabili, disputelor interminabile Congres-Casa Albă în dosarul bugetar, scandalurilor privind casele de economii, unei anumite aroganţe a congresmenilor aflaţi de prea multă vreme în capitala federală.

Urmărind cu o anume atenţie viaţa politică americană, credem că două elemente pot avea o greutate aparte în aceste alegeri în perspectiva amintită a anilor '90 şi, de aceea, urmărite ca atare : ce va alege, în general, Sudul ţării ; care va fi tendinţa în alegerile pentru guvernatori.

Practic o sută de ani după războiul civil, statele sudice alé Uniunii au votat cu Partidul Democrat. Prin tradiţie, democraţii sudişti nu se comparau (şi nici astăzi chiar) deloc cu colegii lor din Nord sau Nord-Est, fiind de multe ori chiar mai conservatori decît o seamă de republicani. Ultimul deceniu a cunoscut o oarecare modificare a acestei tradiţii, dar procesul este departe de a fi complet, nici măcar semnificativ. Dacă aceste state sudice au votat cu republicanii la prezidenţiale, la alegerile de orice alt fel democraţii obţin lesne majoritatea ; iar legislaturile statale sînt pur şi simplu controlate de democraţi. Există, desigur, o anume inerţie în aceste rezultate. Dar, concomitent, este vorba şi de o reţea organizatorică de care republicanii nu dispun încă. Pentru a nu mai aminti de similitudinile poziţiilor politicienilor locali democraţi şi republicani, care fac inutilă trecerea electoratului dintr-o tabără în alta. Sesizînd acest fenomen, congresmeni republicani de la Washington, foarte agresivi, s-au străduit să-i prezinte pe democraţi drept liberali. Reuşita lor este însă foarte incertă, pe de o parte. Pe de altă parte, mutaţiile de populaţie ar putea spori tocmai această incertitudine.

Celălalt element — alegerile de guvernatori — poate fi în egală măsură terenul unor înnoiri. Unii guvernatori cunoscuţi (cum este cazul lui Michael Dukakis) se retrag (la fel se întîmplă în Connecticut, Vermont ş.a.), alţii au poziţii foarte vulnerabile (de pildă, Maine, Rhode Island). Cei care vizează posturile sînt în general oameni politici cu suficientă experienţă, fie foşti guvernatori, fie foşti congresmeni şi vizează, probabil, nu numai funcţia de-acum. Analistul Norman Ornstein, de la American Enterprise Institute, remarca o particularitate a acestui an — anume atracţia mai mare stîrnită de politica la nivelul statelor Uniunii, devenite, ele, platformă spre preşedinţie şi nu Congresul. De la Richard Nixon, de pildă, Senatul n-a mai dat un candidat la Casa Albă. În rania vreunuia dintre cei aleşi în noiembrie 1990 în funcţia de guvernator al vreunui stat se va afla şi „bastonul" de preşedinte ?

Stelian Ţurlea

„LUMEA azi", nr. 44 — 1 noiembrie 1990

Relațiile internaționale într-o lume a cunoașterii

Corneliu Mănescu, președintele A.D.I.R.I.

Complexitatea vieții internaționale și varietatea soluțiilor cer studiu științific. Acum douăzeci și cinci de ani, cu această idee, a fost creată Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale, menită să promoveze studiile internaționale în țară și să întrețină un dialog cu cei ce întreprind, în alte țări, asemenea studii. Intenția inițiatorilor de atunci era să sublinieze prin însuși titlul ADIRI, rolul dreptului în relațiile internaționale, în conformitate cu vocația pentru normele de drept și spiritul de justiție, pe care școala diplomatică românească a manifestat-o în perioada modernă. Asociația s-a instalat în casa Titulescu din Șoseaua Kiseleff, recunoscînd, și pe această cale, cîtă veneratie trebuie să poarte contemporanii rolului și ideilor acestui strălucit diplomat al României. Asociația a întreprins publicarea unei reviste periodice „Studii de relații internaționale", tipărită în seria publicațiilor Academiei, în limba română și în limbi de circulație internațională. În deceniul înființării ei și ulterior acestei date, în alte țări din jurul nostru s-au constituit asociații sau centre asemănătoare. La sfîrșitul deceniului '60 Asociația a organizat un șir de seminarii europene cu o participare de cea mai bună calitate și expertiză. Mult înaintea începerii negocierilor oficiale pentru Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (1972) și a atingerii unui rezultat (Actul final de la Helsinki, 1975), seminariile de la București au dezbătut aria problematicii europene, adăugînd la dimensiunea inițială a securității pe cea a cooperării și reușind să transmită idei viabile în filiera oficială.

Atmosfera măsurilor arbitrare, a izolării țării noastre, a restrîngerii informației și contactelor au îngreunat activitatea Asociației, care a supraviețuit totuși, datorită relațiilor stabilite anterior pe plan internațional și a tenacității unor membri ai ei. Flacăra a pîlpîit, nu s-a stins. Sub stratul gros de texte omagiale și de articole declamatorii, cercetătorii au continuat să investigheze trecutul diplomației, evoluția dreptului internațional și fenomenele legate de schimbările economiei mondiale.

În cu totul alt climat, după evenimentele revoluționare din decembrie 1989, Asociația și-a reluat activitatea. În Adunarea Generală din 8 mai 1990, s-a afirmat voința unei autonomii, a îmbrățișării unui statut negu vernamental și nepolitic (în sensul neaderării la programele vreunui partid). Criteriile muncii științifice — adevăr, rigoare, profunzime — sînt singurele în măsură să ghideze munca de studiu. Libera confruntare a ideilor este garantată. Atît în biroul ADIRI, cît și în consiliul ei, personalitățile alese pentru contribuția lor la promovarea studiilor internaționale aparțin unor partide și curente diferite sau sînt independenți.

Într-un timp relativ scurt, au fost reluate contactele internaționale. La sediul Asociației au ținut expuneri urmate de discuții edificatoare : Hector Gros Espiel, ministru de externe al Uruguayului ; directorul Institutului Internațional de Analiza Sistemelor din Viena, Robert Pry ; directorul executiv al IREX, SUA, Allen Kassof ; directorul Centrului pentru Studiul Negocierilor, Geneva, Jean Freymond ; economistul american Michael Montias ; academicianul sovietic O.T. Bogomolov ; directorul Institutului Francez de Relații Internaționale, Thierry de Montbrial ; profesorul E. Rafael, din München ; directorul Centrului European pentru Integrarea României în Piața Comună, Max Ambühl ; diplomatul canadian C. Petersen ; Hans Thoolen, din Înaltul Comisariat pentru Refugiați, Geneva ; Amalendu Guha, directorul Institutului pentru Dezvoltarea Alternativă, Oslo ; Gerald Kerns, șeful Departamentului de Științe Politice al Universității din Dayton, SUA ; Keba Mbaya, vicepreședintele Curții Internaționale de Justiție, de la Haga.

O importantă masă rotundă i-a întrunit pe profesorii și experții francezi : Jacques Barriety, Bernard Michel, Jean-Paul Bled, Anne-Marie Cassoly, Colonelul Nouzille și pe cei români, în jurul temelor de istorie diplomatică antebelică.

În fiecare lună, cîte un ambasador cu re- în fața membrilor ADIRI, un subiect actual. sedința la București este invitat să dezbată, Seria a fost începută de ambasadorul Antonio Nunez Garcia Sauco al Spaniei, cu o expunere despre tranziția politică spre democrație a țării sale. Deși toate experiențele din lume atrag atenția ADIRI — dovadă descrierea instructivă a procesului de negocieri care a dus la SAARC (cooperarea regională a Asiei de Sud), de către dl. Mohammad Amiad Hossain (Bangladesh) — Europa ocupă, în mod întemeiat, un loc precumpănitor în prezent.

Activitatea din toamna aceasta a început cu un simpozion consacrat problemelor continentului cu o participare a 25 personalități și experți din Europa. Simpozionul organizat în colaborare cu Academia Română și cu Centrul European de Cultură a dedicat o zi de lucru celor 25 comunicări românești și apoi cinci ședințe dezbaterii internaționale, ședințe prezidate de fostul ministru al Franței Xavier Deniau, de președintele Comitetului sovietic pentru CSCE, V. Zagladin, de Antonio Seifert de la Institutul de relații internaționale din Praga, de doamna Campagnolo Bouvier, secretar general al Societății Europene de Cultură, și de profesorul olandez Bart van Steenbergen. Situat în preajma Conferinței de securitate și cooperare europeană de la Paris, simpozionul a fost o utilă trecere în revistă a tendințelor și proiectelor în curs, completată cu sugestii și idei noi. Nu este nici o îndoială că sîntem în pragul unor noi reorganizări ale instituțiilor europene, impuse de transformările uriașe ce au avut loc în domeniul politic și economic. Schimbări de asemenea proporții, s-a afirmat, la simpozion, s-au produs în istorie numai în urma unor seisme mari — războaie, revoluții — cu un tribut mare de sînge. Iată, într-un interval scurt, continentul nostru apt să-și cristalizeze o nouă filozofie și un nou destin, îmbrățișînd de la un capăt la altul principii democratice de viață și o economie de piață. La ora aceasta Europa funcționează cu „mașini paralele", cu instituții care încă nu și-au deschis porțile și nici nu și-au delimitat vocația. Noi grupări subregionale se produc, dar oricare ar fi legitimitatea lor, ele nu pot înlocui proiectele care vizează aria întregului continent. Există în prezent o salutară efervescență instituțională. Directorul CEPES — UNESCO, doamna Carin Berg, a descris amănunțit stadiul de pregătire a unei universități europene. Se caută în toate domeniile formule suple care să beneficieze de avantajele comunicării rapide și ale rețelelor informaționale, convingător descrise la simpozion de profesorul american S. Ruth. Participanții și-au manifestat interesul pentru continuarea în anul viitor a unor dezbateri europene la București pe o temă de actualitate ce se va impune în perioada ce va despărți reuniunea CSCE la nivel înalt de la Paris (1990) de reuniunea CSCE de la Helsinki (1992).

În cursul lunii noiembrie 1990, ADIRI va colabora cu Comisia de redactare a proiectului de Constituție a Adunării Constituante a României, pentru realizarea inițiativei acesteia de a organiza la București simpozionul cu participare internațională „Mutații și perspective constituționale în Europa de Sud-Est".

Prin toate datele istoriei sale, a transformărilor mari din prezent și a voinței de a se pune la pas cu restul omenirii dezvoltate, România își are un loc cert în concertul european. Dar construirea unei Europe noi nu e operă festivă, ci muncă zilnică de negocieri fără sfîrșit, de lucru a experților și de contact direct al oamenilor.

Diletantismul, vorbăria goală și ignorarea subiectului sînt contraproductive într-o lume ce evoluează pe terenul solid al cunoașterii. Țara noastră are nevoie de mulți negociatori, specialiști, oameni cu cunoștințe temeinice de drept, economic, istoric și relații internaționale. Începerea unor cursuri la Universitatea din București este un act în direcția bună.

Asociația prin însăși activitatea sa îmbină promovarea cercetării, cu formarea de tineri, în special cadre universitare tinere și studenți. În grupele de studii ale Asociației, ele au prilejul de a se afirma, de a elabora cercetări, de a-și îmbogăți sursele de documentare. Aceste grupe sînt create pe o largă paletă de preocupări. Drept economic internațional, practica relațiilor comerciale, drepturile omului, minoritățile din țările Europei, studiul păcii, probleme de securitate și dezarmare, procesele instituționale de unificare europeană, comunicare și opinie în politica internațională, reforme instituționale ONU, reglementări pașnice ale conflictelor și diferendelor, ecologie și politică internațională, teoria și practica negocierilor, probleme ale principalelor regiuni ale lumii. Iată o listă a grupurilor Asociației, care încă nu epuizează tematica sa.

Pînă în prezent Asociația concentrează și confruntă cercetări individuale sau elaborate în cadrul rețelei existente științifice, în special al institutelor de drept, istorie și economie și de către personalul diplomatic al Ministerului Afacerilor Externe. Este însă îndreptățită aspirația să patroneze și un centru propriu de proporții modeste care să dea mai multă stabilitate cercetărilor de relații internaționale, să consolideze rolul lor de laborator pentru actele guvernamentale sau parlamentare de politică externă și să umple un gol instituțional. Ca și alte asociații asemănătoare din alte țări, ADIRI își propune să fie un loc de informare a publicului larg asupra evenimentelor și proceselor scenei internaționale.

1000+1

După mărturisirea făcută de doi factori responsabili ai Partidului Socialismului Democratic (fostul partid comunist din fosta RDG), privind o importantă deturnare de fonduri, poliția a întreprins o nouă percheziție în localurile acestei formațiuni politice. Administratorul fondurilor bănești și vicepreședintele PSD, Wolfgang Pohl, ca și contabilul partidului au fost suspendați din funcție și interpelați. Pohl a recunoscut că este vinovat de transferul ilegal în URSS a 107 milioane mărci (71 milioane dolari), dar a susținut că a făcut-o la cererea conducerii PSD. Șeful acestuia, Gregor Gysi (în imagine), a anunțat că își va prezenta demisia, dar a renunțat ulterior la această decizie, asumîndu-și responsabilitatea celor întîmplate.

Umbrelă

La Sofia a fost deschisă o anchetă în legătură cu moartea, în 1978, la Londra, a scriitorului disident bulgar Gheorghi Markov, despre care se presupune că a fost asasinat. Acesta a părăsit ilegal țara și a lucrat la secția bulgară a BBC-ului, criticîndu-l, în una din cărțile sale, pe Todor Jivkov. G. Marcov a decedat, se pare, în urma unui „accident" straniu : a fost înțepat de vîrful otrăvit al unei umbrele, metodă cunoscută acum sub numele de „umbrela bulgară". Ancheta actuală a fost deschisă în urma dezvăluirilor recente, făcute la Londra, de fostul agent dublu sovieto-britanic Oleg Gordievski, conform căruia KGB-ul ar fi implicat în această afacere. Un interviu prin telefon al fostului agent a fost transmis, săptămîna trecută, de televiziunea din Sofia, Gordievski arătînd că serviciile secrete sovietice au furnizat otrava și au explicat modul ei de folosire. În ce privește arma cu ajutorul căreia a fost introdusă capsula cu otravă în corpul victimei, „o umbrelă sau un alt obiect", aceasta, a declarat intervievatul, a fost aleasă de serviciile secrete bulgare. Fostul agent afirmă, că, probabil, KGB nu știa nici împotriva cui va fi folosită capsula și nici din ce motive. Este pentru prima dată cînd se deschide o anchetă în Bulgaria pe această temă, cea efectuată, la vremea respectivă, la Londra, nereușind să probeze că ar fi fost vorba de un asasinat.

Moștenire

Alberto Moravia, decedat la 26 septembrie a.c., a lăsat averea sa celei de-a doua soții, Carmen Llera, și fostei sale prietene Dacia Maraini. Deschiderea testamentului a pus capăt numeroaselor supoziții și zvonuri privind destinatarii moștenirii marelui scriitor, apreciată de presa italiană la circa 20 milioane lire (17 milioane dolari). În cele cîteva rînduri încredințate notarului său, Alberto Moravia — scriitorul italian cel mai citit din acest secol și care încasa anual 250 000 de dolari ca drepturi de autor — a împărțit averea sa exact în două între Carmen Llera, 36 de ani, cu care s-a căsătorit în ianuarie 1986, pe cînd avea 78 de ani, și Dacia Maraini, prietenă apropiată din anii '50. Cele două moștenitoare au declarat că vor consacra o parte a averii înființării unei fundații. Scopul : elaborarea unui catalog complet al operelor lui Moravia, strîngerea textelor inedite, a celor dispersate și a scenariilor de filme realizate pe baza romanelor marelui scriitor.

Droguri

Piața comună nu reușește, se pare, să aibă o poziție... comună asupra problemei „banilor murdari" rezultați din traficul de droguri. Un proiect de directivă europeană are în intenție să oblige țările membre ale CEE să considere „spălarea" acestor bani drept un delict penal. Problema urmează a fi discutată la reuniunea CEE la nivel înalt, din decembrie viitor, dar de pe acum se observă o poziție ezitantă din partea unor țări. În baza proiectului, măsura ar urma să se extindă la instituțiile bancare, care vor trebui să supravegheze tranzacțiile suspecte. Franța și Marea Britanie sînt, deocamdată, cele mai active în susținerea inițiativei, cu care se află în dezacord Luxemburgul și, într-o oarecare măsură, Belgia și Germania. Proiectul impune inclusiv obligativitatea identificării clienților diferitelor bănci pentru a se lupta contra împrumutului de nume, ca și denunțarea tranzacțiilor suspecte. În susținerea acestei acțiuni, inițiatorii speră să obțină sprijinul F.M.I.

Transmisie

Deputații parlamentului irlandez vor trebui să manifeste prudență și autocontrol asupra gesturilor și vorbelor, căci, de acum înainte, dezbaterile lor vor fi filmate în întregime. Experiența a debutat deja printr-un sistem de televiziune cu circuit închis, urmînd ca transmiterea în direct să înceapă în luna ianuarie. Pentru prima dată, irlandezii își vor vedea deputații la lucru, pînă acum camerele de luat vederi fiind permise doar la evenimente foarte importante (discursul, de pildă, al lui Ronald Reagan din 1984). Camera Comunelor din Marea Britanie a început aceeași experiență în noiembrie 1989, trecîndu-se la transmisiile în direct în iunie 1990, după ce s-a constatat un deosebit succes de public. În ce privește parlamentul irlandez, cei 166 de membri urmează să se obișnuiască, și ei, cu căldura reflectoarelor și ochiul neiertător al camerei de luat vederi.

Disney

Pentru a-și finanța noile filme, cunoscuta companie americană Walt Disney s-a îndreptat către investitorii japonezi. În acest scop, a fost semnat un acord în valoare de 600 milioane dolari, cel mai important, se spune, din istoria Hollywood-ului. Investitorii particulari americani tuseseră, anterior, destul de aspri în condițiile pe care le puseseră, argumentînd riscurile acestor plasamente. Datorită noului acord semnat la Tokio, pentru prima dată o producție Walt Disney va fi finanțată de capitalul japonez.

Ofensă

Guvernul indonezian a interzis apariția săptămînalului de mare circulație „Monitor", care a publicat un sondaj de opinie considerat ca ofensator pentru Islam : profetul Mahomed se află abia pe locul cincisprezece, dintr-o listă de 50 de nume cele mai venerate în țară. Conform sondajului, pe primul loc se află președintele Suharto ; predecesorul său, Sukarno, ocupă locul trei, iar Saddam Hussein locul șapte. Cercurile musulmane tradiționaliste au ripostat. Ministerul informațiilor și-a justificat decizia arătînd că sondajul incriminat „a dus la tulburări în societate", fiind susceptibil „să declanșeze conflicte de natură etnică, rasială și religioasă". Anterior deciziei, sediul săptămînalului, cu un tiraj de 700 000 de exemplare, a fost devastat de un grup de musulmani. Revista era publicată de editura „Gramedia", aparținînd unui grup de oameni de afaceri creștini, de origine chineză. Redactorul său șef se convertise de curînd la catolicism și ocupase locul zece în sondajul amintit. El și-a exprimat scuze, pentru publicarea sondajului, atît la televiziune, cît și în presa scrisă.

Concurență

Doi mari editori — germanul Hubert Burda (München) și britanicul Rupert Murdoch — vor publica în comun un nou cotidian de mare tiraj în Germania. H. Burda afirmă că nu este vorba de a se face astfel concurență lui „Bild Zeitung" (editura Springer), ziarul cu cel mai ridicat tiraj, ci de a lansa o nouă concepție de alcătuire a unei publicații de masă. Cei doi proprietari vor avea o tipografie comună lîngă Berlin, urmînd a se stabili repartiția investițiilor. Titlul noii publicații încă nu se cunoaște, dar, în luna august, săptămînalul „Der Spiegel" anunța deja viitoarea apariție, afirmînd că ea va fi lansată pe teritoriul R.D.G. Citînd o persoană apropiată lui R. Murdoch, săptămînalul comenta : „Va izbucni un război al ziarelor cum n-a mai cunoscut Germania pînă acum."

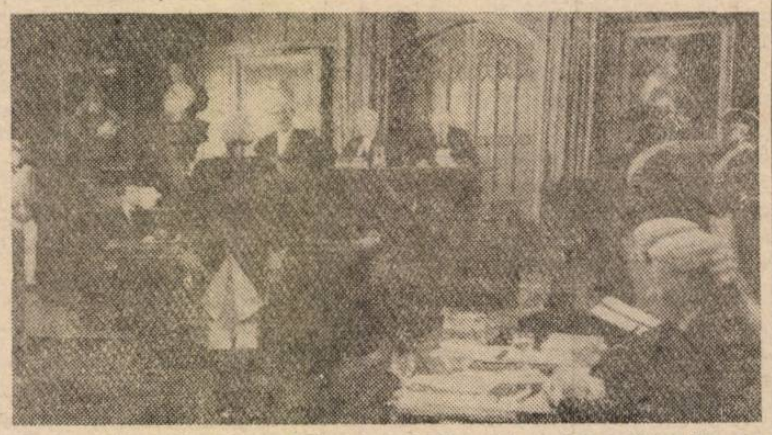

Rețeaua de televiziune britanică BBC realizează un film despre revoluția americană pentru cîștigarea independenței Statelor Unite. Între eroi — președinții George Washington (în centru), Benjamin Franklin și Thomas Jefferson

Preferințe

Soția primului ministru suedez, d-na Ingrid Carlsson, 56 de ani, dorește să devină factor poștal sau șofer de autobuz, scrie cotidianul „Aftonbladet" din Stockholm. Conform acestui ziar de tendință social-democrată, soția premierului își va pierde funcția de bibliotecară la sfîrșitul primului semestru al anului 1992, cînd liceul unde lucrează își va închide porțile. Ingrid Carlsson, a cărei pregătire universitară se întinde de la pedagogie și istorie la istoria literaturii și limbile nordice, a declarat : „Aș putea foarte bine să-mi continui munca de bibliotecar, dar visul meu este să fiu factor poștal..." Și a adăugat cu umor : „Nu i-am putut spune încă soțului meu pentru că este prea ocupat".

Un oraș se sufocă

Ciudad de Mexico luptă contra asfixierii: primarul orașului, unul din cele mai poluate de pe glob, a lansat un ambițios plan de apărare, prin care cei 15 milioane de locuitori să fie la adăpost de o adevărată catastrofă ecologică. În urmă cu trei ani, zeci de vrăbii au fost găsite moarte în grădinile publice ale capitalei mexicane, într-un moment de poluare atmosferică record. Analiza plămînilor și ficatului păsărilor a pus atunci în evidență prezența ridicată a plumbului și cadmiului. „În oraș, arată primarul Manuel Camacho Solis, poluarea se dublează la fiecare zece ani. Dacă nu luăm măsuri drastice, vor fi afectate și ființele umane". Principala cauză: benzina de proastă calitate, utilizată de cele aproape 2,5 milioane de automobile. Se adaugă emanațiile poluante a circa 4 000 de uzine incriminate pe același motiv. De aceea orașul trăiește o mare parte a anului acoperit de un nor de gaz toxic și particole în suspensie, ceea ce depășește cu mult normele internaționale. Anul trecut, școlile au trebuit închise în ianuarie — luna în general cea mai poluată — astfel încît copiii să fie reținuți la domiciliu sau trimiși în afara capitalei.

Orașul, străjuit de vulcani cu o înălțime de peste 5 000 m, este, practic, sufocat în valea în care se află, aerul avînd o circulație anevoioasă. Capitala însăși se află situată la altitudinea de 2 200 m, ceea ce favorizează poluarea, oxigenul fiind rarefiat (23 la sută mai puțin decît la nivelul mării). În consecință, benzina nu arde complet în motor, iar emanațiile de gaze sînt mult mai nocive. Populația resimte aceasta prin iritarea acută a mucoasei și căilor respiratorii. Măsurile antipoluante — vizînd aducerea orașului la normele internaționale — vor costa 2,5 miliarde de dolari, furnizați, în parte, de „Eximbank" din Japonia. Cea mai importantă constă în înlocuirea benzinei de automobil, ce se distribuie la Ciudad de Mexico, cu un carburant fără plumb. Se adaugă dezvoltarea rețelei de transport în comun (metrou și autobuze), ca și interdicția de circulație pentru 20 la sută din automobile (operațiune zilnică, în raport de numărul de înmatriculare).

„Abraham"

Luis Hernando Gaviria Gomez, alias „Abraham", șeful militar al „cartelului de la Medellin", condus de Pablo Escobar Gaviria, a fost ucis într-o localitate din apropierea principalului centru al traficului de droguri din Columbia. Cercul se strînge tot mai mult în jurul narcotraficanților, care au pierdut, în ultimii ani, mulți dintre membrii de bază ai organizației lor. „Abraham" era „nr. 2" în „cartelul din Medellin" și văr cu șeful acestuia, capturarea sa realizîndu-se în cadrul ofensivei lansate de poliție cu cîteva luni în urmă („operațiunea Apocalips II"). Au fost descoperite mai multe documente de maximă importanță pentru anchetatori. În acest timp, Pablo Escobar, tot mai încolțit, dar și agresiv (organizația sa este, se pare, la originea răpirii mai multor ziariști în ultimul timp), insistă în propunerea sa, adresată guvernului, de a se trece la „un dialog civilizat și la respectarea drepturilor tuturor". Oferta nu este, bineînțeles, acceptabilă pentru autorități.

Supraveghere

Serviciile de informații militare de la Seul (DSC), acuzate de a fi torturat opozanți ai regimului, vor fi dizolvate înainte de sfîrșitul acestui an, a declarat ministrul sud-coreean al apărării, Lee Jong Koo. El a precizat în fața comisiei parlamentare pentru probleme militare că acest organism va fi desființat, în baza politicii guvernului vizînd interzicerea dreptului, pentru respectivele servicii, de a supraveghea politicienii din opoziție și disidenții. Numeroși opozanți au fost supuși torturii în localurile DSC după venirea la putere, în 1980, a fostului comandant al acestora, Chun Doo Hwan. În 1988, președinția a fost preluată de generalul Roh Tae Woo, de asemenea comandant al DSC în 1981. În urmă cu o lună, un dezertor din aceste servicii a dezvăluit presei că DSC a pus sub supraveghere 1300 de persoane, între care politicieni, disidenți, intelectuali și studenți. Revelațiile au stîrnit proteste în rîndul opoziției, care a cerut desființarea actualului organism și înlocuirea lui printr-o nouă structură, care să se consacre exclusiv problemelor militare.

La Düsseldorf, a avut loc un tîrg internațional pentru obiecte din sticlă. În acest cadru, municipalitatea orașului a organizat o expoziție sub deviza „50 de artiști, 50 de idei". Între exponate, imaginea plină de fantezie a lui Pablo Picasso, realizată de artistul german Erwin Eisch

de MATTY

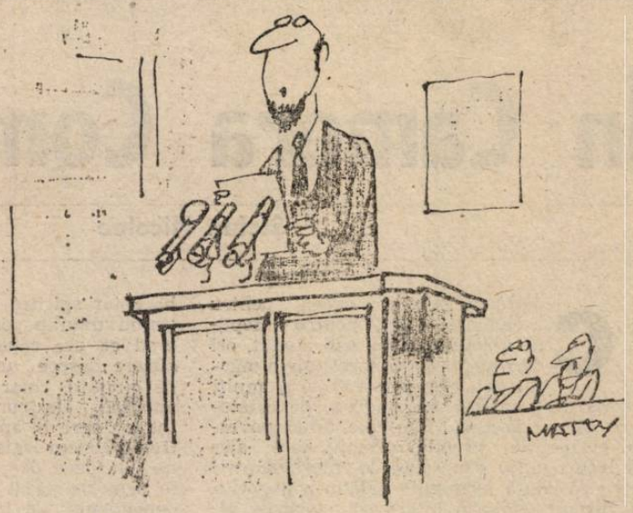

— Voi da citire rezultatului final al anchetei. Persoanele impresionabile și cardiacii pot părăsi sala.

Zboruri

Traficul aerian spre și dinspre Berlin va rămîne în continuare supravegheat de controlorii de zbor americani, britanici și francezi, se afirmă la Bonn din surse diplomatice. Deși Germania și-a redobîndit deplina suveranitate la 3 octombrie, autoritățile au semnat cu reprezentanții celor trei țări occidentale, foste aliate în ultimul război mondial, o convenție. În baza acesteia, amintiții controlori de zbor își mențin posturile încă 2—3 ani, pînă cînd Germania își va putea forma numărul necesar de personal de specialitate. În schimb, controlorii sovietici, care participau la rîndu-le la supravegherea traficului aerian din Berlin, nu mai ocupă această funcție în condițiile Germaniei unificate. Zborurile de antrenament ale aviоanelor militare sovietice, staționate în fostul teritoriu al R.D.G., sînt strict reglementate și limitate la anumite culoare aeriene. Supravegherea lor va fi reglementată în baza unui acord germano-sovietic, urmînd a fi semnat ulterior.

Pod

Cercuri financiare particulare italiene și japoneze s-ar putea uni pentru a construi împreună cel mai lung pod suspendat din lume. El se va afla deasupra strîmtorii Messina, care separă peninsula italiană de Sicilia. Podul va avea 2 000 m lungime. Pînă în prezent, cel mai lung asemenea pod din lume este Shikoku-Honshu din Japonia, unind insula Shikoku de insula principală a arhipelagului, pe o distanță de 1990 metri. Lucrarea deasupra Messinei va necesita zece ani de muncă și cheltuieli de circa 15 miliarde dolari.

Joc

„Monopoly", joc de societate simbolizînd capitalismul, este cel mai căutat și cu cea mai mare vînzare pe teritoriul fostei RDG, unde era interzis de regimul comunist. Constatarea a fost făcută de organizatorii tîrgului internațional „Jocul 90", deschis la Essen, în nord-vestul Germaniei. Tîrgul reunește 370 de expozanți din lumea întreagă, găzduind pentru prima dată producători din Cehoslovacia și Ungaria.

Cercetare

În ciuda eforturilor realizate în ultimii ani pentru dezvoltarea cercetării fundamentale, guvernul japonez rămîne mult în urma sectorului particular, iar decalajul riscă să se adîncească în viitor. Constatarea este cuprinsă într-o „Carte albă" asupra științei și tehnologiei, adoptată de guvernul japonez.

Rubrică realizată de Anca Voican

În Camera Comunelor

Ștefan Nicolae

Călătorim pentru a vedea, pentru a cunoaște, dar și pentru a depune mărturie. Cînd ești ziarist, ori scriitor, această necesitate a mărturisirii este irepresibilă și mulți au scris cărți întregi folosindu-se de călătorie ca de un pretext. Dar cine nu-și povestește peripețiile vreunui periplu, mai ales prin locuri puțin cunoscute de interlocutori ? Pentru că odată terminată călătoria propriu-zisă, începe călătoria interioară ; locurile vizitate sînt rememorate, chipuri, peisaje, discuții sînt retrăite, învăluite în haloul aducerii aminte.

Retrăind călătoria mea la Londra, din primăvara acestui an, evenimentele ei exterioare rămîn cu o semnificație strict individuală și subiectivă, dar dincolo de acestea stăruie o coerență a faptelor, a sensurilor adînci care se descoperă lent.

Așadar „pun piciorul" pe solul Londrei pe o vreme însorită, încărcat de lecturi mai vechi sau mai recente, burdușit și eu, la fel ca atîția alții, de tot soiul de poncife în legătură cu imaginea capitalei britanice. Mă aștept deci să văd oameni eleganți, dar distanți și flegmatici, cu o morgă victoriană ușor retușată de vremurile moderne, un oraș puțin „pe dos" față de așezările de pe continent în care, bunăoară, automobilele circulă pe stînga, iar polițiștii nu poartă niciodată arme ; mai cu seamă, mă pregătesc să viețuiesc pentru cîteva zile învăluit de faimoasa ceață londoneză. Ca de fiecare dată, aceste „locuri comune" ale receptării vor fi sensibil retușate. Bineînțeles că oamenii din aproape toate sferele îți vorbesc cu politețe, ușor distant, ușor zeflemitor, dar sînt întotdeauna „funcționali", adică eficienți și îndatoritori cît trebuie. Știu, de regulă, destul despre tine și țara ta ca să întreții o conversație agreabilă și, pe cît posibil, fructuoasă, dar nu se întind la taclale. Ceea ce nu înseamnă că englezilor nu le place conversația, tachinăria, ba chiar spiritul corosiv în observații ; aparținînd unui popor atît de dinamic, englezul cred că are capacitatea să-și sintetizeze o părere despre un om din cîteva schimburi de cuvinte, chiar și în legătură cu subiecte anodine. Desigur au morgă, au un anumit „staif" care le apără însă — ca de altfel întregul sistem legislativ și de guvernare britanic — ideea de „private", de proprietate nu în sens neapărat îngust, material, cît de independență, de integritate a persoanei, de autonomie pînă la un anumit grad.

Aveam să constat, așadar, că fiecare din aceste imagini-robot despre Londra și locuitorii săi necesită corecturi uneori fundamentale. Polițiștii sînt într-adevăr neînarmați și politicoși, dar nu mai puțin vigilenți, și chiar duri cînd e cazul. De altfel, chiar în zilele cînd mă aflam la Londra se desfășuraseră puternicele demonstrații împotriva taxelor locale („poll tax") și cînd mulțimea se îndreptase spre Downing Street (reședința primului ministru) sau spre instituții oficiale, polițiștii nu au ezitat să intervină foarte ferm : adică lovind cu bastoane, arestînd, folosind gaze lacrimogene. Polițiștii trebuie să fie activi pentru că problemele sociale nu lipsesc, iar Londra are o tradiție și în domeniul criminalității, al drogurilor, al alcoolismului, din păcate. Cea mai categorică infirmare a acestor poncife despre Londra a fost legată de faimoasa ceață și de imaginile dickensiene ale orașului tentacular, tenebros și perfid. Sigur că poate m-a avantajat sezonul, dar oricum Londra este — cu excepții, desigur — un oraș curat, foarte atent îngrijit, aerisit chiar, în pofida funcțiunilor sale de mare metropolă. Iar Tamisa despre care credeam că mă va întîmpina cu duhnetul apelor ei poluate este absolut curată. Citisem, desigur, despre eforturile făcute în ultimele decenii pentru apărarea biosistemului ecologic reprezentat de acest fluviu, dar imaginile „literare" erau mai puternice. Așa că pot să dau asigurări că plimbîndu-te pe malurile Tamisei simți o boare cu efluvii de apă de mare.

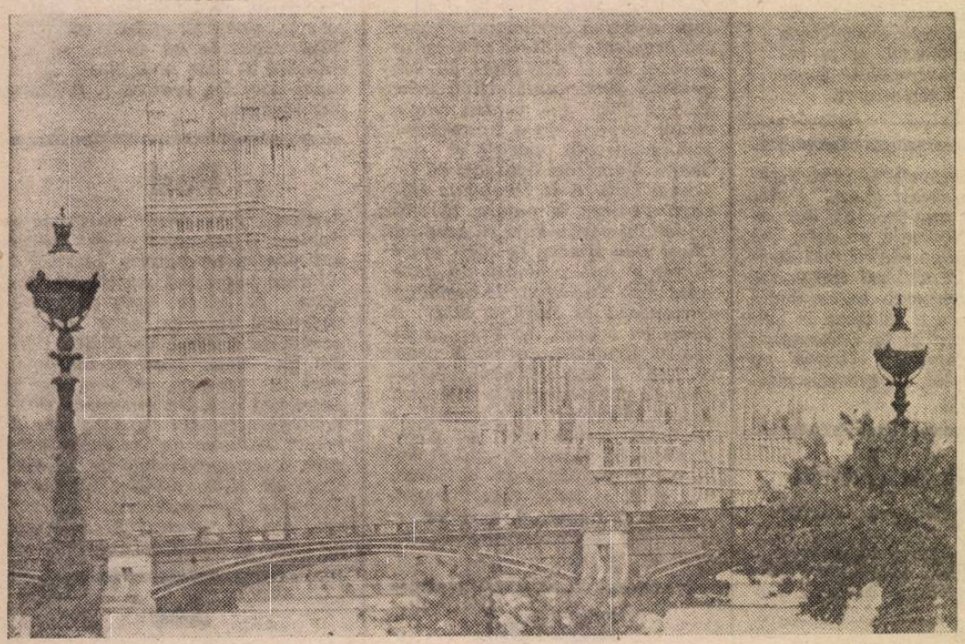

Clădirea Parlamentului, cu celebrul Big Ben, se oglindește în apele, acum curate, ale Tamisei

O imagine stăruitoare despre acest oraș este cea legată de culoarea roșie. În vremea afirmării depline a conservatorismului, prin prezența la cîrma țării a guvernului premierului Margaret Thatcher, această culoare a... comunismului este, dacă nu preponderentă, în orice caz foarte frecventă. De la cabinele telefonice „old fashioned" pînă la pubelele cu un design „retro", dar atît de plăcute, de odihnitoare, aș zice chiar familiare, și pînă la uniformele gărzilor imperiale, peste tot roșul este victorios. Victorian. Suveran.

Am întrebat care-i cauza. O explicație logică și psihologică ar fi legată de preferința celor care locuiesc mai aproape de zonele hiperboreene, mai la mică distanță, deci, de teritoriul nopților polare, de a-și sugruma monotonia lungilor zile de iarnă prin clamarea unor verticale arhitectonice pictate în culori vii.

Culorile pastelate ale unor clădiri din Norvegia, Suedia ori... Anglia ar fi așadar un fel de afirmare violentă a solarității cuibărite în suflet.

O altă explicație ar fi, potrivit interlocutorilor mei, legată de o tradiție păstrată și cultivată începînd de la războiul „celor două roze", cînd au învins cei care cultivă cu predilecție această culoare... revoluționară, dar și a iubirii.

Efectul asupra privirii este, în orice caz, benefic, odihnitor. Colțul banal al unei străzi este dintr-o dată luminat, iradiază datorită firmei pictate a unei cîrciumi care își păstrează această imagine de două-trei secole. Ba chiar, pe lîngă celebrul teatru liric Covent Garden, am văzut străzi întregi cu clădiri astfel pictate, încît ai senzația stranie că te afli într-un decor de film, ireal, că retrăiești un vis colorat.

Londra își are desigur atracțiile sale turistice începînd cu Big Ben și Westminster (sediul Parlamentului) și continuînd cu Trafalgar Square, piață dominată de columna amiralului Nelson și încheind cu Turnul Londrei și Tower Bridge, sau cu democraticul colț din Hyde Park unde zilnic numeroși vorbitori se adresează mulțimilor și discută aprins pe tot soiul de teme. Un fel de „școală a parlamentarilor". Fiecare din aceste puncte ar merita o descriere separată, detaliată. Ne rezumăm doar să spunem că aceste locuri sînt segmente vii ale istoriei, sînt chiar istoria britanică și totodată ele dau personalitate unui oraș care, de altfel, are suficiente repere prin care să-și recunoască și să-și proclame identitatea inconfundabilă. Aceste repere nu pot să nu fie înscrise pe itinerarul oricărui vizitator al capitalei britanice. Ce-i drept, zona din jurul celebrei piețe Trafalgar era, la vremea cînd am văzut-o, vizibil șifonată după demonstrațiile anti poll-tax, care au pus în cumpănă însăși existența guvernului, într-un moment în care popularitatea conservatorilor ajunsese la aproape 25 de puncte în urma laburiștilor. Pentru că așa cum o recunosc chiar comentatorii britanici, „doamna de fier" (premierul Margaret Thatcher) a avut anul acesta o perioadă dificilă. Din 1979, de cînd a preluat puterea, și pînă acum, aceasta se pare că a fost perioada cea mai nefastă a guvernării thatcheriste, care nu a fost lipsită de momente delicate. Să ne amintim de criza Malvinelor (Falkland) ; de puternicele acțiuni sindicale ale minerilor ; de momentele de cumpănă în aplicarea programului său de stopare a inflației printr-o politică monetaristă de mînă forte ' și asumarea riscurilor

unui şomaj record ; de lupta pentru impunerea politicii de privatizare etc. În plus, guvernul conservator a adoptat o atitudine destul de critică faţă de instituţiile CEE, apreciată ca anti-europeană de către opoziţie.

Momentele de dificultate se pare însă că au stimulat-o pe Margaret Thatcher, încăpăţînarea sa fiind însoţită de o ştiinţă subtilă a conducerii şi a alegerii colaboratorilor şi, mai ales, de o nedesmînţită ambiţie de a învinge. Între timp, eforturile premierului şi ale guvernului de a-şi redresa imaginea în faţa alegătorilor au permis doar refacerea parţială a decalajului faţă de laburişti, care beneficiază şi de fireasca uzură a puterii. Oricum, premierul Thatcher s-a impus ca unul dintre liderii europeni de frunte ai momentului, iar în Marea Britanie chiar şi adversarii săi îi recunosc anumite calităţi.

Aceasta este personalitatea politică pe care am fost invitaţi să o vedem în cursul răspunsurilor sale săptămînale în Camera Comunelor. Aveam şansa, pe de o parte, să simţim, fie şi parţial, pulsul activităţii uneia dintre cele mai vechi instituţii democratice din Europa — Parlamentul britanic — şi să vedem „la lucru" — ca să spunem astfel — pe femeia-premier atît de discutată, apreciată şi contestată.

La ora cuvenită ne îndreptăm spre Westminster, în timp ce orologiul Big Ben lansează în eter semnalele care marchează sferturile de oră. Am timp să-mi amintesc cum un personaj din Virginia Wolf, Doamna Delaway, îşi ritma existenţa după sunetele acestui orologiu şi remarc în treacăt că, în timpul răz-

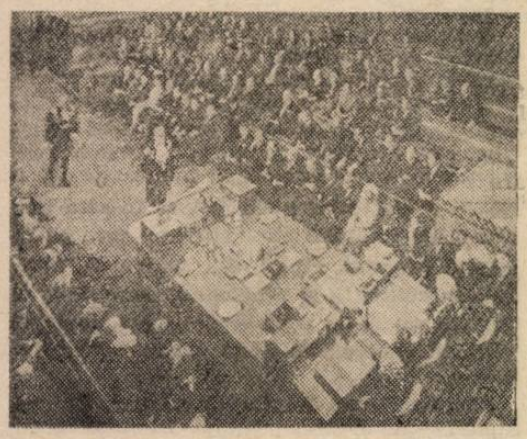

De sute de ani se păstrează acelaşi ceremonial în Camera Comunelor

boiului, mulţi partizani ai rezistenţei antifasciste aşteptau cu înfrigurare aceleaşi sunete, transmise de BBC, ca pe nişte semnale ale libertăţii. Gazdele noastre glumesc şi ele spunînd că nu prea procedăm democratic intrînd cu permise de favoare în timp ce coada celor care doresc să ia parte, din galeria publicului, la dezbaterile din Parlament, se întinde pe cîţiva zeci de metri. Ne lăsăm scotociţi la intrarea în „lobby-uri" (holurile) clădirii şi mă gîndesc că acest cuvînt a ajuns să denumească o profesie în multe parlamente ale lumii. Este vorba de grupurile de presiune care-şi exercită dreptul de a influenţa opinia unor deputaţi în legătură cu diferite aspecte ale problemelor aflate în dezbaterea forurilor legislative.

De altfel, datorită vechimii şi prestigiului său, sistemul parlamentar britanic a fost studiat de alte parlamente ale lumii şi chiar imitat.

Ştiu că fiecare nouă normă legislativă trebuie să treacă pe aici, că în Marea Britanie, deşi nu există o Constituţie, funcţionează în schimb un alt sistem de norme care permite aplicarea, şi acum, a unor legi vechi de cîteva sute de ani. Dar sînt tot mai curios să pătrund în acest perimetru, cu toate că avusesem prilejul să văd secvenţe ale dezbaterilor la televiziune, admisă în cele din urmă să divulge intimitatea disputelor şi uneori chiar a încăierărilor parlamentare, făcute însă cu nobilul scop al apărării legalităţii.

În Camera Comunelor sînt uimit mai cu seamă de simplitatea mobilierului, aproape pe rudimentar, aş zice, faţă de pretenţiile moderne, dar care menţine vie o tradiţie. Bănci din lemn de stejar acoperite cu postav verde, dispuse pe gradene într-un ciclu complet. În „arenă" însă, acolo unde se desfăşoară dezbaterile, are loc un adevărat ceremonial, care poate scăpa unui neiniţiat. Bunăoară, dacă un deputat intră în timpul desfăşurării dezbaterilor — lucru de altfel foarte frecvent — el face mai întîi o reverenţă-închinăciune către speaker (preşedintele Camerei) atît din respect faţă de ocupantul acelui loc, cît şi pentru faptul că, în vechime, speakerul era aşezat sub un altar ca simbol al faptului că se făcea purtător al vrerii lui Dumnezeu pe pămînt.

De o parte şi de alta, în şiruri de bănci asemeni cu cele pe care ne-am aşezat şi noi în sectorul presei, stau membrii Camerei Comunelor din principalele două partide : conservatorii de o parte, laburiştii de cealaltă. De regulă, numărul participanţilor la dezbaterile obişnuite este redus, fiind prezenţi doar acei dintre deputaţi direct interesaţi în subiectul la ordinea de zi. După fiecare intervenţie la cuvînt se aprobă sau se dezaprobă zgomotos şi din rîndurile fiecărui partid se ridică 4—5 deputaţi încercînd să reţină astfel atenţia speakerului, care dă cuvîntul.

Ceremonialul — asupra căruia am insistat atît pentru originalitatea sa, cît şi pentru că reprezintă chintesenţa unei vechi tradiţii democratice — seduce şi stimulează atenţia. Sala se umple treptat, semn că se apropie momentul intrării primului ministru. În taior albastru, distinsă, mai obosită în mişcări decît am observat-o la televizor, intră şi răspunde. Circa 20 de minute de foc concentric parat cu precizie, cu rafale scurte de replici tăioase, cele mai multe pregătite dinainte. Vacarmul vine şi dispare ca un val după fiecare răspuns. Premierul a dat seamă, opoziţia îşi pregăteşte deja tirul pentru data viitoare. Cum problemele nu lipsesc, fără îndoială că dezbaterile vor fi în continuare vii, pasionante...

Şi, într-adevăr, chiar în zilele următoare, s-a declanşat revolta din închisorile britanice, problemele economice dau dureri de cap, inflaţia stă la pîndă, lipsa de locuinţe trebuie rezolvată... Apropo de acest ultim aspect — seara aveam să constat cu amărăciune, chiar pe marile artere ale Londrei, cum îşi pregăteau culcuşul spre a dormi în ganguri sau în întrîndurile unor clădiri zeci de asemenea persoane lipsite de adăpost. Mulţi dintre ei, mi se spune, sînt oameni veniţi din alte părţi ale ţării, precum şi imigranţi care îşi caută un loc de muncă şi nu au încă un rost. Alţii sînt alcoolici înrăiţi, vagabonzi pitoreşti ori drogaţi irecuperabili. Deşi ni se spune că în general nu sînt violenţi, ocolim instinctiv locurile unde s-au aciuiat aceşti noctambuli.

În alte locuri ale oraşului, pe ambele maluri ale Tamisei, teatrele şi cabaretele, cluburile şi sălile de concert, restaurantele îşi revarsă mulţimile, pe care le-au găzduit pentru a participa la un act cultural, la o întîlnire de afaceri sau la una de familie. E un zumzet continuu, sfîşiat adesea de sirenele maşinilor de poliţie şi ale salvărilor. Viaţa Londrei pulsează adînc, iar arterele ei se numesc metroul, demodatele, dar eficientele taxiuri, şirurile de automobile particulare.

Noi ne retragem în camerele din hotel visînd să revenim în acest oraş cu o personalitate atît de distinctă.

Memorii comuniste est-germane pe mărci vest-germane

Înainte ei îşi asiguraseră o viaţă îndestulătoare prin lupta de clasă. Acum laolaltă cu acelaşi duşman de clasă se ocupă de afaceri. Foştii membri ai Biroului politic al fostului Partid Socialist Unit al Germaniei au hotărît să cîştige bine de pe urma amintirilor despre falimentul regimului lor. Primul a luat caimacul Egon Krenz — prinţ de coroană în timpul lui Honecker şi secretar general al partidului timp de 47 zile. La început ,fără să manifeste prea multă scrupulozitate, el şi-a vîndut memoriile ziarului „Bild", generoasă în onorarii — publicaţie principală a acelui concern Springer, care de-a lungul atîtor decenii fusese ţinta presei din R.D.G. Apoi amintirile lui Krenz publicate în „Bild" în serial, au apărut într-o carte separată, iar el trebuia să plece într-un mare turneu de reclamă prin R.F.G., dar a fost nevoit să-şi întrerupă turneul după ce unul dintre foştii săi compatrioţi l-a pălmuit în public.

Dealtfel Krenz a trebuit să împartă suma cu doi tovarăşi din vremurile comsomolului — care, de fapt, au şi lucrat asupra memoriilor. Iar colegul său din Biroul politic, Günther Schabovski poate conta pe întregul onorar, căci are o experienţă mare în domeniul publicisticii : a fost redactor şef al organului central al partidului „Neues Deutschland", iar, în stadiul final, a ocupat postul de secretar al C.C. al P.S.U.G. pentru problemele informaţiilor şi politica în domeniul mijloacelor de informare în masă (în fostele vremuri bune această funcţie se chema secretarul cu agitaţia şi propaganda). În cartea să intitulată „Biroul politic — sfîrşitul unui mit", Schabovski promite să dezvăluie secretele creierului colectiv al partidului.

Încă un fost membru al Biroului politic, Erich Milke în vîrstă de 62 ani, care a condus cel mai sinistru minister — al securităţii statului — este cam bătrîn pentru a-şi scrie memoriile şi, de aceea, stă în arest preventiv. Dar fiul său a dat dovadă de spirit întreprinzător şi a relatat unei reviste vest-germane — se înţelege, nu pe gratis — amănunte din viaţa tatălui. Însă abilul fiu al preabătrînului ministru nu deţine nici măcar cea mai mică parte din informaţiile pe care le posedă fostul locţiitor al lui Milke şi şeful timp de mulţi ani al serviciului de informaţii din R.D.G., Marcus Wolf. El a încheiat un contract cu concernul editorial „Bertelsmann" pentru scrierea a trei cărţi, dintre care prima va ieşi în scurt timp. În presă au apărut ştiri că, pentru dezvăluirea tainelor securităţii, Wolf va cîştiga 1,5 milioane mărci. Această cifră n-a fost confirmată de nimeni, dar nici infirmată.

Şi, în sfîrşit, scrie memorii însuşi Erich Honecker, care şi-a găsit refugiu împreună cu soţia la un spital militar sovietic, în localitatea Belitz de lîngă Berlin. În 1980, în culmea succeselor sale politice interne şi externe, Honecker îşi publicase deja amintirile „Din viaţa mea", care prin străduinţele „Politizdat" ajunsese şi în librăriile sovietice într-un tiraj de 50 mii exemplare şi în care autorul se autoelogia. Acum el, mai mult ca sigur, se va justifica, deoarece motivele pentru care el s-a apucat de lucru sînt altele decît ale foştilor săi tovarăşi. Schabovski are 61 ani, Krenz — 53 şi ei ar mai dori să trăiască viaţa fericită cu care se obişnuiseră. Honecker are însă 78 ani, este greu bolnav şi puţin probabil că-şi mai face planuri de viitor. Desigur, trebuie să se îngrijească de soţie şi copii, dar, mai important este pentru el — să încerce cel puţin să şteargă ruşinea istorică, să lase urmaşilor versiunea sa asupra celor petrecute.

(după *„Moskovskie novosti"*)

Traducere şi adaptare
V. Grancea

Viitorul C.S.C.E. se hotărăşte la Paris

După o naştere grea dar spectaculoasă, Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa a suferit un proces de dedublare unic în istoria instrumentelor internaţionale de o asemenea anvergură. Varianta pe care aş numi-o „de suprafaţă", presărată cu documente, sesiuni la diverse niveluri, contacte oficiale etc. a urmat, cu mici abateri, calea vorbelor multe care nu spun mai nimic. Cealaltă variantă, „subterană" a lucrat încet dar sigur pentru trezirea milioanelor de conştiinţe hipnotizate de totalitarismul comunist. Partea vizibilă a procesului Helsinki s-a desfăşurat sub forma unui joc care a respectat un complicat cod al „manierelor elegante", atît Estul cît şi Vestul procedînd la atacuri şi retrageri strategice, fără rezultate notabile pentru oameni. Desigur, cîteva mii sau chiar zeci de mii de persoane au primit drept de emigrare, întotdeauna din Est spre Vest şi niciodată invers ; s-au mai încheiat acorduri comerciale de care a profitat în primul rînd nomenclatura comunistă ; s-au mai obţinut ceva reduceri de armament şi trupe. Dar marea masă mută a continuat să trăiască în mizerie şi teroare.

Faţa invizibilă a evoluţiei post-Helsinki a însemnat o luptă permanentă cu structurile puterii comuniste care n-a ezitat să recurgă la măsuri represive împotriva oricui îndrăznea să susţină în interior principiile şi ideile pe care aceeaşi putere le „afirma cu tărie" în exterior. O luptă grea, soldată cu arestări şi condamnări, cu expulzări şi „dispariţii" ale indezirabililor grupaţi sub titulatura generică de „duşmani ai poporului".

Două păreri. Şi iată că toamna lui 1989 a adus extraordinara răsturnare a celei mai inumane orînduiri sociale — comunismul. Linia „subterană" a procesului Helsinki a izbucnit la suprafaţă într-o explozie care a schimbat faţa Europei şi a anulat, totodată, motivele care au determinat dedublarea evoluţiei de după 1975. Ce urma deci să se întîmple cu cele patru semne ale siglei — C.S.C.E. — devenite la fel de cunoscute ca O.N.U. sau N.A.T.O. ?

Unii au fost — şi sînt — înclinaţi să considere că C.S.C.E. şi-a pierdut raţiunea de a exista o dată cu dispariţia diviziării politice a continentului. Ei sînt convinşi că celelalte organisme existente — O.N.U. şi instituţiile sale care par să trăiască o a doua tinereţe, în special după evenimentele din Golf, Consiliul Europei, Comunitatea Economică Europeană, N.A.T.O. şi chiar şi Tratatul de la Varşovia sau C.A.E.R., deşi ultimele două sînt deja puse sub semnul întrebării — pot prelua cu succes sarcinile nu tocmai clare ale Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare în Europa. Se vorbeşte mult despre evitarea „dublelor standarde", despre suprapunerea şi, de ce nu, concurenţa dintre aceste organisme. Şi dacă ne gîndim că majoritatea ţărilor foste comuniste şi-au exprimat dorinţa de a deveni membre ale Consiliului Europei, organizaţia cea mai puternică, mai bine structurată şi mai eficientă în materie de drepturi ale omului, îndoiala în privinţa oportunităţii continuării procesului Helsinki poate părea justificată.

Alţii sînt de părere că, dimpotrivă, C.S.C.E. trebuie întărită şi dezvoltată, dacă nu pentru alt motiv măcar pentru acela că, deocamdată, este singura din Europa care include toate statele, cu excepţia Albaniei. Dar chiar şi această ultimă ţară s-a hotărît să iasă din izolare, cerînd şi obţinînd statutul de observator pe lîngă C.S.C.E. Condiţia sine qua non a supravieţuirii C.S.C.E. este instituţionalizarea sa, problemă dezbătută la cele două reuniuni de anul acesta de la Bonn şi Copenhaga.

O legătură între coşurile doi şi trei. Prima — cea de la Bonn — a avut loc în luna aprilie şi a avut ca temă cooperarea economică în Europa. Documentul final ar fi fost cu siguranţă respins de ţările „socialiste" cu mai puţin de un an în urmă, căci iată ce conţine între altele : principiul democraţiei pluripartite bazate pe alegeri libere organizate periodic ; principiul statului de drept şi al egalităţii tuturor în faţa legii, pe baza respectării drepturilor omului ; dreptul la proprietate particulară. Acum însă, toate au fost acceptate. Este pentru prima oară în istoria C.S.C.E. cînd s-a stabilit o strînsă relaţie între coşurile doi (economie) şi trei (drepturile omului).

Flexibilitate la Copenhaga. A doua reuniune C.S.C.E. — cea de la Copenhaga — s-a ţinut în luna iunie şi s-a ocupat de „dimensiunea umană". Aici ar fi de menţionat mai întîi o serie de aspecte neobişnuite pentru astfel de întîlniri. Astfel, ţările est-europene nu şi-au mai convocat „clasicele" şedinţe de grup pentru definitivarea unor poziţii comune asupra diverselor probleme. De aici a rezultat o flexibilitate mai mare în formarea unor „coaliţii" pentru susţinerea unor puncte de vedere în faţa conferinţei. Împărţirea netă a statelor participante în grupul Est, grupul Vest şi grupul neutru şi nealiniat, aparţine, în mod evident, trecutului. În mod surprinzător, au început să iasă la iveală şi unele neînţelegeri între Comunitatea Europeană şi S.U.A. sau între comunitate şi celelalte ţări occidentale care nu sînt membre ale CEE. Altfel spus, dezintegrarea sistemului comunist şi relaxarea tensiunii în Europa au avut ca rezultat şi o slăbire a coeziunii Occidentului.

Documentul final al reuniunii CSCE de la Viena, adoptat în ianuarie 1989 (faţă de care Ceauşescu şi-a exprimat, în numele României, „rezervele" cu privire la mecanismul de supraveghere a respectării drepturilor omului), stipula ordinea şi durata lucrărilor fiecărei sesiuni asupra dimensiunii umane. Nici acestea n-au mai fost respectate la Copenhaga decît de formă, pentru că partea practică — discuţii şi propuneri concrete — a revenit celor patru grupuri „informal" create de statele participante. Actul final al reuniunii numără 45 de articole, grupate în cinci capitole (statul de drept, drepturile omului, funcţionarea instituţiilor democratice şi importanţa cooperării în acest domeniu, minorităţile naţionale şi mecanismul de supraveghere al dimensiunii umane a C.S.C.E.). Primul capitol conţine, între altele, o foarte detaliată enumerare a „acelor elemente ale justiţiei care sînt esenţiale pentru deplina exprimare a demnităţii înnăscute şi a drepturilor egale şi inalienabile ale tuturor fiinţelor umane", mergînd de la „datoria guvernului şi a autorităţilor publice de a se supune constituţiei şi de a acţiona conform legii", pînă la principii ca „praesumptio innocentiae" (dreptul de a fi considerat nevinovat pînă cînd vinovăţia va fi stabilită în mod legal) sau independenţa justiţiei.

Alte prevederi din acest capitol se referă la organizarea de alegeri libere, pe bază de vot secret sau prin proceduri similare, la intervale de timp rezonabile, cu sublinierea rolului pe care-l pot juca observatorii străini şi locali.

Capitolul doi precizează numeroase drepturi şi libertăţi fundamentale ale omului (libertatea de exprimare, libertatea de a organiza adunări şi demonstraţii paşnice, libertatea de gîndire, conştiinţă şi religie, libertatea de mişcare, drepturile copilului, interzicerea torturii şi a altor tratamente inumane şi degradante), incluzînd, ca şi documentul de la Bonn, dreptul la proprietatea individuală.

Un subiect deosebit de delicat în trecut — cel al grupurilor de supraveghere a modului în care se respectă drepturile omului — a fost rezolvat fără obiecţii prin garantarea „dreptului fiecăruia, în mod individual sau în asociere cu alţii, să caute, să primească şi să transmită în mod liber păreri şi informaţii asupra drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, inclusiv dreptul de a răspîndi şi publica aceste păreri şi informaţii". Pînă nu demult, ţările foste comuniste au încercat şi, din păcate, au reuşit, să excludă posibilitatea exercitării acestui gen de supraveghere din partea unor grupuri şi organizaţii neguvernamentale, din motive mai mult decît evidente. „Revanşa" acestora din urmă la Copenhaga apare cu atît mai spectaculoasă.

Capitolul trei, cel mai scurt şi mai „anemic" dintre toate, conţine totuşi un paragraf despre rolul Consiliului Europei în domeniul dimensiunii umane a C.S.C.E.

Capitolul patru, referitor la minorităţile naţionale, demonstrează cît de dificilă este această problemă pentru multe state membre ale C.S.C.E. În ciuda unor progrese (libertatea individului de a stabili dacă aparţine sau nu unei minorităţi, dreptul persoanelor care alcătuiesc o minoritate de a stabili contacte între ele în ţara în care trăiesc şi cu cetăţenii altor state cu care au în comun originea etnică sau naţională, moştenirea culturală şi religioasă), statele participante nu şi-au asumat decît angajamente vagi şi generale în acest foarte delicat domeniu.

Supravegherea drepturilor omului. Ultimul capitol — cel al mecanismului de supraveghere a respectării drepturilor omului — nu a adus decît unele precizări de detaliu în legătură cu prevederile deja incluse în documentul final de la Viena. Procedura existentă prevede patru faze :

a) statele membre ale C.S.C.E. pot cere informaţii altor state membre asupra unor chestiuni care privesc dimensiunea umană, iar acestea din urmă au obligaţia să răspundă ;

b) dacă răspunsul nu este considerat satisfăcător, statele membre ale C.S.C.E. pot cere organizarea unor consultări bilaterale, în vederea unei examinări mai aprofundate a chestiunilor în cauză ;

c) dacă nici după consultări bilaterale nu se ajunge la o soluţie, statele membre pot informa toate celelalte state participante la C.S.C.E. asupra problemelor respective ;

d) ultima fază prevede dreptul de a ridica problemele nerezolvate la reuniunile anuale asupra dimensiunii umane a C.S.C.E.

„Inovaţiile" aduse la Copenhaga privesc doar stabilirea unor termene-limită pentru primele două faze : patru săptămîni pentru prima şi trei săptămîni pentru a doua.

După cum se constată, reglementările actuale în acest domeniu sînt departe de eficiența comisiei și curții de justiție pentru drepturile omului care funcționează în cadrul Consiliului Europei.

Am insistat asupra acestor aspecte din documentul adoptat la Copenhaga pentru că în țările foste comuniste oamenii se află în situația paradoxală de a vorbi din ce în ce mai mult despre drepturile omului, fără a ști prea bine care sînt aceste drepturi. Este timpul să se înțeleagă că nu poate exista, în nici o țară din lume, un sistem cu adevărat democratic dacă omul, individul, cetățeanul, nu este tratat ca element de bază al societății. Omul trebuie să-și cunoască drepturile și să ceară respectarea lor de către autorități.

Care este următorul pas pentru C.S.C.E. ?

Spre un parlament C.S.C.E. ? Toți ochii sînt acum ațintiți asupra Parisului, unde șefii de stat și guvern ai celor 34 de state membre se vor întîlni între 19 și 21 noiembrie. Sînt toate șansele ca Tratatul de dezarmare convențională în Europa — în curs de negociere la Viena — să fie gata de semnare în ajunul conferinței la nivel înalt care ar urma, conform agendei de lucru definitivate de miniștrii de externe la începutul lunii octombrie la Washington, să consfințească reunificarea Germaniei, să confirme angajamentele asumate în cursul reuniunilor de la Bonn și Copenhaga și să decidă asupra instituționalizării C.S.C.E. Acest ultim punct cuprinde în mod concret :

— stabilirea unui dialog regulat la nivelul miniștrilor de externe (probabil de două ori pe an) și al șefilor de stat și guvern (în principiu o dată la doi ani) ;

— crearea unui secretariat administrativ permanent cu sediul la Praga ;

— constituirea unui centru pentru prevenirea conflictelor cu sediul probabil la Viena.

Aceste măsuri au întrunit adeziunea tuturor participanților la diversele ședințe pregătitoare.

Se mai discută încă problema unui parlament european al C.S.C.E. în două variante : crearea unui organism parlamentar complet nou sau extinderea forumului parlamentar deja existent în cadrul Consiliului Europei. Acesta din urmă, reunind 23 de țări europene, iar din noiembrie, 24 prin admiterea Ungariei ca membru plin al Consiliului Europei, a organizat, la sfîrșitul lunii septembrie, o primă sesiune experimentală cu participarea tuturor statelor europene nemembre ale consiliului. Canada a fost prezentă, dar nu și Statele Unite, ceea ce a fost interpretat ca o dovadă a dorinței Washingtonului de a nu se angaja în această dezbatere înainte de încheierea etapei Helsinki. Cu o largă majoritate, parlamentarii s-au pronunțat pentru realizarea unei „adunări a Europei" pe baza parlamentului Consiliului Europei. Sesiunea a invitat toate țările membre ale C.S.C.E. să țină seama de „potențialul pe care îl reprezintă instituțiile europene și atlantice existente", și să creeze noi instituții numai cînd „acest lucru va fi necesar". (Parlamentul Consiliului Europei din care fac parte, în prezent, 177 de deputați, se reunește de trei ori pe an la Strasbourg.)

Așadar, în ciuda unor rețineri și ezitări, C.S.C.E. se îndreaptă spre o certă instituționalizare. Ar fi deci de dorit ca viitoarele instituții ale C.S.C.E. să colaboreze cît mai strîns cu organismele deja existente, evitînd concurența, suprapunerile și paralelismele inutile. Se așteaptă din partea conferinței la nivel înalt de la Paris răspunsuri concrete și responsabile la toate aceste chestiuni de o importanță covîrșitoare pentru viitorul Europei.

Manuela Ștefănescu

Catacombe secrete amintesc de relațiile Stalin—Tito

În localitatea de munte Kocevie, la 60 km de Ljubljana, blocul partidelor de opoziție din Slovenia „DEMOS" a descoperit taina unui obiectiv secret. Aici s-a aflat un adăpost subteran destinat evacuării membrilor conducerii în cazul unui război sau, după cum comunica presa locală, în cazul unei „încercări de lovitură contrarevoluționară".

Ia început știrea privind descoperirea acestui obiectiv secret în Slovenia a produs senzație. Dar cînd noii miniștri sloveni ai apărării și ai afacerilor interne — Ianez Ianșa (fost lider al tineretului din Slovenia) și Igor Bavcear (care înainte a condus mișcarea pentru drepturi cetățenești, iar cu 16 ani în urmă a lucrat în miliție doar 10 luni) — au invitat ziariști iugoslavi și

Obiectivul secret din Slovenia vizitat de ziariști

străini, aceștia, examinînd obiectivul, au fost dezamăgiți. N-au văzut nimic senzațional, decît o construcție ca toate construcțiile. Este adevărat, dispunea de o suprafață „a catacombelor guvernamentale" (așa le-au botezat ziariștii) de 2,4 mii mp., de un bloc energetic autonom (în adăpost se putea trăi fără a ieși la suprafață trei luni), de un spital cu sală de operații, o mulțime de camere de locuit, o bucătărie, o sală de cinematograf... Dar utilajul și agregatele arătate ziariștilor s-au învechit foarte mult, căci ele numără cîteva decenii. Cîndva ele erau considerate o culme a gîndirii tehnice.

Astfel taina obiectivului de la Kocevie a fost dezvăluită. O mulțime de enigme mai rămîn încă nedezlegate. Unde sînt ascunse, de exemplu, arhivele securității statului care se păstrau aici ? În Iugoslavia nu se face un secret din faptul că, în anii '50, au fost cazuri cînd documentele de arhivă se distrugeau intenționat. Așa s-a procedat cu multe documente din lagărul deținuților politici de pe Goli Otok, unde în toiul conflictului cu Stalin au fost întemnițați cei care „se îndoiau de politica conducerii iugoslave". În ceea ce privește termenul construirii obiectivului și persoanele care l-au construit, există mai multe versiuni...

Venise anul 1948. Conflictul dintre Biroul informativ și Partidul comunist din Iugoslavia creștea. La Belgrad nu se excludea că Stalin va recurge la forța armată. Despre existența acestui plan abia peste mulți ani li s-a comunicat iugoslavilor de către mareșalul G. K. Jukov. Aceasta s-a întîmplat, după cum relata unui corespondent al ziarului iugoslav „Politika", istoricul, academicianul și biograful personal al lui Tito, Vladimir Dedier, — în timpul vizitei mareșalului în Iugoslavia în 1957 — nu cu mult înainte de scoaterea sa din postul de ministru al apărării al U.R.S.S. După cuvintele lui Jukov, Stalin avea un plan de a trimite în raionul Sarajevo patru divizii de trupe și de a lovi în spate armata iugoslavă. Dedier a mai relatat și un alt fapt puțin cunoscut : la timpul său Tito a poruncit lui Milovan Djilas să obțină cu orice preț din partea Marii Britanii și S.U.A. garanții în cazul unei invazii a U.R.S.S. împotriva Iugoslaviei. Despre convorbirile cu șeful CIA A. Dulles, observă istoricul Djilas, nu s-a suflat niciodată vreo vorbă.

Despre faptul că Stalin are de gînd să-i pună pe iugoslavi să stea „drepți !" Tito a comunicat încă din anul 1947. Una dintre persoanele apropiate lui și la timpul său persoană de încredere a Cominternului — Iosip Kopinici (acum el are 79 ani), într-un interviu dat ziarului „Politika" a relatat, cum în 1947 (el lucra atunci la ambasada iugoslavă de la Ankara) un spion englez l-a informat că Stalin și Molotov intenționează să aducă învinuiri împotriva Comitetului Central al Partidului comunist din Iugoslavia și lui Tito. Kopinici a considerat aceasta drept o provocare. Dar, odată noaptea, a venit la el un cunoscut, un general sovietic, și i-a comunicat despre o consfătuire secretă, la Moscova, a conducătorilor securității statului. Era vorba despre niște acțiuni posibile împotriva Iugoslaviei. Kopinici a refuzat să indice în interviu numele generalului, comunicînd doar că acela a fost un participant la luptele de lîngă Stalingrad și că a comandat o unitate. „Eu nu cred nici pe Stalin, nici pe D-zeu, nici pe diavol, că partizanii iugoslavi, singurii care au luptat în Europa împotriva lui Hitler, au devenit deodată «agenți ai imperialismului»". „Ori Stalin se înșeală, ori conduce un mare joc", a relatat el comunicarea generalului. Kopinici s-a dus urgent la Belgrad pentru a-i raporta lui Tito. Acesta a ascultat și a răspuns : „Totul este posibil, dar cred că acestea sînt chestii de-ale voastre de spionaj. Sau poate cine știe ?Vom vedea cum se vor desfășura lucrurile mai departe".

Este posibil ca în acele vremuri agitate să fi început construcția adăpostului pentru conducători. Dar aceasta este doar o presupunere. După cum a ieșit la iveală, asemenea „catacombe guvernamentale" există cîteva în diferite raioane ale țării, dar deocamdată ele rămîn ascunse. Conform altor date, publicate în presa locală, construirea adăpostului a început imediat după război și a continuat cîțiva ani. La început l-au construit prizonierii ustași care apoi au fost împușcați. (În Iugoslavia există oameni care afirmă că, în mai 1945, Tito a hotărît să ocupe Triestul, dar acolo erau deja englezii. Stalin a fost iritat de acțiunile mareșalului, deoarece considera că ele subminează relațiile cu aliații. Tito a trebuit să cedeze. Pentru aceasta englezii i-au predat pe ustașii care căzuseră la ei prizonieri și care luptaseră de partea hitleriștilor.)

Ulterior, la sfîrșitul anilor '40 — începutul anilor '50 construirea buncărului au continuat-o deținuții politici. Soarta lor a fost identică cu a predecesorilor. Se știe că în jurul acestui obiectiv secret de la Kocevie există numeroase morminte. Toate sînt fără nume.

(după *„Eho planeti"*)

Traducere și adaptare
V. Grancea

Silviu Brucan

Pluralism și conflict social*

(fragment)

„În această carte este vorba despre cel mai neglijat, deși fundamental, aspect al schimbărilor din Răsărit : aspectul social". Această aserțiune care deschide cea mai recentă carte a lui Silviu Brucan precede o demonstrație a importanței structurii și evoluțiilor sociale pentru viața politică din Europa răsăriteană și pentru evoluțiile ultimului an. Evoluțiile sociale — susține sociologul și profesorul român — sînt cea mai stabilă fațetă a procesului istoric ; mai puțin vulnerabile, ele sînt, ca atare, mai previzibile. Dar politicul și economicul au acționat, în decenii, asupra structurii sociale și schimbările petrecute nu mai pot fi trecute cu vederea. Mai cu seamă date fiind consecințele. „Apariția unui sistem multipartit în țările din Europa răsăriteană nu a căzut din cer ; ea nu este altceva decît reflectarea în sfera politicului a procesului de diferențiere socială care are loc în societate".

Ideile acestea sînt argumentate în „PLURALISM AND SOCIAL CONFLICT. A Social Analysis of the Communist World", Praeger, 1990, carte în curs de apariție și la Editura Enciclopedică (în traducerea Margaretei Boacă și Angelei Jianu).

Est versus Vest : competiția socială

De regulă, competiția Est-Vest se măsoară în termeni economici. Atita vreme cît competiția privea gradul de industrializare, decalajul devenea tot mai mic pentru că în Est rata creșterii era mai mare. Socialismul ajungea din urmă capitalismul. Revoluția științifico-tehnică a stricat totul. În Vest, această revoluție a fost asimilată destul de bine, în vreme ce în Est sistemul nu a adoptat-o, și nu putea s-o adopte, decît cu multă greutate și risipă de resurse. Ca urmare, decalajul economic Est-Vest a crescut.

În fapt, aceste două faze destul de distincte ale competiției economice se reflectau în structurile sociale ale celor două sisteme ; la rîndul ei, întîrzierea evoluției sociale în societățile est-europene a devenit un factor care a contribuit la eșecul lor în competiția anilor '70. Dacă studiem tabloul social, constatăm că în anii '70 evoluția socială din Est a rămas vizibil în urma celei din Vest. Menținerea și consolidarea structurii sociale în țările socialiste s-au dovedit factori de frînare a întregului proces de dezvoltare.

În Vest, revoluția științifică și tehnică a accelerat trei procese majore : reducerea drastică a forței de muncă din agricultură, reducerea numărului muncitorilor din industrie și creșterea rapidă a salariaților din sectorul servicii. În Est, tocmai din cauza obstacolelor economice și politice pe care le întîmpina revoluția tehnologică, aceste trei procese sociale au fost grav întîrziate. Firește, trecerea de la un mod de viață predominant agricol și rural în cele mai multe țări est-europene la un mediu social urban-industrial a înregistrat ritmuri diferite, în funcție de diversitatea socială și pluralitatea culturală existente în această zonă geografică.

Stadiul dezvoltării sociale în momentul revoluției în fiecare țară est-europeană joacă și el un rol specific în determinarea vitezei cu care s-a produs această trecere. De pildă, Germania de Est și Cehoslovacia, care erau deja țări industrializate în 1945, dispuneau de cea mai mare proporție de forță de muncă industrială în anul 1970 : 42,1 la sută și, respectiv, 38,4 la sută. Forța de muncă industrială din Germania de Est a crescut puțin în anii '70 (43,2 la sută) ; în Cehoslovacia, urmată de Ungaria, forța de muncă în industrie a continuat să crească, într-un moment în care toate țările occidentale, fără excepție, înregistrau o scădere substanțială a forței lor de muncă industriale.

În agricultură, efectul revoluției tehnologice în Vest a fost mai pronunțat, începînd cu anii '60, pentru ca, pînă în anul 1980, să se ajungă la un număr minim de oameni care munceau în agricultură : 2,9 la sută în Belgia, 2,6 la sută în Marea Britanie și 3,6 la sută în Statele Unite. Și totuși, după cum se știe, în decursul acestor două decenii, producția agricolă în Statele Unite și Europa occidentală a crescut atît de mult, încît aceste țări nu mai știu ce să facă cu surplusul de grîne, carne și unt. În schimb, în Est, reducerea numărului de lucrători agricoli s-a produs foarte lent, în paralel cu scăderea ratei de creștere în producție. Pînă în 1980 majoritatea țărilor socialiste înregistrau încă între 20 la sută și 29 la sută populație activă în agricultură, cu excepția Germaniei răsăritene (10 la sută) și a Cehoslovaciei (14,2 la sută), ceea ce ne aduce din nou aminte faptul că ele aveau economii dezvoltate încă înainte de cel de-al doilea război mondial.

În sectorul servicii, considerat de Marx ca fiind cel mai bun indicator al progresului economic, dezvoltarea în Vest a fost uriașă, în vreme ce în Est ritmul a rămas modest în toate privințele. Și aici, Germania răsăriteană și Cehoslovacia erau în frunte, urmate îndeaproape de Ungaria, datorită reformelor care încurajau atelierele și serviciile de reparații particulare. Statisticile în U.R.S.S. nu reflectă dimensiunea reală a sectorului servicii, pentru că aici s-a folosit o metodologie de calcul diferită.

Comentînd recent înființatul sector de servicii, Robert L. Heilbroner accentuează faptul că tendința de a prezenta sectorul servicii ca fiind compus dintr-un număr mare de proprietari independenți subestimează faptul că o proporție considerabilă a forței de muncă din acest sector se află deja în unități monopoliste sau oligopoliste : din aproximativ 44 milioane de oameni care lucrau în acest sector la începutul anilor '70, 13 milioane erau funcționari ai guvernului federal, de stat și local, 15 milioane în comerț, și 4 milioane în finanțe. Dar, din 465 000 de societăți active, numai 29 de societăți cu sucursale controlează o cincime din capital ; aproximativ jumătate dintre salariații din asigurări lucrează în primele 50 de companii de asigurări. Este adevărat, fenomenul legat direct de revoluția tehnică privește afacerile tot mai rentabile ale unităților mici și noi — tendință numită **entrepreneurship.** Mai puțin de o treime din aceste mici unități operează în tehnologia de vîrf, mai ales electronica ; restul sînt în întreprinderi care utilizează tehnologiile noi pentru promovarea clinicilor private de diagnostic și îngrijiri primare de sănătate, centre

chirurgicale ambulatorii, restaurante, companii de închirieri, fabricanți de unelte manuale specializate și frizerii, sau pentru a sprijini acele instituții care se ocupă de instrucțiune școlară.

De fapt, și în U.R.S.S. sectorul servicii s-a extins, chiar dacă acest lucru s-a produs într-un ritm mai modest : în ultimele două decenii rata creșterii în industrie a fost de 1,5 ori ; în servicii (comerț, administrație publică, servicii zilnice, învățămînt etc.), de 2,1 ori. Din totalul forței de muncă, de 79 milioane de persoane în 1985, 19 milioane lucrau în sectorul servicii. Demnă de menționat aici este remarca a doi sociologi sovietici : cu toate că U.R.S.S. a devenit o putere industrială în anii '30, abia în anii '80 „țara noastră a devenit o țară industrializată în ceea ce privește compoziția populației". Ei mai adaugă că numai în deceniul acesta profilul socio-cultural și modul de viață al întregii populații au cunoscut o serie de schimbări legate de producția industrială dezvoltată.

Europa răsăriteană : omogenitate politică, dar diversitate socio-culturală

Pentru a înțelege mai bine evoluția socială și politică din Europa răsăriteană, trebuie să ne întoarcem la originile sistemului internațional modern. Expansiunea puternică a capitalismului și formarea statelor naționale europene au favorizat dezvoltarea jumătății occidentale a continentului față de jumătatea răsăriteană. Condiții istorice favorabile au permis Vestului să devină industrializat și bogat, în vreme ce periferia (Africa, Asia și America Latină) a rămas în cea mai mare parte zonă agrară și săracă.

În Europa de Răsărit, popoarele și naționalitățile — majoritatea aflîndu-se încă în focul luptei pentru afirmare națională — au rămas în bună măsură dependente de agricultură, cu puternice structuri feudale care s-au menținut pînă tîrziu, în secolul XX. Totuși, în paralel cu clasa proprietarilor de pămînt, în majoritatea țărilor est-europene s-a dezvoltat o burghezie puternică și agresivă, care a început să lupte pentru putere. Ca atare, în aceste țări a izbucnit în anul 1848 o revoluție burghezo-democratică, sub impactul ideilor Revoluției franceze. Drept urmare, în țările mai avansate din Europa Centrală, puterea a fost preluată de către capitaliști, în timp ce în altele, și în mod particular în România, la conducerea țării s-a instalat un fel de coaliție între moșieri și capitaliști. Astfel, în timpul celui de-al doilea război mondial, aceste națiuni clocoteau de conflicte sociale și naționale, unite numai în dorința comună de a-și elibera țările de sub opresiunea germano-hitleristă.

Evoluția politică postbelică din Europa răsăriteană poate fi împărțită în două perioade istorice. Deocamdată voi spune doar că, în vreme ce în timpul războiului rece, guvernele est-europene împinse de motivații de clasă și ideologice, stăteau strîns unite

*) Din volumul în curs de apariție la **Editura Enciclopedică**